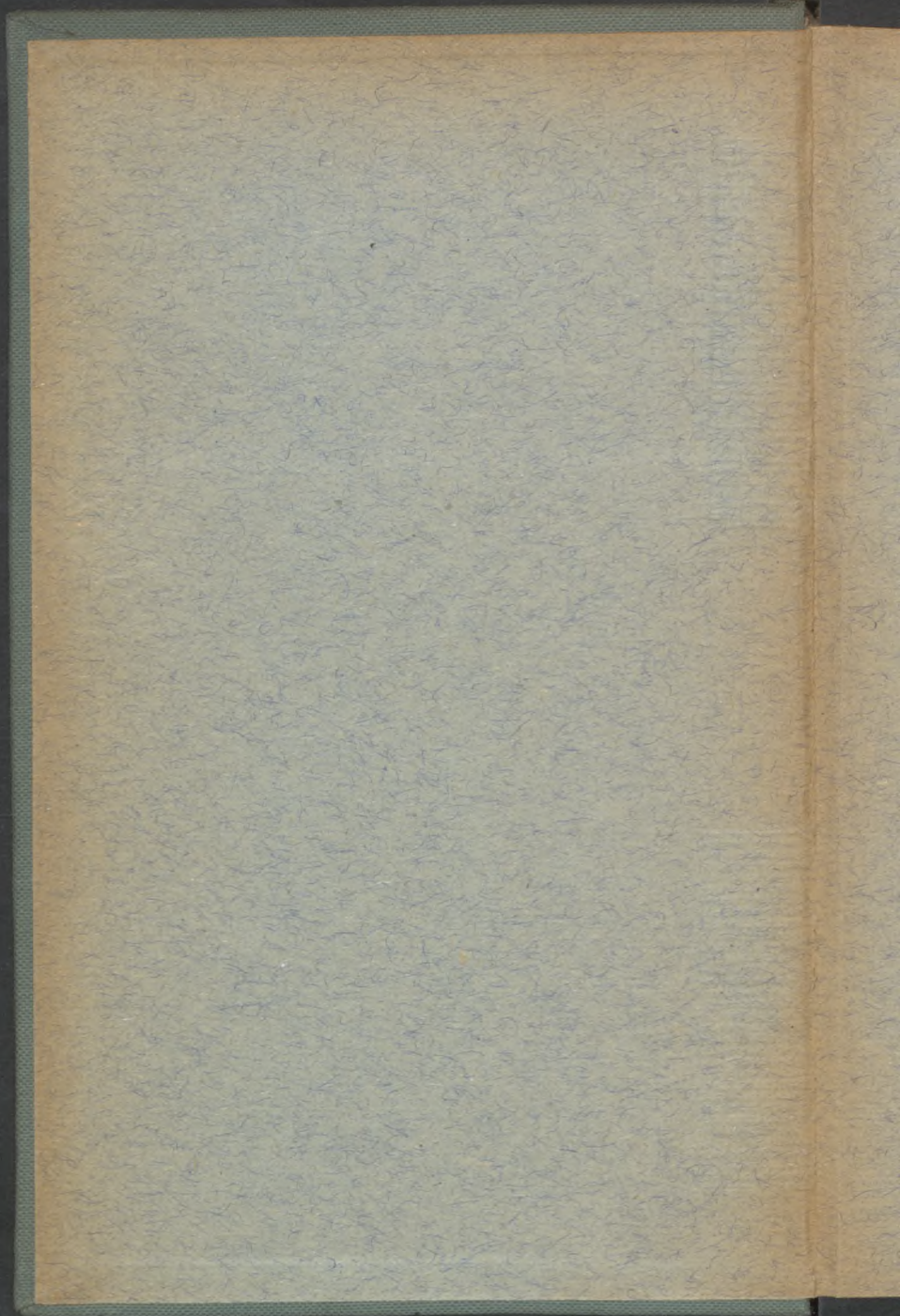
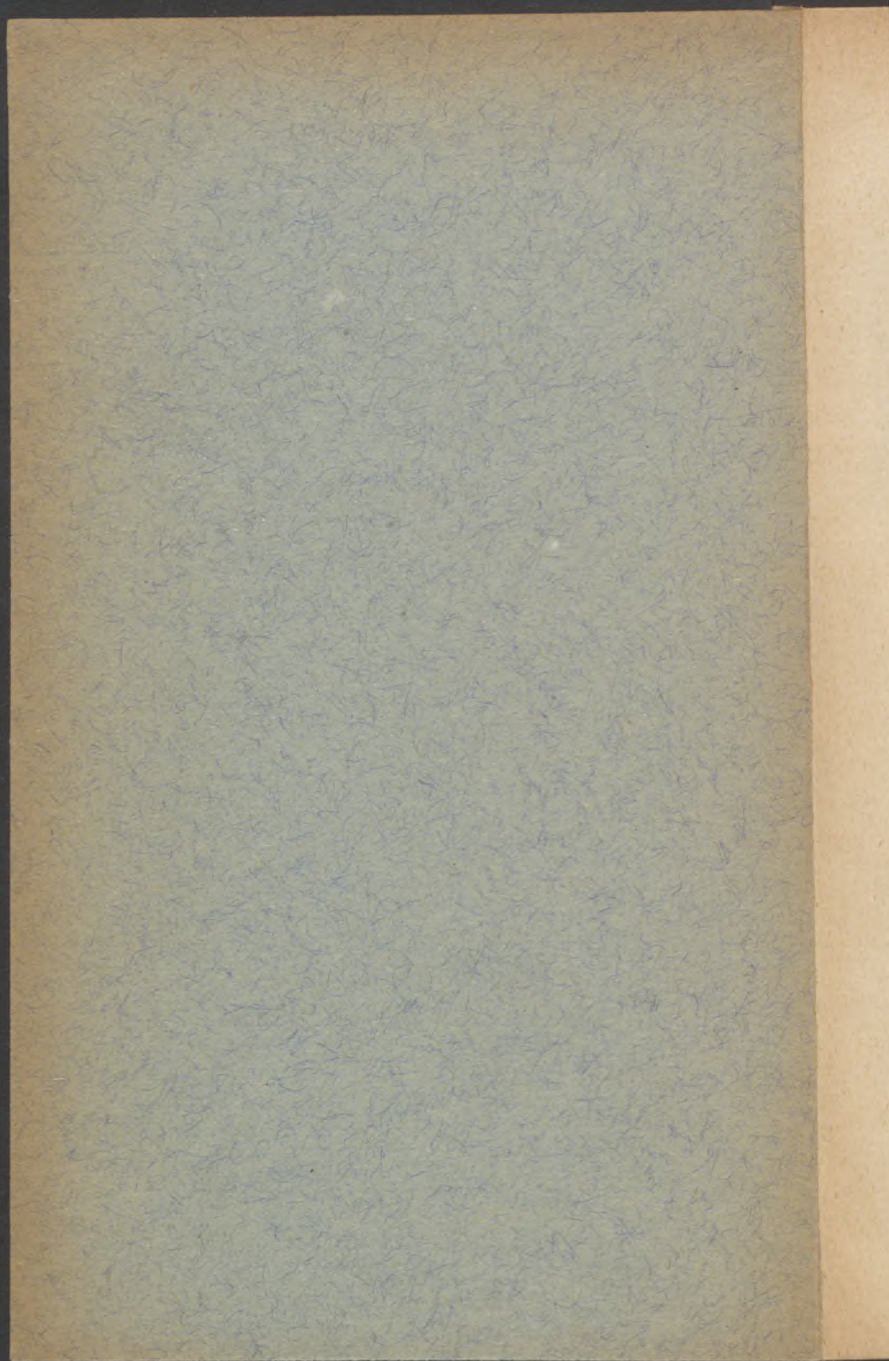

262909

**KORUNK
MESTEREI**

SÁTÁN TRISMEGISTOS
OLVASÓJA

SÁ

A2

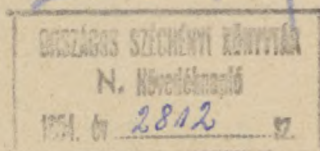
LACZKÓ GÉZA

SÁTÁN TRISMEGISTOS
OLVASÓJA

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T.
KIADÁSA

262909

12522. — Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

ügy
amí
var
elki
min
nem
a r
ügy
»Ba
hív
lesz
min
Ant
is n
s a

hat
Ria
nyü
sen
kép
ép

són
vár
ben
és
lev
res

csa

A sikkasztó

Azért mégsem volt egészen nyugodt. Soha úgy nem dobogott a szíve, mint az imént, amíg a villamosmegállótól beért a pályaudvar előcsarnokába; valaki, izmos férfihang elkiáltotta mögötte: »Apa!«, úgy hallotta, mintha »Antal!«-t hívták volna, már majdnem megfordult, — hisz ő Antal! — amikor a rettegő életöszön beléordította a szívébe, úgyhogy a gyomra még most is remeg tőle: »Barom, hisz Antalnak csak az útleveledben hívnak, vigyázz!« Igen, az útlevél! Ezt nehéz lesz megtanulni, különösen most, hogy annyi minden kóvályog az ember fejében: Balog Antal, B. A., mint a zsebkendője monogramja is mutatja, aki békés útra kelt Kolozsvár felé, s az út célja: »üdülés, convalescence«.

Az izmos férfihang tulajdonosa sem tudhatja, hogy B. A. Bács Andor, aki most... Riadtan kapta körül tekintetét a körülötte nyüzsgő hajnali tömegben, mert olyan színesen, élesen, erővel vágódott fel bensejében a kép Bács Andorról, hogy azt hitte, mindenki ép úgy látja, mint ő maga.

S amint sietve vágott át a hosszú folyosón az étterem felé, ahol reggelizni akart, s várta a pincért s nézte, hogy úszik a levegőben feleje fényes tálcán a két kis kancsó tej és kávé, s itta akaratlan búcsúja lötty keserű levét, fáradt fejének taposó malmán újra keresztülömlött a tegnapi nap.

...ül a forgó meg kényelembe hátrabicsakló tengelyű karosszékén az irodában s a

zsúfolt számsorok úgy feküsznek előtte, mint legéppuskázott rohamszázadok. Az eshetőség ezerféle, a tény csak egy: nincs pénz vissza-vásárolni a papírokat, s ha az »Örlemény« r. t. megmarad amellett, hogy visszaköveteli az 500 millió kosztpénzre fedezetül adott egymilliárd értékű papírt, amit ő négy részletben s már másfélmilliárd értékben — mert tombolt a hossz — piacra dobott, s most kétmilliárdért kellene visszavásárolnia, hogy aztán kapjon érte félmilliárdot, s száz ilyen üzlet egymásba növe, bonyolódva, a tőkék s részvénytáblák mint öserdő fái s a hossz és bessz s a kosztakat, a differenciák mint szövevényes indák szövik keresztül-kasul és fojtogatják... a lehetőség ezer s a tény csak egy: pénzt kell szerezni. Hol? Pesten nem lehet, a piac tarolt szikes sík, »nincs egy árva fűszál a torsi közt kelőben«, (ezen aztán el is nevette magát) talán a bátyja Kolozsváron... De nem mehet, ha a hitelezők megtudják, hogy útlevelet váltott, bűnvádi útra terelik az ügyet. S hogy becsületes maradhasson, csalnia kellett: és Bács Andor hamis útlevelet szerzett Balog Antal névre. Elutazik, öt nap alatt itt van a pénzzel, vásárol, fizet, talpraáll és senki sem tud meg semmit.

Este kilenctől hajnali háromig mindennel elkészült. A feleségét — hisz csak ő érte teszi, magáért egy lépést sem lenne érdemes: fáradt és elég volt a súlyos reggelik, nehéz szivarok, olmos üzletkötések, fullasztó ebédek, mázsás kártyaizgalmak s az át nem aludt éjszakák tátrás súlya... csak a csók, a felesége csókja, a szenny bukdácsoló sivatagán a tisztavízű kút, — igen, a feleségét kitanította, mit mondjon s mit ne mondjon, míg ő távol van s hogy kockázatos a lépés, de más nem tehet, mert ha hamis útlevelével megfogják, le nem veri róla a Niagara sem, hogy: sikkasztó, szökni akart. Az irodában összeszedte, ami valutát talált: 100 lejt, 20 dinárt, 500 lírát, 3145 frankot és 6 birodalmi márkát. A magyar pénz nagyobb részét — 2 milliót — odaadta feleségének s

magá
levél
s
ságát
jó eb
hogy
álom
külös
elcsú
után
szun
s esa
amel
kodta
most
váll
mint
mene
aszt
stét
mágl
A
dent
lépte
s ezé
búcs
s ő
nézi
törté
I
fecse
gott
sikk
jákl
ő
kapk
börk
s ak
fürd
egy
fiúsa
nyos
tevé
ther

magának csak félmilliót tartott meg. Az útlevét megvan, becsomagolt, lefeküldhet.

S ebben a pillanatban elvesztette biztonságát. Nem merte eloltani a lámpát, pedig jó ébresztője pont félhatra volt beigazítva, félt, hogy nehezen összetartott akarata elomlik az álomban s mire fölébred, a vonat — a menekülés vonata — már mesze jár, félt ettől az elesésűzástól, mint a részeg, aki tudja, hogy utána a pocsolya hosszú álma várja. Elszunnyadt, aztán fölébredt, de nem mozdult, s csak nagysokára nyitotta ki a szemét, amelybe az élőlények könyörtelenségével tolokodtak be a meghitt tárgyak: de a vizesüveg most hidegen csillogott, a kályha rosszalóan vállai közé húzta a fejét s a könyvek a poleon mint arannyal rovátkos gúnyos felkiáltójelek menetekelezték be a falat, leereszkedő pillája aztán visszacsavarta őket a sötétbe; de ez a sötét vörösen izzott s mozdulatlansága lobogó máglya mozdulatlansága volt.

A tűz azonban lassan-lassan elnyelt mindent s bíborfüggönye mögül ismeretlen alakok léptek elő, akik számára teljesen érthetetlen s ezért megnyugtató életet kezdtek élni, jöttek, búcsúztak, beszéltek csöndes puha világukban s ő érezte, hogy egy díványon alszik, onnan nézi őket és nincs senkihez semmi köze és nem történik, nem történik semmi... semmi...

Fölriadt, ülésbe szökkent: kis ébresztője fecsegve zajongott s vele egy ütemben dobogott-dohogott gyorsan a szíve: »Kelj, kelj, sikkasztó!« — »Lassabban, lassabban, meghallják!«

Öntudata csak félszemmél nézte ügyetlen kapkodását, a félvizet kilocskoló mosdást, a bőrkaparó borotválkozást, a tétova öltözködést s akkor sem nyitotta ki a másikat, amikor a fürdőszoba ajtajában megjelent felesége, mint egy lipótvárosi Lady Macbeth: publi-frizurája fiúsan kócos, selyemhálóinge hetérásan hiányos és tapadó, de szemében a pesti nő örök tevékeny ijedtsége, de kezében egy családias thermos-palack...

— Forró feketét főztem az útra...

— Igen... Jó...

Aztán megfordult, a feleségéhez lépett s azt mondta:

— Köszönöm.

Az asszony szemét erre előntötte a könny, hirtelen magához ölelte az urát s bánata, szerelme úgy tapadt reá, mint frissen nedvesített bélyeg a levélre. Az ember lelkében is átszakadt a zsilip, amely a keserőséget, a kétségbeesést duzzasztotta vissza s egymásraborultan sírtak hangosan egy hosszú percig...

De itt erővel kiszakította magát az emlékezésből, s elkiáltotta magát:

— Fizetek.

Azután sietett vissza a II. osztályú váróterembe, az ajtónállónak megmutatta jegyét s belépett a tétlen várakozás ide-oda lézengőinek s egy-egy padra kivetett hajótöröttjeinek szomorú, sötét csarnokába. Megrettent. Mi az? A hosszú asztalok mellett, ahol az útleveleket bélyegzik le, senki. Elkészt? Most hol keresse a hatósági személyeket? El kell mennie valami félhomályos, villanypislákolós állomás irodába, ahol most már több idejük lesz a hatóságiaknak az ő útlevelével foglalkozniok... S minden kiderül!

— Nem itt láttamozzák az útleveleket? — kérdezte halálos merevségbe riadt arccal, de nagy erőfeszítésben közönyössé sikerült hangon és várta az ismeretlen, a szörnyű választ, amely azonban egyszerű volt s hétköznapi, mint az élet, a halál s a sikkasztás:

— Maj csak a határon.

Sorompók emelkedtek, függönyök lebblenek, nehéz felhők menekültek lelkében, amely nekiderült, mint vihar után a napfény alá fekvő redőtlen alföld.

Előkelő friss léptekkel ment ki a perrónra a gyér utazóközönség ritkásában. Megkereste a kocsit, amelyen Budapest—Cluj—Bucuresti volt a felírás, beült egy üres fülkébe... de most megint megrettent: kik lesznek útitársai? fe-

esegő emberek, akik szóra bírják, akik megfigyelik és kíváncsiságuk szondáját benyomják tájó és téló lelke legmélyére? Hirtelen fölkel, lehúzza az ablakot s kinézett rajta, mert eszébe jutott, hogy így szokták az egyedül elutazók a családtagoktól búcsúzás érzelmességét semmire sem kíváncsi kíváncsisággal pótolni. De ki az ott a perrónon? Tagbaszakadt, nagy botos ember s nyakát csavargatva nézegeti a vagón ablakait végig s aztán megállapodik annál, amelyen ő néz ki. Detektív? Mit csináljon? Ha leül, feltűnő lehet, hogy bújik előle, ha ránéz, még jobban magára hívja a figyelmét. Eleresztette hát tekintetét a detektív fölött s nézte a harmadik osztály felé tolakvók riadt, szegényes tömegét. De a detektív egyszerre csak megindult, jött a kocsí felé, egyenesen az ablak alá s ebben a pillanatban egy kéz érintette vállon:

— Pardon!

Hálalos sápadt dermedtségben fordult meg. — Pardon! A nagypapától akar búcsúzni a fiacskám, — szól, aki vállon érintette s egy matróruhas kis Jackie Coogan-utánczat, ötéves kisfiú, már fel is kapaszkodott az ablakhoz, amely fölött csuklóban derékszögbe hajlított kifeszített kis tenyerét amerikaiasan lengette jobbról-balra búcsúzásul a nagybotos, tagbaszakadt nagypapának.

Ugyanekkor egy hatalmas szál szőke germán lépett a szakaszba köszönés nélkül. Csomagját elhelyezte a hálóban, leült; egy Pester Lloyd-ot bontott maga elé... Igen, ez is ártalmatlan útitárs. A vonat lassan megindult.

Bács Andor nekihajította fejét az arc-támlának, még látott néhány házat, gyárkéményt, fehér cementhombárokat, egy magas deszka-kerítés záró derékszögébe szorult gázlámpát, mintha a város továbbszaladását ez a kerítés fogná vissza, gyepet és dült talajt, aztán lezáródott a szeme és mélyen elaludt.

Szívéből az ijedt dobogás kilépett, távolodott és végül messze elől, a gőzmasina kazánjának dohogásában lüktetett.

Arra riadt, hogy egy kéz ütögeti mellén a ruhát s szól valaki:

— A pernyét befújja a szél, még égett, eloltot-
tam, hogy meg ne gyulladjon a ruhája. Pardon.

Az álmot azonban elhajszolta. Ettől kezdve
félébrenlét, félálom nyitott vagy csukott szemű
kábulatában szaladt visszafelé a vonat útját
peremező táj s özönölt vele szemben a mult.

Két éve sincs, hogy így rohant haza Ber-
linből Magdához. Az előkelő mulató parkettjén,
ahol a plakátok szerint »az úri közönség tán-
col«, táncolt Magda is. Ezüst-lamé ruhája úgy
ömlött körül, mint valami egyiptomi istennőt,
csakugyan, milyen buján hieratikus: vékony
derekától lanyhán eső ívben gömbölyödött el
csipője, amely oly egyenletesen karesult, véko-
nyodott, hogy kisfiús, kicsinyke térdéhez érve,
a szemlélő tekintet megzavarodott, s már tiszt-
ult érzéssel siklott le az egyenes lábszáron a
mindennél törékenyebb bokáig; s a kadétosan
izmos és karesú derék fölött meleg asszonyi-
ságtól telt két kerek váll lustult újra csókvá-
gyat keltőn előre, ahol melle két pajzsa kihívó
s mégis visszautasító ártatlanságban dombo-
rult eléd ... — A vonat aztán megállt, a kocsi
ablakának keretében egy házesatorna, vasosz-
lop, hátrább-lejjebb rovátkos fal, félajtó,
felírással: LOMÁSFÖNÖK, s egy kalapos,
kalapácsos fekete kettős harang látszott. SZOL-
NOK. Most jön a Tisza. Már indul is a vonat.
Egy ér szalad balról a sínek alá, üresen peng
alattuk a vashíd, aztán mező fut, majd üres
vasak zaja kél és pengve peng és rovátkákat
kapkod ablakuk előtt a Tisza szürke hídja...
— A feje, szép nagy hosszú fekete haja, amely
nem fér el boltozatos koponyáján, egy-egy
göndör hullámot vet halántékára, fülére s kéjes
puhaságban belecsuklik csirkefogósan alacsony
és szabálytalan homlokába, de alatta két
ikaruszi szárny a két odalehell szemöldök,
ezüst csillámokkal szökőkutazó szeme ... —
Elkattogott a rovátkos vashíd, amelynek tövé-
ből annakidején mint vert hadsereg menekü-
lője riadt egész hazáig, ahol az ezüstesillámú
szemből egy egész életre szóló szerelem nyúlt
érte menteni ... — Elvette feleségül és boldog
volt vele. Háromszobás fényes lakás. Könnyű

álon
FEC
pály
állo
s az
egys
egy
élet
kül
öléb
sepr
tott
sápa
szer

ulti
tető
síp
ked
csul

fúr
von
a s
paj
csor
ide
aki
sza
tar
sze
sza

jár
len
ny
lej
Ist
fiú

kü
bá
ga

álom a napi robot és mámoros álom az éj... — FEGYVERNEK. Hosszú sínek közt szabad pályán állt meg a vonat a földszintes sárga állomás előtt. A szőlő íze most is a levegőben s az ínyén, pedig régi gyereksége vetette erre egyszer szüretre... — Aztán megdagadt, mint egy opálos sikló-testű léggömb a napsütésben, életük: nyolcszobás villa a Gellérthegy oldalán, különös viharok úgy hajszolták a pénzt az ölébe, mint avart útszélre az őszi szél és őszi seprő. Az esténként, fényes mulatókban bontott pezsgő még hajnalra is ott gyöngyözött sápadtan izzó tündöklését Magda szerelmes szemében... — S rohant tovább a vonat.

Csók- emlékek, sárgult kukoricások, az ultimók fekete számoszlopai, pár embert lézengtető állomások, a tőzsde veszett zaja, vonat-sípolás és útnak újra lendülés mint két vetélkedő tenger verdesték habjaikkal álomba csukló, ébrenlétre rezzenő lelkét.

A határ.

Vám- és útlevélvizsgálat.

Már nem félt. S mire a csodás Jád-völgybe fürta be magát kanyargó erőlködésekkel a vonat, már ott állt a folyosón és verette magát a szélllel, csodálta a kőgörgeteges lejtőket, a pajkos vizesést, a hegyek tövébe ijedt csúcsoskalapú házakat, a hidegedő tájéket, az idegen ruhák idegen tarkaságát s magamagát, aki egyetlen szerelmétől s tán becsületétől elszakadását szinte felejtve, idegen szívvel, tarka képzelettel, hideg izgalommal, pajkos szemmel nézegeti a lassan-lassan fekete éjszakába sikló hegyet, házat, eget.

S most melle újra zihált a vonattal. Bátyjára gondolt, aki kis családjával boldog időtlen idők óta kolozsvári lakos a Szamost kanyarító kis uccában, fát vesz, elad s az ezerlejes bankót megsüvegei. Most látni fogja. Istenem, mióta nem látta! Térdére ülteti a kis fiút, a leánykát és...

De ezt a gondolatot visszanyomta a tudat küszöbe alá s tenyerét szeméhez ernyőzve kibámult a bizonytalan körvonalakat gomolygató, rohanó éjszakába.

Egy-két fénypont, aztán egyre több, fényragya verte ki a hideg sötétet, a vonat sípolt, utitársai készülődtek, nagy világosság szaladt kocsijuk mellé... Megérkezett.

Az állomás előtt kint a nagy fekete téren egyfogatúba ült, cigarettára gyújtott s büszkén nézegetett szét a reflektorszemű könnyű autobuszokat, csengős egyfogatúakat, lomha ökrösszekereket, bámész gyalogosokat hajszoló hideg, csepergős, gyér világítással nagyvárost játszó kolozsvári éjszakában. Büszkén, mert innen indult a családja koldusszegényen s most ő gazdagon...

Összeborzadt, visszadőlt a kocsiiban, nem nézett semmit, nem gondolt semmire s csak akkor ocsúdott fel, amikor a szamosparti kis uccában egy nagy kapu előtt megállt a kocsija.

A szokatlan kocsizörgésre valaki sietett a nagy kapu mögött az ucca felé, a kapu nyílt, egy természetes fiatal nő lépett az uccára:

— Tám nem? De igen! Szervusz And...

De szava belefulladt Andor nagyhangos nevetésébe, gyorsan pergő szavába:

— Szervusz, Tóni! Eljöttem meglátogatni bennetek. Elég lesz 30 lej a kocsisnak? Ó, csak ez a kis kézitáskám van. Hát a Feri hol van?

— Még a boltban. Mingyárt itthon lesz. Gyere csak be. Iszol egy csésze kávé?

— Nem, köszönöm, a vonaton uzsonnáztam.

Egy alázatos cseléd a sötétben kézenyalta s átvette erővel kis táskáját. Bent pedig, az alacsony mennyezetű, vidékiesen cifra s mégis falusiasan meghitt szobában két nagyszemű fehér gyerekarc csodálkozott rá bizalmatlanul, mint a végzet.

— De igen, élébe megyek.

— Ha akarsz. El úgy sem kerülitek egymást, a boltja ott van följebb, a vasút-uccán, hát nem olyan bolt, iroda, két gépirókisasszonya is van, erre jön egyenesen az innenső oldalon.

És Bács Andor nekiindult a sötétnek, gyalog. Minden arrahaladót megnézett, örült és

félt
lyója
gos
Bács
nézeg
az es
—
ször
H
feltö
A
józan
—
gad,
H
fordu
K
Bács
szusz
ébred
—
nevé
ben

F
Beve
csak
men
felej
elfel
hogy
pénz
hogy
sutto
— e
tőle,
bilir
min
emle
jen
Bato
(— S
rává

félt és sietett volna, de csak a gondolatai béklyójában botorkált. Egy természetes úr jött világos esőköpenyben esernyő alatt. Ő az! S hogy Bács Andor elébe állt, megállt ő is, fürkészve nézegette, aztán fölnevetett s félkézzel beölelte az esernyő alá. Borostás álla végigsúrolta arcát:

— Az árgyelusodat! Hát az uccán kell először találkozoznunk?

Bács Andor odaborult bátyja vállára s feltört belőle a zokogás.

A kövér ember egész testében remegve, de józanul szólt:

— Akármilyen bajod is van, tartsd vissza magad, engem itt mindenki ismer.

Bács Andor kiegyenesedett. Gyorsan befordultak egy mellékuccába.

Késő éjjel, már hajnalba hajlón, amikor Bács Ferenc bevonult a hálóba felesége s két szuszogó kis gyereke mellé, ezt mondta a felébredő asszonynak:

— Aztán lehetőleg ne szólítsd Andort a nevén, majd mindent megmagyarázok, különben is holnap utazik vissza.

El is utazott. Testben, lélekben megtörve. Bevette magát egy ablaksarokba, ahonnan csak ebéd és vacsora idején kelt fel, hogy átmenjen az étkezőkocsiba. Ült és nézte az elfelejtésbe hátrafutó erdélyi hegyeket... igen, elfelejti. Miért is jött ide? Gondolhatta volna, hogy a bátyja nem segíti meg, nincs annyi pénze. De hitele sincs? Eszközei sincsenek, hogy öccsét megmentse? Mikor az ebédlőben suttogva elmondott neki mindent („minden! — ez a nagy semmi), a bátyja úgy elhúzódott tőle, mintha már kihallotta volna szavaiból a bilincs csörgését. Két gyerekére hivatkozott mingyárt, minden ok nélkül, a nehéz időket emlegette s pénz helyett tanácsot adott: menjen ki Párizsba nagybátyjukhoz, Jacques Batch-hoz. Bankár és gazdag és jó szíve van. (— S a fakereskedők szíve fa! — szeretete volna rávágni menten.) Ő csak hallgatta, míg amaz

beszölt s gondolatlanul nézte a hamutartóban füstölgő cigarettacsonkokat. S akkor fogamzott meg benne a terv: visszamegy Pestre, megnézi a lapokat, nincs-e hír bukásáról, szökéséről, (mert egy véletlen jelentkező ügyfél követelődzésén felborulhat cége, neve, becsülete, minden) s ha nincs, továbbbszökik. Igen! Egy nap alatt Párizsban van...

Sötét este futott be vele a vonat a keleti pályaudvarra. Az állomáson megvásárolt két, fürdőruhájáról híres estilapot s mingyárt az elsőben a harmadik oldalról nagy, vastag betűk bárdjai vagdoszták szívébe a címet: »AZ ÖRLEMÉNY két malomkő között.« Körülnézett, a lapot összecusukta gyorsan, zsebrebavágta s megindult a sötétben neki a városnak. Befelé. Befelé a halálos riadalomba. S beült az első kávéházba, a Rákóczi út sarkán, végzett lókupecsek és kezdő uccai lányok tanyájára. Fektet rendelt s egy estilapot. Azt hozták. Mingyárt a harmadik oldalra lapozott s olvasta — nem! — magábaszította pillanatok alatt a szörnyű cikket, amely az »Örlemény« szerencsétlen üzleteivel foglalkozott... A neve!... ott a neve a lapban! »500 milliót Bócs Antal cégtől vett fel...« Az egyik malomkő hát ő! De nem! Nem Bács Andor, hanem Bócs Antal... De ilyen cég nincs! Hamar a telefonkönyvet... A, Ablak, And... B, Ba... Bud... Budapesti... Bo... Nincs!! Nincs Bócs! Sajtótíhiba hát! — Fizetek! S újra az uccán volt.

Most már menekült. Bűnvádi feljelentés még nincs ellene. De bukik az »Örlemény« s így holnap, holnapután már lehet. Nem utazhat hát egyenesen Párizsra. Hogyne! Bécsen keresztl. Svájcra! Hogyne! Az új magyar »hadak útján«! Nem lehet, mindenki arra megy, szerelem, pénz, becsstelenség, úr és munkás, sikkasztó és szélhámos, mindenki Bécs, Innsbruck, Bazel, Belfort, Páris... »terminus, tout le monde descend...« ez a vonal szívja el a magyar vért s Belfort az új Verecke...

S most valami különös történt. Egyszerre látta meg egy éjjeli mulató villamos transzparensét, jutott eszébe, hogy hamis útlevelelben

van
s ne
R
H
zal,
rend
a gy
A p
bódé
felve
pont
mot
lőba
—
meg.
onna
adni
nyug
külö
S
hogy
sága
vozo
A r
odav
—
feksz
I
park
ték
baka
kat.
után
pár
meg
nőér
rend
érte
deni
cuki
bere
mel.
szár
hajr

van olasz, francia, osztrák és német vízum is s nevetett fel csöndes diadallal.

És elkezdett cselekedni.

Először is bement egy újabb kávéházba azaz, hogy telefonálni akar, de előbb a menetrendet kéri. Megnézte, mikor indul Velencébe a gyorsvonat, aztán a telefonfülkéhez sietett. A papírtapétával beragasztott füledt deszkabódé ajtaját szándékosan félig nyitva hagyta, felvette a kagylót s úgy tett, mintha a központ rögtön felelt volna, bemondott egy számot s fél pillanatra rá így szólt - süket kagylóba:

— Te vagy az, Zseni? Az öreg nem jött meg. Néztem a menetrendben, ma már nem is jön onnan vonat. A kis táskát így nem tudtam átadni neki. Csak azért telefonálok, hogy ne nyugtalankodj, egyórás késése volt a vonatnak, különben mingyárt otthon vagyok. Pá!

S mire a központ szelíden jelentkezett, hogy megtudakolja a hosszan várakozó kívánságát, ő már le is tette a kagylót, fizetett és távozott. Egyenesen átment az éjjeli mulatóba. A ruhatárban elhelyezte táskáját, hanyagul odavetve:

— Hajnalban mén a vonatom. Mán le se fekszek. Nem igaz?

Bent táncoltak. A műsornak vége volt. A parketten hivatásos táncosok lengették-rengették a szép hosszú pezsgőszín harisnyás női lábakat és kéjben télté párnásodott női vállakat. És derekába döfött a buja vágy Magda után, akihez nem mehet haza, pedig itt van tőle pár uccányira ... Egy perc még a szörnyű megszállottság alatt és elkezdí szórni a pénzt nőért, nővel, a szeparéban és ... reggelre a rendőrség ... Megiszonyodott s hirtelen megértette a sikkasztókat, akik egy éjszaka mindenüket szétpredálják, felolvasztják, mint a cukrot, csókos, habzó pezsgőleiben. De megemberelte magát s egyre jobban karikásodó szemmel, egyre inkább megnyuló vonásokkal, egyre szárazabbá tapadó nyelvvel tentaluszkodott hajnali 5-ig.

Akkor kocsira ült s kihajtatott az Aréna

útra, megállt a 80-as előtt, úgy tett, mintha esengetne a házmasternek, de az ujját csak éphogy hozzáérintette a ragadós, hideg elefántcsont csengőgomboeszkához, megvárta, míg a kocsí befordult a Damjanich uccába s aztán nekivágott a Ligetnek a Széchenyi-fürdő felé. Ott kódorgott, padon ültében szunyókált a környéken hét óráig, nyitásig. Fürdés után a pihenőteremben végignyult egy ágyon s nyomban elaludt. Két teljes óra múlva halálra kábultan arra eszmélt föl nagynehezen, hogy fázik. Gyorsan ment és öltözött. A széfből kiváltotta értéktárgyait és kizárta a széfből...

Még mindig csak féltiz! Hol van még este félhat?

Mindegy!

Nem szabad összeesnie!

Villamosra ült s hogy senki ismerőssel ne találkozzék, kiment a Kerepesi-temetőbe. Járt a sírok útjait... büszkén most már, igen!... ezek gyávák, gyáva halottak, föld alá bujtak az élet felelősségei elől, de ő, de ő állja a sarat...

Egy népszínházuccai kis vendéglőben megébredt, aztán lassú léptekkel visszafele indult a Tisza Kálmán tér felé, útközben intett egy taxiautónak, beült, hogy hajtsa a Márvány Menyasszony-ba. Ott a tulajdonost kereste: bort ajánl. Azt a választ kapta, hogy a gazda nincs otthon, jöjjön később. Alázatosan köszönt s ígérte, hogy visszajön, ha ma nem, hát holnap, mert finom szekszárdi bora lenne, ab termelő. Innen átsétált a Déli vasút pályaudvarára. Jegyet váltott Triesztig s beült a római direktkocsiba. Másodosztály! Egyedül volt s ahogy elindult a vonat, elaludt...

Arra ébredt, hogy fény patakszik a szeméből. Fölült és végigsimította arcát: csupa könny, kinézett: csupa lámpa. Állomás. Siófok! És egymásután rángatta el fel-felnyíló szeme előtt az éjszaka a lánymutogató, lapos boglári állomást, a szigorúan magas épületen a sejlő betűket: FONYÓD s már aztán nem nézett, nem bánt, nem gondolt semmit, csak aludt és fel-felriadt: magyar határ... »arany-, ezüst-neműt visz?«... »zollrevision!« — mondták a

jugosz
s a je
pite«
Sie?
macht
Feind
Laiba
volt a

szín
forgol
lant,
mos e
gyöttr
lahog

H
szürke
föltte
merül
kete
új éle
idegen

Ná
szott
úgy
azon
ne zu

máské
Fe
pett.
állt e
kövér
másod
sok,
nézte

A
A
lap,
...Ez
tudta
táma
szaba

kint.

Lac

jugoszlávok s hogy mennyi készpénze van... s a jegyet kérték... egyszer... »fahrkarte, pite« riadt fel másodszor... »Wo fahren Sie?... Ja, das ist so bei uns, die Grenzen, das macht das, da haben wir Feinde, dort haben wir Feinde, überall haben wir Feinde, ja, ja, und im Laibach wieder zwei Schulen zugespert« — ez volt a harmadik felriadás...

... Magda, Magda, — sóhajtozta a tigris-szín bársonypárnába, amely ott keménykedett forgolódó feje alatt és látta a lábát, a páratlant, a hasonlíthatatlant, a vékony szárt és izmos combot s azzal markolta, gyúrta szívét a gyötrelmem, hogy becsülete és Magda csókja valahogy azonos... maga sem tudja, mikép...

Hirtelen kinézett az ablakon. Valami szürke, sűrű, örvénylő, áramló tenger mellette, fölötté és fekete, csúcsos, ágas, ágazó roncsok merülnek el, merülnek fel benne, belőle: ... fekete fenyők a szürke ködben. Fázott. Ez az új élet, — gondolta. Új ország, ismeretlen és idegen. Lecsukta a szemét.

Nagysokára, egy lejtős darabon visszacsúszott fülkéje ajtaja és szíve a torkába ugrott, úgy kellett szája elé emelni tenyerét, hogy azon véresen, gyöttrötten, titkaival együtt ki ne zuhanjon: magyar szót hallott. Fülelt.

— Milyen gyönyörű. Gyerek fejfel persze másként láttam.

Fölkelt s óvatosan a fülke küszöbére lépett. Tőle a harmadik fülke előtt a folyosón állt egy hirtelenhízott férfi s egy fonnyadó, kövérkés szőke nő. Messziről lerítt róluk, hogy második, tán harmadik házasságban nászutások, szóval veszélytelen közelség. Csak aztán nézte meg, mi az, ami gyönyörű.

A tenger volt.

A meredek part alatt fényes, remegő ezüst lap, amely beleolvad a reggeli fehér égbe. ...Ezüst-lamé... fehér bőr... Magda... Nem tudta tovább nézni. Visszahúzódozott s fejét a támasztónak hajtva esendesen, hangtalanul, szabadon elkezdett sírni.

— Trieste! Tri-ESZ-te! — kiáltották odakint.

Laczkó G.: Sátán Trismegistos olvasója.

Gyorsan táskájához nyúlt. Kölni vízzel végigpermetezte arcát, zsebkendőjével letörülte s hidegen kikémlelt a folyosóra. A másodvirágú nászutasok készülődtek. Ő is vette táskáját. Kiszállt. Leadta a jegyét s a pénztárhoz kerülve új jegyet váltott Velencéig. Vett egy Popolo d'Italia-t, egy Corriere-t s nyugodtan visszasétált kocsijához, amelyben elfoglalta előbbi helyét. Vele együtt olaszok jöttek a vagonba, de az ő fülkéjét elkerülték.

És miként minden alkotó, amikor elpihen, mélységesen elszomorodott ő is: teljes huszonegy órán át elernyedéssel, nekilendüléssel keverve fűtötte a cselekvés láza. Meddő cselekvés: menekülés.

Eredménye? Hogy itt van. Szabadon. Ennyi az egész.

Ennyi? Ez a szabadság? Ez a mélységek mélyére süllyedése minden gondolatnak, minden akarátnak? Kilépett az állomásépületből, amelynek íves csarnoka mint ember-kanális nyitja nyüzsgő szennyét a poshadtan alvó lagunára. Az előcsarnokban kiáltozó szállodahajszások egyikének sapkájáról leolvastott egy hotel nevet: Hôtel Cavalletto. Odavetette egy gondolásnak s beült a karsú orrú fekete vízi koporsóba, amely megkezdte ferdén lengő siklását lefelé a Canal Grandén.

Halott vízen halottat visz a bérkocsi Charon. Ó, mily szomorú. Magukra vont zöld fatáblákkal alszanak a paloták ablakai, arannyal duskáló régi harcos és kereskedő idők vörös—fehér—múmiái. Mind csöndes, mind köcsipke könnyeket hullat a laguna vizébe, áll és vár és csodálkozik: hogy fölötte nincs hát elmúlás. S a gondolás abba-abba hagyva a csónakja farán előre-hátra lépegető vízkavargató evezést, előre kúszott utasa háta mögé s halkan magyarázgatott:

— Questo sarebbe il palazzo Mocenigo... Falier... Manin... dove habitaba Desdemona, Otello... — s lány ejtésű szavában a »palazzo« így hangzott: »pajasso«, magyar j-vel és magyar s-sel.

A
kanál
halni
néma
M
van.
hurko
köréj
fullad
fojtó
mielő
halot
lansá
lenézo
kihaj
sülés
M
Lesie
keny
hídon
káló
A
megá
közöt
zuhan
nyed
»A
eszéb
S nín
mert
T
S
Nem
csille
lépte
letér
Miat
mint
mérk
ban
veze
gyuj
vörö
tábl

A Rialtón túl aztán besiklott egy mellék kanális-uccába s a szenny, az árnyék, a meghalni nem tudó mult két magas falat zárt a némaságba süppedt utas fölé.

Most érezte először igazán, hogy egyedül van. S ez a szótlán magánosság körülkötözte, hurkolta, mint múmiát az örökkélet kínját köréje csavaró halotti lepel. Tisztán érezte, hogy fulladozik — a lelke. Igen, még egy perc és a fojtó hurok-lepelben megfullad a lélek, meghal, mielőtt a test... s ezt nem szabad, mert a halott lelket rejtő testek szörnyű meggondolatlanságokat művelnek gépiesen. Szobájából lenézett a lagunára s érezte, hogy halódó lelke kihajlik a parkányon a mélybe, a megsemmisülésbe kívánczón.

Menekülnie kell — most már önmaga elől. Lesietett a lépcsőn, át a kis hallon, ki a keskeny ucca nagy kőlapjaira s rajtuk egy csöpp hídon keresztül, boltív alatt el az elébe kándikáló térségre.

A Tér! A Piazza! Szent Márk tere! S ahogy megállt a nagy tér közepén, a Prokuráciák között s elébe csipkésedett a Templom, nagyot zuhant a lelkében valami s háta kampósra görnyedt a változhatatlan végzet óriás súlya alatt. »A világ legnagyobb táncterme« — jutott eszébe a Baedeker-bölesesség megállapítása. — S nincs mennyezete, — tette hozzá magában, — mert reám zuhant.

Tovább! Menekülj!

Sietve indult meg előre. Be a Templomba. Nem nézte az arany kupola-kelyhek homályos csillogását, a freskókat, faragott követ, nagy léptekkel egyenesen a főoltárhoz szinte szaladt, letérdelt s szívből, őszintén elmondta a Miatyánkot s utána kétszer az Üdvözlégy-et... mint gyerekkorában... és elfogta újra az a mérhetetlen kétségbeesés, amely gyerekkorában szokta, ha apró csínyért nagy bünbánással vezekelt szobácskája sötét sarkában. Az oltáron gyújtatlan nagy gyertyatartók álltak s mögöttes vörös bársonylepel takart valami négyyszögű táblát szerény háttérül.

Úgy érezte, elúzi a templom: megszágye-
nülve állt talpra s lehorgasztott fővel kisie-
tett a Térre, amelyen élő kavicsshalomként ka-
vargott ide-oda a híres ingyenélő palaszürke
galambsereg. Fiatal nászutasok kinyújtott te-
nyere fölött kukoricát csörgetett vasstanicli-
ban az olasz szolgálatkészség, pár kövérségtől
asztmás galamb felrepült a bőkezű tenyerekre,
a fényképész ekkor hirtelen fekete leple alá
bújt, elcsattantotta gépét s a galambok vissza-
hullottak örvénylő társaik közé. Mily ostoba
rítus és mily valószínűtlen a modern élet e
történelmes finom kőröngyök között. De ő, aki
most annyira ragaszkodott ahhoz, hogy az ma-
radhasson, aki, egyszerre megértette az os-
toba rítust: az időben eltévedt szegény kis
modern emberek így akarnak belékapaszkodni
az örökkévalóságba, a velencés templom előtt
karjukon galambokkal lefényképeztetik magu-
kat, részecskéjévé válnak a nagy és mara-
dandó multnak. Játsszák tovább ártatlan já-
tékukat!

Most föl a Campanile tetejére! Fönt kibom-
lik a panoráma, tengerke, városka, házaeskák,
templomocskák, messzebb szigetekcskék s egy
kurtára-tömszire szabott temetőcske. Fúj a
szél, német szó recseg: »wunderrrrbárr«. Szem-
ben az óratorony tetején a vas vadember kala-
pácsával kopogatni kezdi a harang szélét, a
Campanilén egy sapkás állami alkalmazott
nekilódítja a maga két harangját, az idegenek
bámulnak, a benszülettek kurta korzójukat
járják a Tér hosszában, teljes a baedeker-
hangulat... de ekkor dél felől megberreg az
égben három hatalmas hadi repülőgép, egyre
nőnek, amint közelednek s szemérmetlenül
durva és hangos mormogásukra felrebben a
galambsereg: mintha forgószél kapta volna fel
a kavicsstengert. Az idegenekben valami nyug-
talanság kél, valamit nem értenek: sietnek.
vacsorázni, haza, hoteljeikbe.

Ő is megy, eszik, újra megindul, mert halá-
los fáradtan sem tud egy helyben maradni.
Sétál a drágaságoktól dús és villamfényben
fürdő, elegáns sikátorokban, a hídhalmazozó

Riva-
ágyb-
álmo

R
folyn
kibot
A ka
rajta
mond
annia

A
S ez
meke
mer:
teren
nek
szem
met
kokk
lik,

men
s be
kopa
emlé
nélk

S
nyek
ame
az e
közé

látot
zik
mer
meg
tová
köf
a sz
egy

azt,
sem
dés
Pel
eny

Riva degli Schiavoni-n s hogy hazaér, ép csak ágyba esik, mozdulni sem bír, úgy várja az álmot — mint a halált.

Reggelre, nehéz álom után mintha ólom folya két lábában, de azért talpra áll, újra kibotorkál a Térre, gépiesen a Doge-palotába. A kapubejárat falán öles márványtábla, friss rajta a vésés is, olvasni kezdi s valahol egy mondat: »l'esercito austro—ungariaco a stato annientato«.

Annientato! Megsemmisült! Ő is annientato. S ez a szó kíséri fülében csengve végig a teremeken, valami nagy képet homályosan fölismer: Tintoretto, megy tovább, ösztönösen teremről teremre, beül a szenátus nagytermének egyik padjába az üres doge-emelvénnyel szemközt s képzelete mozdul, benépesíti a termet a festményeken látott különös díszes alakokkal, a Signoria ülést tart, ő a vádlott, elítélik, nem bírja tovább, megretten, fölugrik, menekül, le a lépcsőn ki a márványtornáczra s be egy sötét ajtón, hogy leüljön valahol egy kopasz teremben emlékek, emlékek, a szörnyű emlékek, a megmásíthatatlan mult kísértése nélkül.

Szűk folyósóra jut, mily jó itt, megköny nyebbülten sóhajt s kinéz egy kis ablakon, amelyet jövet nem is látott, csak most, hogy az enyhén fölfelé görbülő romlott kőpadlat közepére ért, vett észre.

Új rettenet. Lent kis csatorna vize. Mögötte látogatók jönnek. »Il ponte dei sospiri« — hangzik a magyarázó szava. A szíve hevesen dobog, mereven kinéz a kis kőcsipke rózsá lukacsain, megvárja, míg amazok elhaladnak s megy tovább, előre. Sötét lépcsőkön méter-széles kőfolyosók labirintjába... A börtönök! Benéz a szörnyű zárkákba, az ablaktalan kőodukba, egyikbe-másikba bebújik s úgy érzi, fogoly.

A gúnyolódó mult mindenütt elébe dobja azt, ami elől menekül: a büntetést, a halált, a semmit, a kínt, a bilincset, bűnét és bűnhődését... »I miei prigionieri« — jut eszébe Silvio Pellico könyvének címe. »Börtöneim«. Az enyéme! Az én börtöneim: a szerelmem, a

részvények, a mások pénze... Dohos döglelet árad a sötét lyukakból s dohos döglelet árad vissza beléjük gyötrődő lelkéből...

Ki, ki a szabadba! Szemébe ötlík egy tábla: Thos. Cook and Son. Az utazási iroda. Besiet s rövid kérdezősködés után, mily távolságra jut egyfolytában egy nap alatt, jegyet vált Marseille-ig. Rohan haza, csomagol (hamar kész), ebédet s vaporetto-n (ez a leggyorsabb) ki az állomásra. Ott beül a váróterembe. Kis váróterem, ablaktalan mint a börtön, s aajtaja a sínparra néz, ahová majd befut a Milánó felé igyekvő gyors.

A hosszú vagonban (carrozza diritta Trieste—Marseille) hárman utaznak. Bevonul egy fülkébe, összerántja a függönyöket, végigdől az ülésen és addig néz farkasszemet a villamoslámpával, míg ólmos lepedőjét rá nem teríti az álomtalan álom.

S ki tudja, mennyi idő után — de már itt a hajnal — úgy világosodik előtte tudatossá Génua s a tenger, olyan észrevétlen módon, csak az eredményt szögezve belénk, mint ahogy azt vesszük észre, hogy önmagunkkal, az étellel szemben felelőtlen fiatalemberből mindenki, mindennel szemben felelős férfivá lettünk. A vonat ott szaladt vele a hegyek s a tenger között, mint maga az élet a bajok s az örömek között. S ahogy az öröm néha bánatruhát húz magára, s ahogy a baj néha gyönyört virágoztat: a zord hegyeken ime pálma, vad füge, zöld és örökzöld, a tenger ezüst hátán pedig fekete gyapjak bodrozódnak.

A nap most fölvergődik a sötét felhőfal mögül s aranyát széjjelönti. A tenger, ez a lihegő óriási nőtény kebel. Éj-ezüst színét rózsásra váltja, mintha csók alá hullámszana, de a hegyeken sötétebbé mélyül a zöld s elütőbbé zordul az árnyék. És csavarogva, kigyózáva fut a hármas vonal: a márvány-rajzot verő tengerszéle a tova buzgó vonat s az égre lejtősen fülhullámozó hegyvidék. Nagy szalmakalapok alól, szegfű-falanxok közepéről barna nők bámulnak a vonatra, száradó fehérneműt lengető ablakból borzas olasz lány int

mosol
munk
hotele
virág,
ajkú
mások
ökör
úszik
kából
És
amely
fejjel
mint
tött,
kint
zongó
hán
golód
piros
M
nek,
azért
A job
októb
beléo
árny
gerre
hajít
í.
nál.
kor,
a sz
Nem
mán
Riqu
hatá
leszá
nyit
rajta
feke
nak,
járó
arcú
kavi

mosolyogva, a pályatest mellett csákányozó munkás meztelen háta villan bronzosan; fehér hotelek, vörös villák, apró alagutak, virág, virág, fehérnadrágos gazdag emberek, piros-ajkú nők a parányi, szinte színházdíszlet állomásokon s mint nálunk bús északi tájakon az ökörnyál, majdnem láthatóan, tapinthatóan úszik a levegőben a kéj után belénk édesedő kábultsága emlékeztető sűrű narancsillat.

És Bács Andor észre sem vette, lelke, amely úgy csüggött összezárt bőrszárnyakkal, fejjel lefelé a vigasztalanság rozsdás vasán, mint az alvó denevér, csendesen alakot váltott, megszínesedett, meglegeződött s most kint szárnnyal az ezüst-arany gyönyörben borzongó tenger, a dalolva szaladó vonat, a lomhán könnyed kecsességgel jobbra-balra forgolódo, lucernazöld, márványfehér és iny-piros sziklák, kertek fölött.

Már szédült, hogy magába zsúfolta a színek, vonalak, mozgás e tarka majálisát, de azért ott állt az ablak mellett s nézett, nézett. A jobb, mert forró napfényben élő világ, ez az októberi rekkenő nyár szétdarabolta, tiporta, beléolvasztotta sötét gondolatait a pálmá-árnyék feketéjébe. szétterítette rettegését tengerremegéssé s a vakító opálos égbolt mögé hajította a bizonytalan jövőt.

Így lépte át a francia határt Ventimigliánál. Így bókolt elébe Menton, ezt a tarka esz-
kor, így szikrázott föl előtte Monte-Carlo, ez a színes drágakövekkel rakott aranyboglár. Nem bírta tovább, egy szürke oszlop kék zománctábláján ezt olvasta fehér betűkben: Nice-Riquier. A vonat megállt. S míg elindult, már határozott: a következő állomáson — Nizza! — leszáll.

Kis szállodája a Promenade des Anglais-re nyitja elegáns kis szobája ablakát. Kihajol rajta s nézi-nézi a jobbra-balra messze szaladó fekete faburkolatú utat, amelyen autók suhanak, a rá karéjozódó hihetetlen széles gyalogjárót, amelyen piros ajkú francia nők és piros-arcú angol fiúk sétálnak, alatta a gömbölyű kavicsos plage szürke ívét, amelyen itt-ott mez-

telen testek feketéje, fehérje színlik s az ég messzi hajlásáig gyöngyös, opálos, ezüstlemezes örökjajú tengert... Thalatta! Thalatta! — kiáltja nevetve maga elé s egyszerre minden érthetetlent megért, minden felejtetetlent felejt.

Becsöngeti a szobaleányt, fürdőt készített, ruháját kivasaltatja azalatt, míg fürdik s az ebédre már üdére borotváltan, illatosan jelenik meg a közös kis étteremben. Az egyik asztalnál három feltűnő leány. Szemük rögtön megakad az idegenen. S Bács Andor nevetve mondja magában: — Hôte! des trois Épis... A három kalász... Szerelemre duzzadt három kalász...

Ebéd után felkerekedik, neki vág az ismeretlen városnak, amelynek szűk és ragyogó uccácskáit ismerősként rójia. Boltokba nyit be, apró bevásárlásokat tesz, szóba elegyedik rendőrrel, járókelővel s megy fáradhatatlanul fel a hegyre, a château-hoz, amelynek magasából, az ápolt ősi fák alól levelezőlaposan szabályos kilátás tárul elébe a beláthatatlan tenger s a zöld falat álló hegyek közé szorult pálmás tűndér-parkra: Nizzára. A Mont-Alban csúcsáról zömök erőd fehér négyszöge integet át a szomszéd csúcson kupolásodó obszervatóriumhoz s a tengeren ferde vitorlákat hajszol a szél...

Fáradt alkonnyal kimerülten ér le a lámpa collier-s tengerparti sétányra, hoteljébe. De vacsora után — kis kabátban, hajadonfővel — frissülten siet a cölöpökön tengerre épített Casinóba. Nézi a variété műsort, a táncot, a játékokat: boulet és baccarat-t s éjfélkor zsongult idegekkal tér nyugovóra.

Másnap már kora reggel a plage-on hever. Először a kabátját veti csak le, aztán a mellényét s pár perc múlva már rövid alsó nadrágjában meztelenül hever a meleg kavicsokon... Ó, igen, ez a tenger nem zűg, nem mormol, hanem csakugyan »dalol«... kék dalának üteme fel-felesap lábaihoz és hívja, vonzza, mint a Szírén Odysseust... Nincs fürdőruhája? Mindegy. Föláll s lépked, belelépked az enyhén hűvös vízbe, amely elkapja s ringatja befelé a napsütésbe, a szabadba, a szabad-

ságba
izma

nézi
tal
20 fr
páro
kezé
lantá
lökne
rös

szav
vissz
szifil
helye

S
Vesz
kupa
lelké
cifer
a vi
bott
becs
csús
lés,
lelke

M
port
I
bevá
cing
del.

I
gere
pilla
nek
eped
A n
üljö

vak

az a
ván

ságba, új életbe... Úgy érzi, minden idege, izma megfeszül, mint a drótkötél és...

Este újra ott van a Casinóban, de nem nézi a műsort, a táncot, hanem áll a játékasztal mellett s előbb csak egyfrankosokat, utóbb 20 frankos vörös jetonokat egyenként, majd párosával vet a zöld posztóra. A pénz úszik a kezéből s a szorgalmas gereblyék egy szempillantás alatt elkaparják. Most!... Mintha meglokné valaki. A kezében tartott maroknyi vörös jetont odaveti a 3-ra.

— Le trois! — hangzik a játékmester szava s Bács Andor megnyoleszorozva kapja vissza tétjét. Előtte egy, játékban, pezsgóban, szifilisen megtöppedt vén nő feláll s átengedi helyét a szerencsés nyerőnek.

S a nyugodt idegen vakmerően játszik. Veszteni kezd. Majd újra nyer s mikor már kupacban áll előtte a sok mindenféle jeton, lelkének poklából diadalmasan fölszárnyal Lucifer: — Hát van Isten, jóság és értelem ebben a világban? Míg becsületes voltam, lassógyan dobtott nyakamba a becselenség s most, hogy a becselenség labirintját bujdosok, térden csúszó hódolattal keresi kegyemet a megbecsülés, az ámulat, a tisztelet? Hát jó! Eladom a lelkemet az ördögnek...

Megrakja a 7-est, a páratlan számok csoportját és a szegélyt. Ujra nyer.

Hirtelen föláll. Összesepri jetonjait, meggybeváltja őket — 5000 frank! — s félreül a dancing egy magános asztalához és pezsgót rendel. Gyorsan iszik...

És arany köd, arany gyöngyök vibráló tengetere önti el a villamfényes kavargást. Félrepillant: egy mosolygó női arc csillogó szemének fekete bársony könyöklőjű ablakán az epedő Luxuria hajol ki hívón. Visszanevet. A nő szemmel int: üljön melléje. Ő visszaint, üljön ő át hozzá.

— Kérjen fel táncra! — tagolja a néma szavakat a nő alig mozduló ajka; s fölkel.

Bács Andor szíve bordáin dobol: ugyanaz az alak, mint Magda. Már ő is megy s a megkívánás vaskapcsával szorítja magához a nőt

melltől térdig. Három forduló után mosolyogja a nő:

— Si l'on soupait!

— Comme vous voulez!

S a nő átveszi a vezényletet. Fizetnek, ruhátár, taxinak int, robognak, csók remeg, selyem zizeg, megállnak, fényes helyiség szédüllete, pezsgő, osztriga, dús folytatás, szavak, tréfa, nevetés, a szűk szoknyát feszítő comb perzselő melegsége, tarka francia százasok zizzennek, pincér hajlong, prémes bundát segít a nőre, aki hangos hahotával mondja a sofőrnek:

— T ois épis! . . . Igen, melletted lakom, a szomszéd szobában...

Késő délben ébredt fel Bács Andor a »szomszéd szobában«. Várta az undort, a lelkiismeretfurdalást, de helyette csak végtelen kipi-hentséget, nyugalmat, megelégedést érzett s gyanakodva merült fel benne a kérdés: nem ez-e az, amit az általában szerény igényű emberiség boldogságnak nevez?

A nő, folyton fecsegve, nyugodtan öltözött, festette, púderozta magát s a szobába hozatott ebéd elfogyasztása után az mondta, mindenféle apró bevásárlásai vannak a városban, majd csak este találkoznak a vacsoránál. Finoman intett finom kis kesztyűs kezével és ment.

Bács Andor nekikönyökölt az ablaknak, pár percig gondolkozott, aztán átsietett szobájába, gyorsan csomagolt, kocsit hozatott, kirohant az állomásra s a két óra harmincas vónattal elutazott Párizsba.

De vajjon ő utazott-e el? Hogy elmerült a magaválasztotta bűnben, elhomályosodott előtte a bűn, amelynek stigmáját mások sütötték a homlokára. Könnyelmű volt? De nem volt-e könnyelmű vele a pénz, a tőzsde? Megcsalta Magdát? De ki fizte el a tiszta hitvesi csókok ágyából? Magda? Vagy ő maga magát? S miért hasonlított a nizzai petite femme Magdához? S ki hajszolta elébe a tömérdek pénzt és a csábító lejtőjű alkalmat? Mért lett volna ura magának ott, ahol futó mámor következménytelen vállalásáról volt szó, amikor nem

tudott, nem lehetett ura a becsületevő pesti pénznek? S különben is, megtörtént. Nincs mit gondolkoznia rajta, nem változtathatja meg, nem ura a múltba siklott perceknek, aminthogy nem ura a jövőből elébe bontakozóknak sem. Az élet a perc jelene, s az eszmélkedés a már csak rones öregnek való, mert erőlen ujjai közt átsiklik a jelenvaló percek füzére, Sátán Trismegistosnak ez a hiábavaló infernalis olvasója. S ha hiába megy Párizsba, ha nagybátyja nem segít rajta, nem ad pénzt? Eh! a Renault-gyárban kétezer magyar dolgozik s hogy a Szajna szennyes öle befogadja, nem kell hozzá carte d'identité...

— S ha nem lehet kinyújtózni, ülve is *kell* aludni — tette hozzá mosolyogva. Nekitámasztotta fejét a szűk P. L. M. kocsik mostoha pár-nájának és nyugodtan elaludt.

Reggel tízre Párizsba érkezett.

Már messziről nézte az óriás közeledését, amint a völgyek fenekére utat feszített, amelyen a vidék élete felszívódik hozzá, amint a földet, s a zöldet kertész-barakkok ragyája verte ki, amint gyáarak, kémények pattanásul, furesa betegségül fakadtak a feldúlt testen... aztán magas házak gyűrődtek fel kétoldalt s a vonat lihegve táncolt végső pihenője felé.

A gare de Lyon.

Barátságtalan és ismeretlen.

Amikor Párizsban járt — két évvel ezelőtt s még előbb 1913-ban — a gare de l'Est-en érkezett, indult és a Quartierben lakott.

Valami homályos érzés szállta meg: nem jó lesz itt, nem szabad dűltan visszatérnünk oda, ahol nyugodtan éltünk valaha. Eh, miért? Ostobaság. Gyerünk!

A bátyja a rue Mayran-ban lakik, a kis Montholon-kertecske mögött, két éve ott szállt meg ő is a közelben, a hegynek kanyarogva kapaszkodó szűk és autóbusz-dübörgéstől zajos rue Rochechouart-ban. Hogy is hívták a hotelt? Azt tudja, hogy ott van a rue Maubeuge sarkán... Int egy taxinak és gyors siklásukat elnyeli az auto-tenger.

A mult feltámadt benne és ujjongva táncol.

— Alló! C'est ici, Ostende-Hôtel! — kiált rá a sofőrre s izgatott örömmel siet fel a szűk falépcsőn. A szobalány azóta más. Régi szobája nem szabad s az uccára nyitnak neki egy szokatlanul magas mennyezetű szobát, amely félig kriptá, félig skatulya. Szorongva mosdik, kedvetlenül csomagol ki s lent az étteremben idegenkedve ebédel. A pincér is más, de a csiptetős tulajdonos, borzas-ideges felesége ugyanaz. Homályos dél és fényes lámpák: bizonytalan öröm és bizonyos aggodás. Senki sem ismeri meg, hiába hivatkozik a két hónapra, amelyet itt töltött, nem emlékeznek reá. El, el innen!

A szomszéd kis kávéházban fölhajt egy feketét. De íme, ahogy belépett, az asszony ismerősen bólint feléje s rögtön elmondja: úgy-e, két éve járt itt, a szomszédban lakott, hol a barátja, akivel akkor volt? Csak ép a nevére nem emlékszik.

Ez az első kapocs, változott jelenje s változhatatlan — rövid, ragyogó — párizsi multja között. Hogy rohant akkor e legtörténelmibb s mégis legmodernebb város kövei között. Elnézte a Notre-Dame tetejéről a kikötő széles lejtőjén a boros hordók százait, az Opera zöld gerezdes kupoláját, a Sacré Coeur kinyújtott mutatóujjas fehér öklét a hegytetőn, Párizs, ez új Cleopatra tűjét: az Eiffel-tornyot a Marsmezőn. Rohant és ácsorgott a mindig új és soha véget nem érő múzeum-folyosók útvesztőjén, ült a szorongó prix fixes vendéglőkben, száguldott a métro földalatti útján, nézte a kis párizsi nők vékony arcát és telt lábikráját. Itta a fényt s az apéro-t a nagy boulevardokon, hangyává enyészett a Bois-ba nyújtózkodó széles avenue-n, a meztelenség kultusza előtt bókkolt a nagy music-hallokban s késő éjjel a Montmartre uccán, e fény folyosón, baktatva kanyargott útja haza felé...

De itt van! A rue Mayran: hat nagy házból kis ucca. S ez a ház!

— Ó, monsieur Alfred Batch — fogadja a portásnő — elköltözött innen. A rue de Berribe. Várjon csak, a házszámot mingyárt megmon-

dom . . . Ó, monsieur Batch nagyon gazdag úr lett. Elegánsabb negyedbe költözött, a Champs-Élysées-be . . . 47 . . . jó napot, uram.

Rue de Berri? Az elegáns negyed! Merre is van? Szégyelli bevallani, hogy nem tudja. Köszön. Megy. Az uccán taxiba ül. S elkapja a zúgó forgalom auto-árja.

Világosabban kezdi most érzeni, hogy nem szabad a multba visszatérnünk soha. Furesz ásatás minden ilyen visszatérés, amely boldog percek hajdan teljes és tökéletes épületének alapzat-csonkjait veti elénk, bámuljuk, nem értjük őket s míg képzeletünk folytatásul fölébük rekonstruálja a szétomlott épületet, megbotlunk a romokban. Ó, igen, táncol a mult, de táncol Salome táncsa s az ezüst tálcán régi énünk levágott feje hever — sápadt, véres csonk — élettelenül . . .

A fék sikolt, a taxi megáll.

S a csöndes, elegáns ház egyik elsőemeleti lakásában nagybátyja — már valóságos öreg, szakállas párizsi, tisztára Rodin-fej: kevés haj, dús szemöldök, kampós orr, sűrű bajusz, szálazott szakáll-zuhatag — igazi francia örömmel fogadja: sok kedves szóval s tartózkodó mozdulattal, távoli tekintettel.

És Bács Andor elkezdte a legkeservesebb gyónást: a szegény rokon vallomását a gazdag előtt, a sors letiportját a sors felemelte előtt. Beszélt és tompa hangja Budapest nyomorát kongatta: vagyonok, becsületek, életek romjai közt úgy kószált szava, mint árva harangszó dúlt falun át, ahol az élet tűzhelyei elesendesültek s a puszta országút inséggel benépesült. És úgy érezte, hogy hiába beszél, de beszélt, mint ahogy ömlik az áradat távoli cél felé céltalanul, távoli indulásból meg nem állhatóan.

— Nem nagyon értem — felelt nagybátyja rögtön, amint Bács Andor befejezte mondani-valóját — azt az egész világot és életet, amelynek rettentő körvonalai bontakoznak ki kétségbeesett előadásodból. Azt azonban tisztán látom, hogy nálatok részint kétségbeesettek, részint rosszak az emberek. Te nem vagy rossz s ezért rendelkezésedre állok, pillanatnyilag

százezer frankot adhatok céljaidra, de pár hét múlva újabb két-háromszázezer frankot folyósíthatok üzleted talpraállítására. Nem szentimentalizmusból. Társulok veled, neked főgótókére van szükséged s nekem szabad tőkém van, amely megfelelő elhelyezkedést keres. A dolog pénzügyi része teljesen tiszta, friss tőkével minden megmenthető s szépen fogunk keresni mind a ketten. Veled azonban személy szerint nagy baj van, nagyobb mint üzleti ügyeiddel. Te reád rádfeküdt az, amit úgy nevezek, hogy »le désespoir de la puszta«. En is ismertem hajdan, nehéz párizsi napjaimban. A barbár egy nap ijedten eszmél reá, hogy nomád erkölseivel városban él: vágató lovas-mutatványokat végez az aszfalt ezer meg ezer autója között, a távoli jövőnek a régi multban épített kőfalú házban úgy él a pillanatnak, mintha holnap felszedhető sátor alatt tanyázna, a kirgiz-puszták vad szelét keresi a boulevard szellőjében, az egyén nyers ereje ágaskodik izmaiban, mikor körülötte a tömeg rejtelmes törvényei érvényesülnek, pogány farkos himbálódzik mellén, míg utánzásból, gyáva és alattomos tiszteletből fejet hajt a latin szavak, csengettyűszó és tömjénfüst gomolygásában felmutatott latin isten előtt — és kétségbeesik. Le désespoir de la puszta — csunya betegség, de gyógyítható. Néhány védőoltás Párizs életének csodálatos szérumából s nincs semmi bajod. A százezer frankot négy-öt nap, de ha készpénzben akarod, legfőljebb egy hét alatt kezédbe adhatom. Ennyi időre neked is szükséged van. Addig egész napod a tied, — az enyém az üzletemé — este hétkor idejössz, együtt vacsorázunk s aztán elmegyünk valahová. Most pedig isten veled, máris késtem. Este vagy az irodámba jössz félhétre, a rue de Ponthieu-be, vagy hétre ide...

Mily meleg tud lenni egy ilyen hideg rodini szem biztató csillanása, mily forró egy jéggöres rodini kéz sárból fölrántó szorítása, — gondolta magában Bács Andor, amint megindult céltalanul a boulevard Haussmann felé. — Le désespoir du barbare — formálták ajkai

a szavakat hangtalanul; s abban a percben szorongó szívét úgy kerítette körül a megújuló kétségbeesés, mint a Saturnust gyűrűi. — De vajjon tanácsos-e a leprásnak felfedni baja mi-
benlétét, szabad-e megmondani a köhögőnek, hogy tüdejét a gümőkór kavernázza, nem tesz-
szük-e a tudással betegebbé őket? Vagy talán az a baj, hogy betegségük tudatossá tévése
mingyárt gyógyulás is? Mert hiszen a nagy-
betegek ragaszkodnak a kórhoz, amely fölkülö-
níti őket az emberátlag fölé s ha ki is akarnak
lépni a betegség sötét szobájából, a lábbadozás
enyhe napsütésű folyosóján időtlen időig sze-
retnének üldögelni s csak nézni az udvar, az
ucca tarka mozgású életét, amelyből ép azért
vonultak a belső szobába, mert az élet, a tüle-
kedés nem nekik való...

És Bács Andor sehogy sem tudott eliga-
zodni magán. Nizzában fölfedezte az új életet,
Párizs összeácsolta jelen életének Pesten szét-
hullott darabjait és eléje tárta mult életét a le-
tünt évek ásatásaiból. S ez a három élet —
induló forrás, széles folyó, holt folyamág —
egymásnak zúdította vizeit, amelyek nem tud-
tak keveredni, de szétválni sem s összezsapásuk
örvénylése csak a fáradt vigasztalanság iszap-
ját zurbolta föl.

Most mi lesz? Itt a pénz s minden gyűrődés
elsímul, hazamegy és Magda szerelme várja...
Megrettent a boldogság fenyegetésétől. Igen, a
boldogság nem kecsegtet, hanem fenyeget.
Riadtan érezte, hogy élete áldása tulajdonkép-
pen — átka. Ha nem lenne ez a szerelem, amely
vasláncsal kovácsolta ahoz az egyvetlen női
testhez-lélekhez, most ezer úton szaladhatna új
ifjúság, új kezdések felé... Nem, nem, ebben
a félhomályban nem lehet tisztán látni, nyirkos
és látásölő, mint a doge földalatti kőskatulyái,
e szörnvi börtönök...

És Bács Andor menekült — önmaga elől.

Két évvel ezelőtt, amikor szomjas szeme
magáévá itta Párizsnak a mult ékszerével
tüzdelt modern csodáját, valahogy nem jutott
el a Rodin-múzeumba, amely ott pompázik ko-
lostori és feudális keretben az Invalides mö-

gött. Emlékszik rá, a Panthéon előtt Rodin Gondolkozó-ját kereste, a feltérdére könyöklő, állát tenyerébe nyomó súlyos alakot s akkor a Puvís de Chavannes légi-égi freskóit őrző sapkás szolga azt mondta neki:

— Il est parti, avec les autres, dans le musée Rodin.

Akkor föltette magában, elmegy a múzeumba, de miért, miért nem, ez a látogatása elmaradt.

— Most odamegyek, — mondta magában, amint megállt a fiatal emberek, fiatal lányok, fiatal autók szédítő déli forgatagában. — Milyen fiatal ez a város! — ujjongott, de ujjongására rögtön fekete fátyolt borított egy másik gondolat: — Persze! Hiszen a harmincévesek generációját kiharapta a nagyháború Franciaország testéből csak úgy, mint a magyarok közül. Nincs ebben a városban sem ember, sem ház, csak nagyon fiatal s nagyon öreg: a jövő és a múlt. A jelen kirohadt belőle...

Egy sarkon beállt a Métro aknája felé igyekvő tömegbe és sodródott vele le a lépcsőkön, fayence-os, plakátos boltíves folyosókon az óriás aknába, amelynek mélyített két sáncpárján ellenkező irányokban jobbra s balra robogtak a hosszú vonatok. Bepréselődött egy hosszú kocsiba, amelynek ajtajai induláskor maguktól csapódtak össze csukásra s elveszve a néma és jóindulatú tömegben, élvezte, hogy sehol sincs s ez a »sehol« — francia, amelyet úgy szeret.

Perdu dans la foule! Ez az, amit imádott, amit keresett. Elveszni a sokaságban, feloldódni benne, egyre kisebbé lenni, egyre többet vesztetni kinzott és kínlódo egyéniségéből mindaddig, míg lehámlik róla gond és gondolat, Magda, üzlet, kétségbeesés és öröm s nem marad más hátra, csak a fáradt szem, amely nem kérdez, nem magyaráz, csak befogad, csak átesurgatja magán a lázában is úgyis mindegy világot.

Sötét rohanás, világos állomások hosszú váltakozása után a rue de Varenne-nél kiszállt. A Hôtel Biron — a múzeummal alakított

kis
feka
pro
rak
hirt
pro
talm
sára
és g
mag
ság
érez
mel
üre

siet
me
töm
—
hog
öke
kar
ebé
Mi
juk
mo
me

asz
am
sav
da
áll
a
ár
Ma
mi
ma
jón
pa
ki
nő
sz
va
ti

kis ó palota — megragadta, percekre, figyelmét fekete köveinek valami Bourbon-szerűségével, profán meztelenségek, görcsös izmok szoborraktárává világiasult templomával, amelyet hirtelen így nevezett el magában: »a művészet protestantizmusának székesegyháza«, főúri hatalmas kertjével, amelynek fonnyadó zöldjéről sárga ősz, kövér esőcsepp, parókás, szerelmes és gazdag mult permetezett alá — de Rodinnek magának az alaktalanságból félig alakított-ságba fölgűrődő modorát modorosságnak érezte. Léptei hidegen kongtak a néptelen termekben, a szobrok látása hidegen kongott végig üres lelkében.

Gyorsan otthagyt mindent, izgatottan sietett ki az uccára s csak akkor nyugodott meg, amikor a földalatti villamos utasainak tömegében újra egy volt azok közül, akiknek — ha csak negyedórákra is — egyetlen céljuk, hogy mennek valahová. Hogy mi várja ott őket, ahova igyekeznek, milyen régi kapocs kampózza össze egésszé kínjuk, robotjuk rövid ebédidőre kettészakadt láncát, oly mindegy! Mindegy, hogy céltalan a küzködésük, munkájuk, futó percük s fenyegető örökkévalóságuk, most van céljuk, könnyű és szürke s ezért oly megnyugtató: menni valahová.

A Trinité templomnál aztán fölbukkant az aszfalt-tenger felszínére. Az egyik kis kupolát, amelyből a messzeugató német acélichtyosaurus leharapott a dülás éveiben egy nagy darabot, már teljesen rendbehozták. Ott megállt a rue de la Chaussée d'Antin sarkán s nézte a Hegyről lefelé özönlő midinette-ek ebédutáni áramlását a Munka, e nagy Moloch felé. A Montmartre! A bűn, a csók, a kokain . . . ilyesmiket fűzünk a Hegy nevéhez, pedig Montmartre a »mártírok hegyé«-t jelenti . . . s íme jönnek a munka s a csók kis mártírjai szinte papnós sorra verődötten . . . Mi van vajjon a kis Juliette-tel, régi párizsi barátja kis barátnőjével, aki apró, végeladási rongyoeskákból szombat éjjeleken s vasárnapi hajnalokon varrt ruháeszkáiban, kalapoeskájában oly tiszta, elegáns és finom volt, havi 800 frank

keresetét majdnem az utolsó souig apjának adta, aki folyton ivott, s aki minden este megverte a munkából fáradtan hazatérő kis leányt . . . Montmartre, a Mártírok Hegye.

Vagy elcsavargott Bács Andor önmaga elől hiábavaló menekülésében a Champs-Elysées lassú menedekjén a királyi palotákhoz hasonló szállók, a tündöklő csupa üvegablak autózletek, királynők szabói, maharadzsák illatosítói, kis ékszerdoboz színházak előtt, el az Étoile-ig. Ott felkapaszkodott a hatalmas láb üregének redves lépcsőin a Diadalív tetejére s nézte az avenue-sugarakat szóró különös teret, a házak, a csillagsugaras utak, a tér, az Arc de Triomphe babiloni méreteit.

S mingyárt az első este valami nagyon különös dolog történt vele. A Palace-ban volt nagybátyjával párizsi revue-meztelenséget nézni (s különös, hogy nem a nő, hanem a női testhez hozzáhangolt tér színei s vonalai érdekelték), utána gyalog indultak neki a nagy boulevard éjjeli fényözönben úszó sötétruhás tömegén át távoli céljuknak: a rue de Berri-nek. Lakása előtt, — míg odaértek, sűrűn, de köznap szavakat ejtettek a köznap Párizsról — a nagybácsi ezzel búcsúzott Andortól:

— Itt a Haussmann-on könnyen fogsz egy taxit. Jó éjt!

Alig tett azonban pár lépést a kietlenül elegáns és néptelen boulevard Haussmann-on, hirtelen oly egyedülvalónak érezte magát, hogy önkénytelenül megállt valami társ — ember vagy állat — közelségét óhajtva. Sehol senki, csak pár kis autó gurult az úttesten, mint egymást késve hajszoló tekegolyók. Gondolta, azért ez érzés, mert nem nagyon ismerős ezen a környéken, ahogy közelebb fog érni a Gare Saint Lazare-hoz, ahogy majd elébe egyenesedik a rue Lafayette, amelyet oly jól ismert. Otthonosabban fogja érezni magát. Gyors menésnek lendült hát, de mennél jobban közeledett a Rochechouart-hoz, annál hatalmasabb lett benne az elveszettség, a magánosság érzése, amely, amikor végre hoteljéhez ért

a rue Maubeuge rideg meredekjén át, az el-
tévedettség gyötrelméig fokozódott. S amint
benyitott szobájába, hirtelen világossá vált
előtte, kész szavakban ötlött elméjébe s ki is
mondta félhangon a szavakat: »Minden el-
veszett!«

Ez az elmormolt két szó hirtelen magához
térítette, mint a fuldoklóba visszatér az ön-
tudat, ahogy nyakon ragadja egy váratlan
megmentő keze. Elveszett? Minden? Mit jelent
e szó? Miért jutott ez az eszébe? Félni kezdett
önmagától, élete eztán következő ismeretlen
fordulóitól, nem mert már bízni a bizonyosban:
megmenekülésében s úgy feküdt ágyába,
mintha önként vállaltta kényszerített kopor-
sójába feküdnék bele.

Holtfáradt test mozdulatlan gerendájához
láncolt riadt madárként verdesett öntudata a
távoli autókkal álmosan mormogó éjszakában.
Össze-vissza gondolt a tőzsdére, Magdára,
pénzre és a Palacera, a nagybácsira s egy
rafla breton autobuszkalauzra, pesti uccákra
és párizsi terekre, a két éve mult fényes nyárra
s az alig mult sötét ötpercre s csak hajnal felé
rendeződött zaklatott elméjében egyenletes és
ellentétes folyásúvá két áram: pesti jelene,
amely iszapos, agyagos pusztán valami ismer-
etlen (jó vagy rossz?) felé sárgán sűrű és
szennyes hullámokat vetve bugyborékkolt — s
párizsi multja, amely egyenesre vágott, virá-
gos partok között kristálytisztá, égszínké,
medermély-mutogató siklásban esúszott márvá-
nyos vizeivel . . . Mi felé? Éppen ez az, amit
nem mert bevallani magának, egy új Bács An-
dor új élete felé, amely most, hogy már biztos,
nem kell neki. Nem kell Pest, a tőzsde, a pesti
hol lázas, hol ámmogó munka, a pesti élvezet-
habzsolás — csak Magda. Senki és semmi más
onnan, csak ő. S tisztán érezte, hogy még Mag-
dáról is le tudna mondani, ha itt maradhatna
rejtett sajtó sebnek a daloló Párizs testén. S
éppen ez az, amit nem akart. Nem akart szen-
vedni, Magda nélkül nem élhet s mégis —
miért, de miért? — attól félt, hogy szenvednie
kell majd, s ép Párizsban és Magda nem lesz

az övé. Valami átkos Pythia-barlang ez a szállodai szoba, multja tarka rongyait lobogtatva olyan új életet sugall neki, amely nem, nem kell . . .

Nem! Soha!

Reggel kifizette a szobát, kizárásával taxiba ült s azzal az ürüggyel, hogy közelebb kell laknia nagybátyjához, a boulevard Haussmann champs-élyséés-i végére kötözött egy csöndes, vékony, magas hotel egy kis padlás-szobájába. S este nagybátyjának csak annyit mondott:

— Ide költöztem a közeledbe, — s aztán többet gondolni sem mert a rue Rochechouartra.

Választott A férfi-lehetőségek s a női csökök két szétágazó útja közül a másodikat választotta. De ő maga nem tudott róla, életének e legfontosabb lépéséről azt hitte, hogy csak — szállodát cserélt.

És meg volt elégedve vele. Fölkeléskor, vagy ha délutánonként hazanézett gallért, zsebkendőt váltani, vagy ha éjszaka hazaért a szórakozásból, megállt az ovális kis ablak előtt, amelynek nyílása mellközépig úgy keregette alakját, mint magas kabátgallérú, régi embert fakult aranyráma tanyai földszintes kastélyok hús ebédlőiben. S nézte a kis teret ferde perspektívájával, a Faubourg St. Honoré messze mélyek felé ereszkedő uccájával, a ke-rengő autókkal s a nyílegyenes villamossal, a csöpp kávéházzal s az emeletnyi betűs reklámokkal — és éjszakánként a háttérben misztikusan ragyogó Eiffel-toronnyal. Legzavartalanabb pillanatai ezek voltak. Párizs és az élet ezen a kis téren keresztül megnyílt előtte és magába fogadta, mint a tómeley a keblébe visz-szatérő, gyűrűt hányó kaviesot.

De ha becsukta az ablakot és leült asztala mellé, a gyérvilágú lámpa alá, az előbbi nagy fényesség elől a sarokba menekült fekete pók: a kétségbeesés, vékony szálon ereszkedni kezdett a mennyezetről. De ha otthagynán az ablakot, lekopogott a fehér márványt utánzóan fehérre lakkozott lépcsőkön, ki, a könnyű reg-

geli ködbe, két évvel ezelőtti párizsi boldogsága oly erővel elevenedett meg újra, hogy szinte fájt.

Mint eltévedt Toldi Miklós rohogott ilyenkor az Operától a Porte-Saint-Denis-ig és vissza a kishők s nagy tömeg zajlásában. Aztán gondolt egyet és autbuszon elrohant a Louvre-ba. Szörnyű rossz hangulatban, megvetően, holtfáradtan kezdte járni a termeket, egy-egy mogorva pillantást vetett Courbet mély Műtermére, fekete és közeli Ornansi temetésére, Degas táncosnőire, ezekre az eleven csinált-virágokra, Velasquez csücsíves igazmondására, Greco egymásbalebbenő térdarabjaira, Monet színesen vibráló katedrálisaira, Sisley üde vizeire, Franz Hals gyötrött nyugalmű Descartesjára — és rohant tovább. Újabb és újabb benyomások úgy paskolták, mint a zápor. Ezt akarta.

Egyszerre aztán azt érezte, hogy szörnyen szomjazza a cigarettát, ideje is, van már vagy egy órája, hogy a képeket nézi. Gépiesen nyult zsebórája után és elsodálkozott: két és fél órát töltött el a királyi termekben, folyosókon. Ó, igen, az ebéd! Legfőbb ideje, mert aztán nem kap sehol semmit.

Az üldözött vad ösztönével, a Párizsba-felejtkezés állandósult fizikai szomjával került a nemzetközi éttermeket; mindenütt tudott apró kis vendéglőket, — s városrészekben, ahol ismeretlen volt, újságárosoktól kérdezősködött utánuk — ahol a környék térdesnadrágú kishivatalnokai, fekete bőrkabátos sofőrjei, halovány elegenciájú divatárusleányai, gipsztől fehér kéklúzos munkásai ettek. Boldogan ült közékük, franciának, párizsinak érezte magát közöttük, ette, amit ők, a pikáns héring-szeletkéket, a félignyers biftek-eket, a piritott burgonyát, a tejfölös túrosajtót, a cseresznyelikőrös ananászt, buzgón tördelte, mártogatta, mint ők, a hihetetlenül karcsú, szőke párizsi kenyeret s itta közbe a félliter vörös bort. S mint a kis társaság legvagyonosabbjai, a sofőrök, ő is egy csészéske kávéval öntözte le a dús és olesó lakomát.

Szívesen csatangolt a Szent Lajos-sziget régi házai közt, a nagy áruházak környékén, a Champs-Elysées-n, az iparművészeti kiállítás távolkeleti és modernentúli lakásberendezéscsodái közt, csak egyet került el: a Quartier-t. Ott minden arra emlékeztette, amire nem akart emlékezni. A Boul' Mich'? Ott ismerkedett meg az első csókos párizsi lánnyal. A Panthéon? Kupoláját nézve virradt meg tőszomszédságában egy szálló ötödik emeletén egy leány szobájában bortól és barátságtól részegen és boldogan, mert csóktalanul. Egész éjjel boldogtalan szerelmüket sírták el egymásnak. A leány egy messi zenészt szeretett. És ő?... Már nem is tudja, nem akarja tudni. A Rotonde? Egyszer verset írt márványasztalán erős ital mellett. Az Odéon? Árkádjai alatt mennyit bújt a könyveket Flammarion állványai előtt. A Cluny? Minden követ hogy ismeri s emlékszik, kint lángolt a nap és lángolt a szíve is a hús múzeum hú erekyei között... A szüzességi öv és Joséphine császárné telt lábikrát mutató halványrózsaszín kurta selyemharisnyája hogy megzavarta akkor! A Luxembourg? Eugène Carrière barna égen úszó barna galambjai, a szobrok, Verlaine szokrateszi márványfeje a lombok között, a virágos parterre, az elegáns gyermekek csöpp vitorlásai a kerek medence apró tengerén, a hangos diákok s a mosolyogva tipegő lányok! Nem, nem merte őket újra látni. Mit keressen köztük? Máshova láncolt szívét vagy a törvény valóságos láncából kihúzott szabad gesztusát?

De egyet meg kellett tennie! Egy esős délután a földalattin eldübörgött a Montparnasse temetőig. A mérhetetlenül széles, néptelen, foghíjas avenuen gyorsan ment a legközelebbi bejáraton egy főútra, aztán balra vágott s már mesziről látta a temető falának támaszkodó Baudelaire-síremléket. Ezt akarta látni: a halotti lepelbe szorosan burkolt, hanyattfekvő kőalakot, borotvált arcán a nyugalom keserű vonásával s fölötte a márvány-

oszlopra könyöklő duzzadt izmú ifjút: a Gonoszt, aki tenyerében nyugtatja homlokba hulló dús hajú, vánnyadt vonású arcát.

Előtte állt és nézte és szomorú volt és jól esett neki a szomorúság.

S ezek a zavaros és zavaró napok mind valami tűzrózsában virágoztak ki, mint a rakéták, amelyek hosszú, szürke papírcsővének végén forgó színes szikrakorong gyúl.

A nagybácsi mindennap elvitte valahová. Ma a Folies-Bergère fény-, vonal- és színekompózió bravúrmutatványait — az idei nagy revuet — nézték meg, amelyről Alfred Batch magyarázatai után Bács Andor végül megértette, hogy csak azért van bennük annyi női meztelenség, mert maga a női test már a leg-tökéletesebb zárt vonalkompózió, amely még mozgásban sem hull szét repülő izomcsofatokra, — mint az orosz balett férficsillagainál — hanem körvonalváltozásaiban is azonos marad önmagával, akár a sejt. Holnap egy, tíz év alatt molière-ivé vénült vígjáték föllevenítését nevelték végig egy kriptaszagú, málló vöröstepétás távoli színházban, amely kizárólagosan le-tünt színészek múmiáinak életregalvanizálásával foglalkozott. Harmadnap a Téli Cirkusz — a Maupassant-emlékeket támasztó Cirque d'Hiver — emeletekbe nyúló furcsa deszkamfiteátrumának alján ültek s nézték a különös nézőteret, amelybe egészen színházi díszlet-hatásúvá komponálta az építő az ezer meg ezer emberfejet, meg a porondot, amelyen ártatlan francia humor és nyaktörő francia vakmerőség bukfencezett a Halál és a Kacaj közt kifeszített drótkötélen. Máskor aztán a Champs-Elysées egy kis színházába mentek, ahol a világos drapp nézőtérrel válogatott és teljesen párizsi közönség női prémesbundái, estélyi ruhái, szmokingjai közül figyelték a színpadon finoman beszélő francia szerelmi problémákat. Bács Andor, aki szokva volt a szláv-mongol pusztaság lélek-dúlásaihoz, csak megsemmisülésbe torkollható tragédiáihoz színházban és életben — lanyhán unatkozott; de Alfred Batch s a többi párizsi úgy figyelte a darabot, mintha saját történetét

játszották volna a mindennapiság és örökvérnyesség benyomását megdöbbséget hűséggel szolgáltató színészek. Így váltogatta egymást szórakozásaikban színház és music-hall.

Utána aztán, a napok múlásával, végigülték szinte mind a nagy és kis kávéházakat a belső boulevardon a Café de la Paix-tól a Brébant-ig. Mily egyformák ezek a kávéházak s mégis mennyire más mindenik. Nem is olyan nagy, de mindenünnen tükrös falaival négy-szer akkorára csálóknak tágitott terem, amely az ucca felől egészen nyitott. Előtte — már az aszfalton — szép sorjában székek, asztalok, a székek mind arccal az uccának s az asztalok mind kicsinyek, kerek. Ez az uniformis. S úgy állnak sorban a kávéházak, mint a katonák. Csak az arcuk más. Az egyiké durva, a másiké finom; ez pufók vidékies, az fáradtan nagyvárosi; emez itt gonosz, az bizalmasan jóindulatú; hív az egyik, eltaszít a másik.

Így rohantak — óriási gőzhengerek — Bács Andoron keresztül napok, esték és éjszakák, míg összegyűlt a pénz, amire várt.

Szombat volt, semaine anglaise, a weekendnek a háború alatt a Csatornán átköltözött mása. Déli tizenkettőkor megállt a munka, hogy hétfő délig szüneteljen. S Bács Andor készülődött: vasárnap utazik. Nagybátyja búcsúztatta. Késő éjjel megállt kis autójával a champs-elyséesi Select-kávéház előtt, Andor maga mellé ültette s belerobogott a Térbe, a széles Champs Élyséesn a hatalmas Concorde felé. A fekete síma úton mint szétszórt ezüst úszott a ködös fény, dús lámpa-fűzért pergett rohanásuk mellett az éjszaka, amelynek méltóságos csendjében megvadulva vágattak a néma automobilon. Cleopatra túje mint óriási gránátos hőkölt hátra tisztelegve s harsány híd csúszott alájuk a fókahátú Szajna fölött. Sínek csillantak, egy-egy megkészt gyalogjáró alakjává sűrűsödött hirtelen a homály uccasarkokon, szabad utat kereső autó böggött ki egy-egy sikátorból, amely előtt szíréna-vakkantással elsuhanunkban jó mélyen látták izzani a böggő autó lámpaszemeit. A cse-

perkéző esőtől, lobogó levegőtől pirosra paszkolt arccal érkeztek meg a boulevard Saint Michel-re, vagy Saint Germainre? Bács Andor nem tudott tájékozódni. Aztán félrevágtak — az Odéon felé mennek? — s egy zsákuccával szemben, egy téren, a nagy gyalogjáró szélén leállították az autót s benyomultak a sikátorba. Pár lépés után óriási kapu tárul eléjük nyitva, félrebillent szárnyán felirat: La Bolée. Magas bolthajtás, földes padló, sötét nagy bádogasztala s előtte nyakbaesomózott nagy vöröskendős, sportsapkás alakok, kiskabátos, nadrágzsebbe gyúrt öklökkel, szájuk sarkában a megfeketedett végű lógó cigarettával: éppen olyanok, mint operett-színpadon az apacsok. Egy elhagyatott istálló, amelyből még a nagy forradalom marta ki a narancsszínű üveges hintót, ezüstsujtásos kocist, strucebóbitás lovakat... A hátsó fal alján emberszéles, gyerekmagas nyílás hepehupás nagy kőlépcsőkkel lefelé szolgál; mint a szénfüst, olyan sűrű cigarettagőz árad belőle fölfelé. A lépcső kétszer is könyökre törik, míg leér az alacsony bolthajtásos pincébe. Az első helyiségben — öt ember alig fér el benne — egy gyalogló asztalon pezsgő habzik, állva issza három úr s egy sofőr. Részegek. Innen az egyik falon át két kutyaszorító, — hétrét kell görnyedned, hogy átbújj rajta — vezetne a legbelső pincelyukba, ha beférnél. Csak bekukkanthatsz: mint a házinyúlak, zsúfolódik bent dísztelen asztaloknál züllött sportsapka és züllött bíborajak: férfi és nő a bor, a csókizgalom, cigaretta mámorában. Felhőzetesen gomolygatja a füstöt egy megszakadásig kétségbeesett tenor a helyiség mélyén valami dobogón, teste nem látszik, feje úgy úszik a kócos fejekkel zátonyos füsttenger fölött, mint vízbefúlté a breton partokon. Újabb és újabb betódulók, mint a tehetetlen dagály hullanak vissza az ostoba mámor e mozgó faláról.

Nincs mit tenni. El! Megkeresik kint, sikátoron túl, a boulevard fényes, fekete, sima kocsiútjának szélén hagyott autójukat s belerobognak a világosságba, majd a sötétbe, végtelen fekete utak egyenesén. A házsorok szinte

folynak mellettük hátrafelé s száguldásuk előtt mintha az ismeretlenbe futna a robogó villamosaitól az éjszakára megözevgyült csillogó sín meg nem szakadó hármas vonala. Egy, Landru házához hasonló egyemeletes, kis kótpott halott sárga ház előtt megállnak.

A híres Café Jockey. Ó, nem az egész ház, csak földszintjén egyetlen szoba. III. Napoleón óta nem meszelték, de teleaggatták, rajzolták falait rikítóan tarka, vagy szénrajzosan fekete plakátokkal és portrékkal. Valami szellemes művész azzal szórakozott, hogy fölényes kompozíciótudását egymástól teljesen idegen plakátdarabok egységes képpé — torz tréfává — egybeillesztésére pazarolta. Van pár felirat is, tintával kartonlapra mázolt, szövege — mint 1925 Párizsához illik — mindnek angol. La Bolée a Verlaine Párizsából maradt még itt (olcsó festékekkel mázolt névsoros tábla hirdeti az ott járt nagy írók emlékét), a Jockeyban már néger jazz-band vonyít és bőfög. S a szoba csepp közepén, ami szabadon maradt a gyufaszál szorosságban egymás mellé rakott öt-hat hosszú asztal és a négerék szelíd emelvénye között, montparnassei lotyót, barkósra nyírt, kokaingtól hülye garçonnet, térdig gyöngysoros párizsi követségi szovjet-asszonyt, a doktorátus és a hivatásos kokottság mesgyéjén tántorgó diáklányt, polgárian egyszerű és sovány kintartott nőt, részeg és vén milliárdos amerikai misseket rázott, taszigált, lökdösött a shimmy a délamerikai pampákról, az orosz romlásból, a pesti kávéházakból s a tücsökeirpeléses Provenceből idecsődült kalandorok és világhárók karjaiban.

Bács Andor ült és nézett és megkívánta a mámort, a táncot, gondok és érzékek felszabadulását s valami belső bilincs, — Magda emléke, akinek élő mása, egy szovjetdiplomata vagy menekült orosz herceg rózsaszínselyemruhás, hátrasímitott haját mély kontyban viselő magas barna felesége, ott táncolt előtte diszkrét csipkékben és finom mámorában — ez az emlékbilincs visszafogta bortól, tánctól, más női test éltető melegétől. Ült, csak ült és nézett s va-

lami nagy vigasztalanság sűrű fátyol-függőnye ereszkedett közéje s az Élet közé. Így »mulattak« ott hajnali négyig. A nagybácsi mérséklettel hajtogatta a sört, szitta édes angol cigarettáit s mint igazi párizsi, mulatott, mert nézett.

Még egy utolsó állomás: az Opera táján, egy mellékutcában, ötasztalos kis elegáns kávéház, ahol félőtkor — Párizsban ez egzotikus öröm — virslit ettek mustárral.

S egy félórára rá Bács Andor már újra ott állt padlásszobája egyetlen ovális ablakában, dúltan, mereven és sápadtan, mint valami XVIII. századbéli mellkép. Az égen már nem lángolt az Eiffel-torony gyulladozó, kihűnyő lámpa-csodája, a PLAZA HOTEL cégbetűi a szemközti ház homlokzatán álomra fakultan aranylottak, csak az egymásnak térré szaladó boulevard, avenue és ucca lámpafejei s a tér közepén egymást keresztező sínek csillogtak a végtelen faburkolat sima feketesége fölött nem lankadó kötelességteljesítéssel. Bács Andorban összeszorult a szív, megrázkódott s fordulni kezdett, mintha ki akarta volna hányni magából az édes mult, a savanyú jelen s a keserű jövő együtt emészthetetlen zagyvalékát.

Keserű jövő? Miért? Hisz itt a pénz, amire várt s rakja bankóival az aranyhídat a becsület ments-vára felé. Újra belehempergőzik Magda csókjaiba, magára ölti asszonya szerelmét, mint védő pilótaruhát, amelyben biztonságosan fog repülni a nagy üzletek társtalan és nyaktörő magasságaiban. Honnan ez a kishitőség, ez a rettegés?

— Eh, most jön ki rajtam a sok ijedelem! — igyekezett megnyugtatni magát s elkezdte énekelni, dudolni a Párizsban akkor szerteharogó nótát:

Quand on est deux
Ce n'est plus la mêm' chose
Ti-ra-di-ritti-ti
Ti-ra-di-ratta-ta
Quand on est deux
On est tout d' suit' mieux

s mire végzett vele, már ágyban is feküdt.

Kilenekor arra riadt, hogy lelkiismeretébe berregett, mint valami harsány ébresztőóra, ez a pár szó: az utolsó nap. Kapkodva kelt, mosdott és öltözött s álmosan gurult egy nagy, zöld, álmos villamoson be a rajongó boulevardra, egy fényben, tolongásban és selyemben fulladozó nagy áruházba: ajándékot venni Magdának, rettegése és jókedve, élete-halála alfájának és omegájának. Férfiúi tétovázással és ügyetlenkedéssel összevásárolt három és fél méter levendulakék crêpe-georgette-et, egy gyufaskatulyányi színházi látesövet, Coty-púdert és Guerlain-parfómöt s boldog volt, mert folyton Magdára gondolt.

A nagybácsival úgy határoztak, hogy — mivel a reggeli direktkocsival indul minden Párizsból hazatérő Budapestre, mert így csak egy éjszakát kell a vonaton tölteni — ő az esti gyorssal indul, amelyen jobbra csak munkáért világotjáró proletárok utaznak, át-szenvedi inkább a két éjszakát, csak hogy nagyobb biztonságban legyen kíváncsi utitársak-tól s intellektuális bűnözők után szaglászó »közegek«-től.

De azért arra, amit este tízkor a Gare de l'Est-en talált, mégsem számított: valami ötven tót paraszt — persze már mind a francia munkás barna bársonyruhájában — búcsúzkodott a vihogó, csókos szájú, telt mellű, kerek kék-perkárokolyás tetkák egész hadától. A — mint később kiderült, pozsonyi — tótok minden ülést beültek, az övé kivételével s rengeteg batyujuk, bundaszaguk hamar megette a szűk fülke levegőjét.

Bács Andor alig vitt magával valamit: kis kézi poggyászát s némi ennivalót, két skatulya szardiniát, egy csöpp bádog konzerv-libamájpástétomat, egy imádott »pain fantaisie«-t és egy göngyöleg tejesokoládét. Még Párizsban eszébe jutott, hogy nem visz magával innivalót, pedig úton áll hideget, meleget, éhséget, csak a szomjúságot nem bírja. Az önkéntes sanyargatás ijedt gyönyörével gondolt rá, mi lesz, ha előfogja a kínzó szomjúság, mert azt már eleve elhatározta, hogy az ét-

kezőkocsiba nem megy át egyszer sem s lehetőleg keveset fog mutatkozni folyosón és állomásokon is, — nem azért utazik bűzös és kényelmetlen harmadik osztályon, hogy a magaszőrűek, a kaputosok kíváncsisága körüllasszódza folyosói álldogálásokban, a restaurációs kocsi barátkoztató melegében, állomási éttermek könnyen egymás szívességére utaló sietségében.

Aztán, hogy jött az éhség, felbontotta a libamájás dobozt, legyűrt egy csomó csokoládét, cigarettára gyújtott és elkezdett szomjazni kegyetlenül... BELFORT — már jól bentjártak az éjszakában, mire ideértek. Nem bírta tovább, leszállt, mint a halálraszánt, hogy bemegy az étterembe, amikor éppen a kocsihágó előtt megállt egy cifra, nikkeles büfétaliga. Levett róla gyorsan egy — azt hitte — ásványvizes üveget, kifizette s visszaugrott a kocsiba. Leült a helyére és kéjváro óvatossággal emelte szájához az üveget, amelyből — az első kortyokba belerázkódott — édes-savanyú, nyúlós, émelyítő limonádé ömlött csalódott torkába. Kihajtotta mégis s szomját, éhét elundorította huszonnégy órára vele.

Milyen szörnyű ez és milyen végzetszagú! Amikor jött, minden kitünően egybevágott és most a tótok, a limonádé, az álmatlan éj, hajnalban az ellenséges Bazel, reggel a buta Zürich s aztán az óriás hegyek, amelyek Dante pokoltölesérének aljára razzák a hirtelen féreggé csökkenő vasutat, utast, ezt az egész nyomorult és céltalan kis földi életet.

Elaludt, fölriadt, elszítt egy cigarettát, nem evett, nem nézett, nem beszélt. Így ment ez Buchsig s még tovább, míg aztán nem kellett semmire se figyelni, mert az éjszaka rájuk borult. Hallotta kiáltani SALZBURG-ot, elszunnyadt, fölriadt, cigarettázott, míg végre a hajnal betolta őket a barátságtalan, bodros, hepehupás Wienerwaldon át a szegényes, kopott, nagyúri koldus Bécsbe. Mindenki leszállt, ő is, aki tehetett volna úgy, mint a többiek, hogy villanyosra ül s átmegy a Westbahnhofról az Ostbahnhofra s rögtön kap pesti

csatlakozást: egyre már otthon van. Nem mert kimozdulni az állomásról, oly fáradt volt, erőtlens és csüggeteg. Megkérdezte, hol van az a kocsi, amelyet majd áttolnak az Ostbahnhofra, beszállt, felbontott egy szardiniás dobozt, percek alatt fölfalta, aztán végignyújtózott az ülésen és elaludt.

Dél volt már vagy délután? Ki is tarthatná számon az embertelen idő emberen kívüli múlását? Elindultak és Bács Andor már komolyan rettegett. Nem rendőrségtől, ilyesmitől félt, hisz nála a pénz s az ujságok hallgatnak róla... de Pest, álmos csiga villanyosai, a tűzsebe boszorkány-szombatja, a becsületgyilkos számok, a rabló főkönyvek, a veszett marásig éhesült üzletemberek... ez a mocsár, amelynek lidércfénye Magda szerelme...

Lidércfény? Hisz az ellobban... s egyet csavart vadul kattogó fantáziája gépezetén: a mocsár fölött mint teliarcú nap ragyogott most asszonya szerelme. De fénye fátyolos volt és sehogyan sem tudta izzóvá tündököltetni.

S a bosszankodástól, megfeszített lelki munkától annyira kimerült, hogy megint elszenderedett...

Magyar szóra ébredt:

— Jónapot, az útleveleket kérem!... Pass!
— toldotta meg felszólítását egy német szóval a magyar rendőrtiszt, látva a kábán rábámulót, azt hitte, idegen.

Szalutált és eltűnt az útlevelekkel. Egy negyedóra múlva visszajött:

— Balog úr, kérem, — hívta ki a folyosóra.
— Honnan jön, Balog úr?

— Párizsból.

— Miért járt ott?

— Rokoni látogatáson.

— Az útlevelében az van: »üdülés«.

— Üdülni mentem a rokonaimhoz.

— No igen, hát az mindegy. Hol állították ki ezt az útlevelet?

— Pesten, kérem, hisz benne van.

— Igen, de itt a dátum el van kisé mosódva. Úgy látom, lejárt ez az útlevél. No,

nem baj, ön átfárad velem a szolgálati kocsiba, ott majd pontosan megállapítjuk, legfeljebb egy kis büntetést fizet és meghosszabbítjuk. Magyarok vagyunk, vagy mi, segítsünk egymáson, no nem? ... A csomagját hagyja csak itt, kérem, hisz mingyárt visszajön ... Tessék! Tessék előremenni, kérem.

A szolgálati kocsiban a rendőrtiszt aztán leültette Bács Andort s maga elkezdett keresgélgni akták, cédulák, útlevelek, fényképek között, néhányat jobban megnézett, egy fényképről aztán föltekintett:

— Pardon! Rögtön, kérem! — aztán újra iratokat vizsgált, végre a fényképet odalökte az asztal túlsó sarkára, úgy, hogy Bács Andor jól láthassa s megszólalt:

— No, most lássuk azt az útlevelet, — ezzel elő is vette s látszólag nagy figyelmesen kezdte tanulmányozni.

Bács ezalatt a fényképre nézett s megismerte benne — önmagát. Halálosan elsápadt s szája széle elkezdett remegni. A rendőrtiszt most hirtelen föltekintett, gúnyosan mosolygott és így szólt:

— Látja, Bender úr, hiába, mindent tudunk, most már csak azt kell megmondania, hova rejtette a hullát.

Bács Andor fölugrott:

— A hullát? Én nem tudok semmi hulláról.

— S nem is hívják Bendernek!

— Nem, nem, nem!

— Hanem Bács Andornak! Úgy-e?

— Igen! — felelte rá alighallhatóan s megsemmisülten leült.

— No, most térjen magához kissé! Akar egy cigarettát? És kezdje el előlről, mondjon el mindent, ami a szívét nyomja, hátha nem is kell megvásáztatnom.

.....

— — — — —
— — — — —

És Bács Andort elkapta a nyomozás kegyetlen malma, amely könyörtelen teljesség-

gel újra leőrlötte élete utolsó pár hónapját: az áldatlan spekulációt, az »Örlemény« r. t. 500 millióját, az eladott részvénypaketteket, menekülését s hajszáját a pénz után, amelyet most elvettek tőle, letétbe helyeztek s kutatják, nem lopta-e »ezt is« valahonnan.

Még a vonaton »örizetbe vették«, a pesti főkapitányság már — hisz az »Örlemény« feljelentése után özönnel zúdult rá a megriadt kis hitelezők ezernyi vádja — »előzetes letartóztatásba helyezte«. Negyvennyolc óra mulva pedig a Markóban ült, mint az ügyészség foglya. A lapok banán-vastag betűkkel tálalták napnap után a közönség elé Bács Andor »közgazdasági tragédiáját a romantikus szerelemtől a tőzsde viharain keresztül a fedezet-sikkasztásig«. Barátok jöttek, rokonok, ügyvédet kapott, aki hivatásos és társaságbeli pletykakéjjel habzsolta a történetet, amelyet Bács Andor most már — annyi ismétlés után — állandósult kifejezésekkel és fordulatokkal mondott el megglehetős unottan, de unalmát az ügyvéd másképp értelmezve, így emlékezett meg új klienséről mindenütt: — Sztoikus hős, a tőzsde Tankréd lovagja s én garantálom önnek, tiszta, mint a ma született hó!

Csak egy valaki nem jött, minden szerencsétlen örök sorsa szerint, az, akit várt, akiért dolgozott, akiért vakmerő volt, akiért hazajött, akiért élt: Magda. Ötödnapra tudta meg az ügyvéd jezsuita szájából, hogy Magdát a botrány kitörésekor, óvatosan kétségbeesett szülei hazavitték.

Hazavitték! Miért! Hogy óviák a nyomozók és riporterek minden zugba beletúró kíváncsiságától? Vagy tőle? El akarják most szakítani? Vagy ő akar elszakadni?

S ennél a gondolatnál megállt benne a lehellet, a gondolatok puha és mégis kínzó forgása, mint a Balatonon a hullámfodrozódás, ha jéggé döbbsenti a Fagy. S az értetlen döbbsenet, e könyörtelen jégpáncél alatt megállt az élet, az emlékezés, tervezgetés.

Sokáig.

De aztán a bizonytalanság távoli láthatárának peremén fölkelt a nap: a szabadulás gondolata. S a jég elkezdett zengeni.

A cella homályán finom üveghangokban sírt a jéghegedű és sírása vigasztalás volt. Ám egyszerre csak megrázkódott a mammut jégteher s bömbölve hasította végig a rianás:

— Elhagyott örökre!

Fektéből fölriadt, fölült, kitárta két karját s a hirtelen megértett szerencsétlenség súlya alatt lekábuló fejét neki akarta támasztani a homály fekete oszlopának, de kétségbeesése sámsoni erővel megrázta az oszlopot, amely leomlott s leomlott vele boldogságának palotája is.

Többé már képzeletben sem tudta felépíteni, csak úgy játszogatótt romjaival, amelyek közül egy-egy felejthetetlen s mégis szétzúzódtott csókos éjszaka vázájának cserepét előkotorva, becstelensége sebeit vakargatta vele megadósos Jóbként. Tudta, hogy sosem fogja látni s tudta, ha nem látja, nem él tovább.

Mit bánta ő a vizsgálatot, bírót, bec sülete rongyainak egész zsibvásárát, csak Magda érdekelte, aki... De nem, nem, Magda nem hagyta el, Magdát az anyai szeretet mentette ki a pocsolyából. Magda jött volna és ő tudja, hogy fölcserepzi ajkát éjjente a csókvágy utánna. Csak szülei, ezek a jóban ímmel-ámmal jó, rosszban rossznál rosszabb polgáremberek, a síófok-hiúság és gerbeand-gőg felfújt üres hólyagai röpültek el vele a tantik és nagybasik hasas fedezékei mögé.

S ha Magda nincs, nincs élet, nincs boldogság, nem érdemes küzdeni: állapítsanak meg, amit akarnak, hazudjon, aki hazudni kész, két hónap, két év, börtön, fegyház oly mindegy.

De egy nap az ügyvéd egy kollégával jelentkezett, aki így mutatkozott be:

— Bács Andorné ügyvédje vagyok! — és elibe teregette a meghatalmazást, amely alatt szép polgári kerek betűkkel ott volt az aláírás: *Bács Andorné...* Csakugyan!

S ebből a nyugodt, hideg, távoli, idegen aláírásból az agyonzaklatott ember mindent megértett: nincs miért tovább küzdeni.

Meghajította fejét az élet s az emberek törvénye előtt.

Két hónapi fogság után szabadlára került mint — gazdag ember. Mialatt a Markóban raboskodott, ügyvédje a szörnyű besszben minden hiányzó papírt visszavásárolt, visszaszolgáltatót s egyúttal bűnvádi följelentést tett azok ellen a cégek ellen, amelyek kliensét meghurcolták s a leromlott részvénypakettek fejében nem akarták, nem tudták visszafizetni a sok százmillió kosztprénzt.

De Bács Andor már semmire sem volt kíváncsi. Hazament az elhagyott lakásba, amelynek sárgaréz kilensein már a gondozatlanság gálica zöldült; ahol a családi fényképek szegyenükben — igen, szegyenükben, hogy az első hollókárogásra gyáván és önzőn cserbenhagyták — vastag porfátyolt húztak polgári kövérségük, színtelenségük és közönyük elé; ahol visszhangossá tébolyultan ütődött faltól falnak a magános szó; ahol a lakatlanság hidegének ködei úsztak a levegőben... Hazajött s kezében tartotta a képmutatóan félénk lila levelet, amely már ott várta az ajtón függő levélszekrényben.

Kezében tartotta s a szíve mellkasát öklözve dobogott, hisz a levél Magda írása volt.

Ügyetlen mozdulatokkal, apró hasításokkal föltépte a borítékot:

»Kedves Andor,

ha azok után is, amik köztünk történtek, Hozzád fordulok jelen soraimmal... én megbocsátok Neked... újra föl lehetne venni közös életünk elszakadt fonalát...«

Nem bírta tovább olvasni, keze öklöbe szorult s összegyűrve, mint a leprás rongyot, messze hajította magától a levelet.

— Arcátlanok! Csak a pénz! A pénzre újra visszajönnek... bajban ellenségek, bőségben barátok... nem, nem kell... nem, nem... nem és nem, — ismételte százszor is a gyöngék maniákusságával, akik így kalapálják puha lelkükbe megmásíthatatlanná ingatag elhatározásukat.

Es csomagolt. Lázasan. Szükségest és szükségtelent. Mindent, amihez az életének — csak az ő életének — egy szemerje tapadt. A levélre nem is válaszol és elmegy. Elmegy Magda nélkül, szerelem nélkül, ki, messze, tán Párizsba, mindenki nélkül, örökre, boldogság nélkül — és thermos-palack nélkül.

S kínos kacagása könnytelen zokogásba fulladt az ócska konflisban, amely a pályaudvar felé vitte.

*1925 Kolozsvár—Velençe—Nizza—
Párizs—Budapest.*

Mártír és rabszolga

Kisnőkről beszélgettünk a párizs—bukaresti közvetlen koci folyosóján, én, aki hazagykeztem Budapestre s egy francia pilóta, aki egy repülőgépgyár szolgálatában utazott állomáshelyére, Bukarestbe. Mind a ketten Párizsból jöttünk.

Bécsig elmondtuk egymásnak Párizsról mindazt, amit egy született párizsi s egy öreg Párizs-rajongó csak elmondhat. Sajnálkoztunk az élet frankzuhanásos drágulásán, az angolok fenhéjázásán, a yankeek dollárpazarlásán s a latin-amerikaiak durva élvezethabzsolásán, ami mind rontott valamit a nehéz munkát s a könnyű élvezetet, a csinos ruházkodást és takarékoságot, a közelhozó udvariasságot és távolfartó tapintatot, a megelevenített multat s a mingyárt történelmivé konzervált jelent, a nemzetközi tarkaságot s a Villon óta nem változott párizsiasságot oly remekül összehangoló Városon.

Hegyeshalomnál már a nőkre került a szó

Mivel mind a ketten szentimentálisak voltunk, ő a kezdő, én a végző fiatalság jogán s így igazi szerelmeinkre, a tisztességes asszonyokra és ártatlan lányokra, akiket már nem is nőknek, hanem a végzet perzselő aranyugarainak tartottunk, rágondolni sem mertünk bíráló, józan véleménynyilvánításunk alatt, — azokról esett csak szó, akiket az ucca sodra hoz ismeretségbe velünk, minden újabb nőben csak a tökéletesség egy újabb mozaik-darabját kereső férfiakkal. S abban is csakhamar megegyeztünk, hogy a francia nő könnyedsége és jókedve alatt hősi kis szív dobog, amolyan mártírság sikolyos útját járhatja vele sikoltás nélkül, — s hogy a magyar nő rabszolga alázata az örök ragaszkodás fákláját gyújtja meg egy-egy pillanatra. Bizonyítékul pedig én a francia nőről, ő pedig aztán a magyarról egy-egy történetet beszéltünk el.

I.

— Mikor először kerültem Párizsba, — kezdtem a szót — zavarosan rajongó, de megfigyeléseiben tiszta fejembe már el volt raktározva, hogy Párizsban minden fiatalembernek állandó barátnője van. Mivel hosszabb időt szándékoztam ott tölteni, a Sorbonne előadásai és múzeum-nyargalások, Párizs-habzsolás és mértéktelen versírás közben sem felejtkeztem meg annak a bizonyos kiválasztottnak mindenütt való hajszolásáról. Feszült figyelemmel kutattam szemem a Tuileriák kertjének esti hangversenyzümmögésébe és sötétségbe merült lombjai alatt minden elsuhanó vékony leány-alak után; a földalattin kerestem a fiatal női testek különös-édes közelségét; táncoltam a Bullier-ben s csavarogtam a Bois-ban, Hiába. A nők nem akartak észrevenni. Nagy csontjaimmal, kevés hússal, hosszú lábaimmal és kis fejemmel, angolos hanyagsággal s borotvált arccal nem voltam az esetük. Nem voltam arányosan kicsi, izmos alak, nem volt kis lábam-kezem, nem volt kis fekete bajuszom és hullámos ha-

jam, nem voltam olyan, mint ön — párizsi. Egy délben azonban, amint a Trinité előtt álldogáltam s néztem a Montmartre magaslatáról az üzletes városnegyed felé leözönlő kis midinetteket, — mert hiábavaló nőkeresésben sértődött hiúságomat lassanként azzal nyugtattam meg, hogy tulajdonképpen a párizsi ucca életét tanulmányozom... önnek magyarázzam, hogy a kis munkáslányok fő-útja a Montmartre-ról az Opera s a nagy boulevard felé a Trinité mellett vezet el? — rámosolygott egy tipegő apró barna baba. Utánaeredtem a csikorgó villanyosok s a fékjüket nyekergető autók között. A rue de la Chaussée d'Antin sarkán van egy kávébolt, a Maison du café, ahol kis csészécskében reklámból hallatlan olesó áron mérik a párolgó fekete italt. A bolt állandóan zsúfolva van. Mire beértem, a tipegő baba már ott állt az egyik pult előtt, kezében a csésze feketével. Melléje furakodtam, rámosolyogtam, megkóstolva a kávé, így szóltam hozzá: — »C'est bon!« »Excellent!« — felelte ő mosolyogva s megindult közöttünk a beszélgetés. Másnap délben megvártam a bolt előtt, ahol dolgozott, együtt ebédeltünk egy prix fixe-esben s vasárnap már kora reggel kirándultunk Nogent-sur-Marne-ba csónakázni, frituret enni és csókolózni. Nagyon megszerettem. Ő is ragaszkodott hozzám. A héten át mienk volt az ebéd ideje s utána a szokásos kis séta, a közös vacsora, a hazakísérés s vasárnap a nevetős nappal s a csókos éjszaka. Egyébként dolgoztunk, mindenki fizette a maga ebédjét-vacsoráját, csak a vasárnap költségeit volt szabad egyedül fedeznem. Egy-egy kis virág, cukor volt mindaz, amit ezenkívül elfogadott tőlem. Életéről, családjáról csak annyit tudtam meg, hogy apja beteg, otthon ül és nem dolgozik, anyja egy színházban jegyszedő, ket-tejük keresetéből él a kis család. Egy csúnya esős vasárnap, amikor nem randulhattunk ki, délután moziban voltunk, aztán megvásároltuk hideg vacsoránkat s Lili fölött hoztam. Az ágyban aztán riasztó fölfedezést tettem: az arányos kis test tele volt kék és fekete foltokkal, mint amelyeneket a uccán fölszedett félórás

lovagok brutális kéj-éhsége szokott a mindenki lányainak testére marni. A dühtől, a méltatlankodástól remegve kértem számon Lilitől — hűtlenségét. Elvörösödött, izgatottan beszélt összevissza, vádolt és szidott. aztán végsőkéig zaklatva sírni kezdett, befordult a fal felé és úgy zokogott sokáig... mindaddig, míg hangtalanul magamhoz nem vontam. S míg bírtokba vettem, brutálisan a vállába haraptam... én is, mint a — többiek. Megértette s oly hangos sírásra fakadt, úgy rázta gyanús stigmákkal borított kis testét a zokogás, hogy — botránytól félve, de meg is sajnálva — teli öleléssel magamhoz szorítottam s addig símogattam kétségbeesett kis fejét, míg le nem csillapodott. Akkor aztán beszélni kezdett halkán és egyszerűen, hogy milyen gonosz vagyok, és milyen ostoba, hogy nem érzem, hogy csak az enyém, mert a foltok — verés nyomai. Az apja minden este megveri, iszik folyton és nem tud magáról, minden pénzét elszedi. alig tud magának pár rongyoeskát venni ruhának, kalapnak... Rettenetesen szégyeltem magam, s hogy leplezzem, új dühre fakadtam, de most már az apja ellen. Követeltem, hogy költözzék el hazulról... hozzám... nem tűröm, hogy az apja tönkre tegye fiatal életét. Lili csak csöndesen rázta a fejét, hogy nem lehet... S később is, ha unszoltam szabadítsa ki magát ebből a szörnyű mártíromságból, fejét rázva mosolygott s csak ennyit mondott:

— Que veux-tu, il est mon père!

II.

— Tavalý átutazóban megálltam egy napra Budapesten. Csodálkozva jártam a különös várost, amely kicsinyített múzeuma Európa minden nagyváros-típusának. Mosolyog? Nézze, az a nagy uccájuk, amely a maguk csöpp Bois-jába... igen, az Andrásy út... vezet, első felében a bécsi Ring, a nyolcszögű tértől pedig egy párizsi avenue mása. Ugyancsak itt látható a párizsi Métro hatalmas bálnájának őskori

patkány-őse: a maguk földalattija. A királyi vár a madridi Escorial testvére. A Városliget-jük — nem tudom, miért — de grácias. Buda némely része Prágát idézi emlékünkből; Berlin utánzása is helyet talál a nem egy széles uccát szegélyező bérpaloták hosszú sorában. A vasútról bevezető ucca... bocsánat, a Rákóczi út... teljesen Balkán, a bukaresti vagy szófiai vagy belgrádi főút. De a holland gettók szűk zavarosság is meglevenül önöknél egy-két főútvonal sötét háta mögött s Buda kis kertes házakkal gyéren szórt külső részei már sok reminiscenciájukkal valahová Drinápoly és Sztambul közé röpitik le az összehasonlító hajlandóságot. S végeredményben Budapest olyan tarka és sokféle, mint Kopenhága.

— Ezek a gondolatok futottak át agyamon, mialatt autón beszáguldoztam rokonszenves fővárosuk említett pontjait. Mikor a Rákóczi útra visszaérkeztem, gyalogsztára indultam a kissé fegyelmezetlen és — nem tudom miért, de határozottan — ideges tolongású tömegben. Száz lépést sem tettem, s máris megismerkedtem egy aprótermetű nővel. Vékony csontokon telt-húsú alakja — egészen fiatal asszonyé volt; fiús lába még fel sem serdült leányé; s arca, amelyet mintha még bimbójában vert volna el a jég, ráncosképű, de vidáméletű anyókáé. Vágy ébredt bennem iránta? Lehet, de nem hiszem. Inkább nem volt szívem megtagadni, amit kért, mert esők-ajánlkozása tulajdonképpen a nyomor kéznyújtása volt alamizsna után. De arra is gondoltam, hogy ezzel a város sarában megtaposott falusi virággal — mert hamar kiderült, hogy egy alföldi faluból került fel másfél éve Pestre — eljutok azokra a különös helyekre, amelyeket csak ezek a tiprott rezedák ismernek. Milyen helyek? Majd meglátja később. S hogyan beszélgettünk? Románul. Az ura, akitől két évvel ezelőtt elvált, az erdélyi havasokból került el a Tisza jobbpartjára.

— De, amint látom, meg kell önt nyugtatnom a »különös helvek« tekintetében. Ön bizonyára szörnyű bűnök és elállatiasodás alkoholgőzös, kokain-mámoros lebujaíra gondol. Ó nem,

nem ilyesmit láttam. Egészen mást: Hortobágyot és Szalontát a boulevardon. A falu, a puszta alakjait, intérierjeit, az aszfalt-folyam partjain. Önnek fel sem tűnnek, annyira megszokta vagy nem is ismeri őket. Alkalmi kis barátnőm először egy nagy kávéházba vezetett, ahol a háttérben helyezkedtünk el, hogy végig-lássam a terepet. Itt volt az az érzésem, amely először a szalontai s később annyi más erdélyi magyar kávéházban fogott el. Mintha valami Munkácsy-képet láttam volna. A villanykörtek olyan homályosan világítottak, mintha füstölgő mécsek lettek volna; a szellőzetlen helyiség pótmennyezetétől sűrű füst-áramlatok úsztak a sörgőz híg tengerében; a sarokban itt két szmokingos úr s egy üveg pezsgő ferdére billent néma társasága; szembe velük lócsiszárok piros-arcú, pocakos, zajos részegsége; itt kendős aszszonyságok egy sovány kis emberke körül, akit az alkohol már szálnalmas pojjá-cává pofozott; egy kis asztalnál nyolc diák egy karesű zöld butélia koszorújaként; hátul biliárd csattogott, elől cigány hajuldozott hegedűje szeszélye után s az asztalok közt rosszul festett arcú, csókot egyáltalában nem kívánó s csak éppen hivatás-szerűen kínáló természetes debellák ténferegtek. Jött gyufa-árus, levelezőlap-ágens, gombkereskedő, virággal kosaras néni, koldus és kucsé-ber... Nem érzi ön, hogy a *Síralomház* vagy a *Zálogházban* alakjait csak át kellene öltöztetni modern ruhába s előttünk állana a vasútuccai nagy kávéház, amelybe alkalmi kis barátnőmmel vetődtem?

— De még különösebb volt egy hortobágyi csárda! Budapest egy ötemeletes »berlini« bérkasznányájának földszintjén. A hatalmas boltnyílás keretében nem óriás kirakat ablak csillogott, hanem egymástól durva, sárgalécecské-vel elválasztott falusi kis ablakok gyűjteménye töltötte be. S az alsókon vékony fehér firhangok lógtak. Bent, a fal mellett csárdabeli lócák húzódtak, a borkimérő-pultot szalonna, kolbász, decis pálinkáspoharak pusztai esendélete díszítette; egy asztal mellett ott ült a »csaplárosné szép lányá«-t helyettesítő festettarcú cseléd; a

gazda kezelt a vendégeivel s mint tolmácsomtól értesültem, huncut történeteket mesélt hatvannégy esztendejével félszázada múlt falusi szerelmeiről; a felesége, térdei közé kapott szakajtóba, kukoricát szemelt; a kendermagos tyúk ott sétálgatott és kárált az asztalok között; s az alkóvból, amelyet virágos perkál-függöny takart félig, magasra tornyozott paraszti ágy tarkállott ki homályosan. A sarokban egy kis hordó tetején úgy cincogott egy gramofón, mint útszéli betyárcsárdában a mulatós vendégekre váró álmos cigány-cimbalmos. Kint süvöltött a szél, lovak dobogtak, egy-egy kurjantás hallatszott: tökéletes volt az illúzió.

— Ilyen helyeken szórakoztunk reggelig. Akkor a kis nő azt ajánlotta, menjünk a fürdőbe. A pénztárnál megvettem a két kádjegyet s két szappant is kértem. Bevezettek egy kis ablaktalan szobába, amelynek két fekete vaskádja és félrenyomott hasú díványa fölött félig vak villanykörte lóbálódzott fakó, csavart zsinorján. Alkalmi kis barátnőm rögtön nekiesett az egyik kádnak a szappannal és erélyesen kimosta; aztán elkezdte belecsurgatni az egymást langyosságban kiegészítővé hangolt hideg és meleg vizet. Én a másik kádat akartam elkészíteni. Rám szólt, hogy hagyjam csak. Mikor a fürdő elkészült, intett, hogy vetközzem le. Megtörtént. Ekkor sürgetett, bujjak a vízbe, mert megfázom. S ahogy beleültem az igazán kitűnő langyos fürdőbe, egy pillanat alatt ledobálta ruháit s csinos lábaival fürgén beollózott, velem szemben, a kád másik sarkába. — Most megmosom a hátadat, fordulj meg! — mondta s én nevetve engedelmeskedtem. Apró kezeivel gondosan megsúrolt, mint egy füstös lábost. — Most megmosom a lábadat! — szólt, amikor újra elfoglaltam előbbi helyemet. Az emberi méltóságot éreztem sértve: szabadkoztam. Az emberi méltóság tisztelete, a respect humain tiltakozott bennem bárkinek is rabszolgává alacsonyítása ellen. De erre se szó, se beszéd, fölkapta maga mellől egyik lábamat, sarkával nekítámasztotta puha mellének s gondosan, pontosan megmosa. A másikat is. — A többit magad is

tudod — nevette. Alig végeztem, sürgetett, szá-
rítkozzam meg s feküdjek a dívánra. Engedel-
meskedtem, mint elkényeztetett cézár a meg-
hitt rabszolgának. A kádban egyedül maradvá,
villámgyorsan, takarosán, maga is megmosdott,
kiugrott a vízből, amely szennyesen háborgott
mögötte, magára kanyarította a másik lepedőt,
mellém heveredett gyöngéden hangsúlyozott
visszataszítóan trágár szóval ajkán.

A busa fejű hegy süppedt ölében feltűnt
már a fehér pamutfonalra húzott korallfűzér
egy csomóba összeesve: a piros tetős, fehérfalú
Budaörs. S a ferdevállú Gellérthegy búbján
amott karimállott már szürkén a citadella.

— On arrive! — mondta a francia s mind-
ketten a fülkébe léptünk összekészíteni cso-
magjainkat.

A leszerelt

Csak tisztetek laktak a háromemeletes ház-
ban, egy szobában egy, földszinttől a hullámos
cseréppel fődött lusta lejtőjű tetőig, amely fö-
lött az olasz ég izgató, ámult kékje harango-
sodott. A háború szennyes áradata septe oda
a fiúkat, mint a lép-cellákba a vihar a méhe-
ket. Minden cella közepén egy fonálról csüggő
meztelen villanykörte lógott, a sarokban egy
vaságy állt barna haptákat s a falakról ide-
gen nagybácsik, nagynénik bámultak le halot-
tas közönnyel az idegen fiúra, aki fölfütyten-
tette az ágyra farkas-kutyáját s valami bánya-
könyvet nyujtott maga elé. Így tanulta át az
éjszaka egy részét. Reggel belépdelt az irodá-
jába s polenta- és zsír-számlákat irogatott a
kinestár számára. Galíciában rokkant bele va-
lahol a véres táncba. Most itt él, irogat, eszik,
alszik és tanul. Sok fizetését nagyrészt haza-
küldi anyjának Selmece, de neki egyre csak a
dritte szorteval van tele tárcája, flókja. Jól él.
Miért ne? S főképp nyugodtan.

Oly nyugalmas a nap aranykoddé terjedt lángolása az összevisszaszórt házkockák fölött, amelyek között kókadt ágyúk, a halál új ruhájába bujtatott kún fiuk kerekednek, döngnek inogva a front felé s emberek, dolgok szennyes, véres törmeléke dőcög el róla visszafelé. Sok pénzt küld haza, az állomáson vacsorál s csak dritte szortét szí. Selmecen otthon evett, kocsmában csak ivott, s cigarettáit tizenhetesből töltötte a húga. »Balek« volt a főiskolán, szükséges szolga az urak között, a »valetáló« utolsóévesek között s most hadnagy úr, kutyáját puccer viszi le sétára.

Ronda egy élet, körülötte döglük az ember, de ő, beteg szívével él, él. Mit akartok többet?

De egyszerre megbomlott a nagyszerű gépezet, amely szabályosan váltakozó időközökben tömte meg zsebét pénzzel és dritte szortéval. A bakák szemében idegen tűz villant s szájukat ha kinyitották, nagyra tátották. A háború kormos, vérmaszatos szemetje előtt, után, között a halál új ruhájába bujtatott kún fiuk visszafelé kezdtek özönlenni a frontról. Jó pár napig csak elnézte őket állomásról, irodából, sétán. De most már ő is megkérdezi! — ezzel a gondolattal ébredt föl egy reggel. Elindult. Mi ez? Hova lettek innen az emberek? — kérdezte magától az egyik kommandónál... A másiknál szintúgy. Mindenki elment? Mit lóg hát ő még itt arbeiter-abteilungjával? Kitől kérjen parancsot? Kér az Istentől! Az istenit neki, gyerünk. Föl mindent a szekerekre s előre az a kétszázötven ember, olasz hadifogoly, gyerünk.

Fene, kutya egy gyaloglás volt, de futotta a pénz s a dritte szorte.

Itthon? Őszirózsás forradalom a sapkák, mámor és bolondság és szervezkedés.

A foglyok még Laibach előtt elmaradtak, a pénz elég volt Pestig s a dritte szorte hazáig.

Otthon először is kialudta magát. Egy huzamban tíz, tizenkét órás távalvások következtek, nagy évések, kőbult fej, tenyészházás, kényelem és gondtalanság.

Aztán egy világos percében följöött Pestre, leszerelt, a líra-bankók helyett kapott idevalósi pénzt, amelyen elegans, kávéházi, orfeumi, igazi békebeli mámort lehetett vásárolni. Mert különbség van a kétféle ivás között. A fronton azért iszik az ember, hogy villogó, ragyogó, forgó, mozgalmas értelmet hazudjék a vérisszamos, mocskos kalamajkába; itthon meg azért, hogy testet öltson, színt kapjon az alaktalan vágy.

No és egész mulatságos az élet. Köztársaság, szocializálás, bolsevizmus, mindenféle tanács. Mindenhova bekukkant az ember, körül néz, ámul, jólesően mosolyog, aztán megy haza.

Selmecről lejjebb kell költözni a csehek miatt Salgótarjánba. Ez már nem mulatságos. Dolgozni is kell, hogy megéljen. S boldog lehet, hogy állást kapott, hány ezren ödöngének állás, kenyér, lakás nélkül. Dolgozni? Milyen furcsa szó. Itt már semmi sem megy babra, mint a háborúban. Ott az élet is babra ment s míg meg nem döglött, nekigyürkőzve szorongatta a szájha Élet duzzadt bájait. És hogy megéljen? Mennyivel furcsább az az embergépezet, amely az élet fentartásáért zakatol szürkén szürke emberek között, mint az a másik, amely kipitykézve, nekizsinórozva, földmedálizva ágál lakkeszelmében a szennybe rothadt életértékek fölött!

Hol a hadnagy úr és hol van a puccer? A hadnagy úron gyöngye szabású szakett lóg s a puccer biztosan földművestanács tagja, tán elnöke Szárazbő-n.

Hjah, a világ forog! S milyen különösen forog.

Ki volt ő azelőtt? A halál vőlegénye. S ma? Lássuk csak!

Ma? Valami nincsen rendben. Vagy ő benne, vagy a világban.

Vacsora után, amikor az egyik cigarettát a másik után sistereg hamuvá két vékony, sárga ujj között, elkezd beszélni anyjának a háborúról:

— A folyón túl repülőtér volt. Majdnem minden éjjel bombázták az olaszok. Kiálltunk

este a parti töltés tetejére s onnan néztük a világító rakéták fellövellő tüzét...

— Nem hallottál valamit, Ervin? — vágott szavába az anyja. És figyelt.

Csönd.

— Nem, — felelt a fiú vontatottan.

Csönd.

Aztán újra belekezdett:

— Különösen sipít a leeső bomba. Ha hallottuk, csak le szaporán hasra, úgy gurultunk alá a töltés lejtőjén. Túl esett le s szétvágott egy repülőcsúrt...

De elment magának is a kedve a mesétől. Minek beszéljen? Anyja az ucca neszét figyeli, nem zendül-e kint a fáklyás fosztogatás, húga a Col di Laná-n keselyűk táplálékává rohadt jegyesét siratja s ő maga már nem a halál vőlegénye, hanem csak egy főiskolás, nem hadnagy úr már, veszendő élet, csak anyjának sörivő, méla kékszemű fia.

Sörivő. A többivel egy sorban. De kik ezek a többiek? A java kiokádta az életet a halicsi répaföldeken magából, üszökké fagyott a Kárpátok havában, gördülő kővel zuhant az olasz Alpokon, az albán láz sárga takarója kanyarult didergő vállaira, szerbiszapba fulladt, Przemyśl páncélerődeinek domború hasán szedte darabokra a gránát, Ravaruska síkján döfte vesén kozák pika... no és ki sorolja végig őket? Eh! — egyet legyintett s keserű nyál futott össze a szájában, amint végignézett a sok »fölmentett«-en és »alkalmatlan«-on.

— Emlékeztek Dezsőre? — csattant végig szava a sörfoltos asztal fölött.

— Dezső már alulról szagolja az ibolyát! — böcselkedte rá keserű bambasággal egy vörösképi fiú a haditudósítói borzalmasan üres és cinikus ostobaságot.

Egy pillanatra megtolult a zaj e szavakon, mint a hullám az ártórón, s ő elkezdett beszélni:

— 1917 nyarán találkoztam vele utoljára a keleti pályaudvaron. Én jöttem, ő ment. Akkor már ott lógott a mellén a nagy ezüst kétszer, az arany, a signum, s mesélte, hogy föl van

terjesztve a koronás aranyéremkeresztre. Halatlanul stramm fiú volt. Egymaga szerelte át egy bombázott házról az ezred telefonját egy másikra, amelyik már kívül esett a lövonalon.

Az asztal vége felé valaki megszólalt; a szóló szomszédja hangosan felelt. A figyelem a megbolyduló, arra tekintgető fejektől egyszerre megoszlott. Ervint már csak közvetlen szomszédjai hallgatták s ő csak beszélt árkokról, »spanyol lovasok«-ról, kézigránátról és lángszóróról, mikor egyszer csak a mellette ülő finoman megfogta karját:

— Pardon, Ervinkém! — s lekiáltott az asztal végére:

— Már hogy beszélhetsz ilyeneket? Ha a gyárat átveszik a munkások, akik elkergették az eddigi igazgatókat, az még nem szocializálás, magántulajdon az, csak több részvényessel.

— Már inkább a munkásoké legyen, — csatant vissza az asztalvégi nagy hang — mint azé az egyetlen zsidóé.

— A szocializmus nem ismeri az antiszemitizmust!

— Fogalomzavar, uraim! — bőgte bele rekedten valaki.

S a megtolult zaj megkerülte Ervint, a háborúmesés zsilipet és zúgva, bugyborékolva ömlött tovább.

— Ezek most belebolondultak az új ideológiákba! — mondta magában és elhallgatott.

Ült és bókolt a neki most sok idegen szó: marxizmus, kommunista kiáltvány, Kautsky, ilyenek fürgetegében, mint az almafa a szélben s finom kis megjegyzések, észrevezések, emlékek, tréfák, mind-mind a háborúra vonatkozóak, úgy hullottak róla az elhallgatásba, mint almafa virágszirmok alá az avarba. Négy évig lakta a háború gépezetét, mint egykedvű bogár az óriás mángorlót, no és hogyan? nem ez a mángorló a legfontosabb valami? most, hogy megszűnt dübörögni, szédítőn előre-hátra zökögni, a kutya se törődik vele? mért áldozta ő fel e négy év annyi keserves huszonnégy óráját a köznek, ha most Lenin levele fontosabb, mint a magyar vértől dagadó Piave, amelybe az ő

vére is hullott? Rendben van, elkergették a csúcsfejű Habsburgokat, de fel kell-e ezért mindent forgatni? Vagy én lennék az érték-telen, az elmaradt, a bolond háború német mérgével örökre megfertézett, aki sehogy sem tudja beletalálni magát az új időkbe? Megromlott a gondolkozásom is, nemesak a szívem? Senki vagyok a nagy-sok szürke nulla közül s mi mindnyájan úgy lettünk csak jelentős szám, hogy egy nagy I-es elénkbe állt? Ezek bolondultak-e meg vagy csak nekem fáj fölbontani eljegyzésemet a Halállal? Nem adott más értéket nekem, csak a bricsesz, a térdesavar, a pengő mellmedáliák s a kantinos rumjából kifakadt nagyzó, hősi mániák?

Az biztos, hogy nem találom helyem.

Fölkelt, kiment, a söntésben fizetett és bandukolt haza.

Az ég lyukas köpenyegén átsütött ezer apró pontban a ragyogó földöntúli mindenség. Mélyen-lágy békaszó dallamos gyöngysora pergett az éjszakában, szórakozott kakas kukorékolta el magát valahol s dühös komondorok feleselgettek egymással csahosan. Egy kapualjból szoknyasuhogás fejlett ki s szaladt bele a távolodó sötétbe.

— Így fut előttem az élet! — morogta kabátja gallérjába.

Ha jóbarát gondolata nem vágott egybe az övével, ha édesanyja jobban figyelte a zavargó jelent, mint a zavaros multat, ha húga arca elszomorodott sarokba vetett kardjára felejtett pillantásától, ha újra meg újra megállapította, hogy a világ messzire elfejlődött a gondolatjárása módjától, leszegte fejét, összeharapta ajkát s maga elé betűzte emlékezetében:

— Így fut előttem az élet!

S ő csak bandukol a nagy Szajha után és mikor már-már elérné, elfordul egy sarkon s a szomszéd uccából hangzik fel csilingelő kacagása.

S ő csak bandukolt. Sokat. Cél nélkül. A nap minden szakában. Otthonról húga ijedt hervadása, anyja jelenhez tapadt ijedelme kergették el; kocs mából az a zavaros józanság,

amely az italból szállt fejébe; barátai közül kihullott, mint láncból a tört szem. Gondolatainak keselyűje egyre csak tépte, marcangolta prometheusi lelkét.

Kóborolt, mint az ereiben dübörgő nőszen-
válytól riadt koslató kutya. Tekintete kapcsosan vajúdott a mellette elhaladó leányok, asszonyok szemébe; de a nők pillantása, mint elhessenő veréb a koporsós nagykocsi elől, elröppent róla... miért? Lemberg égő vöröshajú, teftmellű zsidólánnya, lomhán léha bécsi fehér-eseléd, nagy csontos arcú kun leány, puha oláh fáta, égő olasz vörösszegfűlánny, ringócsi-pejű bunyevác dajna, izzó-izgékony pesti csibe, égő szenvedéllyel bélelt ostyásképzű cipszer asszony, buja gács, vonagló székely, harapós talján néember, sok-sok nő, a Nő mind megfordult, feléje pillantott, elfogadta, várta, hívta, kérte, nem eresztette négy hosszú évig, retkes paraszt és patyolat-dáma, szűz és tizenhárompróbás mindenki kancája, asszony és leány, mind csak neki hajladozott, érte merevült kájbe, utána sírt, ölébe lelkendezett... s most...?

Lássuk csak! Nulla vagyok? Az voltam-e mindig, azelőtt is, a nagy Az előtt? a nagy Az tett valakivé, hogy hátam hajlását, duzzadó mellemet simuló csukaszürkével öntötte körül? Most pantallóban lötyögő lábam a csavaros szárvédő tette csak hősi delivé? vagy csak a háború veszette szerteszét sziporkázó vágyú villamos telepekké a nőket?

Igen, ez nem lehetetlen, sőt valószínű.

S egyszerre a rettentő Vágy ostroma vágott végig a gerincén. Eszébe jutott egy asszony, az egyetlen, akin elomolva, megnyugodva pihent meg gondolata. Az Asszony! Margit, akit lágy, telt, meleg asszonyisága, keleti kéjszomjúsága, szétfeslett, érett rózsza-ajkai miatt Fatimé-nek neveztek el tavaly nyáron azon a bolond, boros napon, a »kötés napja«-n.

Tárcájáért nyúlt s elővett belőle egy névjegyet. Egyik oldaláról nyomtatva feketéllett: dr. Sarbó Bertalan. A másikon ahány sor, anynyiféle írás, tintával: gróf Tolsztoj (Berci) —

Fa
set
áln
Föl
191

A
fala
bók
fén
elev
szá
ern
vilá
bor
ma
össz
coll
örö
nyu
egy
lelk
és

Ber

—

bev
szár
gon
mot
nia

a p
eltű
föld

kez
nyé

özve

Fatime (Margit) — Tokeramo (Sanyi) — Mu-
sette (Vilma) — Tatjana (Alice): e sok bolondos
álnév s mögötte mindegyiknek igazi nevük.
Fölül cirádák közé foglalva: A kötés napja
1918 aug. 3.

Átívott, áténekelt, átölelgetődzött nyári éj!
A kocsmá a hegytetőn állt, éjbe taposódott kis
falai körül tengerzúgású nagy vörösfenyők
bókoltak fátyoltáncot a hold halottra sápadt
fénye elé. A nagy teremben egyetlen asztal volt
eleven, az övék; középen, mint kiterjesztett
szárnyú sas a magasban, nagy fekete, lapos-
ernyőjű lámpa függesztette alá ködös-vörös
világát; előttük buta söröskorsók, együgyű
borospoharak teltek-ürültek; bolond, nyulongós
magyar nóták bujtak elő szíveik pincéjéből,
összefogóztak könnyű gráciákként s körülán-
colták őket lassan, bánatosan, mámorosan s az
örök egyedülségre zárt lelkek remegő kezét
nyújtottak egymás felé s zokogva született meg
egybekapcsolódásukból a félig testi vágy, félig
lelki átolvadás: nők és nők, férfi és férfi, ember
és asszony között a Barátság.

Akkor szerelmes volt Margit asszonyba, a
Berci feleségébe. S most?

— Le kell utaznom Pestre, le kell utaznom,
— kalapált szíven a fojtogató vágy.

Otthon majd azt mondja, hogy líra-bankói
beváltásáért kell a hadügyminisztérium le-
számolási irodáját fölkeresnie vagy hogy a
gondjaira bízott kincstári értékekről kell szá-
mot adnia. Mindegy, mit mond, de le kell utaz-
nia!

— Egy szál petrezselymet sem lehet kapni
a piacon, nincs semmi főzelék s a hús teljesen
eltűnt, — szólalt meg anyja a szegényes ebéd
fölött.

— Holnap leutazom Pestre, anyuskám! —
kezdte elfogódva s lassan emelte föl arcát tá-
nyérjáról, anyja tekintetét keresve.

— Jól van, fiam, — bólogatta egykedvűen az
özeget.

— A kincstári értékek miatt...

— Jó! jó! Csak menj! Van pénzed?

— Van, anyuskám, köszönöm.

— Nem azért kérdem, mintha kínálni akar-nék, — mosolyogta bágyadtan az anyja. — Bor-zasztó drágaság van, egy tojás hetven krajcár.

— En most megadhatnám anyuskáéknak azt a kétszáz koronát, a nyárit. Nekem még marad elég az útra; Pesten meg be fogom váltani a líráimat.

— Hát bizony, nem bánom.

Ervin szép csendesen elővette a tárcáját s a kétszáz koronát letette az asztalra.

Az anyja ránézett a bankókra, elgondolko-zott és azt mondta:

— Akkor már megadhatnád azt a négy ko-ronát is, amelyet a cipőjavításért fizettem.

— Igenis, anyuskám, — mondta Ervin s ki-tett még két darab piszkos piros bankót az asztalra s valahogy keserű nyál futott össze a szájában, mintha alattomos bántást kellett volna elszenvednie.

Anyja azonban nekiderült s apró kis piaci történeteket sorakoztatott egymás után csön-des szava, mint ahogy csendes keze szokta kés-sel-villával a fiókban. Ervin egész nap nem szólt öt szónál többet.

Másnap ebéd után egy kis csomagot kötött két zsebkendőből, fogkeféjéből, fogporos ska-tulyából, hajkeféből; magára öltötte fekete bőrbekecsét, kezébe vette csöpp ezüstmarkolatú pálcikáját, megcsókolta a két nőt:

— Kezeteket csókolom. Péntekre itthon le-szek — s kiment a szennyes állomásra.

Ahogy az uccára lépett s a tavaszias szél puha, láthatatlan csomókban ütközött arcának, szorosabbra rántotta szívén a nyeregterhelőt a vágy és az otthonhagyottak képe halk oso-nással igyekezett kifelé emlékezetéből. Mire elért a koromtól moeskos, vörös téglás, berregő, csilingelő, emberektől rajzó épülethez, édes-anyjának sarlós holdként lenyugvó képével szemközt bíbor, buja, követelő fénnel bukott fel szívének keletén a nap: az Asszony.

... ott ismerkedett meg vele a tóban, für-dés, csónakfőlborogató tréfa, vízi bolondosko-dások között ... s milyen büszke volt! hogy csillogott a szeme, gőgösen, incselkedően, meg-

vető
nya
arca
ger
amé
tak
nyí
keze
bő-e

elpe
tov
viss
Erv

lako
Att
szü
szö
ken
hos
tüze
mel
örö
don
min
köv
vol
ara
heg

me
rob
meg
elé
hur
kál

aki
vel
vén
est
vet
néz

vetően s önfeledt jókedvben!... kurta, puha nyakán kerek, kemény tatárfej, gömbölyű, telt arcában két szélesen vágott, kereken kiülő tengersizű nagy szeme, — boópisz Athénéé, — amelyen a szenvedély fekete villámai hasítottak át néha-néha, gömbölyű karjai, gyermeknyi csuklója, kis, kerek, párnás, gyámoltalan keze, a két két kemény oszlópa: két combja, bő-emplős mellének domború boltozata...

Az állomás falán egy kis fekete kalapács elpeccent a harang-sipkáról, egy pillanatig tétozódott s kimért nagyképűséggel vágott rá vissza, mély, izgató, messzeguruló kondulásban. Ervin ment jegyet váltani.

... aztán egyszer a hegytetőről, ahol lakott, lejött a városba cukrászsüteményért. Áttört himzésű, bő, lebegő, nyakban-csuklóban szűkre fogott oláh ingváll volt rajta s durvaszövésű fehér vászonszoknya, feje vörös fátyol-kendővel átkötve, kezében szegesvégű bot s hosszukás kézi tárca. A délutáni nap fáradt tüztét ásitotta le rájuk s az Asszony tapadón meleg hangjában, piros vérrrel festett arcán, öröme kacagó teste hajlásában az Élet gondokkáztott, tüzelt, vonaglott. Ment mellette, mint egy tövéről megindult húsos, szín-orgiás, követelő nagy trópusi virág. Milyen szép is volt s milyen veszejtő, mérges, ájult, szerelmes aranyparába fulladtan pihegett a mező s a hegyoldal...

Az állomáson mozgás támadt, a mozdony merev zakatolással közeledő fekete vasmelle robogva nőtt feléje s mint durva homokban meghempergődzött kígyó, csúszott az állomás elé a lépcsőin, ütközőin, tetején is embereket hurcoló vonat. Ervin egy fülkés folyosó sarkába állított faládán ülőkére is lelt.

... az délután lett szerelmes belé. Margit, aki egyedül nyaralt fönt a hegyen barátnőjével, vacsorára hívta. Ő beszélt főiskoláról, Pivéről, anyjáról, a vizsgákról, nagy sörös kneipestélyekről, egy-két kalandjáról; a két nő nevetett, a szemük csillogott s mindenki őket nézte. Vacsora után sétára indultak a hegy

csúcsa alatt körülfutó erdei úton. Ő a két nő között lépdelt s egy kiálló gyökerekkel botlato helyen vedően beléjük karolt és el sem eresztette aztán őket többé. Balról az Alice hosszan lógó, formás, hideg felsőkarja hegyes könyökbe esuklottan nyomta az oldalát; jobbról, hol Margit asszonyba karolt, csak egy egész picipici helye volt a meleg, puha karhajlásba furakodó kezének. Alice hideg kirakat-asszony, de itt, jobbról, az éhes élet egy kísértő darabja gömbölyödik, süt kezére, karjára, oldalára. Az éjszaka kelletlenül tágitott neki látásnyi utat a fekete, puha, babonás sötétben s akaratosan tolult átláthatatlan barna-kék lebegő fallá messzébb, köröskörül. Minden szó, amit kiejtettek, új értelmet kapva gördült szét az éjben s nem, nem a sötétség, de testükből kiszökött lelkeik jártak fekete lidércancot előttük szemképrázásig, a vér zengő zendüléséig. Gyöngéden magához húzta s az Asszony nevetett.

A vonat ablakán túl az elmaradó vidék egyre csak rángatta, rángatta hátra a kopasz fákat, fakó mezőket, a falvak fehér-fekete foltjait, fenyegetően fölébük emelkedő s csökkenve lealázkodó telegráfpóznákat, lejtve süllyedő emelkedő kottavonalzását a telegráfuzaloknak.

... akkor este meg holdfény volt. Nagykendőket terítettek ki a ház előtt a gyepe, azokra heveredtek, pár főiskolás, a lányok, ő meg az Asszony. Oldalt könyökölve feküdtek egymással szemben, cigarettáztak s ő valami bolond, félig álom, félig ébrenlét ábrándozásba süllyedt. Ez a szerelem? — emlékszik — kérdezte magától. Odább gyerekszerelmek viháncoltak hangos szóval, hangos kacagással. Aztán csönd lett. A Halálos szerelem vesszeje megsuhant fejük felett: az Asszony szeme fekete napként ragyogott fel szemközt, a kis szűzikék ijedten bámultak maguk elé, magukba. — Gyerünk sétálni — szakadt ki egyikükből a nagy dolgok elől visszarettenő női gyávaság. Már indultak is mind, talpon állt a többje, ki zsebkendőjét, ki cigarettatárcáját, gyufáját kereste. Utolsóknak indultak el ők ketten. A

heg
har
Érz
Hul
>de
záju
tom
mer
az
Ali
kac
nőt
ned
tud
jáb
rács
ves
mel
szél
Ass
élet
Vag
kol
hal

zih
ma
föli
bel

val
mi
ud
szo
föli
el
ka

mo
ret
eg
mi
ke

hegyesúcsot kanyarító erdei úton elől egy pár hars népdallal bögte el magától az éhes, nagy Érzést; más kettő, csöppnyi agyvelejét az örök Hullámtól szárazon tartva, okosan társalgott: »de, kérem, ha vesszük...« hangzott hátra hozzájuk a férfi szava; léhán, öntudatlanul, alattomos csókalkalmakat böngészett az előttük menő kettő. Ő tárnákról, aknákról beszélve ment az Asszony mellett, aki egyszerre csak megállt. Alig látta a körvonalakat, amelyek után makacsul nyúlt ki a karja, a sötét fej szeme elé nőtt és sovány, elepedt ajkai két meleg, telt, nedves húspárnácskára tapadtak s az élete, ki tudja, holnapután már talán lövészárók iszapjába taposott egyetlen, édes, nyomorult élete rácsimpajkódzott a csókra, a Csókra, ó, bárcsak veszne belé...! Egy pere és ismét egymás mellett mentek s ő aknákról, tárnákról beszélt... de az imént hozzá volt tapadva az Asszony, aki nem félt az élettől. Nem fél az élettől... Mért nem azt mondom, hogy szeret? Vagy csak az Élet küldöttje volt, aki megcsókolt, hogy ne ajándéktalanul hulljak a hősi halál fertőjébe, ki tudja? Majd megtudom.

A vonat meg-megtorpanva, elkeseredett zihálással omlott be a pályaudvarra, mint a marathoni futó a célhoz. Szennyes oldala végig fölfakadt s az izmos aszfaltra szétgördült belőle az elnyúlt, ványadt embertöltelék.

A felszabadulásnak s a megalázottságnak valami különös keveréke fogta el Ervin lelkét, mint valahányszor megindult a keleti pályaudvar nagy óralapja alól befelé a Baross-szobornak. Számtenyérüket magasan maguk fölé tartó barna meg sárga villamosok húztak el a téren keresztül-kasul. Egyre fölült s el-kanyarodott vele jobbra.

Nem fog sokat teketóriázni, elébe áll s mondja neki egyenesen: »Magához jöttem, szeretem, szeret-e még?... magához jöttem, szeretem és társtalannak érzem magam, maga az egyetlen és...« Így se jó! Mindegy! Érti, hogy mit akar mondani, a házukig megjön hozzá a kellő szó is. Elég.

Amint ott a Damjanich utcában, a har-

madik emeleten a csengőgombra nyomta ujjabögyét, úgy érezte, hogy egész multja elmarad mögötte s egy új élet elé nyílik majd a rozszant előszobaaajtó.

Léptek, nyílt s ott állt előtte az Asszony:

— Jé, Ervin! Te vagy az! Gyere be! Hát mi hoz Pestre? — szólt a szava s testi zenéje örömet, közönyt, meglepetést, csupa hétköznapi érzést pengetett eléje váltogatva.

Ez a mindennaposság ki is verte kezéből a nagy romantikus zászlót s harci kedvét díszszázadban elépő gépies katonává csökkentette:

— Eljöttem hozzátok... Berci nincs itthon?

— Nincs. Tedd le a kabátodat. Persze, nálunk maradsz. Hát beszélj, hogy vagy, mért jöttél Pestre?

Miért jöttem? — csuklott fel Ervinben a lélek. — Ő kérdi, akiért jöttem. Lehet-e hát erre felelni?

— A líráimat jöttem beváltani, — szólt és félrenézett.

Aztán az Asszonyra emelte tekintetét: szürke-kék szemében ott sírt némán a Gyötrellem, de Margit, Margit, az ő Fatiméje, az ő Fatiméje-e csakugyan? már a köznapi háziasszonyos szívesség enyhe kis vizében lubickolt körülötte: leültette, cigarettával kínálta, könnyakkal itatta s nézett rá a borzalmas Barátság piciny jóindulatú mosolyával.

Ervin elkezdett beszélni s maga is idegenül hallgatta magát, a háború örült véres zuhatagának idehordott kis kavicsát, hogy mozog, csobog a maga kavarta parányi emlékezésörvényben. Egy-egy szavát elkapta figyelme:

— Piave... arbeiter-abteilung... Capronigép... étkeztetés... polenta... maximális áron felül... a farkaskutyája... aztán elveszett... a mama... Selmec... Salgótarján piszkos... 30 vagon szén...

Aztán már csak beszélt, kikapcsolt figyelme kábultan lebegett fölötte s a szavak úgy hulltak, hullottak lelkére, mint csöndes rombadőlésre csöndes eső.

vág
pen
rá
Mér
csal

tör
sób
mes
kib
szív
gép
har
öss
ele

ked
leg
Au

szé
óva
nal
sza
csé
sza

kie
Li
ne
ma
ko

fe
M

ig
m

A kezét sem fogta meg, tekintetük sem vágott egymásba s ha lelke legmélyebb húrja pendült, barátságos, éles zendüléssel hangzott rá vissza az Asszony lelkének magas á-húrja. Mért jött ide? Ide is miért jött? Az Asszony csak egy asszony s nem az ő asszonya!!

Milyen jó a katonafegyelem! Hogy megtöri az embert, hogy belegyömöszöli a kis kór-sóba az óriássá nyújtózni akaró lelket, mint mesével zengő Arábia bűvésze a szellemet. S kibírja! Sem agyában nem pattan meg ér, sem szíve kamrája nem hasad meg, teste rongyolt gépezete tovább zakatol puhán. A nagyhangúak azt mondanák, egy világ omlott benne össze, pedig él. Él? Mögötte elfekvő árnyéka elevenebb valóság, mint ő maga.

Berci hazajött, soványan, zajongva és jókedvűen, mint egy agár.

— A lírádat jöttél beváltani? Annyi baj legyen! Bent vagyunk a grand slamasztikba! Auch was ... Adjál enni, Margit!

S rájuk következett a polgári ebéd koldus szertartása kis falatjaival, csendes rágásával, óvatos tálbanyúlásával, hogy maradjon másnak is, cselédnek is. Fukaran, lélektelenül, erőszakolva csöpörgött hozzá a szavuk, ezerszer elcsépelet témák ezerszer megforgatott szokvány szavaival.

Cigarettára gyújtottak.

— Kedves egészségetekre. Én ledülök egy kicsit. Ti tán elmehetnétek sétálni egyet a Ligetbe, — mondta Berci nagylelkűen, hogy ő nem féltékeny... csak délutáni álma nyugal-mára.

— Akarsz, Ervin? — kérdezte Margit gyilkos szívességgel.

— Igen, elmehetnénk.

— Na, szervusz, Berci — lebbent az ura felé, egy másodpercenyi kutató pillantás után, Margit nyugodt hangja.

— Szervusztok, és ne haragudjatok, de én igen álmos vagyok.

— Mint mindig, — szólt feléje az asszony megállapítása vagy megvetése?

Elmentek.

Kint a téli piszok alól most mosakodott halvány színesre, enyhén eleven vonalúvá az ucca s a gyepes, fás, bokros Liget. A városi barlanglakók sápadt bőrüket kivítették a gyöngye fuvalom, meleg napfény olesó fürdőjébe, de a hajuk fekete volt és sötéten lázas a szemük.

Csak ment, csak ment az asszony mellett, aki Berciről, a Berci irodájáról, a Berci okosságáról, a Berci lustaságáról beszélt, csak ment, mint aki félhomályos barlangszádból elindul befelé, kihúzott derékkal, aztán fejet hajt, aztán összegörnyed, aztán négykézláb zuhan s úgy vonszolja magát reménytelenül egyre beljebb-beljebb a nyirkos vaksötétben.

És mégis beszélt, sőt, megállapította, hogy rendkívül értelmes, kerek mondatokat mond Salgótarjánról, édesanyjáról, a népmozgalmakról, ántántról s egyéb sok ilyes. tőle távol álló múzeumi hideg látnivalókról. Miért? Mért nem fekszik le inkább itt, az úton, a villamos sínekre? Mért is tanulta meg úgy az erőszakos halál testi fájdalmától való páni félelmet ez alatt az öt év alatt?

Mit gyötrődik? Hát nem szereti az Asszony s e rettenettől mégsem áll meg se villamos, se a nap.

Miről is beszélnek? A népről? Mi is az ő véleménye a népről?... Az én véleményem az... hogy ide szeretnék borulni Eléd s átharapni a cipőd bőrét, a harisnyát, domború nyergű, duzzadó kék erekkel mintás barna lábaddig, Elébed fetrengeni s magamhoz ölelni a térded s combod hús oszlopán nyugtatni meg lázas homlokom és hódító vágyam alá tiporni az Asszonyt, életem Egyetlenét, poklos mennyországát ennek a féregnek, aki itt megy Melletted s buta kegyetlenséggel csapdossa páleikájával a' eserjét, a pattanó rügyet... Utálat, utálat ez az élet, a gyávává riasztott ember, akit csak a vér, a fekete foltta alvadó gyenge pirosság látása dühít hőssé, de szerelmes epében forgó lelkét nem meri az Asszony elé vetni, utálat!

Most egyszerre úgy érezte, hogy a nagy Jóvátehetetlen amott befordul az erre ívelő úton, feléje jön, megáll előtte, szemébe vágja kampós tekintetét, hirtelen eloson... de érzi aztán, hogy jön mögötte, kavicsos csikorog, villanyos sínen botlik, aszfalton kopog a lépte makacsul, egyformán elháríthatatlanul!

Azt súgja: »Menj!«

Miről is beszélnek?... Igen... igen, a ház-mesternékről... ismeri a furcsa fajzatot s kaján-harsányan felröhög.

De Amaz nem ijed el, köpenye szárnya meglebbenti a kapu alatt, a lépcső karfáján mellé fog keze, a csengő gombjára együtt nyomakodik az ujjuk... az előszobában összeszoruló szívébe ugrik, agyába dübörög onnan, halk, ravasz hágsón ereszkedik le ajkára s e mondatban lebben le róla a nagy Jóvátehetetlen:

— Megbocsáss, Margit, de este megy a vonatom s nekem még meg kell látogatnom egy nagynénémet, aki ott lakik a Keleti pályaudvar mellett; édesanyám nagyon a lelkemre kötötte, hogy el ne mulasszam fölkeresni.

— Meg se várod Bercit?

— Nem tehetem. Köszönöm a szívességeteket. Csókolom a kezedet. Veszem a csomagomat... igen, itt van, ó, a zsebemben is elfér, ne fáradj most a papírral, spárgával. Még egyszer köszönöm. Kezedet csókolom.

És udvarias, hideg csókkal bókol a Kézre, enyhe szorításban fogja egy percig. Aztán megy.

— Szervusz, Ervin. Igazán sajnálom. Berci is sajnálni fogja.

Az ajtó nagyot zuhan utána.

Tizenhét lépcsőfokot lép lefelé lassan.

Ott megáll.

Visszabirkózza a torkába csukló zokogást. Megindul.

Hova?

Hol az a Isten, aki erre feleljen?

Lovag Niedzelsky

Haza akartam menni. Felálltam. Endes Péter, aki ma szinten ott ült kávéhazi asztalunk mellett, ahol hetenként egyszer összegyűlünk feketét inni, ujságot olvasni, a multat siratni s jobb jövőbe remélni bután, rámszólt:

— Merre mégy?

— A Kálvin tér felé.

— Megyek veled! — szólt, fölkel, búcsúzott és jött.

— Savanyú íze van ma az életnek számban, — mondta az uccán. — Megkoptam. Istenem, mindenem megvan: boldog szerelem, pénz, megbecsülés. Csak egy hiányzik: a nagy villódzások, a nagy lelkesülések... Váratlan esemény még csak akad, de váratlan érzés, nagy, gondolat-nyitogató meglepetés már nem ér. Sem új csók, sem új könyv, sem új tavasz nem hoz már eddig meg nem éltet számomra.

— Ma bőbeszédű vagy — feleltem rá kitérően, hogy ne kelljen szívembe néznem, amelyben szintén sűrű hamu ülte, fojtogatta az élni tudás utolsókat pillogó paraszát.

A Kálvin térig aztán egy szót sem szoltunk.

A város fölött erőtlenül buzgó tél szaporázta a hóval kevert esőt, dűnnyögő szelet hajtott, kellemetlen hideg ezer tűjével szurkált bőrön, csonton keresztül a lélekig. Fejünk rohadt ködben úszott, lábunk feketén csillogó latyakban cuppogott. A járókelők ijedt álomkusza alakjainak tűntek föl, az ucca fénye tompa álmosággal remegett bele a nagy örök Ellenség buta, öldöklő éjszakájába.

— Hova mégy? — kérdeztem aztán, hogy a gyalogjáró szélén megálltunk a nyögve ide-oda kúszó villamoskocsik útvesztője előtt.

— Ide az Üllei útra, a »Víg kéményseprő«-be. Gyere te is; vacsorázzunk együtt.

Átvágtunk a téren.

— Milyen jó büntetés lett volna Dante Poklában a sietők, szívtelen csörtetők, az ambíció betegek számára: itt kerengeni a Kálvin téren a 61-es megállójától a 14-esig, onnan a

19-esig, fölszállani akarni s helyet nem kapni sehol.

— Nem vagyok csörtetű, de mingyárt én is így fogok járni, — feleltem.

— Budan laksz?

— Ott!

— Hát gyere, vacsorázz velem. Egy óra múlva könnyebben kapsz üres kocsit.

— Nem bánom.

A kis kocsmáig aztán megint szótlánul haladtunk egymás mellett.

A »Víg kéményseprő« söntésében szomorú diákok, ronggyá facsart hivatalnokok, erőtlő duzzadó iskolaszolgák és borral-hússal vörösre dagasztott képű fiakkerosok ültek. Egy sarokasztal kerek lapja fölött különös *torso* merevedett: pecsétés, piszkos s mégis erősen fénylő kék, duplagombos kabát; omló fekete selyem nyakkendő-csokor; fátermörderessé gyűrt álló, magas gallér; frissen borotvált, rizsportól fehér arc, amelyen a fáradt, alig nyílt borús szemet egy-egy egészen függőleges mély redő kötötte a finoman ívelt száj keserű megvetésben lebiggyent szögletéig; ráncos, pattanásos, de szép kupolájú homlok, amely fölött mint aszályvert mező mélázott hirtelen ritkult, hirtelen őszült, elválasztott haja. A vörösterítés asztalon lötytyedt habú korsó sör állt s egy gazdagon illusztrált díszes könyv hevert kinyitva. A különös férfi nem ivott, nem olvasott, csak maga elé nézett, mint aki a bensejét eltöltő ürességet látja mindenütt maga körül.

Mi a fehérabroszos belső szobának tartotunk. Amint elhaladtunk mellette, az üres pilantású ember rábólintott Péterre:

— Van szerencsém!

Péter odalépett, kezét fogott vele, aztán bemertünk az úri szobába.

Leültünk. Kezembe vettem az étlapot, a mohó remény s a mindig csatlakozás legmindennapibb, de legelevenebb szimbolumát.

— Majd én ajánlok, öregem... Ezt: rác ros-télyos. Majd meglátod, hallgass reám. Előtte egy pohár sör, utána két deci »ezerjófű«. Aztán két darab krémes. Egy deci ó egri vörös. Fekete,

cigarettával. Egy pohárka törköly s egy jó szivar.

A sörnél a megkopásról beszélt Péter barátom, a rostélyosnál a megbecsülésről, az ezerjófű után a pénzről, a krémesnél boldog szerelmeiről... aztán hirtelen megállt:

— Láttam, a te szemed is megakadt azon az emberen. Érdekes, mi?...

Majd megint visszatért egyre hevesebb s egyre rövidebb ideig boldog szerelmeire. A feketénél aztán megjelent az érdekes ember, asztalunkhoz lépett, szertartásosan meghajolt, kezét nyújtott s hangosan mondta:

— Lovag Niedzelsky! — és engedelmet kért, hogy hozzánk ülhesen.

Nem szeretem a szertartásos érintkezést. Amint kezét nyújtott, alig emelkedtem föl s úgy motyogtam el: »Laczkó!«, hogy hahó-nak, bakó-nak, szabó-nak is hallhatta. Én ilyen apró bosszúkból élek.

A lovagnak, láttam, nem tetszett a dolog, végig-végignézett simán és udvariasan, de szigorúan, mint aki komolyan veszi magát s az életet és megkívánja, hogy más is komolyan vegye. Hamar le is mondott rólam s szavait úgyszólván csak Péterhez intézte:

— Ön javíthatatlan, kedves jó Endes uram. Nő és combok és garni és gyep és süppedő dívány... Fölösleges. Az érzék rossz trambulín, ha ki is vetítheti magát az ember róla a világból, egy percre csak. Fáradt ember egy félórai bakalódás után — egy percre csak. S ön fáradt férfiú... A nő Danaidák hordója: hiába öntjük bele csöbörrel vérünket, könnyeinket, örömeinket — nincs fenéke.

— Pardon! pardon! — mosolyogta tiltakozóan Péter.

A lovag megzavarodott, majd vállat vont:

— Csakugyan, ön javíthatatlan, Endes úr!... No igen, a nő meredek hegykúp, mi szegény férfi-sisvphusok veritékes homlokokkal görgetjük föl lejtőjén életünk értelmének, magasba vágyódásunknak súlyos követ s hogy a tetőre érünk vele, a másik oldalon legurul. A nő, a nő legbensőbb lényét, a femininumot értem, úgy úsz-

kál tikkadt ajkaink, éhes szánk előtt, mint kristályhabok, érett gyümölcs... a körte érdes-puha bőre, a barack izgató simogatású hamva, a játékosan csobbanó hullám ajkunkat éri s hatana kapunk, elfut, elenyész előlünk.

— Ugyan, lovag, hova gondol? A kenyérkeresés: rostélyos; a barátság: két deci ezerjő; a nő: krémesbéles. Táplálék. S enni csak kell s nem pusztán kenyeret, hanem minden egyebet, ami Isten szájából jön, — bolcselkedte rá Péter.

A lovag ideges, türelmetlen mozdulatot tett; fölkel, a fogashoz lépett és kurta bekecséből egy szivart vont elő.

Péter eközben odasúgta nekem:

— Most jön a nagy történet. Figyelj!

A lovag leult, rágyujtott és megszólalt:

— Ön azt mondta az imént, hogy a nő táplálék. Nos igen, a szecska is táplálék, csak gyomra válogatja. Krémes lepény? Boldog, aki azzá teheti a maga számára... Vannak, akik oly lelki berendezkedésűek, hogy a nő mindennapi táplálékuk... hát lehet-e csupa krémesen élni...?... Igen, vannak férfiak... melyik milyen gyomor...?... és... egyáltalában...

Itt fürkészően rámtekintett, hangot váltott s könnyedén vetette oda:

— Olvasták az urak az esti lapokat? A Tisza-ügy bonyolódik... — és elmondta véleményét a dologról. Majd órájára nézett, fölállt és így szólt: — Még ma éjjel el kell olvasnom ezt a könyvet... Balzac: Contes drolatiques... Megvek... Bocsánatot kérek, igen örültem a szerencsének, jó éjt, Endes úr.

Ahogy elment, Péterre néztem:

— Miféle nagy történetet említettél az imént?

— Úgy látszik, benned nem volt bizalma. Túlságosan vallató szemed van s a lovag nem szereti, ha mélyebben néznek beléje, mint ő akarja. A nagy történet róla magáról szól valahogyan így:

A lovag apja lengyel menekült volt. Egy őszi estén érkezett meg Kolozsvárra feleségével

és kis fiával valami borvizes székely szekeren. Másnap delben a Biazini-szálló egy kis szobájában hirtelen meghalt. Felesége francia leckéket adott, a fiát bevették servitornak a piaristák konviktusába. Ott végezte a nyolc gimnáziumot. Te tudod, mi az, servitornak, ingyen tartott diákszolgáának lenni, hisz te is ott végeztél. S tudod, hogy hívják a lovagot? Persze, Kázmérnak. Kázmér igen sok káposztát, könyvet falt föl s nem egy megaláztatást és pofont nyelt le nyolc év alatt. 1900-ban jeles érettségivel Pestre került. A káposzta és a pofonok megtették a magukét: Kázmérból szorgalmas, szerény, minden eltaposó láb alá készségesen nyakat hajtó, elsőrangú nyomor-bajnok lett. A Pesti Hazainál hivatalnok, a lengyel klub jegyzője, egy varsói lap tudósítója volt és számos lengyel regényt fordított magyarra. Reggel kelt és este feküdt, mit mondjak még? Rendes ember volt. Havonta egyszer elment a Nemzeti Színházba — legkedvesebb darabja a Cyrano de Bergerac volt — két havonként egyszer a Fővárosi Orfeumba s minden negyed évben egyszer a Bástya uccába, tisztán egészségi okokból és sohasem töltött ott több időt, mint amennyit éppen kellett. Én valami lengyel-magyar lakomán ismerkedtem meg vele ezelőtt tizennégy esztendővel. Azóta barátom. A Kis-Szikszaiba jártunk évekig. A lovagnak ott nemesi címerével metszett s nevének kezdőbetűivel ékesített borospohara volt. A poharat eltörték. A lovag erélyesen talált föllépni, összekapott a vendéglőssel; én is meguntam ott a szörnyű zajt, tolongást, hajsztát, úgyhogy a háború első évében átjöttünk ide a »Víg kéményseprő«-be. A lovag pont félháromkor ebédelt és nyolckor vacsorázott. 1915 vége felé kezdett rendetlenül járni, de nagyobb gondot fordított a külsejére. Addig is kedves, jó fiú volt, vidám és alkalmazkodó, az idétt meg egyenesen elbájoló volt. A pikoló is láthatta rajta, hogy boldog. A rákövetkező husvétkor eltűnt és két hétig nem látta senki sem itt, sem a Centrálban. Mikor újra feltűnt a sörködös és kávégőzös láthatáron, megsoványodott arcáról ríkitott a bánat, mint a magánérdek megvetése egy

poli
O n
hal
hőj
tek
utól
nap
föld
Má
aki

hoz

hist

nen
úri
adt

Ez
Eg
és

Ar
ue
ny
ki
ívl
ha
ke
ga
to
eg
ve

to
ga

politikuséről. Csakhogy az ő bánata igazi volt. Ő nem szólt róla, én nem kérdeztem. Altalában hallgatagabb lett, csöndes busongás báránnyel. Hője boruzta lelkét s lent, a peremen már gyűltek azok a sötétebb gomolyagosak, amelyek utóbb egészen elborították. 16 ószen egy hétfői napon, élénken emlékszem, leitta magát a sárga földig itt kint, a söntésben. Itt is aludt valahol. Másnap délben már az a megkopott ember volt, akinek te láttad.

Mi történt vele? Sokáig törtem a fejem.

Attól kezdve kint ült le mindig a söntésben, hozzám ide csak be-benézett.

Gondolhatod, mi történt. Nő! Asszony-história.

— Ugyan, kérlek — szoltam közbe — csak nem fogod elmondani? Beleszeretett egy bájos úri leánykába, viszont-szeret-tetett... és nem adták hozzá.

— Kedvesem, ti, írók mindent sematizáltok. Ez az eset jobb. Fura, megindító és undorító. Egy füstbe ment házasság nem rágja így meg és köpi ronggyá az embert. Hallgasd csak!

A bankban egy szobában dolgozott valami Andainével. Finom nő. Egyszer megmutatta az uccán. Vékony csukló, mogyoró-boka; alig szétnyíló kis kerek ujjak; egymástól messze álló két kis, lányos kebel; oldalt nézve tökéletes Vénusz-ívből hajló csipő; semmi has, barátom, semmi has és vékonyodó szárba csapponó combok. Fekete haj, süket örvényű fekete szem; önmegtagadásba feszülő vékony felső ajk, bujaságban tobzódó, élénk vörös, teltebb az alsó. Szembe egész kerek volt arca, oldalról körösen hajló vonalakkal élesen kidolgozott, szinte megnyúlt.

Az asszony gépenírt, az ura az olasz fronton kínlódott s a lovag rá-ráfeledkezett a szorgalmas kis munkatárs finom alakjára.

— Nagyságos asszonyom lesz szives leírni a levelet, amelyet diktálni fogok, — szólt gyakran a lovag, Andainé mögé állt és tolba mondott. Közbe-közbe lehajolt a gép felé s mivel nagyon jó illat szállt fel a nő hajából, néha ötször is elolvasott egy-egy sort. Aztán rámosolygott az asszonyra, főlegyenesegett és tovább diktált.

A lovag egyre több és több munkát adott Andainénak s féldélelőttökön mögötte állt. Szelid, enyhe barátság fejlődött ki köztük. Kölcsonősen elmondták egymásnak életük történetét. Hivatal után a lovag elkísérte az asszonyt Budára. Az alagút előtt kezét csókolt neki, megemelte mélyen a kalapját s jött vissza a »Víg kéményseprő«-be.

Egy délután Andainé meghívta a lovagot teára. A Logody uccai kis ház tágas, boltíves szobájában csak ketten ültek a kerek asztal mellett. Az asszony vidáman csevegett, sokat evett; a lovag alig evett, alig beszélt, csak tágranyitott szemén keresztül szivta be magába a nő alakját, mosolyát, mozdulatait.

Színházba jártak, együtt sétáltak, az asszony bevásárlásain a lovag volt a csomaghordó, ajtót nyitogató, a kereskedőknek tisztelettel köszönő, szolgálattelvő lovag.

Ha ruhatárban kabátot adott rá, a lovag ujjja hegye a meztelen nyakhoz ért; az írógép mellett egy-egy göndör hajsál megsimította arcát, amint a nő fölé hajolt; csomagátadáskor kezük össze-összetalálkozott; sétán a válla az asszony vállához simult futó pillanatokra.

A lovag boldog néma szerelemben úszott; az asszony szemében vonzódo hála csillogott, ajkán játékos mosoly villant; keze enyhe szorításában távoli ígéret messze meleg tavasza zsongott.

A lovag eleinte nem sokat gondolkozott; bimbózott, levelezett a perzselő nyár elé. Aztán elkezdett töprengeni. Az övé lesz-e? El fog-e válni urától, hogy őhozza menjen? Vagy csak úgy akarja? Barátja csak? Mi lesz belőlük?... S a ki nem élt élet pattanásig feszült húr kinját zsiabbasztotta szívébe.

Egy délelőtt egyedül voltak hivatali szobá-

jukban. A lovag egy széket húzott az írógép mellé, leült, nézte az asszonyt, nekivörösödött; Andainé félrehajtott a fejét s ellágyultan, barátságosan, biztatón, várakozóan mosolygott. Kezét a kis asztalkára tette. A lovag fölemelte a magáét s mint remegő városi gyerek a falusi galambot, úgy fogta meg a fehér kezét.

— Jó fiú maga, lovag, — szolt Andainé. — Örülök, hogy összebarátkoztunk.

A lovagban egy percre fölillant a lengyel szabadsághősök merészsége s ezt mondta:

— Nagyságos asszony, én örülök csak igazán. Egyedül éltem, élek; a bank és Sienkiewicz-fordítás nem tölti be egészen lelkemet. Nem! Legszebb része üresen marad. Azaz, hogy most már nem üres. A maga képét zártam belé... Nagyságos asszonyom, csak magától függ, hogy egészen szabadon rendelkezék vele. Csak magától függ, hogy barátságunk — férfi és nő között nincs olyan barátság, mint férfi és férfi között, — hogy a mi barátságunk, amely értelmet adott életembe, szorosabbá, egész szorossá legyen...

S hirtelen lehajolt, de az ajkán égő csók elől az asszony elkapta kezét. Kiegyenesedett, szemében gőgös, hideg, kegyetlen fény villant s így szolt:

— Kedves lovag, ön téved, köztünk szorosabb barátság soha sem lehet. Soha sem lehet. Soha!

A lovag kényszeredetten mosolygott, fölkel:

— Értem, asszonyom — s aznap nem diktált neki egy levelet sem.

Másnap, hogy hivatalba jöttek, a lovag alázaatos, lemondó kezesókkal köszöntötte az asszonyt, aki így szolt hozzá:

— Haragszik? Ne tegye! Ön legjobb barátom. Nincs diktálni valója?

S a lovag engedelmesen diktált. De délben Andainé előbb ment el a szokottnál. A lovag meg pontosan jelent meg itt ebédre.

Harmadnap délben az asszony kérdezte:

— Nem kísér el, lovag?

De igen, a lovag elkísérte boldogan és szomorúan.

Az alagútnál így búcsúzott tőle az asszony:

— Ujságot mondok. Szerdán megjön az uram. Kétheti szabadságot kapott. S ha kedves akar lenni, jövő vasárnap délután eljön hozzánk uzsonnára.

— Elmegyek. Köszönöm, — szólt a lovag.

Ez a nagyhéten történt. Megszűnt a kíséret, séta, csomagecipelés és színházbajárás. A lovag eltűnt szemem elől. Mint később bevalotta, nagy magános gyalogutakat tett s fáradtan, sápadtan budai vendéglőkben vacsorázott savanyú tödőt.

A husvétvasárnapi uzsonna kedves volt, meghitt s az Andai-pár részéről vidám. A lovag, amennyire csak tőle telt, igyekezett jókedvű lenni. A második csésze jól berumozott tea után némileg sikerült is neki. Az asszony új öntet teaért ment ki az ura számára. Andai utána szólt:

— Mária, kérlek! — fölkel, ment s amint behúzta magukra az előszobába nyíló ajtót, gyors, szenvedélyes csókot nyomott felesége nyakára. A lovag jól látta. Andai keze görcsösen fogta a kilincset, karja lassú behajlással húzta maga után az ajtót, arca belefurdott az asszony nyakába és Mária lecsukott pillával hajtotta hátra fejét.

Andai csakhamar visszajött egy üveg édes pálinkával. Az asszony is hozta a csésze teát. Andai töltött a kis poharakba, de a lovag fölállt:

— Boesánatot kérek, színházjegyem van. Ép hogy oda fogok érn.

— Ne menjen még, Niedzelsky úr, — mondta Andai.

— Igazán, ne menjen még, — mondta bágyadtan az asszony.

— Nagyon sajnálom. Az idő sürget. Menem kell. Kezét csókolom. A viszontlátásra.

Ment, ment, át a hídon, az Andrássy-úton végig, ki a Ligetbe. S holtra fáradtan, üres szívvel ért haza éjszaka. Nem vacsorázott s az éjjel nem aludt.

Husvét után új beosztást kért a bankban. Átköltözött egy másik szobába. Andainét csak ritkán látta jövet vagy elmenet.

Egy nyári szombaton egyedül ült szobájában. Kopogtak.

— Szabad!

Andainé volt.

A lovag elsápadt, fölállt:

— Parancsol, nagyságos asszonyom?

Andainé melléje lépett, szelíden ránézett, kezében felejtette könnyed üdvözlésre nyújtott kezét és így szólt:

— Miért kerül engem?

— En? De biztosíthatom...

— Igen, igen, maga. Nézze, lovag, jöjjön el holnap hozzám teára, beszélni valóm van magával.

— Parancsára, nagyságos asszonyom. Ott leszek.

Andainé mosolygott, bizalmas kis biccentést bólintott:

— Várom — és elment.

A lovag gondolkozott, gondolkozott; nem értette a dolgot.

Eszébe jutott a husvétvasárnapi tea, a hitvesi csók, kétségbeesése, a ligeti séta s úgy érezte, hogy gyűlöli az asszonyt, minden asszonyt gyűlöl. Aztán másra terelte gondolatát, de újra eszébe jutott a lihegő séta, sötét borúja, az a husvétvasárnap s úgy érezte, szeretni kell a nőt, ők az élet puhasága, világossága, s hogy nagyon szereti az asszonyt. A bankra gondolt, magános sorsára s úgy érezte, hogy alapjában véve közömbös neki az az asszony.

Másnap délután, pont öt órakor, becsöngedett Andaiéknál. Az asszony nyitott ajtót jó hosszú idő múlva.

— Bocsásson meg, hogy így megvárakoztatam. A cseléd nincs itthon, öltözködtem.

A lovag ránézett: egy szál vékony selyempingyola volt rajta, amelynek vörösbélésű bő ujjából lágyan ragyogott ki gömbölyű karjának fehérsége.

Niedzelskyt valami kényelmetlen érzés fogta el, amelytől aztán egész délután nem tudott megszabadulni.

Az asztalon aszpikos pástétom, hideg prágai karaj s egy tál apró gerbeaud-sütemény állt. Andainé hozta a teát. A keze remegett, amint kitöltötte, szemében elszalasztott öröm borúja fátyolosodott, hangjában meleg, szerelmes zokogás bujkált.

Leült a lovag mellé a diványra. Ránézett és beszélni kezdett:

— Nézze, Kázmér, köszönöm, hogy eljött. Olyan nagy szükségem van magára. Valamivel, akaratom ellenére, megbánthattam, pedig nem is tudja, mily fontos nekem a maga barátsága. Leszünk újra jóbarátok, mondja? — s keze, forró, tapadó keze a lovag kezére simult.

— Nagyságos asszonyom téved, az én barátságom sohasem szűnt meg, — kongott tom-pán a hangja s azt gondolta, most megragadja az asszonyt s egy csókban belécsókolja minden keservét, dühét, szerelmét, de valami visszatar-totta. Óvatosan, hogy ne legyen sértő, vissza-húzta a kezét.

Andainé sóhajtott, könny gyűlt szemébe s így szólt:

— A maga barátsága mindennél fontosabb nekem.

— Nekem még fontosabb, — motyogta a lo-vag s azt gondolta, el, el innen, mert helyre-hozhatatlan ostobaságot fog mingyárt elkö-vetni. Egy perc még s szája a kínálkozó két kebel széles közére fog tapadni, keze lemarcan-golja a vékony selyemruhát s egy marakodó ölelésben beleöleli az asszonyba vánnvadt élete minden kincsét, nagyratörését és dühét.

Hirtelen felállt:

— Telefonálnom kell. Fontos ügyben vár-nak. Nem lehet innen valahonnan telefonálni?

Az asszony föl pattant ültéből és hideg, ke-gyetlen, durva fény villant szemében. De rögtön utána lebágyadt s alázatosan felelte:

— A szomszéd fűszeresnél lehet. Majd leki-sérem. A bolt nincs nyitva, de majd az udvar-ról kerülünk be, nekem megteszi. Várjon.

elő

A

azt

nye

hír

fel,

mo

ott

tes

az

vár

kol

s n

nen

vat

vol

me

nő

ho

ba

itt

na

ak

je

ő

g

Azzal ment s egy könnyű kabátot hozott elő. Odaállt a lovag elé háttal, egész közel. A lovag hátralepett, rásegítette a kabátot s azt gondolta: ha most itt leteperném a szőnyegre... ?... vagy vállon csókolnám?... De hirtelen elundorodott tole.

A fűszeresnél valami képzelt számot hívott fel, sokáig beszélt a párás kagylóba, amelybe mogorván ígerte bele, hogy egy félóra múlva ott lesz.

Az uccán így szólt Andainéhoz:

— Most visszakísérem magát.

Andainé belékarolt, hozzásímult. Perzselt a teste, a keze remegett. A ház előtt kezet fogtak, az asszony ránevezett s tomboló ölekezés bánatos várásában hajolt feléje, hogy legalább megcsókolja.

A lovag levette kalapját s kezet csókol.

— Isten vele, Kázmér, — szólt az asszony s nem mozdult el a kapu elől, míg a lovag be nem fordult a sarkon.

Aztán megint nem látták egymást, csak hivatalba jövet vagy menet. Az asszony bánatos volt, a lovag borús.

Ősszel egyszer az osztályvezető, amint átment a lovag szobáján, odaszólt neki:

— Nézze, Niedzelsky, nincs valami derék nőismerőse, lehetőleg lány, akit be akarna hozni a bankba? Az Andainé holnap kilép, lebabádzás előtt áll.

— Nincs, kérem, — motyogta tétován.

Aznap a lovag leitta magát a sárga földig itt kint, a söntésben. Itt is aludt valahol. Másnap délben már az a megkopott ember volt, akinek te láttad az imént.

Péter elhallgatott.

— Ronda kis nő! — mosolyogtam keserűen.

— Mit akarsz, fiam? Kötelességét híven teljesítette s azt gondolta, fedezék mögül egy kis öröme is van némi jussa. Igaza volt.

— Te, hanem most már fizessünk, mert még gyalog mehetek haza.

Fédra

*Osvát Ernőnek szeretettel
és csodálattal ajánlom.*

A gyorsan jött eső bevert éjszakai sétám-ból egy kis kocsmába. A borgóztól, füsttől sűrű levegőjű, sörhabtól, uccai sártól, köpésektől csúszós padlójú szűk ivószoba zsufolva volt; minden asztalnál többen szorongtak; csak a sarok kis asztala mellett ült egy magános, forradásos félarcú férfi. Bár nem szeretem a hibás embereket, sőt valósággal testi félelmet és idegenkedést érzek közülükben, melléje telepedtem. De rögtön meg is bántam. Amint a szokásos »Szabad kérem?«-mel asztalához ültem, rámtekintve válaszolt: »Tessék!« s ekkor szemtől-szembe láttam arcát: jobbfele egész ép volt, a bal, amelyről hiányzott szem és szemöldök, egyetlen vörös, elmélyült, összehúzódtott, ezer-ráncú sebhellyé volt hegedve. Szerettem volna fölkelni, de már szégyeltem, és sajnáltam is a szerencsétlent. Maradtam hát és vacsorát rendeltem.

Asztaltársam utolsó falat sajtjára fölhajtott pár kortyot borából, aztán elnézett maga elé; így ettünk, ittunk és hallgattunk egymás mellett, a máj legényélet kocsmái gályapadjaihoz láncoltak szokása szerint.

Aztán csak hirtelen nagy kiáltozás, dulakodás támadt a bejárat körül. Egy nő rontott be hangos szidalommal. A legszélső asztal mellől felállt egy férfi. A nő valamivel az arcába sujtott a férfinek, aki ordítva esett el. Aztán nők, férfiak összeverekedtek, rendőr jött, csönd lett, pár kérdés hangzott, elmentek, a cserepeket a földről fölszedte a takarító asszony, a megdúlt asztalokon helyre simintotta a pincér az abroszt s új vendégek elé habzott rajta a sör.

Asztaltársamra esett a tekintetem s rosszszalóan csóváltam meg fejem.

— Levitrioloztá! — szólt a félarcú.

— Biztosan féltékenységből, — mondtam rá tétován.

— Kétségtelen, hogy féltékenységből, — kapott a szón asztaltársam, aki, úgy látszik, már rég várt az alkalomra, hogy beszédbe ereszkhessék valakivel. — Engedje meg, uram, hogy bemutatkozzam. Trikala József vagyok. Ez a kevésbé ismert nevem. Sokat emlegettek pedig más neveken: a Balkánon Master Brown voltam, az északi országokban Vicomte de Dune-roy, Amerikában Mandarin Kiang-tu... Nem tudom, hogy ön emlékszik-e rám... Jónevű állatszeliidító voltam. És kérem, igen sokoldalú. Volt nekem tigrisprodukcióm; egyszer meg öt idomított libával jártam be Angliát... és a Barnum... emlékszik ön a Barnum-cirkuszra? Itt is volt Pesten. Vele jöttem akkor és tizenkét rózsaszín yorkshirei disznóval léptem föl a porondon. Nem tudom, méltóztatik-e tudni, legnehezebb a disznót idomítani.

Itt egy percre elhallgatott.

Aztán, látva, hogy fürkészőn, restelkedve arcára vetem pillantásom, elmosolyodott. Bele-remegtem ebbe a szörnyű félmosolyba s eszembe ötlött Victor Hugo iszonyú *Nevető embere*.

— Igen! — felelt mintegy néma kérdésemre, aztán újra elhallgatott, majd halkabban, emlékező megindultsággal folytatta: — Elmondom önnek a történetét... Egy esztendeig voltam a Barnumban; a rákövetkező évben került kezem alá Fédra, egy gudseráti nőtény tigris. Hatalmas példány. Két méter ötven hosszú, pedig az általában nagyobb hím is ritkán éri el a két méter hatvanat. Hozzáidomítottam négy párdutot s az öt fenevaddal Londonban léptem föl először. A szokásos produkciókat megtoldottam eggyel: Fédrának fejem fölött még egy égő szélű karikán kellett átugrania, amelyet egy szolga tartott mögöttem magasra emelt kezében. Soha a legkisebb baleset sem fordult elő: ostorom és elefáncsontnyelű acélszigonyom mindig segített, ha tekintetem nem volt elég fékező erejű. Az állataimmal jól bántam és következetes voltam velük szemben mindig. Az állatszeliidítés a következetességen fordul meg, uram. Józan és magányos életet éltem. Fellépésem előtt közvet-

lenül, hogy nyugodtak legyenek idegeim, mindig megfürödtem, 23—25 fokos vízben. Szerelemre sem időm, sem kedvem nem volt s ha nem térhettem ki a természet kellemetlen parancsa elől, éjszakai nők karjába vittem futó ölelésre magányosságomat. De az én életembe is belé-gázolt egyszer egy nő, egy brazilai gazdag úri nő... Párizsban történt. Egy délutáni próba közben keresnek. Libériás inas. A gazdája meg akarja nézni ketrecében Fédrát... Tessék!... Egyszerre csak feltűnik a cirkusz-istálló lovai közt egy szélesvállú, gyermekesipőjű, karesú, magas, barnaarcú nő. Valami nevet mondanak. Meghajlok. Mutatom Fédrát. Belépek hozzá a ketrecbe, tenyerem élével felnyitom szelíden száját és hát ilyesekkel bizonyítom szelídségét. A hölgy meghív uzsonnára. Az előadásra hivatkozva elhárítom. Ő azonban ajánlja, hogy visz és hoz kint álló autójával. Végre is el kellett fogadnom...

— Kint lakott valahol Auteuilben... A vág-tató autó szédülete, kedves és élénk modora, a szeme varázsa, bőrének trópusi izzása, illata egyre közelébb sodorta hozzá lelkemet, kezemet, ajkamat... Valami furesza láz állt belém csók-jai alatt, valahogy úgy éreztem, mintha Féd-rának nővé angyalodott másával hanyatlanék el a csupa prém budoárban... Ott ismertem meg az igazi szerelmet, a testet megtörő, lelket fölzengető nagy szerelmet... Az előadás javá-ban folyt, mire — egyedül — visszatértem a cirkuszba. Csak annyi időm volt, hogy átöltöz-zem, kezembe kapjam az ostort s a szigonyt... Ott álltam a porond közepén emelt nagy ket-recben. Az öt fenévatat egymásután bocsátot-ták be a csapóajtón a kis kalitkákból, amelyek-ben kihozták őket. Szép rendben kullogtak ki ki a maga zsámolya felé, de Fédra, szokása ellen, mellettem elmenve megtorpant és el-mordult. Rászóltam. Ellenkezve oldalgott zsá-molyához, amelynek tövében megállt. Nem ug-rott föl, mint kellett volna. Újra rá kellett, most már, kiáltanom. Fédra rámnézett és elő-vicsorította agyaráát. Megrezcentem... Ez még sohasem fordult elő. Szívem helyett mintha a

tork
Össz
osto
lant
dott
min
Mög
kar
ahel
suh
vör
talp
felő

Sok
a sz
akk
mag
idő
érez
ségi
ann
ked

esk
ma
sét
doz
vel
tat
ált
női
ma
fén
nit
a
me
al
me
ha
ho

torkom kezdett volna el hevesen dobogni... Összeszedtem magam. A szigony csillant, az ostor suhintott s lelkem minden erejét rávilantottam egy pillantással Fédrára. Meghúzódtott és morogva bár, sunyin, de végigesinálta minden produkcióját. Az utolsó következett... Mögöttem állt a szolga, kezében az égő szélű karikával. Fédra ellendült zsámolyáról... S ahelyett, hogy fekete-fehér hasát láttam volna suhanva elnyúlni fejem fölött magasan, rozsdavörös szőrös karjának fenyegető emelését, fakó talpát, horgas, repedezett karmait láttam balfelől egyenesen arcomba villanni... leütött...

— Négy hónapig feküdtem a kórházban. Sokat gondolkoztam az eseten. Mi történt ezzel a szelíd Fédrával? Mi történt? Mi történt vele akkor este? És látja, uram, nem tudok rá más magyarázatot, mint, hogy akkor este nem volt időm megfürödni előadás előtt, Fédra megérezte rajtam a kreol nő szagát és féltékenységből, ősi nőtény-ösztönből terített le, mint annál az asztalnál az imént a vitriolos nő kedvesét.

Vera Yan

Egyáltalában, öregem, nem mernék megesküdni rá... de elmondok egy esetet, én a maternitás-elméletem egy támogató megerősítését látom benne. Az anya, aki szíve alatt hordozza magzatát, fájdalommal szüli, saját vérével táplálja, belülről egy külön lelki képet mutat: a *mater* lelki arculatát, amely, szerintem, általában inkább emberi, mint specifikusan női tulajdon. Szerintem férfitestben is lakozhat mater-lélek s minden művészi munka egy ilyen férfiúi testbe költözött anyai léleknek, a maternitásnak terméke. A költő szíve alatt hordozza a megírandó verset, nehezen termeli ki s gyermekében — művében — fölemésztyődött vére új alakban él. Az egyiknél a terhesség ideje a legmegpróbálób, a másiknál a szülés rettentő, harmadik beléhal a szoptatásba. Arany meddig hordja magában a Toldi-t! Tasso mily nehezen

ír! S hogy hullik el Verlaine, Villon, Dayka Gábor és Ady!

Én, mondom, elméletem megerősítését látom benne, te nézd annak, aminek akarod. Furcsaságnak tán... Beteges hajlamnak... Én azt mondom, itt egy alacsonyabb fokú anyalélek nyilatkozott meg ennek a szegény Nagy Szévének történetében.

A folyammérnökségnél volt alkalmazva, aztán Párizsba került, újra hazajött, megnősült, van két gyereke s minden évben kiment pár hétre Párizsba. 1914-ben is. A háború kitört. Internálták. Internés civils! Te nem tudod mennyi mocskot, megaláztatást, rothadást, lidérclobogást jelent ez a két szó. A disznócsordánál egy fokkal jobb. Együtt voltunk Périgueuxben. Én Ile Longue-ra, ő Yeu szigetére került.

Öt év alatt semmit sem hallottam róla s el is mosódott emlékezetemből kerek feje, lágyhúsú telt arca, vastag szemöldöke, görögös orra, telt gömbölyű válla, vékony lába... egész furcsa, madárszerű lénye.

A repatriáláskor kerültünk csak újra össze a koncentrációs táborban. Ezek nem voltak oly nyomorultul ellátva, mint mi. Barakkokban laktak, volt ujságjuk, külön rendőrségük a fajtalanok ellen, koncert-zenekaruk, amely a Rákóczi-val fogadott bennünket, mikor a táborba léptünk — este hangverseny volt Berlioz, Liszt, Wagner, az úttörők műveiből — és egy nagyszzerűen megszervezett színházuk, kitűnő díszletekkel, bútorokkal, szőnyeggel, mindenféle kellékkel, jó világítással, jó színdarabokkal és jó színészekkel, sőt színésznőkkel, vagyis férfakkal, akik női parókát, fűzőt viseltek, remek toalettekben jártak — hisz a színház szabója azelőtt Paquin-nél dolgozott — a színpadon, amelynek díszleteit neves művészek festették. Hisz ismered ezeket a foglyótábor-színházakat, amelyekben fejlett magyar művészet élt eldugva, elszigetelve franciák, angolok, tatárok, oroszok között Vladivosztoktól Skóciáig. Én két előadásukat láttam: egy operettet, a Sztambul

róze
Ezt
men
séve
ben
Kai
hos
pad
kék
ner
—
és
utá
zok
ese
do
Ya
mé
be
es
vo
ke
ese
kö
ve
ár
to
es
S
va
g
s

d
S
h
s
s

rózsáját s egy drámát, a Kaméliás hölgy-et. Ezt a minden nyúlóngása mellett is megindító, mert igaz és nemes Dumas-darabot láttam Duséval és láttam Márkus Emmával a címszerepben s mégis meglepett Vera Yan, a fogolytábor Kaméliás hölgye... Bronzvörös haj, dús hosszú szemöldök, görögös orr a telt, puha, sápadt arcban... gömbölyű vállai s a dús csipkék alól elővillanó karcsú láb, amelyen a legnemesebben ívelt francia lakkeipó csillogott — párizsi cipészek dolgoztak rá... Virágot is és sok nyílt színi tapsott kapott... Előadás után bevitték az öltözőjébe, egy, képekkel, rajzokkal, párnákkal, fotelékkal, tükrökkel, sok csecsebecsével díszes és izléses kis meleg budoárba. Ugye, nem kell mondanom, hogy Vera Yan-ban Nagy Szevérré ismertem, a folyam-mérnökre? Vera Yan egy csodás batik-kimonóban ült bámulói közt, cigarettázott s mintha csak az Odéon vagy a Français öltözőjében lett volna, a darabról, korábbi sikereiről, bámulói kedves ajándékairól, irodalomról beszélt, sőt csevegett föl-fölkacagva, legyezőjével játszva, közvetlenül, kedvesen és — bájosan, igen, ne nevéss, bájosan... Valami csodás meleg nőiség áradt egész lényéből. Aztán kegyesen elbocsátott bennünket — mert át akart öltözni. A vacsorán — búcsú-bankett volt — már mint Nagy Szevér jelent meg, sziürke, kopott, de gondosan vasalt és tiszta zakóban s cvikkere alól nyugodtan, megelégedve... pihenve... tekintgetett szét a rá-rá villanó meleg tekintetek közt.

Másnap elhajtottak bennünket, mint a csordát, az állomáshoz, bevagónoztak s jöttünk Svájc felé...

A magyar határhoz közeledve Nagy Szevér hihetetlenül izgatott lett. Folyton jött-ment, beszélt, nem találta helyét. Mikor az első magyar vasutast meglátta, leborult az ülésre s úgy zokogta:

— Édes jó hazám, édes jó magyar földem, édes gyerekeim...

Már akkor különös volt nekem, hogy a feleségét nem említette. Pesten a pályaudvaron

várta a felesége, egy kis fiú s egy kis leány. Egyszerre ölelte mind a hármat magához, fejét felesége nyakába hajtva és hangosan sirt. Meghatódva, bámulva került ki mindenki a családi szeretet meleg könnyeiben újra eggyé forrott mozdulatlan családot.

Amikor meglátott mellettük elhaladni, rámpillantott, intett, hogy nézzek az övéire s boldog mosolyban tapasztotta fakó arcát felesége, egy kis kővérke jelentéktelen asszony vérben izzó arcához.

Aztán megint nem találkoztam vele jó darabig. Jött a kommun, a felfordulás, a megszállás, a gazdasági megrázkódtatás később, hisz tudod, magamnak is mily nehéz volt elhelyezkednem, valahogy megállapodnom. A politika sosem vonzott, de az erkölcsi megrendülést, a dorbézolás rövid, lázas korát magam is átéltem s mikor végre elfáradva, összetörve, kétségbeesve egy állás révében megfeneklettem, az elmúlt viharok emlékeitől még sokáig zúgott a fülem... Mint magyar, reménytelennek láttam a közel jövőt, azt a tíz-húsz évet, amely még az enyém a földön; mint ember, csalódva, tanácstalanul ódöngtem a hernyóéhségű rohanók közt; mint dolgozó, elkeseredve állapítottam meg, hogy újra kezdem negyven évemmel majdnem ott, ahol huszonnégy esztendőskoromban először kezdtem el... Valahogy egészen más-kép gondolkozik az ember ötévi internálás után, amely alatt megtanulta a világnyelveket s elfeledte a világ nyelvét!... S a boldogság? Mondd, vegyek el egy fiatal lányt feleségül, egy fiatal nőt, akit a nagy megpróbáltatások éveit érzéketlenné vagy csókórültté vagy idegessé téptek? Keressem tán az örömök piacán?... Nem, nem vagyok boldog s ez néha riasztva döbben belém, szótlanná tesz s kihajszol a Ligetbe, máshova, messzi sétákra, amelyeknek minden lépése szívembe csikordul, míg fejem lehajlik vagy meredt szemmel nézi a melletttem elsuhanó tarka semmit.

Tegnap is így voltam, sőt ma is, de nem ezt akarom mondani, tegnap is ilyen hangulatban jártam a Liget ide-oda kacskaringó ravasz

kis útjait, amelyek visszavisznek ugyanahhoz a vigasztalan padhoz, amelyen legelsőbb ültél, ahonnan fölpattantál, hogy elmenekülj múltadtól, magadtól... Újra ott ültem hát a padon. Egy céltalan lépésű férfi jött felém. Rászóltam az elgondolkozva, borúsan ballagóra:

— Szevér!

Az megállt, rámnézett s örömmel sietett hozzám, nyujtva kezét, amelynek hosszas szorongatása nyirkos tapintatú volt. Mintha zsilip szakadt volna föl benne, elkezdett egyre bővebben omló szóval kérdezni, beszélni, volt társaink, sorsom s maga felől. Aztán hirtelen kifáradt, leült mellém és hallgatott. Én beszéltem, lassú s mégis egymásba öltődő mondatokban, ő hallgatott. Én is elhallgattam.

Éreztem, hogy az ő gondolata is visszazárnyalt a nagy, komoly tenger kis szigeteire, ahol elmúlt életünk öt éve úgy ült a párás hullámok fölött, mint nehéz, sötét s mégis világító belsejű sötét felhő...

Hallgattunk.

Rátekintettem, orra völgyében nedves utat vágva gördült le egy könnyesepp. Kezére tettem kezem:

— Mi bajod?

— Nem bírom, — s majdnem zokogott a szó.

— Mi az?

— Nem bírom, nem...

— Mi baj?

— Örült vagy elvetemült... de nem bírom tovább, a munkaköröm nem érdekel... szép jövődelmem... nem örülök neki... a feleségem szeretete éget, a gyerekeimet nem tudom... egyszer, egyszer voltam boldog, boldog!... ott... akkor... mint Vera Yan... — azzal kezébe hajtotta arcát s mozdulatlanul, hangtalanul nyelte keserű zokogását.

No, mit szólsz az esethez?

Málna

Milyen bársonyos, meleg, hamvas, szinte emberi bőre van. S az íze összetett, mint az életé. És erősítő táplálék, mint a tapasztalatok. S valami sejtelmes kapcsolat van közte s a csók, az első csók között.

Vagy csak számomra?

A málnabokrok! Amelyeknek levelei közt úgy rejtőzik szétszórta, váratlan helyeken a gyümölcs, mint a nők az életünkben. Legutoljára hét esztendeje ödöngtem, böngésztem málnabokrok közt, Rovnyán, a selmeci hegy tetején. De azok vad málnabokrok voltak, erős, nagy a gyümölcsük s vékony, szárandó a száruk, — levelük.

Az első málna más volt. Nagy bumfordi legény voltam. Kiálló térdű, ádamesutkájú, orrú, de lógó hosszú hajú és mértéktelenül sovány. Életem legteltebb eredményekben legfontosabb évét éltem: nyolcadikos voltam, önképzőköri elnök s egy pár család fiataljaiból összeverődött kránzchenek legjobb táncosa.

Ezekén a táncdelutánokon ismerkedtem meg Auréliával, a kreolarcú sovány leánnyal, akit barátaim nevetve »dallamos járású«-nak neveztek olyasvalamire irigységükben, ami nem kellett nekik.

Júniusi késő délután történt. Ebéd utántól Cantu Cézár világtörténelmének egyik foliókötetét olvastam, utána megírtam 215-ik szerelmes versemet Auréliához, letisztáztam és siettem ki vele a nagy vásártérről elkanyarodó hosszú uccába, amelynek egy kurta házában lakott Aurélia, hugával, Marikával és özvegy édesanyjával. Az ebédlő-diványon ült az özvegy és cigarettázott. Mikor kezét csókoltam neki, maga mellé ültetett s a szokottnál is kedvesebben beszélgetni kezdett velem. A sok kérdésből és feleletből, mint tarka dobozból gyerekijesztő ördög, egyszerre csak kipattant ez a mondas:

— Vasárnap délután aztán, fiam, sehova se igérkezzék el . . .

mez
dél
utár
min
volt
csés
köz
nom
kita
szál
el

fian
Au
vol
az
Mo
szó

tem
gek
s in
ajta
A
egy
bal
lev
for

mi
Ke
hő
tar

sz
za

dé

jö
be

sz

Megdöbbsentem. Miért e fölösleges figyelmeztetés? Hiszen kerek nyolc hónapja minden délután náluk ültem, Aurélia járása-kelése után forgatva ütköző bajusztól bamba arcom, mint lomha, de állhatatos napraforgó. Mily jó volt táncban vékony derekát ölelnem, a teás csésze átvételénél kezéhez érnem, társasjáték közelhozó fordulataiban hajának illatát beszívnom s vágynom — a biztosan elkövetkezendők kitartó reményével — egy csókjára és számolni, szálaezni az eshetőségeket, mikor, mikor is érem el már.

— Nem néni, nem ígérekzem el.

— Hát azért! Itt kell lennie magának is, fiam, mint kedves, régi jóbarátunknak és Aurélia barátjának, aki mindig olyan kedves volt az én leányommal, — itt könnye buggyant az özvegynek — akit vasárnap jegyez el a Jenő. Most menjen át hozzájuk, itt vannak a másik szobában.

— Igen, — szoltam alig hallhatóan s éreztem, miként zuhan a szívem szörnyű mélységekbe alá, mint egy leszakadt lift. Fölkeltem s indultam a másik szoba felé, amelynek nyitott ajtaja mögött most halk mozgolódás támadt.

Amint beléptem, ott állt a zongora mellett egyik oldalon, a plombált fogú billentyűzeten babrálva, Aurélia, a másik oldalon egy kottát levelezve, Wasserstrom Jenő barátom, MÁV forgalmazó.

Aurélia sötét ámbra-arca úgy ragyogott, mintha nagy tüzet gyújtottak volna mögötte. Kezet csókoltam s mint Jókai fegyvelmezett hősei, gratuláltam is neki. Jenővel kezet fogtam.

S akkor egymásra néztünk hárman s egy szempillantás múlva szétszaladt a tekintetünk zavartan háromfelé.

Éreztem, hogy nem bírom tovább a szenvedést...

— Hol van Marika? — kérdeztem. Amint jött a nagyon-nagyon halk válasz, hogy a kertben, így feleltem: — Kimegyek hozzá.

Nem az ebédlőn át mentem. A zongorás szobából nyílt egy ajtó a folyosóra, amelynek

hűvös sötétjében megálltam s apró darabokra szaggattam az op. 215-öt. Szereszórtam őket, hadd találja meg s igyekezzék összeállítani szívem és szenvedésem mozaikját a hűtlen — hűtlen? — aki, íme most férjhez megy máshoz. Aztán siettem a kertbe. A málnabokrok előtt földbe cövekelt tornaszeren, a »korlát«-on ott ült, szinte a levegőben, a könnyű kis batisztruhas, kövérkés, nagy-kerek arcú, jókedvű Marika s húscs tenyere tányérjából málnát szemelgetett. Ahogy meglátott rám nevetett:

— Jó napot! — s tovább evett.

Odaléptem hozzá s hirtelen merészséggel kétségbeesésemben, daczból és gyöngédségre vágyva, átöleltem lágy derekát, arcomat neki támasztottam fejledező kis mellének és esókoltam, esókoltam a mohó ajkaim alatt hamar át nedvesedő friss vasalás-szagú batisztot...

Marika, a kis csitri, az eddig számba sem vett kölyök-lány nem moccant, nem szólt, nem nevetett. S az én bolond szívembe nagy elragadtatás költözött. Idegen adta az idegennek a Csókot, amely kilépett belőlünk, fölénk szállt s elhatalmasodva nőtt világok sorsát intéző Eros-szá.

Marika aztán tenyere sarkát nekitámasztotta a homlokomnak, messzebb tolta magától fejemet s másik kezével nagyszemű málnát emelve szólt:

— Ezt most kapja be, hamm! — és nevetett.

A málna, a bársonyos, hamvas, meleg, szinte emberi test tapintású málna, amelynek íze összetett, mint az életé s amely erősít, mint a tapasztalatok — szétolvadt nyelvemen...

A fájdalom

Súlyos gond és könnyű hisztéria szürkével csíkozott fekete lepellel borította életét, amely különben is mint egy földalatti folyó kanyargott sötét irodája, kávéházi sötét páholya s a földszinti kis sötét bírósági szobák között. Gondjai közönséges és piszkos kis pénzgondok voltak s hisztériája sem különösebben csak azé

a pesti ügyvédé, aki valamikor úgy indult, hogy nagy kereskedelmi jogász lesz, városatya, képviselő, s gazdag házasság átszállójegyével jut el nagyratörő céljához. Az évek elpergettek kalászaikat, amelyekből csak kevés magot tudott magának kicsépelni egyre szerényebbé szűkülő szérűjén. Most egy ügyvéd barátja társa, vele együtt süt-főz néhány nagyobbacska ügyet közösen a két helyiségből álló iroda belső szobájában közös haszonra s néhány igazán piszlicsár ügyecskét — villamos kalauz válóperét, konfliskocsis nyakába zúdított gyermek-tartási pert — kint az első, sőt majdnem előszobában egyedül, a maga hasznára. Hónaposzobában lakik, ahova minden reggel háziasszonya, egy nyugdíjas számtiszt özvegye hozza be a reggelit: csésze teát kiflivel.

Ez a szomorú italáldozat jelezte a nap kezdetét... Megint egy nap... Milyen nap is?... Szerda... Mindegy... Megrágicsálta a kiflit, fölhörpintette a teát és kikelt az ágyból a szokott rossz kedvvel, reménytelenséggel és céltalansággal... Sóhajtván nyult cipője után, de mozdulata félúton megállt: mi ez?... A bal combját mintha megnyomta volna valami... Semmi, gondolta, talán a paplan csücske gyűrődött alája... S aztán egykedvűen megindult robotos útján... De amint a villamosra lépett fel, vékony, hosszú, s ingatag izületű lábának ugyanazon a pontján mintha tüvel szúrták volna meg s ez a nem is annyira fájdalmas, mint inkább erőszakosan és túlságosan különös kéjes érzés miniatűr legyezőalakban egy pillanatra szétnyílt s újra összecsukódott. Mire másik lábát is maga után emelte, az egész úgy elenyészett, mintha sosem lett volna.

Nem is gondolt többet reá. De az irodában két órai folytonos ülés után úgy érezte, hogy bal temporához szorosan egy kemény léc van kötve. Ekkor már foglalkozni kezdett a dologgal s visszafojtott ambíciójának, jobb képességeinek, el nem használt munkakészségének minden erejével figyelte ezt a — most már nevet is adott neki — fájdalmat. A gondolatbeli léc, amelynek két vége a bizonytalanságban

veszett el, egyre beljebb nyomult, szétfeszíteti két izmot s estére egészen a forgató csontig hatolt. Erőszakosan, feltétlenül s oly tempóban növekedőn, mint japán bűvészek kertjeiben a magról szemünk előtt kihajtó parányi fák. Ekkor már, a kávéházban, a külső világ: barátai, a kávécsésze, amelyet beszélgetés közben szokott elnézegetni, a pincérek, a tükrök, a füst, a zaj, — minden közelebb jutott hozzá, mert szinte fájt s egyben el is távolodott, mert hirtelen megúnta, terhére volt s messze kívánta magától.

A combjába feszült lécnek meg mintha két könyöke támadt volna, úgy furakodott volna beljebb és beljebb, ha a csont útját nem állja. Bicegve ment haza, azzal a határozott érzéssel, hogy egy kellemetlenül nagy ólomgolyó verdesi minden lépésnél temporát.

Éjjel nyugtalan álmai voltak... katonai hetvenötcentiméteres lépéseket kellett gyakorolnia, de öt centiméter mindig hiányzott belőlük, bármilyen megveszekedett erőfeszítéseket is tett, hogy a kellő hosszúságra nyujtsa őket... hegyre tolták túristatársai s dereka majd beleszakadt a minden lépésnél zökkenő hátrahajlásokba... Úszott az izzadságban, amikor fölébredt s úgy érezte, hogy agyvelejét szürke vattába csomagolta a kábulat.

Felsikoltott, amikor kilépett az ágyból. A léc esomóra kötődött s belehatolt az ólomgolyóba, amely, forgócsontjára függeszkedve, megpuhult s tűrhetetlenül izzani kezdett. Le kellett ülnie. A fájdalom nyomban megszűnt. Boldogan nyujtotta ki lábát, de ebben a pillanatban mintha éles fejszét vágtak volna bal combjába s a láthatatlan hatalom rögtön megfordította a fejszét és fokával váltogató rendszerben ütögetni kezdte a forgócsontot s a mellette levő izomesomót. Így ment ez egész nap szünetlenül. A fájdalom ott fetrengett, forgott, hentergett testében. A világ színei, alakjai, szavak, emberek, események jelentőségüket veszítették, sőt, ha nem voltak közvetlen vonatkozásban vele, tehát a fájdalommal, az értelem is teljesen kihullott belőlük.

Ha leült, lüktető drót kanyarodott hirtelen a fejszefokkal már dagadttá paskolt izomcsomó köré s mikor e szörnyű szorítást már megszokva, pár óra multán fölkel, a drót vége elkezdett ide-oda tiktakozni, aztán három részre szakadt, megnyúlt s az egyik csonton, ördögön-poklon keresztül előreszúrt a lágyékába, a másik, mint elhajított lándsa, a combja elülső részébe döfött, a harmadik, zsibbadássá bizonytalanodva, végigesurgott a térdhajláson át le a sarkáig.

És éjszaka a két nap óta gyűjtött furesa arzenál, megszabadulva a nappal szórakoztató zajától, színeitől, mozgalmától, fölváltva fúrt, faragott, döfött, kalapált, metszett, tépett, zúzott hajnalig. Hiába fordult jobbra, balra, hanyatt és hasra, nyughatatlan, de állandósult vendége, a fájdalom, nem hagyta egy pillanatig sem aludni. Sőt! Ami el nem használt energiája még maradt a gyötrő kínnak, föloldotta könnyen folyó forrósággá, amely aztán szétszaladt egész testében s ha pillanatra elkábult, mirriád izzadtságcsöppben ütközött ki libabőrös bőrén mindenütt. A fájdalom gyötrelmes és tűrhetetlen proletárdiktatúrát kiáltott ki fővárosában, a balcombja pöffeteggé dagadt izomcsomójában, ahonnan a métely mint futó tűz áradt, özönlött szét egész testében. S e pokol fölé — úgy érezte — rothadt gyümölesként kókkad alá elkínzott agya.

Végre reggel lett, de csak azért, hogy a fájdalom kis műhelye nagyüzemmé szélesedjék. A drót megvastagodott, szorítása erősebbé vált, a fejszét gőzkalapáccsá szerelte át a dúló hatalom, amely most már az önkívület szakadékanak szélére sodort emberben hihetetlen méretű és munkaképességű darúkkal, hajócsavarokkal, acélfűrészszel, bányafúróval emelte, kavarta, vágta, mélyítette a sorsa és a világ-egyetem központjává vált fájdalmat.

S a nagyüzem fáradhatatlanul fújt, zihált, nyikorgott egész nap és egész éjjel... mérnökei pedig hihetetlenül találékonyaknak bizonyultak: a drót élesre fent fordulatú dugóhúzóvá esavarodott s elkezdett fel s alá örül-

ten vonaglani, a gőzkalapács fején nagy szögek ütköztek, mint a buzogányon, e hatalmas és a fájdalom gyarában mint különálló gépezet aljáról, minden lecsapáskor, derék dárdák szökkenetek ki előre a lágyékba, ahol a kis megbolondult mirigyek elkezdtek forrani és bugyborékolni, a térdhajlásba, ahol hidegével kínzó északi sark támadt hirtelen, végig az egész lábon, amely azon nyomban sajgó ronggyá löttyedt...

Hajnalban aztán elkábult... és délben arra ébredt, hogy az üzem dolgozik ugyan, de elerőtlenedve, szinte kedvetlenül. Föl szeretett volna kelni, de nem mert, attól való féltében, hogy a nagy munkában csak elfáradt bestia magára eszmél és újra nekiindítja pokoli kínmalmát. Hosszú tépelődés után mégis megmozdult: mintha redves fakölönc ütődött volna tomporának. Elmosolyodott. Behajlította három nap óta minden ilyen szándékkal szemben rebellis lábát: olyasmit érzett, mint amit villamosra felszálltában érez az ember, ha mögötte egy esernyőjét becsukó hölgy a hegyes végével oldalba böki, de a láb hajlott, bár csikorgva. Ravaszul elkezdett magában nevetni. A fájdalom megszégyenülten lüktetett combjában.

Fájni fájt még, de nagyon kicsit s ezért óvatosan öltözött. De amint tapasztalta, hogy a járás ritmusa némi rendet ráz megbolondult combjába, merészebb lett s mindenféle kihívó csavaros mozdulatokra kényszerítette szörnyű küzdelméből alig felocsudott lábát. Szegény láb engedett a durva akaratnak s még remegve, riadtan, de megindult negyven éve megszokott robot-munkáját teljesíteni.

Felnevetett.

Kissé bicegett még. Fiatalos volt azonban az erő és kedv, amely minden fájdalom dacára — mert fájt még nagyon, de tudta, hogy most már egyre kevésbé fog fájni — gyorsított léptekkel hajszoita lefelé a lépcsőn.

Újjászületés volt kilépni megint a nap fénybe, nézni a villamosok csattanó sárgáját, a

fák nyujtózkodó zöldjét az innen árnyékos, túl napsütött házak között s észre sem vette, hogy amint megjelent, a kapumélyedésből két torongyos árnyék kelt föl és eredt nyomába: a súlyos Gond s a könnyű Hisztéria.

Csak ment, ment vígan... De aztán egyszer megállt, hátratekintett s hirtelen visszaszomorodott azzá, aki volt.

Mint szürkével csíkozott fekete lepel ereszkedett alá az égről egy nagy sötét felhő...

A károgó virág

A nagy hideg engedett, sűrű köd ereszkedett alá a téli csöndességbe fagyott uccákra, amikor éjfél után két órakor a megfeszített munka végeztével kiléptünk a kapun. Alig egy éve alapítottuk ezt a divatlapot s most karácsonyra én és barátom, akik ketten voltunk a lap szerkesztői, munkatársai, rajzolóí, riporterei és kiadóhivatala, valami nagyszerű ünnepi számot akartunk összeállítani.

Délelőtt anyag után futkostunk, délután cikket írtunk, este meg az oldalak összeállításával, nyomdával bajlódtunk. Reggeli kettőig, háromig.

Én sosem voltam senki. Ügyvédi irodákban, kicsiny szerkesztőségekben hanyódtam Budán, a Dunántúl és Pesten. Írtam egy darabot; nem adták elő, így nem is volt sikere. Írtam egy kötet verset, kiadtam és éppen ezért nem volt sikere. Valamikor közölt tőlem rövid regényt egy napilap... szóval én is tudtam, más is, hogy menthetetlenül félbemaradt ember vagyok.

A barátom azonban eddig valaki volt. Nagy napilap vezércikkírója, előkelő politikus famulusa s ugyancsak vezércikkírója. A forradalomban apostol lett belőle hirtelen s a végén ő is ott maradt letiporva az áldozatok között. Így kerültünk mi össze ennél a divatlapnál, ezen a deszkán, hajóroncsan, két menekült a háborgó tengeren.

Nekem még csak könnyű: magános ember vagyok. Hónapos szobák régi lakója, aki hideg télen nagykabátjával takaródzik. De a barátom zajos és kényelmes életet élt négyszobás lakásában feleségével és gyerekével. S ahogy ez már ilyenkor szinte magától jön, a forradalom széttiprása széttiporta ezt a nagyszerű életet is. A barátom börtönt ült: igaz, hogy aztán fölmentették. De közben az asszonyt hazavitték a szülei Drezdába a gyerekekkel együtt, beadták a válópört s mire a barátom kijött a börtönből, nem volt sem állása, sem mellékkeresete, se családja, se lakása s a barátai közül is én hozzám fanyalodott, aki olyan rongy vagyok, hogy még így is megtiszteltetésnek kell tekintenem, ha ő leereszkedik hozzám.

Most is, hogy kijöttünk, ő lépett ki elsőnek a kapun. Kint megállt; széles ívben kaszált el pillantása a ködön... szokatlan volt s az is szokatlan, hogy csengett a hangja, amint megszólalt:

— Bejön a kávéházba?

Bólintottam.

Bementünk és leültünk és szótlánul ittuk — mint az elesett emberek szokása — a fehér kávé. Hajnali háromkor.

Körülöttünk az ötórai záróra szemetje kavargott: a cselédi és uccalányi állapot mesgyén drabáliskodó nőszemélyek, a városi pancsolt alkoholtól és pancsolt csóktól megveszekedett, birkaszagú falusiak, a sikkasztott pénz utolsó millióját költő kishivatalnokok, rejtelmes polgári derék rendes urak, akik bizonyára nem tudják már, hol vannak, de ülnek cövek-egyenesen a kiskocsmákban beszédett alkoholtól s egyre isznak tovább hősiesen, egyedül és némán.

S amint cigarettára gyújtott a barátom, egyszerre csak megszólalt:

— Látom, maga undorodik ezek között... persze maga mindig agglegény volt... hozzászokott s nem tudja, hogy a legfőbb gyötrelmem egyedül lenni. Én szívesebben lagnék itt, ezek között, mint egyedül, akár a királyi várban

is... Jó, hisz a nap lepereg valahogy attól a pillanattól fogva, hogy nyakunkba vesszük az igát, de régi jó időkből jó szokásom, hogy fölkelés után sétálok egyet... Ó, akkor rámszuhan egész szerencsétlenségem, érzem újra a vihart fejem fölött süvíteni és érzem újra a vihar-előtti csöndet, verőfényt, boldogságot, békét, munkát, megbecsültetést... mindazt, amit elvettek tőlem... és szörnyen, rettentően egyedülvalónak érzem magam és azt hiszem, én vagyok a legnyomorultabb, legszámkivetettebb kutya ezen a trianonos világon... Ilyenkor nekivágok az uccának; ki, ki a házak közül, a gonosz emberbarlangok közül, ki a fák közé, amelyek messziről mintha cukorral hintett tündéri édesség lennének, s közelről megközelíthetetlenül fehér és hideg zuzmara alatt me-rev, fekete és fagyos halottak... Ott vágatok közöttük... ismerem minden zugát az angol-kóros erdőnek, amelyet Jókai regényeiből felejtett itt a fapuszítító városrendészet... az István út felé eső rész olyan, mint egy keletafrikai fenyér... innenső végén egy kis fenyőerdő... mintha összeszaladt volna az a pár fa egymás társaságában keresni védelmet a lombos fák és a házak körük zúduló sokasodása ellen... e mögött egy angol parkrészlet szobrokkal és gyepszönyeges lankákkal... egy jegenyés csonka félíve... egy nyárfás-csutak... és... egy darab francia kert... a Fasor, ahol a tízes villanyos megy, éppen neki vezet.

— Az egész ligetben itt süt csak télen a nap... ide járok sütkérezni magam is... pedig ha rozzant cipőmre, fakó télkabátomra, gyűrött kalapomra, egész rozzant-fakó-gyűrött magamra nézek, gondolok, fájni kezd a sok egészséges és ápolt bokor, díszcserje és gyerek. A környék gazdag urai idetolatják gazdag kocsikon a gazdag csecsemőket, ide hajtatják a nagyobbakat s a kis csöndes, finom úri lények körül úgy állnak a nevelőnők, mint e francia kert körül a nagy nyárfák, tetejükön a varjufészekkel, ezekkel a furesa nevelőnői kalapokkal.

— Hát igen, itt, ahol minden gondosság, gazdagság, kapcsolat, támogatás, védelem, óvás, itt jöttem rá, hogy ... igen, engem a társatlanságomban, elesettségemben, nyomorúságomban még irigyelni lehet!

— Azzal szoktam itt szórakozni, hogy nézve a gyerekeket, elgondolom a papát, aki párnázott ajtók mögött milliárdos üzletekről tárgyal ötvenezerkoronás szívtartó szívát... a feleséget, aki a Gerbeaudból telefonál neki, hogy ebédre majd együtt mennek haza, jöjjön érte az autóval... mert anyát, apát nem igen lehet itt látni, ahol a dajka és a csósz bácsi képviseli a szülői gondosságot... a csósz bácsi valóságos gyermekkertész... s a gyermekek valóságos virágok, szépek, ápoltak és alapjában véve, senki sem törődik velük... a testükkel? Ó, azazal igen... de ki gondol a virágok lelkével?

— Ma reggel láttam a döntő példát, azt, amelyik megerősítve az emberek iránt érzett megvetésemben, visszaadta a hitemet önmagamban és megtanított hinni a szegénységben, a nyomorúságban, az egyedüliségben és... vigasztalóvá óriásította a virasztalanságot!

— Járt már maga nyáron arrafelé? A levegő tele van nagyszerű lombillattal és varjúkárogással és gyermeki csatorával. Ismerem mind a kis gazdagokat, tudom, kinek mikor jön a foga, mikor volt valami baja a kis hasacska-jával, hogyan fejlődik és mennyit sír éjszaka, mikor kezd beszélni és mikor teszi az első lépést: magános megfigyelései egy magános embernek, aki órákat elüldögél ott a padokon s csavarog a virágágyak, gyermekkocsik között.

— Van ott egy nagyon aranyos kis kölyök. Duzzadt, piros az arca. Most gyönyörű prémsapkája van és kis kocsijának küllői fehéren csillognak. De a dajkája egy szótlan, vén aszottság, aki mogorván tolja maga előtt a kis kocsit, mintha nem a jövő reménye, hanem a múlt büntetése és a ma keresztje súlyosodna benne.

— A kicsi az ősszel kezdett el beszélni, körülnézett a levegőben s egy szálló varjút követve szemével eltátotta kis száját: — Kvá-kvá! Ak-

kor
soly
—
lón
de:
tolt

Azt
hog
lett
het
val
csis
le.

Vi
gat
—
Kv
dal
rán
azt
nev
kö
for

a
ve
lőc

mi
an
A
m
na
jó
gy
ha
nő
el
sz
m
ak
ak

kor mosolyogtam rajta, az ő aszottság is elmosolyodott. — Már tud beszélni? — kérdeztem. — Ez volt az első szava! — mondta a vén nevelőnő. — Csöndes ház lehet! fűztem volna a szót, de: — Jó napot! — mondta a nevelőnő és továbbtolta a kocsit.

— Hát ezt a gyereket láttam ma reggel... Azt tudja maga, úgy-e, vagy honnan is tudná, hogy a varjak elmentek azóta. Nem tudom, mi lett velük. Lehet, hogy leverték a fészkeket, lehet, hogy megérezve a különösen hideg telet, valami melegebb helyre vonultak, talán kint csipegetnek a mezőkön, hisz a hó még nem esett le... mit tudom én...

— Igen, ma újra láttam a kis pöttönt... Vidáman feküdt hanyatt kis kocsiájában, forgatta ide-oda a fejét és önfeledt boldogsággal — károgott. Főlnézett az égre és azt mondta: — Kvár-kvár! — Zuzmarás fát pillantott meg oldalt és így köszönötte: — Kvár-kvár! — Hogy rámosolyogtam, huncutul nevetett a szeme és azt mondta: — Kvár-kvár! — Azután a vén nevelőnőre nézett s mintha azt akarta volna közölni, hogy a bácsi rámosolygott, tudóskodó formán suttogta: — Kvár-kvár!

— A kocsit tologató vén Erinnys mindehhez a világ legnyugodtabb arcát vágta s az én szívemre valami kellemetlen, rossz érzés zsineglődött.

— Elképzeltem a családot... Apa, anya mindketten fiatalok még. Szerelmi házasság, amely legyőzhetetlen undorban végződött... Az ifjúság mindenevő s az alatt az idő alatt, míg okosabb lányok és fiatalemberek válogatnak, keresnek, ők folyton csokoládéval hintett jó cukros tejberizst ettek s most súlyos lelki gyomorhuruttal undorodva gondolnak az egyhangú táplálékra... A férfi sohasincs otthon, a nő sem... Csalják egymást és szégyelik egymás előtt... S a gyermek nő, növekedik emellett a szikkadt szárazdajka mellett, aki szerelmetlen meddő magánosságában gyűlöli az asszonyt, akit annyi férfi rajong körül, gyűlöli a férfit, aki ahhoz a nemhez tartozik, amely az ő bájait

megvetette és gyűlöli a gyereket, aki áruló ve-
vénye mások csókjainak... S a kis ártatlanság
nő, növekedik, a papa nagyszerű játékokat vá-
sárol neki, a mama finom fehérneműekről gon-
doskodik számára, anyai szeretetének három-
negyedét különféle gyermekruhaboltokban élve
el, a nevelőnő mossa, tisztogatja, karban tartja
mint valami iparművészien készült házi hasz-
nálati tárgyat... de beszélni senki sem beszél
vele...

— Képzelve el a csendes lakást nehéz, fekete
éjszakába lejtő sötét este... A nevelőnő ápo-
rodott rajongással olvas szerelmes regényt
vagy a nagyságos úr selyemharisnyáit stop-
polja irigyen, vágyakozva és utálkozva; a nagy-
ságos asszony bridgezik vagy koresolyázik
vagy táncol vagy házasságtörősdit játszik; a
nagyságos úr ugyancsak kártyázik, de nem ba-
ráti családnál, hanem valami jóhírű klubban,
esetleg mulatóhelyen nézi egy északnémet férfi
s egy mulatt nő szerelméből származott berlini
négerlány fáradt vonaglását a jazz-band me-
lankólikus bőfögése mellett...

— ... És a gyerekszobában hátán fekszik a
kis fiú és boldogan és önfeledten károgja az ár-
tatlanság öntudatlan átkát erre a legszörnyűbb
nyomornál is nyomorultabb nyomorúságra: —
Kár-kár-kár!

— A vezérigazgató úr fia, akihez nem szól
senki, akivel nem foglalkozik senki, aki első
emberi szóul a varjukárogást tanulja meg, nem
szánandóbb pária-e öntudatlanságában, mint
én, aki tudom, látom és értékelem, hogy lecsús-
tam, lezüllöttem, hogy előbb a hírem, aztán a
ruhám, most a szívem rongyolódott el s el fog
rongyolódni a becsületem is...

Ezt mondta barátom és groggot rendelt s
mind a ketten igen csúnyán berúgtunk. De ő
fizetett.

Az utolsó nap és egy görbe éjszaka

Felébredt és abban a pillanatban tudta, hogy ez lesz az utolsó nap az életében... Ezt csakugyan nem lehet tovább csinálni... Miért? Mert beteg és fáradt: ötven esztendejének minden hajszája ott bizsereg és fáj fáradtságában, amely deréktól bokáig pillanatra nem szűnően fogja tagjait jó néhány esztendő óta... mióta is?... lehet hat éve... nem, tíz éve bizony... pillanatra sem szűnően?... na, néha elfelejti, amikor iszik vagy mulat... ritka órák! S az a kétségbeesett nemtörődés... igen, neki már minden mindegy... Van valami, ami érdekli?... A pénzszerzés? Ugyan! Szaladgál, tárgyal, ravaszkodik a betevő falatért... többért nem érdemes, de az is igaz, hogy többet nem is tud szerezni... A bolt üres, vevő nem jön... na jó, ez még érthető... de mért üres a kis szék a kasza parányi fabástyájában? Hova lett belőle az asszony, az egyetlen, a drága, kis fiacskájának az anyja?... Hova lett?! Milyen romantikus kérdés! Firenzében boltot nyitott a férfivel, aki megszöktette... pardon, akivel megszökött... A fiát is elvitte... Vette volna vissza? Vissza kellett volna perelnie... Jó! Ide a nyomorúságba, a keserűségbe, eh, ostobaság!... Hát igen, úgy, ahogy a kártyában mondják: »Nincs tovább!«

S hogy elhatározta magában, hogy még ma öngyilkos lesz, nagy nyugalom, sőt jókedv szíllta meg s napjának, megszokott hétközuapjainak minden egyes apró mozzanata különös teltséget, jelentőséget nyert.

Frissen, bizalmaskodva csobogott a víz i.e- kipiruló arca körül, bőre megbizsergett, amint végigdörzsölte magát az érdes luffával, még a szájvizének is valami különös mélyértelmű íze volt.

A napsütés, mint valami óriás kölyök, rakoncátlanul hempergett a tavaszos nevetésű uccákon. Botja vége jókedvűen kopogott az aszfalton, mint tarka harkály a fákon. A kávéház tálcáján a kifli duzzadt, édes csecsemő-

tagocskára, kis karoescskára emlékeztette s a kávé illatával távoli dűsfüvű mezők, forró egzotikus tájak varázsa szállt belé. A bankó szinte acélosan zizzent ujjai között, amint fizetett.

Az uccán csókigéretetek könnyű szellősuhancai frissültek arcába. A sárga villanyosok gyönyörű színfoltja kúszott s a munkát jóleső kötelességnek érezte egész délelőtt. Amellett mindenkihez volt egypár kedves s talán finomnak is mondható szava, amelyet az tett előtte rendkívüli jelentőségűvé, hogy tudta: utoljára beszél azzal a valakivel az életben.

Erővel és nyugodtan készült az utolsó pillanatra. Az ebédutáni álmom csakugyan felüditette s aztán gondosan nekifogott revolverét kitisztítani, mert kellemetlen lenne, ha a golyó benszorulna, a fegyver felrobbanna vagy csütörtököt mondana. Figyelmes munkája közben mindent gondosan kitervezett s aszerint is cselekedett. Megírta búcsúlevelét, egyetlen-egyet, címzés nélkül:

»Elég volt. Nincs tovább! Föl is boncolhatnak«.

Beletette a tárcájába és sétálni indult. Minden lépését, minden lélekzetvételt külön kiévezett. Mialatt végigmérte az Andrássy-utat, fölmérte gondolatban egész életét, az egész város életét s mindenkit nagyon-nagyon lesajnálta. Mindenki ostoba, egyedül ő az okos: kinyit egy ajtót s távozik... angolosan... meglép az élet elől, mint valami kellemetlen ismerős elől... Kellemetlen? De mennyire!... Ismerős? Ha eddig nem ismerte volna, most megismeri... Ezt a hülye lőtást-futást csókért, selyemharisnyáért, finom italokért vagy bűzös ágyrajárásért... Hogy meglátja ma mindenki mögött vigasztalan élete egész piszkát és céltalanságát... igen, főképp céltalanságát... Ez a hölgy, teszem. itt előttem, csinos, tisztességes családjánya, aki majd megbomlik egy idegen csókért, de nem mer... Az az előkelő úr, aki grófnak látszik, biztosan kártyából él, az orrára van írva, hogy hamisan játszik... Rendben van!

A városligeti Gerbeauban úriasan meguzsonázott... Szerelmi piac... milyen undorító, szinte látja azokat a gyűrött, piszkos, izzadságos bankókat, amelyekből a körülötte tarkálló pompa épült... S ez a pár igazi úrinő és férfi, mintha csak gyönyörködnék benne, hogy ebbe a mocsárba ül...

Visszajövet egy ismerőseivel találkozott, akinek bőven fejtegette, mit jelent közgazdaságunknak, hogy Anglia visszatért az aranystandardra... Elvezte magát, hogy milyen okos és milyen független gondolkozású... Az ismerős el volt képedve előkelő viselkedésétől és ragyogó okfejtésétől.

A Pannóniában vacsorázott, sokat és finoman... no igen, majd ha felboncolják, ne találjanak három retket és tíz deka sonkát a gyomrában... Igen, lazac, nyúl, poularde, egy kis tészta, valami súlyosabb angol hús, apró, édes sütemények, parfait... Italok: sör, finom, de könnyű, szőke magyar bor a csirkéig, az angol húshoz bordeaux-i, aztán pezsgő... ha megissza, átmegy egy mulatóhelyre, persze megint csak pezsgőt, elfüggönyözött páholyába behivat egy milliós tündért, akinek be is kell mutatkozni — előbb... együtt isznak... s egy kicsit csókolózik... s amikor a nő egy percre kimegy, akkor... Micsoda szaladgálás lesz a revolverdörrenésre!...

Lassan fizetett s egy autón a mulatóhoz vitette magát... Programszerűen, ahogy kigondolta, jött a nő és jött a pezsgő... egy üveg, csókok, kettő, újabb csókok, újabb üveg... a feje kezdett elködösödni... egyre értelmetlenebbé vált minden körülötte... egyre nagyobbakat hahotázott s egyre többet ivott... aztán színes kavargás... és minden mindegy...

Mikor kinyitotta a szemét, első pillantása egy képre esett a szemközti falon: meztelen nő fekszik hason s az üde zöld fűről felfelé néz. A kép mellett tükör, a tükörben ablak látszik, amelynek függönye mögül idegen ház ablakából kitett ágyneműk fehérsége fénylik.

Mellette az ágyban egy nő mosolyogva mozdul:

— Jó reggelt, kedves!

Egyszerre eszébe jutott minden, a mulató, a pezsgő, az éjszakai tündér, csak az az idő maradt továbbra is homályban, amely az elfüggönyözött páholyban szerzett mámorával egészen idáig hozta. Hirtelen elnevette magát: az utolsó nap ugyancsak jól sikerült... Friss izmokkal, bágyadt lélekkel kelt, fürdött és távozott...

A boltban aztán teste frissesége lassan átragadt lelkére is, úgy vágta a munkát, mint a répát s közben sokszor elnevette magát... Milyen ostoba is volt! A problémák csak annak a fejét harapják le, aki a torkukba dugja... Ebéd közben eszébe jutottak rég nem látott rokonok és barátok, akiket a rákövetkező napokon elkezdett sorra látogatni. Reggel kikérdezte takarítónőjét családi állapota felől s valami kis pénzt adott neki ajándékképpen öreg édesanyja gyógyítására; délután átnézte a összes lapokat és ámulva tapasztalta, mily érdekes a világ nagy eseményeit fűró, faragó, csiszoló géprészecskének: a politikának, hadnak, művészetnek, köznapi életnek forgása és zaja. Az ágyban Nietzsche-t olvasta és elhatározta, hogy megveszi összes műveit. Jól aludt, étvággyal evett s minden érdekelte, amihez hozzáfogott.

Környezete és távolabbi, közelebbi barátai alig ismertek rá. A modora ragyogóan síma, jókedvű és békülékeny lett, szívesen beszélt mindenről és mindenkivel. Nem panaszkodott. Az embereket megsegítette, ha valamit kértek tőle. Nemesak a munkát, hanem a pihenést, a szórakozást is élvezte. Élete motorján rákapcsolt a legnagyobb teljesítményre s belevágatott vele a legsűrűbb embersűrűbe.

Körülbelül két hét mulhatott el »az utolsó nap« óta. Tündökletes idő! Esténként, amikor minden idege, minden izomszála egész napi jóleső megfeszítése után elkövetkezett jóleső pihenésbe ernyedésük, vetkőzés közben úgy tette ki zsebéből az éjjeliszekrényre s úgy símogatta meg revolverét, mint valami hű, életörző fétist.

Vasárnap reggel! Pihenés. Délelőtt sétált, csak annyieskát, hogy ne erőltesse meg magát, kissé várt az éhség jelentkezésére, de csak annyira, amennyi elég az étvágy felkorbácsolására. Ebéd után elhevert a diványon s már azzal a kellemes elhatározással szunnyadt el, hogy görbe éjszakával fejezi be a napot. Utóvégre megérdemli, két hétig nagyon finoman, okosan, de egy kissé intellektuálisan élt... Alvás után megfürdött, tetőtől-talpig átöltözködött... Ma be fog rugni, — érezte és eldöntötte előre, — úgy ahogy már régen nem, és ki-esókolozza magát egy egész hónapra. Eppen ezért nem szabad elmehezítenie a fejét kábító dús lakomával, könnyű, kevés sonkát eszik, pár hónapos retekekkel, ez üdít, helyet kell hagyni a pezsgő nemes mámorának...

Igy is tett. Az »új életre ébredt ember« — ahogy két hét óta nevezgette magát — ezután beült a mulatóba. Jött a pezsgő és jött a tündér, ugyanaz, aki két héttel ezelőtt. Viszontlátásuk igen finom, sőt érzelmes volt. Elkezdett inni, de a harmadik pohár már nem esett jól neki s a csókon nagyon érezte a rúzs émelyítő, ragadós ízét. Erőszakkal ivott. S a mámor végül is nem reászállt, mint buja hamvú lepke, hanem tépő karmú vámpirként zuhant a mellére. Felszakította a szívét, lemarta lelke nemrég hegedt sebéről a szent optimizmus vékony hártyáját s a visszanyomott mult véres, sáros, piszkos patakja csukló bugyborékolással kezdett ömleni...

Megriadt. Megértette hirtelen, hogy azt a két hetet ajándékol kapta, búcsúztatóul... hogy kilobbanás előtt vág mindig a láng legmagasabbra... hogy ez a »görbe éjszaka« az... Elnevette magát... keserűen... megadással...

A tündér most engedelmet kért, egy percre távozik, de mingyárt visszajön.

Egyedül maradt. Ivott még egy korty pezsgőt. Új cigarettára gyújtott. A füstöt mélyen leszívta. A cigarettát eldobta. A lassan elővett revolver csövét fogai közé szorította s halálos irányítással szájába lőtt.

A két Riquet

Ezen a februári friss tavaszon, amely hűvös és napmeleges, mint egy külvárosi csitri éretlen szereime, eszembe jutnak a múlt homályába süppedt napok, zavarok és elcsitulások évei s bennük két szimbolumuk: a két Riquet.

I.

Az elsőt kelvirágszállító szélesfonatú kis kosárban hozta egy asszony, aki csalódott bennem s akiben csalódtam, még mielőtt csalódásra okunk adatott volna.

Gyönyörű fajfoxi volt Riquet, fehér, síma libériában, sárga, lógó füllel, fekete monoklival a balszeme körül; s kurtára vágták a farkát. De fékezhetetlen volt, mint egy várúr, izmos, mint egy bika, hozzá szeszélyes is, hideg, nyílteszű, logikus és önző.

Amikor hozták, még az anyja után rítt sokat s éjjelre hónomaját kellett pihenőhelyéül felajánlanom, ha nyugtot akartam tőle. Hálás melegséggel simult ilyenkor hozzám, de csakhamar összevissza karmolt követelőn rugdalódzó lábaival.

S aztán hamar kifejlődött dacos, magának élő természete s ami leginkább meglepett benne, alattomos macskatermészete. Mindenkinék hízelgett, ráugrálva, vadul lökdösve és karmolva, de szeretni csak engem szeretett. Ha elmentem hazulról, kisietett az erkélyre, amelynek párkányáról vágyakozva bámult utánam.

Egy reggel aztán, így elmenetkor éktelen üvöltésre fordultam vissza házunk felé: az erkély alatt, a kövezeten hasra málva feküdt Riquet, vérkönnyes szemében a halálfélelem riadtsága remegett. Visszaszaladtam, ölbekaptam a boldogtalant, ki utánam ugrott az első emeletről, fent a lakásban lefektettem és szomorúan búcsúztam tőle magamban, mert hisz úgyis meg fog dögleni.

De nem. Estére már abbahagyta a folyto-

nos nyöszörgést. A következő egész napot át-
aludta. Harmadnap fektében fölnyelvelt egy
kis csészealja tejet s egy hét múlva már talpon
volt. Igazán kutyabaja sem esett.

Csakhamar azonban furesa dolgokat kellett
tapasztalnom. Riquetről mintha leberetválták
volna első és igen nehéz neveltetésének ered-
ményeit: a szoba rendjét és tisztaságát nem
tisztelte, a könyveim sarkát elrágta, megette a
véletlenül elszóródott csecsemőkesztyűt; vad
ereje olyan hatalmassá fejlődött, hogy amikor
mint ágyúgolyó vetődött nekik, a nagy farkas-
kutyák is meghátráltak előtte. A póráz végén
nekieszült az örvnek s úgy tépett, húzott,
vonszolt maga után, hogy, mivel mindent el-
szaggatott, végül is bőrbe csavart acélsodrony-
karikát vettem a nyakába s a pórázat láncsal
helyettesítettem. A balkezemen még nyáron is
bélelt kesztyűt hordtam, hogyha már fáj is, de
legalább ne gyötörje véressé a lánc. Étvágya is
szörnyen megnőtt. Végigette az ebéd minden
fogását s csemegéül felfalta az összes alma-
hajakat, főtt kukoricaesutkákat. Az uccán is
minden megrághatót fölszedett és megevett.

S ha — néha ennek is meg kellett történnie
— elbocsátottam a pórázról, vad iramban el-
tűnt, az első férfiembernek, aki útjába került,
addig hízelgett, míg az le nem vette nyakáról
az örvet és ... harmadnap hozta vissza a kör-
nyék távolabbi villáiból egy fiú azzal, hogy a
kutya megfojtott egy tyúkot, fizessük meg az
árát.

Mindez azt az alapos gyanút támasztotta
bennem, hogy Riquet kutyám örült. Azt hiszem,
estében agyrázkódást szenvedett. Nem szeretett
az már engem sem. megfenyegetésre is hara-
pással felelt s szemében mindig valami furesa
láng égett, mint olyanében, aki vissza szeretne
valamire emlékezni, de nem tud.

S testi formájában olyan gyönyörű volt,
hogy minden kutyabarát megfordult utána.

Végül is el kellett adni. Láncra fűztem és
bevittem a Kaplony uccába. Két nap múlva —
nem tudtam ellentállni a vágynak — bementem

az állatkereskedésbe. Ott ült láncán Riquet egy sarokban, nyitott szájjal, lihegve a feszült vágytól, nézett egy kalitjában forgó mókust s engem — nem ismert meg.

II.

A második Riquet — mert ragaszkodtam ehhez a névhez, amelyet először Anatole France híres kutyája viselt — egy huszártisztól került hozzám, ő is öklömnyi kölyökkorában. Fehér volt egészen, csak a jobbfülén konyult egy rongyosszélű fekete folt. A farkát nem vágták le.

S mivel két év mult el az első Riquet óta, örömmel vettem ezt a kis porontyot is hónom alá. A csöpp jószág, ahogy megérezte a meletget, rámemelte fekete bogár szemét, aztán belefúrta a fejét karom és derekam közé s reggelig meg se moccant.

Sajátságos történelmi szükségesség úgy hozta magával, hogy tökfőzeléken kellett fölnevelnünk. Így szerzett szelídsége nemcsak arra terjedt ki, hogy nem volt az a rossz gyerektréfa, vagy felnőtt inzultus, amelyre haragosan, morogva vagy marva válaszolt volna, hanem arra is, hogy amit elébe tettek, mindent megevett: levest, húst mártással vagy uborkával s tésztát sültve vagy főve. A gyerekek felöltöztették kisasszonynak, nagymamának vagy huszárnak s ilyenkor komoly és szolgálatkész pofácskával, szemében valami nagy, megértő gyöngédséggel hordta magán a ráaggatott ringyet-rongyot. Ha kedvünk tartotta, párnának is használhattuk díványon fektünkben. Üthettem, Túrte. Csak egyféle esetben hagyta el a türelme; ilyenkor ugatott és harapott: ha a gyerekeket merte valaki bántani. Általános társalgáskor mindig a beszélőt nézte s ha hozzá szóltak, az utolsó szó elhangzásáig szembe nézett az emberrel.

A hála, a kedvesség szinte úgy csurgott belőle, mint tavasszal ereszről jégcsap leve.

S így én is kénytelen voltam belemenni, hogy — igen, ez az egy rossz tulajdonsága megvolt, nagyon szeretett nyalakodni, csókolózni, egy-egy kis leányka mellett, sőt mellettem is el-üldögélt egy álló óráig is, hogy óvatlan pillanatban szájon nyalintsa az embert s aztán vidám farkcsóválással, nevetős pofával gyorsan meneküljön — igen, mondom, én is kénytelen voltam belemenni, hogy üdvözléskor lehajoljak hozzá: nyalintsa meg egyszer-kétszer a fülem cimpáját. Ehhez aztán ragaszkodott is, mint polgárosult angol a szertartáshoz.

Persze csöngetést, idegent, koldust, villany-embert, gázembert s bajuszos férfit nagyon megugatott szörnyű lármás, de csak hivatalos dühvel, ami semmi káros nyomot nem hagyott aranyos kedélyén.

Így mi sem természetesebb, hogy amikor a házban lakó tábori pap, akinek szintén volt egy faj-foxija, felajánlotta, hogy a fiatalok többször hancúrozzanak együtt, a legteljesebb készséggel teljesítettük kérését.

Amikor később nyilvánvalóvá lett, hogy Riquetnek kicsinyei lesznek, a várható nyolc kölyökre huszonnégy előjegyzést vettem fel barátaimtól.

Egy éjjelkor aztán szegény elnehezedett Riquet otthagya alvókosarát és erőnek erejével felugrott feleségem ágyára. Az asszony visszavitte a kosarába, megsimogatta és illedelmre intette. Riquet — csoda volt! — nem engedelmeskedett. Újra fölugrott az ágyra s keservesen nyöszörögve lehasalt. Ötször tért vissza, ötször ugrott ki a kosárból.

Végre, hogy hozzám fordult az asszony tanácsért, annak a nézetemnek adtam kifejezést, hogy elérkeztek Riquet megszabadíttatásának órái. Nosza, erre be kellett hoznom valahonnan régi pólyafelszerelésből maradt gumilepedőt, amelyen aztán Riquet szépen, megadással elhelyezkedett...

Hat kis kölyök jött egymásután a világra, ahova belépésüknél feleségem volt a madám és én az orvos. Riquet nem hogy nem harapott

vagy morgott, de szemmelláthatóan még hálás is volt, hogy kis rendet teremtettünk körülötte.

Reggel két óra volt, mire Riquet elpínenhetett.

Ekkor átvittem a kosárba s melléje tettem a kis hurkadarabokat: kicsinyeit, amelyeket nagy buzgón nyalogatott még sokáig.

Másnap reggel szájában egy kölykével újra felugrott az ágyra. Aztán még kétszer visszament. A három kis tehetetlent odarakta a paplan közepére, aztán fejével elkezdte gyöngéden lökdödni az asszony kezét. Fölébredt, átszólt hozzám. Én is fölébredtem s együtt nevetünk és simogattuk a három porontyot... De Riquet nyugtalan volt s a kezünket döfölte hideg orrával s tenyerünk alá fúrta kis okos fejét, mint olyankor, amikor kért valamit.

Mit kért? Csak rákövetkező nap értettük meg, amikor az ágyra felhozott három kutya-kölyök megdöglött.

Sokkal utóbb komoly események következében Riquet idegenekhez került. Másfél évig nem láttam. A napokban történt, hogy szállásadóinál dolgom volt. Amint becsöngettem, rögtön felhangzott jólismert mődühös ugatása, amely nyomban megszűnt, hogy az előszobában rámnézett. Szeme megcsillant, a farkát elkezdte csóválni s egyre rámugrándozott, gyöngéden és némi tartózkodással, de makacsul. Nem volt időm vele foglalkozni, mert jött a ház gazdája, betessékelt a szobába, egy széles, alacsony körtámlájú bőrszékbe ültetett s még el se kezdhettem a szót, Riquet orvul felugrott a támlára, a vállamra tette két első lábát, megnyalintotta a fülem cimpáját s mint aki jól végezte dolgát, leugrott s a nagy asztal alá vonult vackára, ahonnan aztán nem vette le rólam a szemét...

A jazyg puszták szele

A vén Ister volt a határ. Délre tőle fehér városokban riadt béke, pohos kereskedők, erős szakos legionáriusok, illatos nők és harácsoló praelectusok. Északra meg vad vizek, füzesek, szél és szabadság a jazyg puszták korlátatlanságában. Itt született nagy fakorongkerekű rázós szekéren, itt görbült kora ifjúságától két kurta lábszára a ló derekához hajlóvá, itt poroszkált a sáros mezőn a gulya után, itt vágatott a hunyó nap felé a nyugati szél hűvös ölelésével szemközt lóhajkurászó tréfás esteken legénybarátaival. Aztán a gulya mellől a harcosok csapatába került, bokáig erő rojtos, lobogós vászonszoknyáját, combközépig nyúló bőr-ujjasát felcserélte a törzsére, tagjaira símuló bőrpikkelyes hadiöltözetrel, fejébe nyomta a hosszában négy ércpánttal abrónesos hegyes, magas süveget. s jazyg szokás szerint »marha! marha!« kiáltással ütközetbe indult a rómaiak ellen.

A süveg alól szétbomló haja röpült a vad nyugati szélben.

A szél! Tizenennyole esztendejének edző barátja, csókos szerelmese. Mint apró fűzfa vesszők, úgy csapkodta arcát. Mint jégdarát, úgy vagdosta szemébe a hideg esőt. Mint a tűz lobogását, úgy hajtotta mellének a pusztá rekkenő hevét. A szél! Mint puha gyermek-kéz, úgy simogatta meg csendes alkonyatokon. Mint sas-szárny suhintott arcába, ha szemközt ügetett a hajnalokkal. A szél! Már az ekhós szekér sátra alatt is fulladozott; római városok házaiba egy rablásnyira csak ha betért. S nem irígyelt mást a világon, csak a viharral szálló sást.

Egyszer aztán nyaktővön vágta egy buta, kurta római kard és fogságba hurcolták a vén Isteren keresztül, amelyen nem tömlőkkel kötötték át, hanem mafla tutajon úsztak a római parthoz.

Városba csukták, falak közé, őt, aki földön sose hált, csak meleg derekú lovon vagy szellős aljú szekéren. S hogy fekhelye oly nyugodt

volt, mozdulatlan, maga sokszor felriadt az éj-csöndjében s figyelte, zúg-e kint a szél, mert szélzúgásról álmodott. A falak közé zsugorin összezárt poshadt levegő megfriküdte a mellét, mint hős halottakat a tetemük fölé emelt halom.

Ha odakint vihar dühöngött, ablaktalan szobájából kimászott s a szűk udvaron verette magát a szélllel, esővel, de az eső súlyos oszlopokban zuhant reá s nem gyorsan tovaszánguldo pászmákban suhintotta végig, a szél meg csak beöklözött a szűk udvarra. Csüromvizesen tért aztán vissza vackára, ahol a nedves hideg jazygtól idegen halálos béklyókat kapcsolt tagjaira.

Megismerte a városok, a rómaiak betegségét, amelyet a tógások rheuma-nak nevezgettek.

De álmaiban kint vágatott a szabad mezőkön...

...pitymallik, a pusztá óriás, kerek tányérjának szélén rózsaszín kis porfelhőket vet maga elé a közeledő nap, feje fölött lilába olvad az éjszakai sötétség, nyugaton sűrűsödve fakul a homály, aztán fölivel az égen a nap ekhős szekerének félkörös sátra s mesebeli vörös kereknyomok szaladnak tőle előre, végestelen végig, a határtalan pusztán... Hajrá! Lova nyakára hajlik, karika-kengyelébe jól beakasztja lábát, fölnyitja mellén az ümögőt s egyre gyorsuló vágatában suhan át az egyre tömörebbé váló levegő-falon...

...rekkenő dél, opálos vizek játszanak a pusztá szélein, az árnyék lova alá húzódott, feje fölött sas kering s a sas fölött déli tepsivé pállottan tüzel a nap, nem mozdul sem ő, sem a lova, mert minden moccanásra meleg izzadság harmatozik elő, kiugró csontú szemöldökéhez ernyőzött tenyere alól nézi a zöld-arany-színnel kéket keverő messzeséget, ahol a tündérvizek táncolnak opálosan...

...alkonyodik, a nap szekere sátrának sötét-bíbor hátsó buggyát vonszolja elfele a pusztáról, ahonnan menekülve fut utána világosság, meleg... Hajrá! Kiegyenesedik lován, a karika-kengyelből szétlóbálja lábát, meg-

nyitja mellén az ümögöt s kocogva elindul a hűvösödő éjszaka elé, amely frissítő harmattal, szárító szellőcskével kedveskedik neki...

S mindannyiszor vagy forró hideggel, vagy izzadtan, vagy szinte hűvös holtta meredve ébredt ilyes botor pusztai álmaiból.

A nappal egyre több szenvedés szögét kalapálta bőre alá, s éjszakánként egyre dültebb álmokképek élén vágta a falak közé szorultak nedves, hideg, lassan rothasztó halála felé.

S ő már nem, csak népéről megfélemlítő istene tudta, hogy holttestét nem nyújtóztaták ki vitézi mód, felszerszámozott lovának teteme hosszat, nem hánytak fölébük hősi halmozatot, hanem, mivel királyfi volt a jazyg legény, díszes kőkádba dugták egyedül s kirakták az ország útja mellé, a rómaiak nevelésének szokása szerint.

Napszállat a szittyá tenger partján

Ahogy beesteledett s nem látta már a vékony betűket, amelyeket stylusa vésett a homályban egyre sötétülő viaszba, fejére kerítette tőgája szárnyát, fázósan beleburkolózott s ment sétálni. Utálta, amit írt, de írta; utálta a várost, de róttá; utálta az életet, de remélte, hogy még jobbra fordul. Hol vannak az *Ars amandi* könnyedségétől, a *Metamorphoses* káprázatától, a *Fasti* urbanitásától ezek a nehéz, unva szült és kongó sorok, amelyekben bánatát sirja el boldog római barátainak? Hol van ez a piszkos, bűzös, sikátoros Tomi buta gétáival, pár római hivatalnokával, hülyült katonájával s sarmata rabszolgahadával Róma zajos csillogásától? S hol van fázós, fekete, egyhangú élete attól a hevülő, tündöklő, sokhúrú élettől, amely csodás sorokat zengett fülebe a nagy Caesar kertjeiben az Urbs falai között?

Ketreces vadállat lett Publius Ovidiusból géta polgárok, sarmata rabszolgák báméskodására s jól tudja, a római hivatalnokok itt Tomiban rajta köszörülik tréfás elméiket... eh!

Unta és utálta a ronda, bűzös tengert, amely a város alatt harsogta szennyes hullámaikat, unta és utálta a mocskos kutyaszorítókat, amelyeknek macskafej-kövein minden alkonyatkor kísétált... csak ki, kifelé a városból a sós tavak felé.

Mintha titkolt éjszakákon sírt könnyei álltak volna egybe tóvá, s ahogy a partján fekete legények seprik, gyűjtik a sót, úgy sétálnak, görnyednek gondjai bánatának mérhetetlen partjai körül.

Már tegnap megakadt a szeme egy öreg sógyűjtőn: bozontos haja vállát veri, pofája szőrös, maga félmeztelen, két szárú bő szoknya csapódik nedvesen combjaihoz s ha munkáját befejezte, a hűnyő napnak hátat fordítva nézi a sötétségbe fulladt keletet, hullaszín mezőn túl a feketén döglődő tengert. És énekel. Mintha beteg sakál vonítana éhségében a pusztán.

Most is ott ül egy kövön lovagolvást, néz, nem mozdul, csak dunnyög magában.

A költő megállt a barbár előtt és megszólította vartyogó géta szóval:

— Te!

Az öreg sarmata félszemmel fölhunyorogott a jövevényre, aztán félrefordult s egy nagyot köpött.

— Te! Nem hallod?

— Hallom!

— Hát mért nem felelsz?

— Hát mért nem kérdez?

— Azt akarom. Te géta vagy?

— Az öregapád!

— Megkorbácsoltatlak, te!

— Bajosan. Majd ha a tied leszek. Most az aedilisé vagyok, az korbácsoltat.

— Ha nem vagy géta, mi vagy? Sarmata?

— Ti annak hívtok.

— Ti hogy hívjátok magatokat?

— Nem mondom meg.

— Mit nézel, sarmata?

— Az éjszakát.

— Hogy hívnak?

— A vén sas.

— Más neved nincs?
 — Nincs!
 — Szeretsz itt lenni?
 — Szeret a rosseb, aki bár elvinne minden rómaít.

— Te, vigyázz, én is római vagyok.
 — Látom, de igen nyavalyás!
 Ovidiusban elállt a lélegzet, sovány, borotvált, petyhüdt arcán megfeszültek az izmok s vörös folt gyúlt kopasz homlokán.

— Karóba huzattatlak, pimasz!
 — Azt akarom, na, legyen már vége!
 — Rossz vége lesz!
 — Rosszabb már nem lehet.
 — Hát mi bajod?
 — Az, hogy minden tógás kurafi belém törli a saruját...

— Hát ugyan ki vagy te?
 — Az öreg kihúzta magát:
 — A vén sas kicsoda? Ereggy a hegyen túl, oda, ahol füzesek tövén szekereink táboroznak s ha tűz gyúl az áldomásos üst alá, kérdez meg az első taknyost, aki még csak úgy ityeg-fityeg a lovon: ismeri-e a vén sast? Majd az felel, az majd felel... az megmondja...

Elhallgatott. Ovidius nézte, ő is hallgatott. A nagy csönd sós szelet hajtott a tóról.

— Ronda népek vagytok, — szólalt meg végre a vén sas — királyi sarjat rabszolgául tartotok.

— Király voltál?
 — Vagyok.
 — Kiknek a királya?
 — Ötszáz szabad pusztafié.
 — Hol vannak?
 — Ütközetben estek el, de velük döglött háromszorannyi római, hogy a fekete daganat pusztítsa el császárostul mindet.

— A császárt, igen — szólt elgondolkozva Ovidius, aki arra eszmélt most, hogy évek óta egyetlen szó válasz nem jött Caesartól könyörgéseire.

Az öreg sarmata felfigyelt:
 — A császárt mondod?... No, kajla orrú komám, ülj csak le ide a kőre, elfáradhattál —

s tempós szolgálatkészséggel megtörölgette lobogós, de szutykos, rongyos gatyaszárával a követ egy ülésnyi darabon maga mellett.

Ovidius akaratlanul is elmosolyodott és leült.

— Nézd csak, engem Dsidsajnak hívnak. Te ki vagy?

— Publius Ovidius.

— Római?

— Rómából.

— Mit csinálsz itt? Adót szedsz? Olyan formád van.

— Nem. Számúzték.

— Számúzték-é? Miért?

— Elmeséltem egyszer, hogy láttam Caesart szerelmeskedni.

— Ne mondd? Fura... Te voltál mellette?

— Az udvarában éltem.

— Mi voltál ott?

— Költő!

— Mi az?

— Szép és titkos szavak zenéjének egybe-
rendelője.

— Aha! Afféle javas vagy táltos?

— Mi az?

— A táltos a titkok tudója, lódobogás mértékére szedi az égiek üzenetét, meg amit irhák rajzán lát, meg amit megjegyzett koponyájában régi nagy vitézi ütésekről, ilyesmi... Papi ember vagy hát!

— Nem vagyok pap. Mulatságra írtam.

— Ti leírjátok, amit a táltos mond?

— Ti nem?

— Nem a. Csak fejben tartja, akinek illik. Aztán mit írtál?

— A szerelemről.

Dsidsaj, a vén sas, elkezdett röhögni:

— Mi van azon táltoskodni való? Az ember bebukik az ekhós szekérbe, kitapogatja az aszszonyt, él vele, kimászik, lóraül újra s elalszik a friss harmathullás alatt.

Most meg Ovidius kezdett nevetni:

— Ó, hát a lakomák, a fürdőben...

— Az igaz, ti sokat mártogatjátok magato-

kat vízbe, de hogy evés közben szerelmeskedtek? Aztán hogyan? Hát persze, ti ágyakon fekve esztek egymás mellett, úgy feküsztek, mint a döglött halak, félhassal fölfele... Fura nép vagytok ti. Dögök, szörös pofámra mondom, dögök.

Elhallgattak. A nagy csöndben egy szekér csikorgott odább az országúton.

— Te, mondok én neked valamit — szólalt meg a sarmata — egy ilyen nyiszlett, csöndes vékony urat, mint te, igen jól el tudnék én szolgálni, végy meg az aedilistól, olesón ad, mert nem bír velem, nézd a hátamat, tele van hurkával a láncos korbácestól, látod? Azért mégsem hagyom magam, király vagyok, — akkor dolgozom, amikor akarok... aztán hátha együtt ki-gondolunk valamit a császár ellen...

Ovidius csodálkozva nézett a vén sasra:

— Hány éves vagy?

— Már nekem öszült a bajuszom, amikor az apámat, akinek egy foga se volt már, eltemettük, azóta hat lónemzedéket szaggattam el nyargalásban. Régen volt no, hogy világra sikoltottam magam az anyám lágyékából. Akkor még tiszta volt a lovak faja nálunk, gót lovakkal még nem kereszteződött, az első gót kancát akkor hágattuk, mikor engem először lóra ültettek, második fűsarjadzáskor azután, hogy beszélni kezdtem... Hej, az volt az élet, az öröm. Lovon! Tyüh! Elöl mi nyargaltunk, utánunk a gulya, a ménes, végin a szekerek az asszonyokkal, gyerekekkel... Aztán megálltunk, körbe gyűltek a lovasok, aztán ittunk kumiszt, míg rá nem borultunk lovaink nyakára, aki lefordult, annak sem esett baja, ha fejen nem rúgta álmában egy csödör után nyerítő kanca... aztán szétszóródtak a szekerek, ki itt, ki ott, néha fél-napi járőföldre egyik a másiktól, ahogy a legelő kiadta... hej, aztán este elnyargaltunk mi emberek egymás látására, megint ittunk... de legislegjobb volt rabolni, megnyargalni egy várost, mert tudod, a rómainak jóízű az aszszonya, bár az a finom avas lótej-szag nem érzik rajta, mint a miénken... de szépen cseng az aranya. Tizenkét bögre aranyam van most

is elásva egy füzes alatt, akit én tudok... A szél meg zúgott, mert az a legkülönb, ahogy a szél zúg, a puszták szele...

Ovidius álmélikodva hallgatta a barbár szabálytalan beszédét furesa örömeiről, aztán ő folytatta:

— Ó, Zizais, puszták fia, szelek királya, vén sas, különös örömök mézével áltattad szíved indulatjait. De hallgasd csak, nyisd barbár füleidet olyan örömök hallására, amelyek sátoros szekereiden álmodásodban Saturnus idejebeli regéknek tűnhettek fel előtted joggal! Róma, a hét halom márvány- és aranycsodája, a császári kertek bódító illata őrzik Publius Ovidiusnak álmát a fényes reggelből rekkenő délbe forduló időn. Ébred. Finom tagú, rózsaszín körmű, piros szájú, pajzsos mellű rabnő hozza ezüst medencében a meleg vizet, amellyel az éjszaka bágyadtságát elmosom a szememből. A rabnő mellém heveredik s a szerelem ősi mozdulatában elragadtatását összekapcsolja gyönyörűséggel. Aztán fürdőbe megyek, ahol izmostestű legénykéek tornajátékában gyönyörködöm: csillognak az olajjal kent tagok s palaestra után árnyékon új kéj felejteti a régít. Ebéd alatt aztán úrnőm méltóságos kegyében osztozom, míg magasra tartott tálakon Itália, Hellász és Afrika minden ételcsodája elvonul előttünk. S ha előtte vagy utána böles és tapasztalt nők és férfiak társaságában vitatkozom, a szerelem ezer alagútú barlangjának új és új rejtélye világosodik meg előttem és így, amikor a gyakorolt és megvitatott csók láza fűti agyamat, stylust ragadok s könnyen ömlő sorokban megénekelem a csókot... Lángoló fejjel, felkorbácsolt idegekkel új lakomára sietek, amelyet nagy hadvezérek, nagy költők, nagy tudósok társalgása tesz érdekessé és a csók minden minden ázsiai változatát ismerő hetairák tudása és kelleme varázsol a gyönyört szolgáló lélek s a kéjt gyakorló test gígászi ünnepévé. A rózsaujú hajnallal aztán rózsaszínű köd telepszik kábuló agyamra s már a hordozó széken, amelyen szállásomra visznek gyors, de egyenletes futású rabszolgák, elalszom...

Kiáltás harsant most a leszálló éjben: a rabszolgákat összeterelik, a sétálókat hazatérésre szólítják, mert a megerősített kis Tomi palánkján a kapukat napszállat után egy órával bezárják.

Ovidius riadtan hallgatott el s tógája szárnyát ráborította fejére.

Dsidsaj, a vén sas, nagy jóakarattal meglapogatta a római vállát:

— Ne sírj, no, te kajla orrú, én mondom neked, végy meg az aedilistől, szabadíts föl, aztán adj lovat, elnyargalok s a tavaszi széllel, friss tavaszi csikókon a komáimmal érted jövök . . .

A Fulminatrix

Svetrius, a veterán, ott ült reménytelen öregsége mellett, az afrikai ég buja, vastag kékje alatt a vakító aransárga földön, bódéja előtt. A bódében friss hagyma csemegéje várta a kereskedő-teleptől nem messze fekvő katonai tábor lakóit, akiket a császári közigazgatás legio Macedonica V. adiutrix néven foglalt össze. Köröskörül mindenütt bódék ennivalóval, fegyverrel, haszontalanságokkal: a tábor szatócstelepe, amit római szóval canabae-nak neveztek.

Nézte, borusan és elgondolkozva, Svetrius a telep szállongó porában vásárló kedvvel sétáló legionáriusokat, akik a tengeren túlról, valahonnan a Danubius mellől vad harcokból tértek vissza állandó táborukba.

— Friss hagymám van, ifjú legényke! — szólított meg egy fiatal katonát, aki dologtalan, gögös bámészkodással ödöngött a sátrak, bódék között.

— Nem kell, öreg, torkig vagyok lakva — felelt a katona.

Svetrius ráncos arcán vörös véraláfutásos szígetek gyúltak a hirtelen támadt izgalomtól:

— Hej, ha nem csalódom, te katona, ahogy a szó fordul a szádban, te dák vagy!

A legionárius megállt:

— Eltaláltad!

— No, ülj le egy cseppet! — mondta Svetrius.

A katona leült.

— Dák vagyok, a dák hegyek között születtem, aztán menekültünk a markomannok elől, úgy jutottunk lejjebb, Macedóniába, így kerültem én a macedon legióba. Ismerős vagy te arra a messzeségben?

— Igen, fiam, én pannon származás vagyok, én meg ott születtem Sabariában, amely a Carnuntumból Poetovióba vezető hadiút mellett fekszik... Jártam én, fiam, sokfele, voltam én Dáciában is... a Scarbanget... Scarbant... na, hogy is?... Sarmisegetuzában, igen, no, ott is jártam. A legio X. gemina, az volt az én légióm, amelyik tielőttetek állomásozott itt... aztán amikor kiszolgáltam, mint veteranus, itt maradtam, mint canabensis. Hagymát árulok. Nem kell? Jó friss hagymám van.

— Hát adjon vagy öt fejet! De nem drága, mi?

— Két píz az egész, fiam!

— Sót tud adni?

— Van!

— Együk akkor meg ketten és beszélges-sünk!

A hagymahajakat maguk elé dobálták, nagyokat köptek közéjük és beszélgettek.

— Aztán nem akart maga visszamenni?

— Nem én, fiam! Hogy mért nem? Nézd csak! Eljöttem én Sabariából, amelyet az igaz itáliai rómaiak Savariának ejtenek, olyan kakasforma legényember koromban, húsz évig jártam a különféle hadintákat szerte a birodalomban, aztán idejöttünk állandó táborhelyre Numidiába. Itt telt le az időm. Most így gondolkoztam: menjek én vissza Pannóniába, ahol már más nemzedék nőtt a mi helyünkbe, apáim-anyáim elhaltak és senki sem ismer? Nagyobb idegen lennék én ottan, mint Numidiában. Meg aztán a szokás is ez, a legionárius kiszolgál, a táborból kihurcolkodik a canabaebe, boltot nyit, hagymát vesz... ugye, jók ezek a hagymák?... aztán hát így, amíg futja az élete koszos madzagjából...

— Ichthüsz! — mondta most a fiatal katona.

— Mi a'?

— Semmi, csak úgy sóhajtottam! — felelt sietve a legionárius, mint aki másfele akarja terelni a szót.

Hallgattak. Messze egy sátorban numida dob buffogott s idehallatszott a fekete lányok viháncolása s mulató legionáriusok telt röhögése.

Svetrius elmosolyodott:

— Mulatnak! Mert mulatós egy tábor ez nagyon. Ezért szeretem. Az istenek itt nem sok vizet zavarnak. Se bikaölő, se kutyafejű, se császáristen. Tudod-e, hogy nincs itt az egész légióban meg a canabákban egyetlen keresztény sem?

— Örülsz neki?

— Nem a', csak úgy mondom.

— Mert azt gondoltam, — fűzte tovább a fiatal legionárius tapogatózva, — hogy anti-christianus vagy.

— Dehogy vagyok. S bizony, én megmondom neked, akárkifia vagy, sajnálom, hogy nem lettem keresztény.

— Még lehet.

— Már nem, fiam!

— Mért nem?

— Vedd csak a kezedbe azt a hagymát, amit ott félredobtam.

A legionárius gépiesen nyúlt a porba dobott száraz hagyma után, kezébe vette, forgatta, nézte.

— Ugye, egészen szikkadt? A mult szállítástól való. Egészen öreg. Ami nedvesség volt benne, azt egészen kiszitta ez az áldott jó meleg napsütés. Ha most teszed földbe, elporlik, homok lesz belőle. Élet abból már nem fakad. No, hát ilyen vagyok én is.

— Csak hinni kell.

— A hit, fiam, az élet nedvessége, ami énbőlőlem kiszakadt a hadiutakon a nap hevében és meddő por lett belőle. Nem mondom, ha akkor egyszer...

— Mikor egyszer?

— Akkor, amikor a quádok ellen harcoltunk Dáciában. Bolondos fiú voltam: volt úgy, hogy italban úsztam hetekig, aztán csók-mézet nyaltam sokáig, aztán a torkomra ült az undorodás. Elkezdtem áldozatokat bemutatni rogyásig Herculesnek, azt nagyon szerettem, ma is tisztelem, aztán megint ivás meg a lupanar. Mikor megint beleutálkoztam, a bikások istentiszteletére kezdtem járogatni. Az se kellett. Aztán jött egy idő, amikor raboltam és sanyargattam a parasztot. Ebből a rondaságból Isis anyához menekültem, ott imádkoztam a karonülő kis Horus poronty előtt. Aztán megúntam az italt, megúntam a nőt, megúntam az isteneiket. Keresztényekkel kezdtem barátkozni. Megértettem hamar, hogy sem Isis nem isten, sem a bika, sem Hercules, se az a bikaölő, hanem ezek mind csak követői, praefectusai meg decurioi az egy igaz istennek, akit nem lehet látni. Ez mind nagyon tetszett nekem. Akkor jött az a csata . . . Figyelj csak! Már úgy volt, hogy megtérek, mikor egyszer a quádok olyan helyen ereszkedtek csatába, ahol körülfoghattak egészen bennünket. Nagy forróság volt és igen szomjasak voltunk. Már, tudod, nem tehattünk semmit. Sebeink, a nap heve és szomjúságunk miatt nagy szorongásba jutván, nem tudtuk tovább folytatni a harcot. Erre számítottak a quádok, hogy ereik minden nagyobb megfeszítése nélkül kezükbe hullunk. De hirtelen szuroknál feketébb sűrű felhők gyűltek össze és hűsítő esőt bocsátottak alá. Az égre tekintettünk és szájunkkal fogtuk fel a cseppeket. Ki a pajzsát, ki a sisakját tartotta alája. Nemesak magunk ittunk mohón, hanem a lovainkat is megittattuk. Mikor az ellenség reánk tört, egyszerre ittunk és harcoltunk. Egyes sebesültek az esővel együtt a sisakba omló vérüket szűr-csölték. Az ellenségre pedig hirtelen villámözön és jégesőár zúdult. Tisztán lehetett látni, hogy együtt hull az égből tűz és víz. Míg az eső egyeseket fölfrissített, mások villámtól találva holtan estek össze. Ért bennünket is a tűz, de nálunk rögtön kialudt. A quádoknak fenét sem használt az eső, sőt valósággal olaj-

ként táplálta a tüzet. Náluk is esett s mégis víz után vágytak. Némelyek sebeket ütöttek testükön, hogy a vérrrel eloltsák a tüzet, mások reánk rontottak, mintha csak a rómaiaknál volna található a mindent megmentő víz. Még a császár is megsajnálta a nyomorult quádokat.

— Csoda! — mondta álmélkodva a legiónárius.

— Az — felelte a veterán. — Mikor ütközet után táborba szálltunk, odajött közénk egy aranyhasú a császári sátorból és azt mondta: »Katonák, Jupiter kinyújtá karjait s jobb felén valának a víz üdítő áldásával a rómaiak s bal felén a villám öldöklése alatt a quádok.« Aztán jöttek, akik azt mondták, hogy a császár körül forgolódnak mostanság egy egyiptomi varázsló, az eszközölte ki az esőt Hermestől. De végre aztán kiderült az igazság...

— No!

— Az pedig ez! Volt a császárnak egy legioja, csupa melitenei katona, keresztény mind. Mikor együtt a nagy baj, a gárda praefectusa odament a császár elé és azt mondta neki, hogy a keresztények mindent kieszakíthatnak imáikkal. A császár erre meg is parancsolta a legionak, hogy imádkozzék istenéhez. Hát így volt. Mi esőt kaptunk az ő kegyelméből, az ellenségre pedig villámokat szórt. Nagylelkű is volt aztán a császár a keresztényekhez. A legio a villámszórás emlékére a Fulminatrix nevet kapta, mi katonák pedig imperatornak üdvözöltük a császárt.

Pillanatnyi csönd támadt, amely alatt a dák legiónárius félrefordulva úgy karcolt keresztet jobb hüvelykének körmével homlokára, mint-ha csak megkapirgálta volna.

— Ekkor én igen megharagudtam — folytatta Svetrius, a veterán — s azt mondtam: nem. Nem leszek Krisztus követője. Mert mit kerestem én? Mire vártam egész életemben? Valamire, ami megmarad bennem, mámor után, csók után, ima után. A lelkem volt nekem nyugtalan, szomjas. Azt az istent kerestem, aki a lélek nyugtatója, a lélek itala; maga is lélek. És mindenből mindig megmarad, fölülmara...

Hisz éppen az, hogy az nem kellett nekem, aki mindenben benne van, falatommal, kortyommal gyomromba lopózik, a nap mellett áll, mint kocsis a szekere mellett... ezt útáltam és nem is hittem, hogy minden lépésünkkel valami istenre hágunk... És látod, fiam, így és ekkor kezdtem én hallani az Egyről, ki mennyekben lakozik s nem a földi sárban vagy borszagú Olimpuzson; mondták és el is hittem róla, hogy mindenkit szeret s kinek-kinek ő szándéka és tette szerint osztja a jót vagy a rosszat. Érted? Mindenből mindig megmarad és fölülmarad... No, és mi történt? Ez a csoda testnélküliség, azért, mert a meliteneieknek úgy tetszett, hogy buzgón kérjék, nosza siet, minden gondja az a néhány tízszer tízezer római katonára, esőt csinál és villámot, mint Jupiter és sujtja a quádot, aki nem vétett neki és segíti a rómaiakat, aki ellensége. Gyerekes és ostoba dolog, mondtam akkor és nem tértem meg. Ma pedig sajnálom.

— Sajnálod? — kérdezte a dák. — Amit mondtál, abból egyet s mást nem értettem. Ezt sem értem.

— Sajnálom, mert akkor azt hittem, hogy a melitenei legio istene is csak azt a mesteriséget újí, de összesítve és egyedül, amelyet a mi állami isteneink gyakoroltak sokan és megosztva. Aztán csak jóval utóbb jöttem rá a meliteneiek istenének nagy okosságára és kedvességére. Ő így gondolkozott: »Itt vannak az én kedves melitenebelijeim, ők kérnek, hogy a rómaiakat, barátaikat, csak azért, mert barátaik, segítsem meg. Meg is segítem őket. Hadd örüljenek.« S így beszélván és gondolkodván, nem úgy tett, mint a piaci bűvészt erőlködve utánpótló mesterlegény, hanem mint bölcs apa, aki selypítő gyerekkel selypítve beszél, hogy a kicsi jobban értse az atyai szót.

Az ifjú legionárius szívében hirtelen nagy melegség gyúlt a tévelygő iránt és hangosan ezt mondta:

— Ichthüsz!

— Mit mondasz?

— Görögül azt mondom, hogy: hal, vagyis ichthüsz.

— S miért mondd ezt? — kérdezte Svetrius.

— Hogy megértsed és megjegyezd és az igaz útra térj, amikor órádon lefut a kellő homok. I, az Jézus; Ch, az Krisztus; th, az istennek; ü, az fia; sz, az megváltó... Jézus Krisztus, Istennek fia, Megváltó... Iészusz Chrisztosz theu hűjosz szótér... és ő az a hal, ki hátán hordja a hajót, azaz az anyaszentegyházat.

És felállt a küszöbről, ahol ült s eltávozott, ígérve, hogy majd még fölkeresi a veteránt. Svetrius elgondolkozott:

— Ichthüsz... s hátán hord egy hajót... Be szép!... S milyen kár, hogy már minden késő elszikkadt szívemnek...

A dák legionáriust nem látta többé s mire óráján lefutott a kellő homok, meghalt nagy vigasztalanságban.

A margumi találkozó

Jó fönt, ahova hang se hat, se nyíl, keringve úszott a reggeli lágy kék égbolt alatt egy fekete pont, karikát karikába öltve húzott maradozó igyekezetben dél felé. Alább szürke köd ingott tétova, a nap tüzes szája elől vonakodva, mint hozzája lehajló lovas esókja elől az ernyős szekér farán üldögélő leány. Messze, ameddig a szem visz, szőke füzes végeláthatatlan erdeje és apró tavak. Minden levélke ezüst fülönfüggő, minden tavaeska egy-egy aranytallér. Ezüst lombok alól, arany tavak közé, saskerengés alatt barna hadút ível erre-arra délnek. A hadúton szakadozott renddel üget egy fegyveres csapat.

Legelől pántos süvegű, könnyű jazyg lovasok piros puha bakancsa szorítja a ló véknját. Szennyes színű arc, kéz, lobogó haj; tajtékzó, zabla-marcangoló száj, prüsszögő orrlík, előre-hátra kagylózó két hegyes fül, hosszú fark, négy tomboló pata: ennyi, ami lóból-lovasból

szabadon maradt, a többit barna pikkelyes vértet csikorgása borítja testhez idomulón.

S hogy saruk szétfröcsölt, hogy víz szivárgott a patanyomba, hogy az elrebbent madár az útszélre visszaszállt, megint csak lovasok, de méltóságosabb, hosszúléptű ügetése verte el újból onnét. Az egyszín paripák szerszáma csupa sallang, pityke, boglár, nyakukban csörgő szíj cseveg, fejükön csótár bólong, sörényüket arany pánt fűdi. A lovasok dolmánya, nadrágja, kardjuk hüvelye, tegzük, nyeregtakaró csupa bronz- és aranypityke, gombsor, boglár-csoport, csak piros párthus-csizmájuk szűz a cifrától. Fülükben súlyos fityegő fénylik; alacsony süvegüket aranypánt keríti alul, oldalt kerecsenszárnyat ereszt hátra, homlokuk fölött nyeles kis félholdat tart egyenesen. Egyenes kardjuk kopogva táncol az ijrtartó tegzen.

S mind e csörgő, csillogó, messzerikító piros gazdagság között középen egy szürke-barna egyszerű lovas. Borzas mokány paripájának farka kontyba kötetlen, szerszáma sima, s maga, bár kajla bajuszra, zömök széles mellre, sárgás bőrre amazokhoz hasonló, ruházatában nem különb, mint akármelyik köz-sorsú vére. Idomtalan csizmájából csak úgy kiesüng fönt s az oldal-varraton a kecskebőr meghagyott szőre, rövidujjú, térdigérő sárga inge csak éppen, hogy nem szennyes, de ujjatlan bőrködmenét tagos vállán, mellén hosszába épűgy széles borzas prém szegi, öve, sokszíjú övköténye csak úgy egyszerű bronzpitykékkal van kiverve. Meg hogy fegyvere sincs, csak egy kurtanyelű korbács jobb kezében; három a szíjja s kettő belőle három ölmosgombú ujja szakad a vége felé.

S jön utána úr és szolga, földetlen borzas szőke fej, prémes süveg, fazéksisak, nagy köldökű kerek pajzs itt-ott, sok tegez, ijj, pusztai ölmos korbács, fűrgé paripák, lomha lovak, térdig szíjjal rácsos szűk gatyák, lobogó lábravaló, meztelen törzsön repdeső fibulás köpeny, kurta gereley, pallos, boeskor és csizma, lovas és gyalog.

Lássák, hogy az Úr jön, öreg Istertől a

ködös-jeges mezőig szaladó föld: róna, hegy, erdő, vizek ura!

S úttá lapul a sár, kátyúvá mállik, ha út, amint ura után nyomul minden nemzetből egy vagy kettő, hogy lássák hatalmát nem sárga aranyban, buja selyemben, síma szóban, hanem feszülő izomban, tágas torokban, gerely-pörgető, ostoresattantó marokban, erőben és szívben.

Jön utánna hát, előbb lovasa, hátrább gyalogja, úr és szolga: kengyeles hún, lógólábú gót, nemes alán, fürgé jazyg, tagos gepida, kékszemű svév, féktelen herul, félmeztelen skir, bundás turkiling, romboló rugiak, szabad szász, szeplős finn halász, talpaló vend, farkasba változó álmos neur, kihaló, támadó, virágzó nemzetek.

Legvégül aztán kantáron vezetve üget a fehér ló, cseng a rézkarikák sokasága táltosok hosszú köntösén, táncol hegyes süvegük, csörög a tombások nyekkenő dobja. Végének is végén áldozati vend ökö, alán barom bög s légyülte szeme félrepislog hollók, dögmadarak araszóló röptére. Csárogva, károgyva gyűlnek mind jobban messze hátul, pedig nem is hadba megy az Úr, csak beszélgetésre.

Megritkult már a fűz, több a tó-szem, zsombék, szétszórt, magános nádüstökök vékony szálsövényt zöldítve erre-arra, keresik egymást, összeérnek, összefolynak s a hadút suhogó, hajladozó nádtenger közepett tétovázik. De ahol járhatatlan mocsárba, hínáros latyakba vesző hamis ágat bocsátana, mozdulatlan hún lovas áll korlátul s amint az urak elügetnek előtte, vékonyon vágja lovát sarkával s a kíséret közé farol.

Szemközt azonban a másik parton felütközik a dombok alján a fehér, tarka kőoduk, téglakalyibák gulyája: bolondos bujáknak medvékhez méltó barlangos hajlékai s akinek jó szeme van, innen is láthatja a lapos tetőkön ólálkodókat. De ki törődik vele? Aki sokat néz, csak félelmet bámészkodik össze magának s aki fél, az hajladékony!

Az urakkal félszárig, csánkig lépdél lovuk

a vízbe, szaglászva hajtja meg nyakát, szétfúj színén, szüresölve iszik, míg gazdája ott kenyegyből csónakba, talpakra száll, aztán csak megrándul a kantár, sörényes busa feje előre nyúlik s nagy úszó igyekezettel merül el teste a vízben. Majd a közrend lics-pocsos zaja csap neki a mélynek, lovas a lován, gyalogember tömlőpárra hasalva. Evező csobban, fenék-kémlő csáklya bukik, nyújtózkodik, fújó paripa lehellelte söpri meg a víz színét, köpeny, sallang úszik az úszó után rajta, bocskoros láb kapálódzva veri habossá. Az egyik ott gázlóra lel, kajla bajszát kétfelől meghúzza s visszaröhög az árban lubickolókra.

A fehér város, mint egy köpü, ezalatt libegő leplű, csillogó vértű tarka rajt ereszt amott s egyszerre öblös, tararás harsona-hang riadalma kél közülük a levegőégbe.

Mikor aztán az utolsó alán barom is partra kap a vízből, akkor bújja csak vissza a fogadjistent az öreg tülök. Akkor bög feleselve a sok kölyök kürt, durrog a karikás, csereg, bufog a tombások dobja, verf össze csettegteve dárdáit a gót.

Hátul a gyepün elhever a gyalog, tűzhelyet és baromfőző nagy alán üstnek. ökörsütő ágast ver földbe a vend. Aki lovas meg félkörös csatarendbe oszlik, két szélről alán, jazyg, középutt a hún, gót s minden atyafia.

Akkor aztán csak nagy lassan égneek emeli ostoros kezét az Űr s egyszerre elül a lárma, mint az éj ha felkönyököl az égre, a rakoncátlan szelek. S ahogy az tisztességtudó lovasnéphez illik, az Űr és az urak vágtatva zúdúlnak a bizánciak felé, akár a harcon, de lófutamodásnyira előttük egy torpanásban mind megáll.

Szemközt a bizánci paripák röhögnek, táncot topognak, lovasuk marka zablát feszít, mert hátha komolyra fordult volna a játék, lévén a turk mind változékony, álnok. De semmi! A vér visszasettenkedik areukba, kengyeltelen lábuk lógása megáll s illendő rendbe csoportoznak össze.

Hátul aranyderekú, kurta pendelyű lovasok négyrétű egyenes fala; betyár kis tarajos

esupor a sisakjuk; ikrájuk bőrhüvelyt, rajzos vásznat feszít; vállukon kurta köpeny zöldje, vöröse fityeg féloldalt pajzsaiuk mögé; jobbjukban a dárda egész száfaerdő. Bolond városi nép zaja locsog túl rajtuk, mint a nyugtalan víz.

A födetlenfejű úrféle még egy kicsit előre üget, aztán az is megáll, csak három aggastyán léptet még előbbre. A közbülső sokrétű, fönt vörös, lent fehér, csipkés és himzett négyféle kurtább-hosszabb ingben, az is csak úgy összegyüremlett térde körül, vékony lábaszára onnan lóg le selyemhártyába húzottan. Jobbjában hosszú aranybot, vállá kerületéről melle közepére összehajolva széles aranyheveder csügg és tarfeje búbja bronzosan ragyog. A két szélső is furcsa rend szerint tekerve, csavarva buggyos meg síma, zöld, lila, fehér, szegélyes-szegetlen sokféle selyembe.

Hogy megállapodnak, fejet hajt mind a három, s kariát egyenesen fel-előrenyújtja, úgy mond hangosan rövid üdvözetet.

A szürke-barna Úr és pirosesizmás bátyja félparipa hosszal kilép a sorból, kurtát biccent az Úr, bátyja szívesebben bókol.

A nagy csöndben valami madár visongása hallik s egy hún csődör nyerít valahol hátul.

Az egyik agg vékony szava most felsípít:

— Ime, Margumnak püspöke, én, Euphratas, császári testőr és Valentinus, a császár követi, Roász küldötteihez jöttünk.

A tolmács előlép s az Úr hozzá fordul:

— Mondd ezt: Rugha meghalt, én vagyok az Úr, Attila és bátyám, Bilda.

A három öreg arcán, mint lehellet kard acélán, valami rezdülés suhan keresztül. Most Valentinus szólal meg fátyolos szavával:

— Menjetek hát elől, turkok fejedelmei, s mi követni fogunk benneteket Margum falai közé, hol kívánságaitokról illő tárgyalást kezdünk hús kereveten, boros vedrek mellett, mint a rómaiak szokták, avagy, ha szívetek úgy óhajtja, verjetek itt sátrát, amelynek árnyában aranyágyon ülve, turk mustot szürcsölve, békével s a békéről beszélgessünk.

Attila szólt;

— Mondd ezt: itt és így jól vagyunk.

A három aggastyán összepisilantott s Euphratas, megegyengetvén magát a nyeregben, nagy fönnszóval beszélni kezdett:

— Megjelentünk, turkok fejedelmei, a római császártól küldetve. Hogy ki és milyen a császáruk, arról fölösleges beszélnem, tettei előttetek is férfiúnak mutatják. Itt vagyok tehát, hogy amely béketárgyalást Eiszla velünk a császárvárosban megkezdett, tökéletes és bevégzett békévé változtassam, de előbb ki akarom fejteni előttetek, hogy minő hatalmas néppel fogtok szövetséget kötni. Ha talán bőbeszédű találnék lenni, minthogy mindkét állam javáról van szó, kérlek, hogy ne bosszankodjatok beszédem hoszúsága miatt; egy kis idő múlva úgyanis ki fog tűnni, hogy mindent helyesen mondtam, sőt majd meg is dícsértek engem, mert majd a tények igazolják beszédem hasznos voltát. Ti tehát szövetséget akartok kötni a rómaiakkal; elég csak rómaiakat mondani, mert ez az elnevezés a többit magában foglalja. Szükséges tehát, hogy mikor ti ilyen hatalmas néppel szövetkeztek és nem kis jelentőségű dolgokról tanácskoztok, inkább a legjobbat és leghasznosabbat válasszátok és a háború eshetőségei helyett a minden ember számára legbiztosabb jót, a béke áldását fogadjátok el. De valamiképpen félre ne vezessen benneteket az a balvélemény, hogy hiszen Valeriát és Pannonia Secundát, melyek a rómaiaké voltak, elfoglaltátok; mert ebben az Isten csupán a rómaiak roppant szerencsését büntette, azért, hogy ne higgyék, hogy ember embertársától nagyon különbözik. Ha a természet szerint való méltányosság uralkodnék, akkor nem volna szükség szónokokra, a törvények rendszeres művelésére, sem népgyűlésekre, vagy az ezeken tartatni szokott beszédek özönére, — mert akkor magunk választanók...

Az Úr ekkor a követ szavába esett:

— Úgy-e, ti vagytok azok a rómaiak, kiknek tízféle a nyelvük, de egy a ravaszságuk?

Itt mind a tíz ujját bedugta szájába az Úr, aztán így adta föl a szót:

jan
kül
szó
szó

rem

reá
bar
nak

mé
dal
sóg

ket
len
bal
hú
kif
kel

del
fog
fom

itin
zár
sai
nű
ha
fal
szé

tin
lid

ho
mé
go
cs
né

— Ahogy én most mind a tíz ujjamat szájjamba dugtam, úgy éltek ti is, rómaiak, több különféle nyelvvél, hogy egyszer szökött rab-szolgáimat, a tonózurokat csaljátok meg, más-szor meg engem!

Euphratas nekifehéredett és ősz szakálla remegni kezdett:

— Mivel Roász halálával országa s javai reád szállottak, szükséges, hogy átvedd Roász barátait is, mint valami birtokát az elhunyt-nak, amely reád, mint utódra szállt.

Az Úr erre haragosat kiáltott:

— Legnagyobb gyászban találtok engem, mért nem vagdostátok hát meg arcotokat kard-dal, ahogy ezt a gyász szokása nálunk fiútól, sógortól, baráttól elvárja?

Euphratas és Valentinus erre gyöngye töröket húztak elő köntösük alól s kénytelen-kelletlen kettőt-kettőt karcoltak orcáikon jobbról és balról. Margum püspöke, mondván, hogy az elhunyt lelkiüdvéért imádkozni siet, csöndesen kifarolt a sorból és elvegyült hátrébb az előkelők között.

— A tonózurokat említetted, turkok fejede-lme, akik szövetségre léptek velünk, nos... — fogott volna újra a szóhoz Euphratas, míg vére fonalkája kétoldalt szakállába csavarodott.

De az Úr szava megint csak közbedörrent:

— A tonózurok s a cinkos boiszk, amilzur, itimar, alattvalóim! Akkor jönnek vissza hoz-zám, amikor éppen akarom. Ha meglátják lova-saimat, akiket korbácsként cserdítek majd elle-nük, megszaladnak és földi lyukakba bújnak s ha szembe acsarkodnának mégis, nem kardunk falja föl akkor őket, de lovaink patái tapossák szét a gaz csordát, akár egy hangyabolyt.

Euphratas fejét lehajtva hallgatott. Valen-tinus kezdett most beszélni mosolyogva, sze-liden:

— Kíváncsinos ugyan a béke s a háború kár-hozatos, de azért tapasztalatlanság volna bár-mely jól szervezett állam részéről, ha előbb nem gondoskodnék a háború esetlegességeiről, így a császárr, a szent szenátus s az egész római nép...

— Se nem madarak, — vágta ketté nagy nyugalommal a császsogást az Úr — hogy a levegőben repülve kikerülhessétek kardjainkat, se nem halak, hogy a mély tengerbe merülve elrejtőzhessétek a habokban, hanem a föld színén bolyogtok!

Mint a partot szakasztó víz, úgy nekibugyborékkolt egyszerre az öreg beszéde:

— De képzelje el közületek mindenki, kérélek, és idézze lelke elé, mintegy a valóságban, a jajgató elesetteket; emlékezzünk vissza azokra, kik halálos sebeikre mutatva jajgatnak...

— Állj meg, öreg, egy csöppet — emelte fel ostoros kezét az Úr — majd küldök ide két banyát, ki versent nyelveljen véletek. En követelek, ti adtok vagy megtagadtok. Követelem: egy, ellenségeimnek nem dugtok segítő kezét titokban, se nyíltan; kettő, tonózurokkal való szövetségtek mai napon szétbomlott; három, szökött rabszolgáimat korbáccsal veritek át az Isteren; négy, szökött római foglyaimat visszatérleltek vagy fejkenként nyole arany utánunk a váltság; öt, évi adótok volt háromszázötven font arany, lesz eztán hétszáz; hat és utolsó, sógorom, Attakam, vérük tagadott fiait büntető ostorom alá bocsátjátok. Adom pedig nektek a békét! A mező hímes gyönyörűségét, asszonyaitok nevetkérező arcát, gyermekceitek puha játszadozását, színes álmú éjjet, henyélő nappalt, a bort, a csókot, a játszi fecsegést. Addsza és neszel! Szót se másról, erről is csak egyet: igen, nem!

Euphratas csak megfeszeltgett nyergében az utolsó szóra s lopva intett kérdést Valentinus felé düledt csiga-szeme. A másik ős bajsza végét tapogatta középső ujjá bögyével s hozzá szaporán pislogott. De közben Euphratas, mint akinek aranykincset vet föl az ekéje, hirtelen nagy örömet kezdett mutatni, míg készséggel folyt ajkáról a gyors beszéd:

— Örömmel hajlandók vagyunk kérésedet teljesíteni, de nem azért, mert talán haragos hangdótól megijedtünk és most sietünk kedve-tekben járni; nem is neked engedelmeskedünk, mikor a béke-pontokat elfogadjuk és megesküszünk reájuk, hanem inkább a mi császáruk-

nak, aki szóról-szóra meghagyta, hogy mit adjunk, mit ne adjunk. Áldott legyen a két bölcsesség, amely két külön forrásból fakadva, más-más úton haladva így egy közös mederbe békével összefoly.

Az Úr nem szólt, arcán egy ránc se rándult, csak Bildáét suhintotta meg egy gyöngö mosoly, mint fecske szárnya ha cikázva a vizet éri.

De jött már Margum püspöke jámbor kancaján, selyemkeszkenős kezében kapesos, köves öreg könyvet tartván, s a két aggastyán közé léptetett. Aztán csak előállott egy fehéringes gyalog pap nyaktól elől-hátul lelógó hosszú zöld kötényben; térdet, fejet hajtott, csókkal illette az öreg könyvet, majd magasra emelte, s elkerült vele Euphratas baljára, hogy az öregnek kezeügyébe essék. A vén bizánci nagy tisztelettel bal keze két ujját a szent könyvre nyugtatta akkor, jobbját két emelt ujjal az égnek feszítette és úgy esküdött sokáig. A püspök szolgája újra térdet, fejet hajtott, Valentinus bal oldalára lépegetett lassan azután, ott is térdet, fejet hajtott, csókkal illette a szent könyvet, majd magosra emelte, hogy az öregnek kezeügyébe essék. Valentinus bal keze két ujját a zománcos kapocs sarkára nyugtatta, jobbját két görcsös ujjal az égnek görbítette és úgy esküdött seppelve sokáig.

Hogy aztán lágy lefetyelésüket kemény hún szavakká szabdalta a tolmács, megzörren ám Bilda oldalán a pitykés piros hüvely, fényes acél-nyelvét nagy-neki-surrogva csak kiölti keményen, mereven, meg sem is rezzenve föl a nagy égnék, úgy esküszik az öregebb testvér:

— Kard eméssze testem s mind az egész népem, ama lángoló nap fejemre zuhanjon, tűzébe borítson, az erdők és hegyek reánk szakadjanak, el is temessenek, csapjon ki ágyából a vén Duna vize, fulasszon meg engem s mind az egész népem, ha a kötés ellen valaha cselekszem.

Esküdnék már Attila is, hátra is hátraszól az urakhoz:

— Kardomat! — rugtat is az egyik a fegy-

verhordozóért, amikor ni, távol, parti fűzek közt láthatatlanul, két kürt rikolt föl, örömet rikolt.

Az Úr csak fölfigyel, de meg mégse fordul. Gyepün heverő ott hátul nagy kiáltozással csak talpra bolydul. Lovasok félkarikája nekirezdül, mint eleven sövény a szél kezétől. Urak alatt nyugtalanná élénkül a ló s a rugtató is csak visszafogja jó paripáját.

Négy csatakos hún bukkan ki ott a parti fák közül. Talpasok mellett büszkén eliramznak, lovas mellett gyorsan elcikáznak, az uraknak elejébe vágnak, úgy állapodnak meg Attila előtt. Elsejűk nyomban földre szökken, hátul a két kürtös dagadt pofával egyre csak fújja az örömet, közben a negyedik két marokra fogva nagy-széles, idegen fajtájú pállrost tart mozdulatlanul.

Bizánci feszeleg, a hún figyel, elhal a kürt-szó, kürtös kövér csöppeket fröcsölve széjjel földre szökik, térdre alázza magát, aztán nyergébe ugrik, szeme Attilán, keze a féken s mint a bálvány, mozdulatlan.

— A nádeltvi őrség vitézei vagyunk, nagy kegyelmed színe előtt, ezt a kardot hoztuk és ezt a pásztort — szól amaz a földről az Úrhoz. Azzal megy, veszi a kardot, két kézre fogja s megáll vele az Úr jobbjá felől. Lova csak nézi gyalog gazdáját, csimbókos kis fejét magasra emelve, de meg se toppan, füvellni se kezd.

A pásztor azonban már leborult a gyepün, háta gömbölyödik, arccal a föld felé hajol, úgy beszél:

— Legelt a gulya, én meg néztem. Egyszerre csak látom, sántit az az üdő, mi az? rugtatok oda, nézem, véres a fű, de a mancsa is, csüdje is az üdőnek. Csapázom a nyomot, hát egy hegyes vas áll a fű között, de ebanyja kihúzom, megrontja a gulyát. Leszálok, nyúlok hozzá, de ebanyja lángot vet az, ihol, a tenyerem — és emeli maga fölé.

Az urak megrendülnek, szaporán suttog a bizánci tolmács, s mondja tovább a pásztor:

— Nádeltvébe megyek, mondom, hogy megjelentsem, de rá visszanézek, ahogy ügettem, nőtt bizony, kétannyi lett, vágtatok, bűbája

mé
sza
gen
ver
me
a r
me
csa
na

mo
roz
úsz

hog
lyo
hát
em
me

sze
gal

egy
mü

zás

fel

tár
sér
ny
má
ké
jed
rö
ta
Sz
ké

lő
to
ha

még megront, nem vagyok én tombás, szellem szavát, akaratját aki érti, mondom az őrségen... a gulya csak ott marad tán... nyakon vernek, mondom újra, megrúgnak, nem hagyom, mert úgy van. Nagysokára jövünk, hát úgy áll a réten, mintha földbéli vitéz tartaná kezében; megkapja a vitéz markolatánál, gombja volt csak a földben... tiéd ez, az enyém meg a te nagy kegyelmed, uram, hűnök ura!

Az Úr meg se mozdult eddig, de föllángol most szeme, karikását baljába csapja, a nagy rozsdás pallost jobbjaiba ragadja s bömbölve úszik szét hangja a réten:

— Rómaiak, ihol, Istenetek kardja! Küldi, hogy legyenek durranó ostor bűnös fejetekre, súlyos pöröly mind a világ felett, eskümet tesztem hát az Isten kardjára, eméssze meg testem, el-eméssze népem, hahogy kötésünket valaha megbontom.

Azzal csak leszúrja a kardot bőrére mellé, szeme lángja kilobban, orcája mozgalmá nyugalomba simul.

— Végeztünk hát, császár követei, — mondja egykedvűen, — tisztelem uratokat, nektek meg minden jót!

Lovát itt kanyarodásra ösztökélte s bucsúzásul ostora nyelével süvegéhez bökött.

A bizánciak egyre csak nyujtogatták előre-fel karjaikat s morogták hozzá:

— Isten véletek!

Harsonáik meg mértékre szedett lélekzettel tárogattak hosszan, érceesen, amint az Úr kísérete a mosolyogva bölintő Bilda után Attila nyomába fordult. Az egytestvér két hún Úr mögött nagy köldökű pajzsával, dárdásan a két szolga-király: titokórzó Valamir, gótok fedelme, jótanácsú Ardarikh gepida király; görögöböl vedlett szálas Onegesius, hún hadak hatalmas szavú főkapitánya, főtitkos Orestes, Szkotta, Berikh meg Iszla, testőrzők feje, Edekón, a négy jövevénnyel s mind az urak.

Bizánci csak nézte, nézte a méltósággal el-öltyögő sok úri hátat, a paripák váltakozva ingó tomporát, legyezve lengő kontyos farkakat, hantashító patákat, de az Úr lovas-népének fél-

karikája zúgva, kiáltozva, kardot emelve, dárdát ütögetve szakadt derékon kétfelé s táguit odatlt innen is, onnan is fallá, szekér-utat nyitva kegyes uraiknak.

Szétszóródik aztán a közlovas is s hejje-huja, kiáltozás, öröm zajlik, mozog széjjel a nyüzsgő réten a nagy áldomás elé készülön.

Amott hirtelen füst csavarog neki a földről, lángot is vet hamar, csörgős bottal döfölik a földet a karikában körötte táncoló hosszúruhások, hegyes süvegűek. Attila arra tart, átszökött a tűzön, utánna a többi mind. Távolabb új láng fakad s nyaldosva táncolja körül embernyi üst fekete oldalát. Jobbról idebb újra más vöröslík neki egyszerre óriási nyársán kalimpálva forgó ökör alatt. Balra amott terebély fa árnyán meztelen kard csillog, fehér ló topog négy-öt hosszúköntösű között; arra üget most Attila s mind az urak.

Euphratas most Valentinusra tekintett, Valentinus visszapislantott s egyben hátraszólt egy aranyhasú vitéznek. Az fordult, rugtatott, egyet kiáltott s megrendült rá zörögve a csillogó lovasok négyes érc-fala. A locsogó városi nép megindult szépen, mint a nyáj, lassan csörögtek nyomukban a vitézek nagy, tagos paripáikon, susogva zizzent, zizegett az úri rend selyme aztán s Euphratas így szólította meg Valentinust:

— Nem lenne kedved gyalog tenni meg az utat? Kis séta az egész a falig!

— Örömmel vagyok szolgálatodra, Euphratas — s a magaméra is!

Leszálltak, de sziszegve s meg kellett állniok egy percre.

Tíz-husz lovas mögéjük került a két vezeték paripával illő távolba.

Valentinus nézte őket bólogatott, baljával hátrafelé evezve integetett.

Aztán megindult a két öreg a puha győpön s messze mögöttük illemtudóan ödöngött a kis lovasesapat.

— Idétlen egy szokás ez, Valentinus, bizonyára fel is vérezte a vastag-húsom!

— A vesém sokáig fog sajogni erre a saját-ságos békekötésre emlékezőn.

— Az állam tiszteletreméltó ügyeinek terhe ez, Valentinus, mert bármikép is mérlegeljem a helyzetet, konzulviselt férfiak mégsem alázkodhatnak meg gyalogállapotra minden jött-ment barbár lovas előtt.

— Ha méltóságom engedte volna, szívből nevettem volna a turkok nekinyargalási mutatványán.

— Valóban, Valentinus!

— Mit fog szólni a császár?

— Mintán kellőleg eseteltem előtte a tárgyalás hosszan húzódó nehéz vitáit, a turkok alázatos könyörgését és egyben ravasz cselfogásaikat, be fogja látni, hisz oly mélyreható elméjű, hogy a békekötésben nem a feltételek súlyos vagy kevésbé súlyos volta a fő, hanem inkább az, hogy egyáltalában megköttetett, Valentinus!

— Kétségtelenül, Euphratas!

— Ó, mint fogja szórakoztatni a császárt az Isten kardjának bohóc-előadásba illő otromba története. Bérelt legények voltak, hátul rejtelkedtek, kissé belemerültek a vízbe, előkerítették a jóeleve magukkal hozott ócska szerszámat, túlköltek, ordítottak és megvolt a barbár csoda! A ravaszsághoz még ész is kell, Valentinus!

— Csakugyan, Euphratas! — nevetett Valentinus s ősz bajszát bökögette ujja bögyével.

— Új fejedelmek. gondolták, nem tudjuk, élénk robognak és mi rögtön hanyatt ijedünk! De hogy Roász meghalt, mégis különös és jó ujság. A császár öröme nagy lesz.

— De, ha sejtelmem nem csalékony, ez a Bdelász...

— Inkább Blidász...

— Hát igen, ez a Blédász és Attélász...

— Attélász mosdatlanszájú, erőszakos és durva, igazi faragatlan turk. Egy közturk, akit egyszer goromba kedvében arcul vágott nevetéses ostorával, pár jó font arany, egy tör ha összefognak, szorgos utánjárásunk következtében, akkor, Valentinus, e zömök sárga ma-

jomra is ráborul a kerek turk sírhalom csakhamar.

— Én mégis tartok tőle, nem mintha félelemből, hanem csak úgy, mint tart az ember attól, aminek eljövetelet előre látja, hogy Attélász nagyobb események oka, első indítója lesz csakhamar, Euphratas!

— Ó, Valentinus, tisztos öreg barátom, bölcs társam a követségben, a minap a császárvároson kívül csöndes álló vizet figyeltem gondosan semmittevésből. Tükre néha békésen csillogott, néha fodros habok táncoltak rajta, majd goromba szél magasabbra paskolta vizének felszínét, az eső is megeredt egykor s apró, szennyes, pöffeteg buborékok vetődtek fel rajta hol itt, hol ott. Egy pillanatig éltek s némelyik még szírványosakat is csillant, de csakhamar szétpattant egyik a másik után, mind, mind. Látod, Valentinus, ez álló víz a népek tengere s a szétpattanó szennyes buborékok a pöffeteg turk fejedelmek.

Mester az kohnyán

Vala egykoron egy kalastrom némi völgykatlan szűkülő mélysége iránt. Az kalastromban mi szent atyánk, Ferenc, csudálatos édességű rendeleti szerint élő frátorok lakozának az úr Istennek, ő szent magzatjának, a szent Léloknek s a tisztaságos Szűznek örökkön folyó dícséretiben.

Az időben vala ez kalastrom feje Amborus atya, kinek mikoron láták vala az frátorok, hogy híre-neve kihíresedett volna, igen kezdék ott őt tisztelni. Isteni dícséretnek idején mindnyájan az frátorok imádságra adák ennen magokat; ottan végezvén kedég az áhítatosságot kiki cellájában vonulván avagy édességös ciliciomtermő süldisznait eteté vala, avagy az szent elmélködés mélységében bocsájtván magát, nyugton ül vala.

Történék némi időn, hogy az kalastrom szakácmestere meghalálozván, Amborus atya meglátta volna ezen szomorúságos esetnek nagy-ártó voltát. Mert miképpen kedég jó az világi nyava-

lyás gyarlóságtól megszabadulni, azonképpen haszonnal való sok lelki jószágoknak tökéletességével lakozni az földön, mi kedég nincsen, csak az esendő test tápláltatása miatt.

Mondá azért Amborus atya az refektoriom-beli barátoknak: »Szerelmes atyámfiái, mi szégyén szakácmesterünk hogy ez bűdös, dohos világból elköltözött volna, immáron gondoljunk, hogy az kohnya üresen ne álljon...« Az tisztelendő páter végét nem bocsájthatá szavának, mert hogy valaki az kapun kül nagy verést tón rajta. »Ki légyen az ember?« kérdező az szent atya.

Hamarmenésű fiatal frátor kifordulván az ajtón, csakmegeest visszatére: »Néminemű ember, atyám, ki bébocsájtatást kér.«

Tüstént megmoccan az ajtó, s ékes faragásokkal rakott két szárnyai nagy pattanással ki is nyílnak rögtönösen. Az küszöbön áll vala néminemű kámzsás ember, magát szakácmesternek valló.

»Atyámfia tudsz-e az főzéshez?« kérdező Amborus atya, s akarsz-e minket szolgálni?«

Az idegen férfiú sok nagy hajlásokat teszen vala s igennel erősíti vala tudományát.

Az atya, nagy magas székekben ülven, mondá neki: »Hiszed-e jótét lélek, miket mi szent Urunk hirdetett s az apostolok vallottak s mi is szájunkkal valljuk, szívünkkel tartjuk?«

Az idegen férfiú testében remegés futkorászása láttatott, azonközben nagy hajladozásokat tón: »Megehültem, szomjúhozom, hosszú út törte testemet, bocsáss, atyám!«

»Menj a kohnyára«, mondá Amborus atya az dolog hirtelenségén tanakodván.

Az II-sadik

részben csudálatos praktikáknak írása leszén.

Másod napon az új szakácmester veve csöbör vizet, tevé tűzre, mignem az víz bugyogni nem kezde. Azonközben cseesszopó borjaknak hátulsó térgyük csomóit igen nagy számban négyele hosszuk iránt, hinte rájuk szeletes hagymát, kútfők mellől zsázsát s tevé pirítózni az

egészet az parazson haránt. Ottan megest vevé s leönté tálba az igön forró vízzel. Ada hozzá borsot és sót. Veve közben tizenkét vén galambokat, száz sárban lakozó rákokat, töreté mind-össze mozsárban olymiként porrá, tevé megest az tűzre. Látván az pörkölődés sustorgását, önté az borjaknak lábok levével le. Adá be aztán az frátoroknak enniök.

Mondának kedég az barátok, hogy igön jó volna.

Az csillagok felpislantása ideje tájt némi Mauros nevű barát, test szerént gyenge, de lélek szerént igazsággal ékeskedő, ki ez időig ciliciomot tenni nem mer vala, éveit kevés számának okából, nagy hirtelenséggel elragadá az fráter Bernáld süil-disznait, üté őket agyon, készíté ágyékára hamarost ciliciomot.

Mind az frátorok igön csudálkoznak az gyöngességnék erősségre hirtelen való fordulásán. Beszélének, örülének mind egyetemben s szívbéli vidámsággal áhitatos énekeket zöngének az Magasságbeli lakozók nagyobb dicsőségére.

Menvén kiki ennen cellájában, rómaságbeli fráter Jacopo az folyosón nagy kemény fapadot hamarsággal az magasba emelni kezdé, hogy bikányi erejével virtuskodnék.

Sűrű köröszthányás közben ennen cellájába sieté kiki.

Holval kelve mesélének sok rémségös istóriákat az frátorok egyik az másiknak, kiki maga álma szerént. Vala az egyik, mintha levegőéggel töltözött volna s röpüle olymint szárnyas állat. Vala, ki álmában, karja békája feszülvén, petrencét hánya a mezőn. Vala oly, ki álmodá szívéet ketreces erdei állatnak lenni, ki nagy ugrásokkal és ordításokkal dörömböle bordáin.

Reggelidő folyásában az mester sem restelkedett semmittevésben. Metél vala ördögös igyeközettel halomra vereshagymát, sárgarépat, petrosílmot s pirítá tűzön vaj aljában. Idő telésén vete hozzá mézet zúzott ámbrát, roppanó kenyér dúccát, vizet ölégségöst. Forgatá,

kanalazá, s meg-meg önté vala le vízzel. Hagyá ott s veve meg vén kokast, mozsárban zúzá csontot hússal öszve s keveré némi vagdalék ökörhúshoz; borsozá, sózá, hogy íze lenne közös száj szerént való. Veté az húsokat egy nagy lábas edényben, ereszte rája ottan vaját, forgatá, esmeg vaját ada bele, keveré meg új-fent. Azonban végezvén önté le aprózva amaz lével. Hagyá bugyogni s adá be az frátoroknak enniök.

Mondának kedég az barátok, hogy igön jó volna.

Az ebédnek utánna fráter Bernáld mene az kertben, szagola természetjével ellen verágokat, hagyá az zsolozsmát s kezdé rözzentő hangjával az ördögi ének mondása szerént:

»Hupprá! agg nő, szökj fel, kabla,
Hazajött firjed, tombj Kató
Az te szíp palástodban,
Gombos sarudban,
Haja, haja, verágom!«

Mitől is védj Urunk meg minket!

Páter Amborust nyomá el az álom az széken, holott ül vala. Ébredőzvéen hát csak megösmeré, hogy veternyére hajola az idő. Elkisiete az folyosón s találá magát szemben nyilván ördögi csalárdságnak miatta szolgálóleány Dingával. Amborus atya nevetésre húván száját, csípe kettőt az leányzónak az bujálkodó vérnek miatta vereslő pofáján s üte laposakat az leányzó rengő farán, kit az mikor látván, s megösmervén, hogy az ördöng inceselkednék vele, nagy sikoltásokat tón és elfuta. Amborus atya iramoda utánna s megéré az pajtának mögötte.

Az estvéli áhítatosság alatt szomorúsággal lakozának az frátorok szüvei. Ki-ki bocsájtván fejét lógásra küzködének ennen mellyükben az ördöng ellen.

Hogy jöve az Sátán ágyasa, az Éjnek

szaka, fráter Dónáld sikamla be az fráter Mauros cellájában, apolá őt két orcáján nagy lágyssággal, s testének hosszat simogatásokat tön. De fráter Mauros meg nem ébrede.

Azomban fráter Joános erede éjnek évad-
ján az setétnek, mene az faluban, sövények-
nek hosszukban ténferge sok időn. Láták az
pórok s vetének köröszöt.

Az éjjel az mezőn az ördöng bűnnel fertezé
az marokverő leányzók egyikét kámzsás frátor-
nak ő képében.

Hasadó hajnalnak óráján jöve Amborus
atya harmatnak vízével áztatva az pajta me-
gól, húzá az harangnak kötelét s jövének siet-
vén az frátorok. Mondának az éjjel sok-nagy
rettenetes csudákat történtnek lenni. Az bará-
toknak eggyök mezejtelen asszonyi állatok
karjokban fekünni tetszék. Olyik látá gyer-
meki játszadó társát házas asszonynak lenni.
Vala, ki csudálatos erőnek feszítésével emel-
tetni érezé ennen testét. Nagy vala az ijedelem,
mikoron az Ördöng mindezeknek szerzőjeül
elsőben Amborus atyától, aztán nagy sokaktól
vádoltatnék. Szólásra szájokat megnyitni alig
meré az frátoroknak soka, szégyenben fejöket
az földnek csüggeszték.

Amborus atya kedég megvilágosítá az frá-
toroknak, hogy nyalánság bűnében esvén, az
Ördöng hatalmat vett volna őrajtuk.

Amborus atya hogy az kalastromot az őket
ellenző ellenségnek csalárdságos késértetiből
megszabadíjtaná, mene az kohnyába körösz-
vetéssel, kezében az szentelt víz hánjóval.
Megállá az küszöbön, nagysűrű hánnyással veté
az kohnyába az vizet. Esék ottan nagy dördü-
lés, füst és tűznek szikrázása. Az füstnek oszol-
tán nézék az frátorok az kohnya mesterét,
nem vala ott. Helyén találának csúnyaságot,
kinek szaga az természet rendje ellen kénkö-
ves vala.

Az frátorok kedég megösmerek, hogy az
szakácsmester vala az Sátán.

Greco és Cervantes

Kép az inkvizíció idejéből

Don Francisco Sandoval y Rojas herceg híres nyári kertjében narancsillat áll mozdulatlanul a hőségétől elsúlyosult levegőben, vörhenyesen lángol körülötte a sziklakkal dúlt vidék, amely fölött egy zöld felhő lebeg. Jobbra odébb a fakó Toledo zsúfolódik hegynek föl a messzire elmagasló székesegyház körül. Előre, lent, az alacsony, vastag kőfalon, rekettye-bokrokon, sziklákon, meredek lejtőn túl a sellős Tajo rohan. Balkézt fehér kecskenyáj csilingel; egy út iramlík: rajta szürke számaron fekete pap kocog piros ernyő alatt.

A füledt, sötétzöld árnyékban egy bíborfolt körül, itt-ott fehérrel szegett, fekete nyüzgés: a bíboros herceg — el duque de Lerma — és vendégei: jezsuiták és világi urak.

— — — — —

A herceg vitte a szót:

— Castilla és Aragón nem térhetnek le arról az útról, amelyre léptek s hogy ez az út helyes, mi sem mutatja jobban, mint az, hogy Spanyolország karddá kovácsolta vasát, az Éghez folyamodott s íme, Anglia és Hollandia gyolcsa, a Keleti-tenger partjának prémje, a francia gabona, Levante bora, az Indiák ezüstje mind szentelt földjére gyűl.

Luis de Gongora y Argote fiatalos hévvel zúgta a szavak elhangzása után beállt csöndbe:

— S mi az, hogy Castellában, ahol mind e kincs összefolyik, mégis csak rézpénz járja: az olcsó maravedi?

Lerma herceg titkára, a még fiatal, de már óvatos, megmondolt Lope Félix de Vega Carpio, elnéző göggel mosolygott. A bíboros, körültekintvén, meglátta s így szólt:

— Félix öcsöm mosolya a válasz, kedves Luis, ahogy e mosoly gondolatot, talán szigorút, bántót, vagy bántottat, mintegy sebet rejt,

úgy rejti a mi spanyol pompánk mosolya alatt az ősi sebet, minden baj forrását: a *morisco*-t.

Egy hosszúkás fejű, beesett arcú, nyugtalanítóan kancsal úr kasztíliai fülnek, méltóságnak szokatlan pergő szóval mondta rá:

— Lelkében keresse meg előbb ki-ki a *moriscót*, aztán csak a szomszéd telekben.

Egy hatalmas, dús göndör őszhajú aggasztán türelmetlenül mordult. A herceg csillapítóan tárt ki balkarját kinyújtott mutatóujjal a békétlenkedő költő, Alonso de Ercilla y Zúñiga felé, aztán könyökben visszavonva megfenyegette vele amazt:

— Te görög, vedd eszedbe, hogy a művész az állam hajójának nem kormányánál, de elől, az orránál ül és elmélkedik és szemlél, tervez, fest és épít és szava enyésző.

Az agg Antonio Covarrubias mély hangon szólt:

— Mint az achájok léptei a trójai fövényen.

A görög, mintha nem hallotta volna a majdnem komolyan hangzó intést, elgondolkodva felelt:

— Tilos nekik a nemzeti köntös, nyelv, írás, méléző daluk, szerecsen rabszolga-tartás, a fátyol aszonyaik arcán, meleg fürdő, csukott ajtó, a lakodalmas népség örömét záró; meg kellett tanulniok három esztendő alatt spanyolul. Don Juan kifüstölte őket a Sierrából s Castilla tizenkétezer béklyót küldött Granadába, hogy elhurcolják őket északra, Don Juan, mint mondják, maga is sirt, sárban, esőben, szélben látva vánszorogni a nyomorultakat... mit akartok még?

— Kiűzni őket az országból! — szólt emelt hangon a herceg.

— Kiűzni őket! — harsant fel utána egy-két ajakról.

— Ám kergessétek ki őket mind, — vont vállat a görög.

— S hajtsátok ki utánuk a dominikánusokat is, — mondta az ősz Ribadeneira.

A herceg nagyot nevetett:

— Ti mindig így beszéltek, jezsuiták, nem feledve, hogy a dominikánusok a szent inquisición elé idézték Ignacio de Loyolát is.

— Santa Teresát is! — szólt halkán a görög. — A gót büszke és lusta és szegény...

Gongora hevesen vágott közbe:

— A morisco alázatos, sürgő-forgó és dús; a zsírunkon az! Idegen! Pogány!

— De már itt született — sietett szerető, rábeszélő, enyhe indulatú szóval a görög — s keresztény.

Ribadeneira folytatta Gongora helyett:

— Csak úgy, ahogy a zsidó protestáns. Titkon körülmetélik s otthon Mózeszt és Mohammedet tisztelt. S miért lett protestánssá a zsidó? Hogy így ellenkezzék velünk s mégis kereszténynek mondhasa magát.

— Büszkék vagytok és makacsok, ti gótok — mondta a görög — és nemesek! Nemes Navarrában és Biscayában még a vízhold, még a koldus is. Ha egyetlen ingét mossák, ágyban marad s díszruhát öltvén, keményen koplal. Kérdezd meg a parasztot, akit az ekeszarvánál lelsz, megpillantván téged, mért sompolyog haza s miért jön eléd karddal oldalán! Azt fogja mondani: — Nemes vagyok. Kérdezd meg, mért szegény! Nemcsak a moriscót fogja említeni, de az udvari emberek, deákok sáskahadát is...

A herceg fölállt:

— Elég! Mint felséges urunk, Felipe, fiának, a trónörökösnek udvari marsallja, megtiltom neked görög, hogy így félrebeszélj s nemcsak én tiltom meg, hanem ime: városunk vendégének, Don Miguel de Cervantesnek béna karja is, mely Lepanto diadaláról beszél; megtiltja kis apródomnak, Hortensio Paravicinónak zsenge lelke, amely konkoly-magvat befogadni túlságosan drága föld; Don Alonso gyönyörű poémája, *La Araucana*, mely azt dalolja, miként segített ő, a költő, kardjával a spanyol korona fénye alá igazni a távol Chilét; a *Vita Ignatii*, melyben Fray Pedro emelt emléket mesterének; titkárom drámái. Covarrubias értekezései... s megtiltják végül festményeid,

— köztük az *Espolio*, amelyet legjobban szere-
tek — ami mind-mind egy-egy sugara, villa-
nása, szikrája, ragyogása a spanyol lélek nagy-
ságának, amely nem gót, nem zsidó, nem arab,
hanem keresztény!!

— — — — —
— — — — —
Már violaszín éjszaka pihegett ekkor a
zöldeskék égbolt alatt. A herceg visszavonult,
vendégei aludni széledtek, csak a festő késle-
kedett nyugalomra térni. Előbb csak ült félre-
hajtott fejjel, aztán fölkelte s egy gesztenyefa
árnyékából, nézte a csillagokat. Valaki pedig tü-
relmetlenül leste, hogy alkalmatlankodás nél-
kül melléje szegődhessék: a sevillai adószedő,
a kedves pásztorregény-író, drámaszerző Cer-
vantes, a bíboros-herceg egy kegyeltje, tán
titkos politikai ügyvivője. Mikor aztán a görög
kilépett az útra s a ház felé tartott, melyet ő
épített »krétai izlésben, krétai tervek szerint«,
előbe került. A görög meglepve kapta föl fejét:

— Nos, ki ez a másik, magamfajta éjjeli
bagoly?

— Saavedra! Szolgálatjára!

— Á!

— Az imént nem éppen kedvesen nyilatko-
zott kegyelmed bizonyos sáskahadról s mivel
csekélységem is amolyan deáékféle, hát meg sze-
rettem volna mondani kegyelmednek, hogy van
köztük, ezek közt a sáskák közt olyan is, aki
emberül becsüli a moriscót, nem lop, dolgozik,
pedig spanyol. A kezét adja, uram, hadd rázzam
meg, mert a szív, amely átellenében dobog, igaz
és bátor.

A görög gyanakodva nyújtotta csak oda
kezét.

Amaz megérezte a tartózkodást s hogy bi-
zalmát kierőszakolja, bizalmas lett maga:

— Ismertem valahol egy nemest, hosszú so-
vány volt a képe, tagja, lovagregényeket olva-
sott naphosszat s az járt eszében, hogy feltá-
masztja a kóbor lovagok rendjét, nagylelkű
volt, bátor, önzetlen, udvarias, de bolond: volt

neki egy majorosa, egy pohos sült paraszt, szájas, kapzsi, gyáva és közönséges, s szintén bolond, mert holmi elnyerendő kormányzósággért kész volt a nemes szolgálatába állni... és biztosíthatom kegyelmedet, hogy minden spanyol vagy ilyen, mint e paraszt, vagy olyan, mint ama nemes. A hercegeben egyesül a kettő, ideálokért lelkesedik s közben tömi a zsebét, igen, egyesül benne mind a kettő azzal a hallatlan változattal, hogy mindegyik komolyan veszi nemcsak magát, hanem a másikat is.

S harsányat kacagott. A nagy nevetésre madár rebbent föl egy fáról s menekült szárny-suhogással, kutya kezdett vonítani valahol s álmából riadt gida csengője csilingelt meg egyszer-kétszer.

A görög elgondolkozva hallgatott, aztán megragadta társa karját:

— Te nem éreznéd, te, a vérbeli spanyol, hogy ezt a sovány rajongást, ezt a pohos anyagiasságot, ezt a violaszín éjszakát, a vörös nap-palt, az éles vonalakat, a romlott bírakat, a piszkos városokat, a heves nőket, protestáns zsidót, körülmetélkedő arab keresztényt, kínpadot és máglyát, Salamanca zaját, a csöndes Escorialt, a sokszeretős Felipét, a falánkságába haló Don Carlost, arab csillagászt, zsidó bölcsét, me-rev pompát, fekete divatot, a milliónyi papot, apácát, ezt a gazdagságban szegényedést, ezt a büszkeség forrását a nyomor völgyében, a megvásárolható kegyetlen Lermát, a megközelíthetetlen köszívű Albát, ezt az arab-zsidó-gót ke-veréket: a spanyol csodát mily apokaliptikus erővel vonzza magához a Menny, mint mágnes a vasat!?!?

Cervantes döbbsen hallgatott.

A nagy csöndben messziről, halkán, rejtve, félve, de élve arab dal fűszerezte bánattal az éjszakát. Kis kápolna-harang kiáltva csengett most belé s a dal megszakadt...

Az estély

Szembe vele, messze-távol a vizek fölött a havre-i világitorony langolt az alkonyodó égen. Mögötte, a hold csillogott a sötétedő hegyekre hajtva le oldalt szelíd fejét. S ő csak állt a rozsdavörös homokon, fölnűzött vállal, kurta kabátja zsebébe dugott kézzel, görcsös köcsög-kalapja alól fülére kétfelé lelógó ősz hajával, roskatag lábszárain, amelyek úgy lógtak ki a testhez álló nadrágban felöltöje alól, mintha valaki könyörületből két görbe karót dugott volna a lábatlan öreg alá. Nézte, nézte a még mindig keskeny, hosszú cipői elől vonakodva apályodó vizet, borostás álla egyre mozgott rágást vagy beszédet mimelön, aztán egyszerre fölkapta fejét s a vállán keresztül fölényesen hátraszólt, mintha a komornyikjának felelne:

— Vagy úgy? alkonyodik? Tehát megyünk.

Megfordult, indult s hosszú lábai, mint két hatalmas csettegő rúgó, váltakozva nyúltak, törtek szaporán. Árnyéka óriási hosszúságra nyulva szaladt vele a homokon, foszforeszkáló tócsák fölött, amelyekbe ha belelépett, apró szikrák siklottak hátra cipője mindkét oldalán.

— A természet mindig s most is mily ízléstelen! — morogta maga elé az öreg s egy szokott mozdulattal, hogy ő, ő ellenben mindig ízléses, elegáns. rozszant nyakkendője csokrát két ujjal összezsíppentve kissé fölrántotta.

A fvénypartról apró csatornákkal láthatatlan sakktáblává szeldelt mezőre ért s pocsolján, sáron keresztülbukdácsolva bokros, hepehupás mezőn, mezőkön ballagott át szótlanul.

Kissé messzebb kalandozott ma el a várostól, úgy lehet, mert a könnyű bágyadtság előbb lomha fáradtsággá, majd kínos kimerültséggé gyötrődött először bizsergő talpában, később feszülő ikrájában, a fájdalomba belegörbülő derekában. De az öreg csak ment, ment és sovánny lábai egyre görcsösebben rugódtak ki kurta kabátja alatt. Egyik kertből álmos kutya hörgött a magános, kopogó léptek után, egy kis

ház ablakában mécsvilág illegett-billegett szerényen, révedező tekintetűbe, egy palota nehéz ajtaja mögül heves szótogást hallott, kocsmabűz szállott zajjal, piszkos iennyel vegyest orra alá, majd a ven sétatér tömörítette koreje sötét oszlopesarnokká szazados torzseit, aztán vigasztalan, néptelen ueca kongott utána polgari hangossággal. Majd újra elmaradt a kő, az egybefolyó ház sor, s valami zölden üres telek mellett megállt az öreg egy alacsony kapu előtt. Lehajolt, benyúlt a jobb sarokba a földre készített kulcsért, kinyitotta a mogorva zárat, gondosan sarkig tárt a kapu-szárnnyat. Aztán hirtelen mozdulattal fölszakította kabátját, lefelé nyújtott balkezevel megfogta, kirántotta, mint régen, mikor a hibátlan vágású felöltő széle kis ajtóként hajolt félre vállára. Jobb kezét mellénye és dús nyakkendője közt mellébe csúsztatta s derekát homorítva délcegen átlépte a küszöböt. Ott újra összegörnyedt, köhögve kapta marokra mellén felöltője két szárnyát s kapkodva, morogva, s mégis vigyázva, hogy zajt ne üssön, csukta be a kaput. A kulcsot odahajította a szegletbe hetykén, de megrezzent hirtelen, leguggolt, megkereste s gondosan előbbi helyére igazította a síkos, ragadós földön.

A hosszú udvar rohadt sötétben feküdt félholtan a fáradságtól léptei előtt végig, akár a hosszú földszintes ház s néhány nyomorult lakója, akiknek egy-egy ajtaja rosszkedvűen nézte az éjszakában hazabotorkálót. Az ő lakosztálya az udvar mélyén volt. Ajtaja nyitva. A kis előszobában tücsök cirpelt s a nyomor bűze ömlött az ajtót nyitó köré. Az öreg kitapogatott az üres, poros tűzhelyen egy gyújtószálat, óvatosan végiglapogatta a falat fölötte, míg ujjai közé akadt a szögön lógó kis kénsavas üveg. A belemártott gyújtó lángralobbant, aztán mécsset gyújtott vele. Foszlott kabátját szétrántotta s mintha szolgálatkész kezek húzták volna le róla, a földre hullajtotta büszkén. De rögtön fordult, guggolt, fogta a felöltőt s az ajtóba vert szög re vigyázva fölakasztotta. Aztán horpadt köcsög-kalapját adta át vala-

kinek; a kalap tompán koppant a földön. Az öreg leguggolt, fölszedte s óvatosan a tűzhelyre tette. Újra kiegyenesedett, körüttekintett s míg libegő ősz hajjal kerített feje félelmes bogiár-árnyékokt rázott a falon, harsányan felkiáltott:

— Nos, készen van minden? Előre hát, gyujtsátok fel a csillárokat!

S mintha sok-sok szolga szaladt volna a parancsot teljesíteni, izgatott gyorsasággal csoszogott ide-oda, s a sarokból egy láda tetejéről egymás után vitte a mécshez lángot fogatni a hat ezüst gyertyatartót.

— Te — röhögött maga mögé — a gazdánk nadrágja lesz a legfeszesebb máma, mi? — s az első gyertyatartót bevitte a szobába.

A szoba szinte üres volt. Az ablak alatt négylábú polgári asztal állott a szennyben, a két oldalfalhoz egy-egy szekrény támaszkodott s az üres középet körbefogva, székek álltak szép szabályos ellipszben: félkarú karosszék, támlája csorba másik, suszter-ülőke, nádhíjas harmadik, ószeres, szemétdomb ronda, értéktelen utolja.

Az öreg a gyertyatartót a szekrény tetejére állította s kiment a másodikért, közben selypítve sziszegte:

— Ó, a szép fiú, a mi kegyelmes urunk!

A harmadik gyertyával kezében így motyogott:

— Selyeminges dámák, jó pince, jó konyha!

Két gyertya állt az egyik szekrényen, kettő a másik két sarkán, kettő az asztalon. Az öreg körüttekintett a fényárban úszó tágas termen s megveregette valakinek a vállát:

— Tom, kitettél magadért! Derék!... Halod? Ez lord Palmerston kocsija! Siess.

Erre hirtelen összegörnyedt és kisompolygott az előszobába, de csakhamar újra megjelent az ajtóban, alázatos harsányan jelentve:

— Viscount Palmerston!

Belépett. Biccentett jobbra, balra egyet s egy lyukas szék felé indult. Ebben a pillanatban fűgén visszaperdült s kacagva sietett saját maga üdvözlésére:

— Kedves lord, Caenban nincs is szükség angol konzulra, mért vagyok hát én Caenban angol konzul?

Körülpillantott s örömmel látta, hogy a vendégek gúnyosan mosolyognak.

Az ajtóba ugrott s hangos hunyászkodással hangzott újra rekedt szava:

— James Auverquerque, Grantham grófja! Csoszogva indult el az ajtótól, szelid kérdéssel ajkán:

— Mit szól, mesterünk, új ruhámhoz?

De már perdült is vissza és fagyosan dünynyögte:

— S maga, kedves Grantham, ezt ruhának nevezi? — s a felcsippentett levegőt undorral lökte vissza.

De már újra az ajtóban áll és jelent:

— Charles Stanhope, Chesterfield grófja!

Három lépést előre tesz, visszaugrik, szeme zavaros, az ajka remeg:

— Fitzherbert Anna!

S lengve, libegve, krinolin-himbáló hajladozó derékkal besuhan a fényes tömegbe.

— A walesi herceg! — kiáltja dühvel a küszöbön s mingyárt utánna csípős nyugalommal kérdi széjjeltekinthetve:

— Ki is ez a kövér úriember?

A trónörökös arca elsáppad, a hiú majom, persze, hogy kövér, mit gondolt? talán megsoványodik, mert a barátom lett?

— A, ön az, kitűnő Cranfield, helyes, helyes, elmegyek önhöz, de senki meg ne tudja!

Igy kell büntetni a parvenüket, akik velem akarják estélyük fényét emelni! — mondja magában, gúnyos mosollyal.

Megáll a terem-középen, a főcsillár alatt, a tengely diszkrét fényében s míg feje fölött sziporkázva, csillogva fénylik az özön láng, alatta vakító fehér mellénye ragyog, amelyből duzzadva emelkedik az óriás méretű, pompázatos, szeszélyes kötésű nyakkendő. Megodt méltósággal nézi az érkezőket, üdvözli őket s áll, csak áll a ragyogás központján ő, mindenek irigyeltje.

— Hogy tetszettek önnek a skót tavak? —
kérdi egy lelkes szemű, egyébként csúnya nő.

— Na, mon Dieu — ásít a házigazda —
nagyon messze vannak a St. James Street-től.

Az egész fényes »assemblée« nevet.

Egy szekrény alján valami recsen, az öreg
összekapja magát, egybe roskad, az ajtóhoz
sompolyog s új hévvel, egyre rekedtebben je-
lenti London s az udvar előkelőségeit:

— Fitzgerald, Keinster hercege!... Sey-
mour, Somerset hercege... Cecil, Salisbury
gróf... viscount Kinalmeaky... Beaufort...
Fox... Canning... William Cavendish, De-
vonshire hercege... Canterbury érseke...

Azzal hirtelen kiugrik az előszobába.

A fényes termeken, in^a hallható, a várako-
zás moraja zúg, áramlik eléje, akinek érkezését
mindenki előre tudja.

— Lássuk csak — morog magában — a test-
hez álló fehér nadrágot keményen feszíti a szo-
rosra húzott talpalló, a frakk eleje gyönyörű
ívben karesul föl derekamon, körül a selymes
fekete prém szelid csillogással remeg, a frakk-
szárnyak, mint két tenyér, ránc, gyűrődés nél-
kül simulnak mögém, kézelőm csipkéje alig
két ujjnyi, nyakkendőm csokra, duzzadása a
mélyen kivágott mellényből csodás, hajam fod-
ros fürtjei hibátlanok, puhák, mehetünk!

A küszöbre lép:

— George Brummel, a dandyk királya!

A szűk nadrág is pötyögősen lóg vékony lá-
bán, amely reszketve, rogyadozva lép át a kü-
szöbön, szennyes, esőverte gyűrött frakkja bete-
gen lóg a vállán, nyakkendője meleget tartó,
kötött olesó holmi, sima ábrázat helyén összes
tüskebozót mered s szállongó fehér haja nyo-
morult aggsággal leng halántéka körül, ame-
lyen pattanóvá feszül az ér, majd hideg verej-
ték ütközik elé rajta, látása elhomályosul, re-
kedt hörgés birkózik torka mélyén, a társaság
foszlik, oszladozik, kinyújtja kezét utánunk,
hogy fogja, ne eressze, hiába, árván áll előtte a
szedett-vetett ócska lom, arca tenyere reszketeg

koporsójába temetkezik s bugyborékolva tör fel kínos zokogása, amint végig vágódik a sáros pallón.

Asztalon, szekrényen, komoly buzgalommal ég a hat gyertya az ezüst tartókban hajnalig, csonkig.

A lucfenyő lovasa

Mikes Lajosnak

A kosztosasszony, hogy másnap reggel bejött a csupor tejjel s nagy karéj fekete kenyérral, szegyenkezve fordult el, hogy ne kelljen a fiú szemébe néznie.

A fiú, a hatalmas, izmos, lobogó tekintetű, lázadozó sörényű fiú nem szólt egy szót sem, nem röppentett egy tekintetet sem a ronda nőtényre... igen arra, arra, mert hogy is tudta magát tagjaiban még az ő ölelése melegével odaadni annak a varangyos bankféregnek, akinek hajházó kiáltása idehallik a tengerben lubickolásából a néma kunyhóba... erre a szent, szent asszonyra, akibe átoltotta idegei minden rezzenését, a lelkéhez hangolta őket, akinek ereiben szétfolyt az ő vulkáni vére, erőt, ideges remegést, költészetet zsúfolva beléjük?... Féltékeny? A tulajdonjog alacsony önzése! — mondják a bölcsek. — Nem féltékeny-e a nő is? Pedig férfi-hárem sehol se volt! Féltékeny? Igen... De nem! Megsértett szerelme, behelyettesített, pótlékolt, bemocsokolt szerelme zúg csak benne... Mindegy! Szajha!

De érezte, ha még egy percig marad, kiszakad a dübörgő vihar szivéből, amelynek remegő falait majd szétveti, kiszakad és akkor...

Kirugta maga alól a széket és kiment a kunyhóból.

Most merre?

Merre, te zord Ahrimán, ki a világot gonosz végre kormányozod, míg Ormuzd, a jó, ott ül ölbe tett kezekkel és pipál, mint valami dalárói halász?

Elnézett a tenger iránt... Fehér páncélos lovasokként tolong rajt hullám hullámra.

Elnézett a hegy felé... Morajló népgyűlést állnak ott komoran a lucfenyők.

Igen! A hegynek! Szint, vonalat, hangulatot lopni vászondarabok bepacsomagolásához. Maradt-e egyebe, mint festéket keverni, kenni? A szerkesztő úr! Rút história! A lap megindult, vették; ő, mint szerkesztő, ezer svéd koronából úr volt. Az alig nekilendült, máris levitézlett költő, egy biztosítási szaklap szerkesztője! A lap tovább folyt, nem vették... jöttek a kölcsönök, a zavarok, a lótás-futás, a sok egymásra torlódtott anyagi és szellemi gond... és a nyár. Kimenekült ide, a stockholmi szigettenger egy foltnyi pontjára... ő beküldte a Birodalmi Banknak szánt maga részletét, de a kezesek elitták, se ezt, se a magukát nem fizették meg... jött a Bank bíró-sággal fenyegető levele... Ágynak esik, lázas képzeletében boszorkánytáncot járnak a Bank pirospecsétés levele, a barátok, a tenger, a pénzét kérő nyomda, előfizetők, kifutó, korrektúra, Ormuzd és Ahrimán... Láza van... Egy délelőtt beugrik a tengerbe, holtra váltanhülten húzzák ki belőle... ott senyved a kunyhóban.. körülötte példátlan szívtelen-séggel zajonganak nyaraló pajtásai... hogy fölépül, vitorlás csónakon kisuhan a fehér páncélos lovasokként tolongó hullámok fölött a szabad tengerre: meg akar halni... a csónak billen, ömlik beléje a víz... de, amikor rátátja torkát a fekete szélroham képében feléje vágató halál, hurráh! egyensúlyba billenti hirtelen megacélosodó izma a csónakot s lelkendezve, gőzölgő izmokkal ér haza a kunyhóba, ahol kábult, megpihentető gyönyör vár reá a kosztosasszony ágyékán...

Csak ketten vannak a kunyhóban s ő, August Strindberg, a cseléd felsőosztálybelivé idegesült fia, a félbemaradt uppsalai diák, a bukott és megtapsolt szerző, a bukott és törvényt megfenyegetett szerkesztő, akinek lelke az alsó- és felsőosztály zagyva eszmei küzdelmének dúlt csatatere, ő, az öngyilkosjelölt, a költő,

a beteg, a bolond, összefonja lelkét és testét ezzel a szent nőiességgel, ezzel a paraszti szajhával... hát mi ő? már vége? nincs kiút?...
 Mi ez? Hol itt a szín? Hol a vonal? Mért nem fut remegő harmóniába össze, mint más-kor, virág, hegy, felhő, fa és bokor, szikla és levegő?

Ostobaság!

Lecsúszott? Nem, most is csak küzd — föl-felé! Uppsala? Rohadt diploma-gyár! Kifütyülték? Mert marhák, mert pártoskodók! A törvény? Ó becsületes volt! A hadnagy itta el a pénzt! Alsóosztály? Felsőosztály? Agyrém! Agyrém! Halál? Várhat! És nincs betegség, nincs bolondéria és nincs szent szerelem! Nem szégyenli magát — ezért a nőtényért, minek? Nincs bűnbánat! Nincs, nincs! Nincs senimi! Csak egy, az Akarat! A harcos akarat a Sors, Ahrimán ellen!...

— Hahó! — s egy rakás sövénykaró közül kiragadott dárdányi hegyeset és megrohanta vele az Erdőt.

— Rajta! — s a dárda suhintásán merev ágak — ellenkedő óriások karjai — recsen-tek alá.

— Rajta! — s tipró lába gombák — alattomos törpék — fejeit szisszentette szét.

— Rajta! — s rikoltása mintha vadakat vert volna föl a csalit sűrűjéből.

Lihegve küzdött egyre följebb és följebb magát.

— Hahó! Egy sziklaszál!

Nekirontott.

Tövistül szakadtak kezébe a cserjék borókabokrokat taposott vízmosta fűcsomókká s mögötte, mint hullák százai, görgöttek lefelé a kövek.

Füttynő madárhang riadt el előle a távolba, amely fölött nászos héjják vijjogó keringése ívelt. A fenyők elébe tolakodtak: szétverte őket. A cserjecsapdákat szétzúzta...

— Levegőt! Levegőt! — süvöltött.

Egy lendület és fent volt a fokon.

Alatta mélyen a félkörívben zöldülő tenger s rajta a sok sziget-ragya.

Egyedül van! Legfönt! Szabad levegő fujtatja tüdejét!

Tekintete most balra rezzent. Egy lucfenyő, magányos paripaként ágaskodó, paskolta ott ágaival a híg levegőt!

Leoldja derékszíjját, nagy követ szorít beleje s így parittyásan, dárdásan fölkúszik reá s lovagolva megül villás tetején.

Fölötte már csak az ég van!

De alatta zúgva közeleg a fenyves morajlása — várat ostromló hadsereg. A fák mögött tombolva jön a xerxesi tábor — a tenger, a fehér vértess lovasok. Távolabb száz meg száz páncélhajó a sok szürke sziget...

— Hahó! Gyerünk! Gyerünk vitézi küzdelemre! — s óriási parittyájának magja sivítva szál elfele. Hatalmas kúpot zúgat feje fölött az őrült gyorsasággal pergő dárda.

Megsarkantyúzza lovát s lehajtott fejjel nekivágott a hadnak...

Hogy föltekintett, alázatos vinnyogásban békétlenkedett alatta a fenyves — az alattomosan lázadó tömeg...

— Emberek! Nincs más megoldás! Magatoknak kell választanotok! A pártolt bűnt vagy a pártatlan erényt! Ormuzdot, vagy Ahrimánt! Nem én akartam, a világ akarta így! De ti most most választhattok! Krisztus vagy Barabás!

A fák buta értelmetlenséggel búgtak. Távol hüllye megadással haldoklott a saját lángjába fulladó nap.

— Krisztus vagy Barabás?!? — bömbölte messzevágó hangon s hogy senki sem felelt, gúnyos, szobabéli, természetes, félhalk, emberi, józan csengéssel maga válaszolt reá:

— Természetesen, Barabás!

S ettől a hangtól a páncélhajók butaszürke szigetekké váltak; a fehér vértess lovasok az éj szennye ellen dobogó tajtékká oszlottak; a zúgolódó nép széltépte lélektelen erdővé feketült és August Strinberg félni kezdett.

Óvatos-csendesen lemászott a fáról és hazament.

Azt hitte, örült, pedig csak poéta volt, aki nem tollal, nem íróasztalon, de dárdával, a skandináv égre, verset írt a *Ginnunga gap* örvenyléséről.

A Károlyka szárnya

I.

— Nos? — kérdezte Etelka asszony élesen, ezzel a gerelyként odadobott szóval fejezve be éjféli óta tartó veszekedését. S amint a szó elpattant a sok beszédben kicserepesedett ajkáról, végigsímitott őszülő haja rendetlenségbe bomlott csigafürtjein, laposra simogatta krinolinjai ráncait és várt. Arcán hol gőg merevítette, hol megvetés rándította torz vonalakba a halotti sápadtságot.

Az ura ott ült előtte az asztal mellett, amelyen tálban, tányérokban zsírba fagyva undoklott a szinte érintetlen vacsora. Tarkóig érő, baloldalt elválasztott szép szőke haja kuszan, borzasan lógott lecsüggedt fejéről kétfelől alá. Betört hajlású fátermőrdereét puha gomolygában ölelő patyolat nyakkendője felduzzadt behorpadt mellén, s hamu, izzadtság, pipamocskok szennyezte fehérségét. Frakkja felszárnya maga alá volt gyűrve attól a mozdulattól, ahogy hazajövet a székre vetette magát. Nadragja egyik talpallója kigombolódott s most ott fityeggett elnyúlva a ráncossá ugrott szár alján, míg a másik szár még mindig elegánsan feszült hegyes, szinte lányos kis térdén. Az asztalon nyugvó jobb keze gépiesen babrálta borzas, horpadozott köcsög-kalapja hosszú szőrét. A félmeszelyes üveg fenekén beteg fénnel csillogott egy ujnyi maradékból a hajnali derengésben. Aporodott meleg, sűrű pipafüst ülte meg az alacsony szobát.

Nem felelt. Mit feleljen? ... Tíz éve él együtt ezzel az asszonnyal, azóta, hogy a bolondokházába zárt hites ura fényes palotájából ideköltözött hozzá diák-fiával... Nem szereti...

Azelőtt szerette?... Igen, két évig... Különben megmondta akkor Vachott is, Petőfi is: rossz vége lesz ennek a vadházasságnak, Etelka tizen-nyolcévvel idősebb nála... Mit feleljen? Megismételje a civakodás hevében odavágott ke-mény szót?... Nem bírja már, nem bírja ezt a szinte napról-napra megújuló marakodást... A kétségbeesés förtelme ül a lelkén Világos óta... Szavalt, áskálódott, harcolt, mint a többi negyvennyolcas, a börtönt is megülte két hónapig... Az auditor elnök úr most békén hagyja, de Etelka nem... Csodálatos! Az országos zavar mintha Etelka' háborgó lelkében élne most tovább!... Hát tehet ő róla, hogy nyomorba jutottak, hogy üldözték, hogy állás nélkül maradt... Ó, hogy enyhíthette volna Etelka símogató keze lelke minden baját, de nem, nem, Etelka mintha megőrült volna, külső bajait háziakkal tetézi: féltékenykedik. Kossuthot szidja, pénzért hajszolja, átkozódik, sír, toporzékol... Mit feleljen?... Azt mondta előbb Etelka, pusztuljon innen, ronda gazember, s most itt áll és várja, hogy bocsánatot kérjen... ő... Ó! Mért éppen ő! Az asszony lepiszkolja, durva szavakkal kirugja s most még ő kérjen bocsánatot?!... Eddig megtette... a békességért... mert fáradt volt... mert örült, ha vége már a civakodásnak, de most, most elég... Nem felel!

Fölvetette kivörösölt pillájú szemét. A szemközti kert falára most könyökölt fel a Rákosmező vadvízeiből föltápászkodott nap ki-alvatlanul, dühösen, mogorván, vörösen, mint egy Kraxelhuber Tóbiás.

— Na, nem is méltatsz feleletre? — kérdezte az asszony.

Durvay Zsiga ránézett, két szemében könny csillogott és nem felelt.

A szomszéd szoba ajtajának zárjában egy kulcs csattant most nagyot. Ferenc jött haza, Etelka asszony siheder fia.

— Ez is a te nevelésed! — marakodott elő az asszonyból egy újabb szemrehányás.

Hallgatózott.

A fiú lábujjhegyen járkált odaát, halkan tett-vett a szobában, hogy nesze is alig volt, aztán óvatosan benyitott az ebédlőbe. A sápadt arcára ütköző meghökkenést hirtelen legényesnek akart mosoly törülte le róla:

— Hopplári-hopp! Ti ébren vagytok?

Senki sem felelt.

— Jó reggelt, Etelka anyám! Üdv, Zsigám!
— köszönt a fiú s már húzta volna be magára az ajtót.

— Hol tekeregtél, Ferenc? — váltott át Etelka dühe férjéről fiára.

— A Veres Ökörben vacsoráztunk, a Paragiban ittunk s a Sasban reggeliztünk, anyám! Jó éjt! — s a gyors hadarás végére a bevágott ajtó tette oda a pontot.

— Minden komizságodat, parasztságodat eltanulta! — mondta Etelka az urának s körültekintett. Várt. Aztán hirtelen meggondolta magát, egyet rántott a vállán s kirobogott a konyhába, de az ajtóból még visszaszólt: — Pukkadj meg!

Zsiga csak ült, ült lehajtott fejjel, de aztán, mint a mérleg serpenyője, amelyről egyenként emelik el a súlyokat, ingadozva egyre följebb billent önérzete, dereka. Figyelt. Kint most csukódik a lakás ajtaja: Etelka súlyos léptei már a gangon konganak.

Zsiga föl pattant s bekopogott Ferenchez.

A köz-ajtó nyomban megnyílt. Ferenc bedugta rajt' fejét.

— Elintézted, Ferencem? — suttozta Durvay.

— Rendben van minden, Zsiga!

Hogy újra egyedül maradt, körülrántotta tekintetét a szobán, arcára fájdalom borúja ült, gúny nyila vágott át rajta, tétovázott. Majd fölkapta a köcsög-kalapot, elsímitotta borzas szőrét, talpallóját fölgombolta, egyet sóhajtott s, mint aki lopott holmival surran, el-kisíklott az egyenetlenség e tanyájából... örökre! Ó, örökre!

II.

Etelka asszony eleinte egyik sírógörcsből a másikba esett. Fia fektetgette föl az ágyra, rakogatta homlokára, szívére a percenként váltott hideg-borogatást. A szó, a hiábavaló marakodó szó ilyenkor sem fagyott le ajkáról, de mint sebész kése alól az eleven hús, kínzó fájdalomban hasadozgatott le róla:

— Ferencem, ne engedd közel... meg akar fojtani... jaj, meg akar fojtani... rögtön Ferencem, nyomban írsz... nem türhetem, a bitang kiélt mindenemből... ó, igen, hogy öngyilkos legyek, hogy idetelepedhessen a lotyójával... kergesd el a gazembert... ne, elég volt a hideg víz... gyalázatos, a gyalázatos...

S a homlokára, szemére boruló vizes kendő alól csöndben szívárogtak alá a könnyek.

Reggelre rendszerint elfelejtette az egész jelenetet, csak nagyon-nagyon bágyadtnak érezte magát.

Aztán a zálogház-járás, pazarlás, vad jókedv napjai következtek. Dalolva ébredt, kicicomázva indult sétára, nekipirulva érkezett haza a Orczy-kert tava mellett, az Új téren vagy a Hatvani uccán való páváskodásból, — a bérkocsi néha félnapokig ott állt lakásuk vagy az Orczy-kert nagykapuja előtt — finomat vacsorált és nyugodtan aludt.

A vígság majd a sértett női hiúság merev, rosszkedvű puffadtságának adott helyet. Fiát, a házbelieket, ismerőseit alig látta meg, minden köszöntésre kurta biccentés volt az alamizna szemebogara mélyén durva vihar sötét fellegei gyülekeztek.

— Ohó! hát mosogató rongy vagyok én, akit kicsavarnak s a sarokba vágna?! Azt hiszi, hogy ilyen könnyen szabadulhat tőlem? Csak azt tudnám, ki a szeretője! Mert nem lehet más: kép: nőért egy másikért egy frissért van mindez... De kiért?... Lúgot lottyantanék a pofájukba, ha együtt kannám őket... De hogy tudom meg? — tépelődött magában egy dél-

után, amint az Orczy-kertből volt visszakocsizóban.

A portól szürke, recsegő, ugráló alkotmány ép az Ország úton lettyegett kevélyen, amikor a Károly-kaszárnya felé pár baka fegyveres négysszöge ingott, középen egy megvasalt fiatalemberrel, valami »Kossuth-hund«-dal. A gyalogjárón, velük egy irányban kövér, mozgékony, németplundrás, csehképű alak szaporázta a lépést.

— Nini, Lumtzer, a Parrot táborszernagy spionja! — mondta magában Etelka asszony. — A császárnak könnyű: utána lesett a kjutahíában fondorkodók titkos ügynökeinek... Vagyis! Igen, igen! — s a végigfűzött, de ki nem mondott gondolatától egészen fölélénkült.

S hogy kocsija a spion közelébe ért, Etelka asszony leejtette az útra csipke-zsebkendőjét s halk kényes-ijedten fölélénkült.

Lumtzer úr odaugrott fölemelte a sárba hullott finom jószágot s kalaplevéve föladta az ötvenet taposó férfiak szemében még mindig szép asszonynak, aki köszönő mosollyal feléje súgta:

— Herr Lumtzer, pite sén, kommen'sz hájtte zeksz ur cu unz, vichtigesz... Tank sén, májn Herr! — tette hozzá hangosan.

Este hat óraker egy pohos drótostót kocogott be a barnára festett kis ajtón, amelyre egy nagyobbacska cédula volt fölszögelve ezzel a fölirattal: »Durvay Zsigmond, újdondász.«

Etelka asszony kinézett s bosszúsan fordult volna el, amikor a tótoecska odasúgta neki:

— Lumtzer!

Rögtön beeresztette.

Albrecht főherceg helyettesének spionja valami jó fogás reményében látogatott csak el Etelka asszonyhoz, s így, amikor megtudta, hogy nem a császár ellen készül merényletről, nem a magyar szabadság visszaállításáról nem Bach megbuktatásáról nem a kjutahiai emigránsokkal levelező rebellisről, nem a »Kszamtonarhi«-t fenyegető valamilyen veszélyről van szó, hanem csak annak a kinyomozásáról, milyen nőcskék után szaladgál egy ujságíró, —

elfintorította az orrát, de hosszú unszolás után végre belement, jó, utánanéz, de persze, ezt a nem neki való munkát jól meg kell fizetni.

Etelka asszony mindent megígért; Lumtzer összeszedte tepsijeit, egérfogóit s elment, de nem anélkül, hogy a lépcsőházban agyon ne szidta volna fél-német, fél-tót szitkokkal az asszonyságot, aki majd egy óráig dolgoztatta egy tányér sűrű-babért.

III.

Lumtzer úr, mint egy párdue, úgy szökelte, lapult, küszött a Zugliget bokrai között az elmerülten esőrtető Durvay Zsigmond után, aki egy tisztáson végre megállt, körülnézett s leheveredett a fűbe.

Negyedóra múlva az ellenkező irányból egy fiatalember lépett a tisztásra.

— Zsigám, te itt?

— Fraternité! — felelte rá halkán Durvay.

Erre a fiatalember melléje ült, mindenféle írást adott és vett át, amelyeket mindketten gondosan szétosztottak kabát- és nadrágszebeikbe.

A fiatalember csakhamar távozott, Durvay pipára gyújtott, elkönyökölt a fűvön s ott feküdt szinte mozdulatlanul késő délutánig.

Akkor végre föltápáskodott s megindult vissza Buda iránt.

Lumtzer fölbukott a bokorból, elmosolyodott, esettintett egyet a nyelvével s csak annyit mondott:

— Szapperlott!

Durvay csakugyan rengeteg sok légyottra járt s feltűnően szerette a hosszú sétákat messze a városon kívül. De mindig férfiakkal találkozott. Hol tutajos tótokkal beszélgetett a Duna fővenyes partján, hol a Rondella mögött, hol messzebb, a szeméttelap táján találkozott véletlenül egyik vagy másik barátjával, hol az Isten háta mögött, az Országút végén, a Széna tér sarkában álló »Két pisztoly« körül csatangolt, onnan lement a Dunához s átesónakázott Bu-

dára, ahol a Gellérthegy alatt kushadó kunyhók valamelyikében tűnt el. Ma az Ördögárok partján pipált a Városmajoron túl, holnap a rákosi mezőn szekerezett elfelé. S minden útja előtt találkozott a zugligeti fiatalemberrel, akitől írásokat kapott s akinek írásokat adott át.

Nőnek nyoma sem volt sehol. Lumtzer tehát nem Etelka asszonyhoz sietett egyheti megfigyelésének eredményeivel, hanem a táborszer-nagyhoz.

Parrot az ebédttől kelt fel személyesen intézkedni. A délután folyamán húsz helyen volt házkutatás. Estére nyole magyar, író, újságíró, orvos, magánzó — köztük Durvay s szállástadó barátja — már ott ültek a Károly-kaszárnya börtönében.

Éjfél tájban kettős katonai kordon fogta körül azt a pár házból álló városdarabot, ahol Etelka asszony lakott fiával.

A kis barna ajtót megdönggették a törvény nevében. Ferenc fölriadt, az ablakhoz ugrott, lent fegyver csillogott: visszavonult. Etelka asszony hálóköntösben, papírhurkákra tekert esigafürtjeivel rohant ajtót nyitni.

Lumtzer állt előtte.

— Á, Herr Lumtzer, kommen'sz! — derült föl ijedt képe és sietett előre a szobába a lámpásért, amelynek halvány fénye a nyitva maradt ajtón keresztül kivágott a külső küszöbíg.

— Ja, ich komme! — mondta lakonikusan Lumtzer, de mögötte négy fegyveres katona lépett az ebédlőbe. — Wir suchen Franz von Bebök! Wo ist er? — s már indult is a másik szoba felé. A katonák, vezetőjüket megke-rülve, nyomultak át a küszöbön.

— Mi ez? — riadt föl egyszerre Etelka asszonyból valami szörnyű sejtés.

— Was das ist? — gúnyolódott Lumtzer s hibátlan magyarsággal tette hozzá: — Ez az, kedves nagysád, hogy Bebök Ferencet, bebizonyosodván róla, hogy levelezést közvetít az ország rendjét megháborítani akaró elégedetlenek s a Kutahiába bellebbezett emigráns magyarok között, mint rebellist ezennel letartóztatom. Segítőtársai, a kisebb bűnösök, Durvay, Török,

Gál, Nagy satöbbi már ott ülnek — ahogy ők mondják — a Károlyka szárnya alatt.

Etelka asszony lehúnyta a szemét, lehajtottotta fejét s elomlott, mint egy homokoszlop.

A huszonnégyágú csillag

A vendégek már mind együtt voltak, csak egy fiatalember késett.

Az ifjú, fürge kis szöske háziasszony körül nézett és felkiáltott:

— De hol van Etelke? Már megintlen kamrácskájába vonta magát! — azzal perdült s mint fehér szélvész kavargott ki a könnyű ruhácska az ajtón. A szomszéd szoba üres melegében egy nagy lámpa égett komolyan, olajszagot és ámbraszínű ködös fényt vetve széjjel a fehérén, ezüstösen csillogó terített asztal fölé. A sarokban álló nagy karácsonyfa sötétzöld kúpos foltjából aranypontok villogtak elő. S amint a szöske gyerek-asszony elsuhant mellette, egy csengőcske megcsilingelt, papírláncok zörrentek. Az az azután következő szoba — brr! de hideg van itt! — falai a homállyal fekete fátyol-hegyekké keveredve mintha szűkebbre hajoltak volna össze az asztalon álló árva mécses árva vörös lángocskája köré. Aztán egy keskeny, kurta folyosó következett, amelynek szürke falán egy magános karos gyertyatartó sárga mutató-ujjat emelt a deszka-padlón szaporán végig kongó, kopogó parányi léptek fölé. Végében kis ajtó, közepén szögecskén kék szallagról pár rozmarinszál lógott.

A szöske asszony benyitott.

Jobbra, a hosszú fal mentén, amelyet miniatűrök között nagy, komoly metszetek foltoztak, a sublóton két áttetsző vörös testű, fonott gyertya égett. Szembe, az ablaknál az asszonyka édes mása állt, fehérben, szőkén, félrehajtott fejjel s nézte a kormos éjszaka alá bújó havas kis városkát, ablakainak szemfájós aranyvörös pillogását, a fekete égből sűrűn ereszkedő fekete pihéket, amelyektől egyre fehérebbé, pu-

hábbá dagadt az ucca. Az ajtónyílásra meg se fordult.

Az asszonyka odasietett a leány mellé, vállára tette kezét:

— Etelke?!

Most fordult csak meg a szőke lány.

Mint régi aranypénzekeken királyné profilja király profilja mögött, úgy vágódott elé a homályból Etelka arca nénje arca mögött. Ugyanazok a vonások, csak orcái kerekesebbre teltek, sápadtabbak, csak szemürege puha kékségbe gyűrűződött, csak haja búsabb, sötétebb szőke erdő, csak homloka nyomottabb s domborúbb, csak egyenesebb nyergű orra cimpái ismeretlen rémület elé tágultak, csak szemöldöke dúsabb, magasabbra ívelt, csak ajka vékonyabbra nyúlt. Az asszonyka arca szellem, elevenesség, derű; a lányé álmatag, édes-bús szellemjelenés.

— Jere, mindnyájan egybengyültek.

A lány ajkán egy ki nem mondott kérdés rezzent. Az asszonyka elpirult, fordult, vonta magával hugát s csak a homályos folyosón szolt, másfelé tekintve:

— Úgy vélem, azóta Petőfi úr is megérkeze.

Amikor a karácsonyfás ebédlőből benyitottak a társalkodóba, szembe is nyílt a kifelé vezető ajtó s bográcsalakú kalapját éppen leemelve egy virágos fekete tafota atillás, bokában zsinóros és gombos pantallonú carbonari köpenyeges fiatalember lépett a szobába a házigazda hajas, szakállas hosszú arca előtt.

— Jóestvét, tekintetes uraim s asszonyságok — biccentett aprót félig félszegségből, félig fiatalos, oktalan csikó-dacból az újonérkezett. Azzal odalépett a szőszke háziasszonyhoz, aki tréfából nagy parasztos nacsit csattantott tenyerébe. Nevettek mind. Etelka fölemelte melle iránt jobb kariát s párnás kezét így csuklóból leeresztve, alig három ujjat nyújtott oda a fiatalembernek.

Vörösmartyné átvette balkezébe csipkekeszkenőjét s a jobbot csókra tartotta oda. Széles, csontos, komoly arcán különös, fájó és jól-eső mosoly délibábjá rezgett:

— Már majd hogy nem várakoztunk önre.

A diványon mellette ülő nővére, Bajzáné, szótlanul nyujtotta kezét, de a kényszeredettnek induló csók előtt visszahúzta.

Vörösmarty, a társaságban a legöregebb, csak ülve kezelt:

— Servus, Petőfi úr!

Bajza azonban fölkelte a másik karosszékből, — karéjt ültek négyen, — erélyes érzelmességgel, a kelleténél kissé hangosabban üdvözölte:

— Jó estvét, Petőfi! — nyomban leült s a halántékán előre tapasztott fürtökön szokászerűen elvont kezével.

A fiatal Kazinczy Gábor már az ajtó nyílásakor fölállt s úgy várta, míg rája kerül a sor:

— Örülök a szerencsének...

Petőfi, akinek mozgékony pergamentszínű arcán áprilisi napként bújdosott eddig a mosoly, most felvonta kurta bajszos ajkát két szótlanul nagy s nem szép szemfogáról, úgy nevette:

— Ne igen örülj biz annak, hogy ilyen szégyen ördöghöz van szerencséd.

— Aztán hát pokol az a *Divatlap*, hogy ördög a szerkesztő-segédje? — kérdezte csöndes kötekedéssel Vörösmarty.

— Csak a prenumeránsoknak! — vágta rá a szösze háziasszony az ajtóból, amelyen nyomban kilebbent.

— Ejnye...! — szaladt Petőfi pajzán tekintete az asszony után, de félúton elbotlott Etelka síma homlokán, beléhullt onnan a kék szemek tavába, ahonnan borúsabbra válva tudott csak partra vergődni pillanatok után.

Bajzáné, a nagy házasság-szerző, ránézett a két fiatalra, odavágott szemével Laurának, aki mosolyogva bólintott.

— Miért nem jársz a Pilvaxba, Gábor, — fordult Petőfi Kazinczyhoz — a bijjárd-tekezés nem mesterséged?

— Kevés napok oltá vagyok Pesten.

— No és mi ujság Berettőn? — kérdezte Bajza.

— Megvolnánk, köszönöm, s tíz újabb levele került elé Ferencnek s a Hamlet-fordítás első vázolata.

tők
szer
szér
s n
mo

szik

rác

egy

Fel
ajk

get
ajt
gy
zöl
rác
s a
ber
vég
kec
ma

áll
csi
ké
gá
ell
eg
ba
ho
ze

— Derék! — mondta rá Vörösmarty.

Petőfi érdeklődve fordult Kazinczy felé. Költőket ismer többeket, azt is tudja, mi az, aki szeret olvasni. De ez új alak, úr: könyv, kézirat, szép kötés barátja. Ilyet még nem sokat látott s névvel sem tudta magában nevezni, mint mi mondjuk, hogy *amatőr*... De hol van Etelke?

Az ebédlőből rejtelmes zörgés, neszezés hallszik, meg-megcsilingel valami...

Igen! Biztosan Vachottal gyujtogatja a karácsonyfa gyertyáit.

Csakugyan! A házigazda sincs sehol.

Bajza valamit mond Vörösmartynak, csak egy szó cseng ide belőle:

— Eudoxia . . .

Kazinczy az asszonyságokkal beszélget. *Felhő és fenyves*; e két szó gyakran vissztér ajkára.

Az ebédlőben vékony csecsemő-hangú csengettyű kezd szapora visító kacagásba. A két ajtószárny föltárul. Fehéren és ezüstösen ragyog a terített asztal. Tarkán, aranyosan, üde-zölden, pillogó gyertyalángokkal ragyog a karácsonyfa a sarokban. Előtte a szöske asszony s a szőke lány, mögöttük Vachott. A lány kezében ugró rácsos szerkezet magasba szökkenő végén bethlehem aranycsillag papírból. S kedves, áhítatos gyerekeskedéssel éneklük hárman:

Mennyből az angyal lejött hozzátok,

Pásztorok, pásztorok . . .

A két tekintetes asszony egymást átölelve áll, szabad kezükben mindegyiknek egy-egy csipkekendő. Bajza összerántotta dús szemöldökét, mellén összefonta két karját: kettős szigorú gátul a bensejében síró érzelmesség előömlése ellen. Kazinczy kissé parasztosnak találja az egészet. Vörösmarty két karját maga elé iógatva bal kezét rákapcsolja a jobbra, tekintete valahová a multba röppent s dús hexameterekben zengett benne az érzés. Petőfi alig fért a bőré-

ben. Izgett-mozgott, mosolygott, ellágyult, maga elé meredt, majd széttekintgetett, szeretett volna ő is énekelni, de nem igen mert...

A másik ajtóban két nőcseléd álldogált, egy öreg szakácsné-forma s egy pirosarcú bunfordi parasztlány.

Ahogy vége volt az éneknek, a kis szöszke asszony minden átmenet nélkül asztalhoz invitálta vendégeit.

— Tessék, tessenek! — nyujtotta ki kínálva kezét.

A két cseléd eltűnt s mire helyet fogtak, — az asztalfőn Vörösmartynéval — az öreg szakácsné behozta az első tál ételt. Lassan ettek, feszesen társalogtak: Bajza a baloldalán ülő Etelkával, Bajzané az asztal másik felén a finom és folyékony szavú Kazinczyval. Etelka mellett Petőfi hangoskodott szóval és nevetéssel Vachottnak. A háziasszony föl-fölkelt, meg le-leült, ide mosolygott egyet, oda szólt valamit. Vörösmarty a felesége mellől részsüt áttekintve Petőfit nézte, aki balra Vachottnak beszélt egyre, de minden második mondata után jobbra Etelkára kapta tekintetét, amelynek szapora villanásából sok jutott a kis háziasszonynak is. Azután elhangzott az első pohárköszöntő is, Kazinczy Gábor mondta a háziakra. Ekkor fölpattant Petőfi és igen komolyan, hosszasán beszélt a mostoha múltáról, a költői szent eredményekről, az elhivattatásról, az igazi nagyságról s pohárát Vörösmartyra, a legnagyobb magyar költőre ürítette. Kazinczy rögtön fölállt, utána mind a többiek s úgy koccintottak Vörösmartyval. A hangulat újra ünnepiessé, feszebbé lett s csak lassan olvadt a finom tésták, édes borok mellett barátságosabbá, melegebbé. Petőfit azonban az egész estén nem hagyta már el a komoly, nemes meghatódottság.

Vacsora után az urak pipára gyújtottak. Kazinczy Gábor szivarra. A kis cseléd lehordta az asztalt, csak a gyümölcsös tányérokat hagyta ott, mert a szöszke háziasszony figyelméből mindenkinek kijárt a fáról egy aranyalma, pár szem aranydió. A fiatalok meg is szegték az

almát, ropogtatták is a diót. Vörösmartyné egy alma-cikát evett csak, Bajzané előtt egész halom dióhéj hevert. Uraik már csak a pohárborok mellett maradtak.

Aztán a három asszony külön ült a diványra — főzni, ruháról, rokonokról beszélni. Vachott átment a társalkodóba a nagy aranycsillaggal és kihívta utóbb Etelkát is maga után. Harmadiknak Petőfi csatlakozott hozzájuk.

A két »öreg« költő nem kelt föl az asztaltól. Bajza töltött, ittak. Beszélgettek Iparvédegyuletről, konzervatívokról és liberálisokról, úrról és jobbágyról, szegény Magyarországról s felix Austriáról. Kazinczy Gábor nem ivott, tisztelettel hallgatta őket s tisztelettel szűrt közbe inkább egy-egy tény, mint észrevételt.

Vachott azon mesterkedett — tolt a kezében, kalamáris előtt, — hogy az aranycsillag ágait beírja ismerős fiatalemberek neveivel.

— Miben töröd magad druzsám? — lépett a karosszékekben görnyedő mellé Petőfi.

— Babonaságon, lány-dolgon... Nem ösmeretes előtted e szokás?

— Lelkemre, nem! s mi az?

— Huszonnégy ága legyen a csillagnak. Huszonhármára belőlek egy-egy ösmerős ifjúnak nevét kell írni, az utolsó üresen marad. A babona azt tartja, ha az eladó lány karácsony-éjtszaka elő-álma után letép arról egy ágot: aki nek a neve azon van, az veszi el! S ha az üreset szakajtja, ösmeretlen vőlegény viszi el még az új esztendőben.

— S így hát huszonhárom közül kell választani Etelkének, — fordult Petőfi a lányhoz, — csak huszonhárom közül...

— A huszonnegyediket — vetette rá a lány tekintetét, amely azonban túlszaladt Petőfin, dolgokon, tán az életen is.

Vachott fölpillantott, elkomolyodott, aztán tréfára fogta a dolgot:

— Mindig ilyen, de azért ne hagyd magad elriasztani, drusza, kún legény lennél vagy mi. Petőfi leült a lány mellé a diványra:

— Szép karácsony este — ölelte körül meleg, de beszéd tárgyát még nem talált hanggal Etelkét.

— Szép — mondta Etelka — nekem mindég szép a karácsony, tavaly ilyenkor is, nem Pesten...

Petőfi arcán gúnyos, diadalos mosoly suhant át.

— Kinevet?

— Nem, Etelke, azon nevetek, hogy »tavaly ilyenkor«... Tavaly ilyenkor özvegy Fogas Józsefné szobájában üldögéltem Debrecenben, a várduccai új soron, a hideg boglyakemence mellett s egy szalmaszéken írogattam össze egy füzetbe verseimet.

— Inséges tele volt... mily boldogság!... mondja tovább...

Petőfit nyugtalanította ez a távolba vesző hang, ez a messzeségbe fuló tekintet s hogy meneküljön valami zord árnyék szorításától, amely fekete markába gyűrte szívét, egy mozdulattal fölrebbentette magában az emlékek köpjéből a zümmögő rajt:

— A kövér városban se isten, se ember nem nézett, nem ügyelt a kis vándorszínész fiúra... a kórházból sokszor szólt temetésre az ének... a betegség reám terhesült s én körmöltem, tanultam és hittem, hittem... Eh! Februáriusban mellényem alá gomboltam verseimet s nekivágtam, kopott ruhában, gyalog, pár huszassal Pest felé, de Tokajnak a Tisza áradása miatt... Süvöltő szél táncolt a Hegyalján — sehol egy árva lélek! — arcomba verte a havas esőt... egy hétig vándoroltam, míg Pestre értem, ahol megértésre, névre és pénzre találtam Vörösmarty által...

— S a nyáron, Duna-Vecsén? — kérdezte sápadt hangon Etelka.

— Ó, oda már mint jövődöbéli segédszerkesztő mentem jó öreg apámhoz s a legszeretőbb anyához. Szép reménység tündérsugara ragyogott itt rám: a község szép leányai himzett inggel ajándékoztak meg, melyet dalaim

énekzése közben fontak, szőttek, hímeztek. Szücs János rekt'ram megtanított evezni, viszont Balla Pistát, a káplánt nem kellett megtanítanom inni... s most itt, Pesten, a szerkesztősegéd úr délelőttönként a nyomdába kutyaagol föl Budára, délután a Pilvaxban menti a hazát és este a Vadászkiirtben iszik érte és fel-felsívít és...

Etelka alig rezdülő, halvány szava szállt el most:

— S a bú?

— Miféle bú? — ütődött meg Petőfi.

Etelka szavalni kezdett:

Tudod, ki az, ki Pestre elkísért?

A bú — egy szép kis szöke gyermekért.

Petőfi elkomorodott, aztán szólni akart, de Etelka szavába vágott:

— S miért mondta nénémnek, hogy gyermekkorai meséinek Tündér Ilonájára ösmert benne és képmására teremte meg a János vitéz Huskáját? — Hangjában fájdalom suttogott, de tekintete mély távolokba ködlött most is s még végére sem ért szavának, kelt és indult.

— Etelke...?! — szólt utána Petőfi, de a lány ekkor már a másik szoba küszöbén állt.

— Etelke! — kelt fel Vachott is írástól, töprengésből, újra íráshoz dűlésből — Etelke! segíts már rajtam! — ezzel ő is átért az ebédlőbe, — nem jut, sehogy sem jut eszembe huszonharmadik név...

Zajongás támadt odaát.

Petőfi egyedült állt a társalkodóban, tekintete kirévedt a havas éjszakába... s a hó és a sötét remegőn küzdő foltjaiból... hirtelen: fehér sírhalom domborult föl, bókólo fekete cipruslomb fölötte...

Az ablakhoz sietett: riadalma vonta.

Vachott most visszajött:

— Sándor! Sándor! mondj ide egy nevet!

— mutatta feléje az aranycsillagot.

Petőfi visszafordult az ablaktól:

— Addsza! — azzal leült s a huszonharmadik ágra apró gyöngybetűkkel e négy sort írta:

Ha e sötét betűk, a miket itt leírok,
Lennének a balsors, a mely tán téged ér:
Elvetném tollamat, nem írnék, bárha lenne
Minden vonásomért egy-egy ország a bér.

A vendégek — amúgy is már hazakészülőben — átjöttek a társalkodóba s az író köré gyűltek.

— Bravo! — mondta Vachott s Petőfi vállán keresztül felolvasta a kis verset.

Etelka pillája megrebbent, sápadt arca ki-gyult: mintha beléje láttak volna.

Vörösmarty apróra húzódott, bizonytalan nézésű szemmel tekintett vissza már az ajtó-ból a háziaktól ép búcsúzkodó feleségére.

Petőfi pillantása a lányt kereste, aki menekült előle; meglátta az általános készülődést s ő is fölállt:

— Megyünk!

Bajza homlokon csókolta Etelkát. Petőfi, utolsónak maradván, visszanézett még a küszöbről, de a vendégeket kikísérő Vachott-pár elfogta előle Etelka alakját.

Az ajtó becsukódott.

Etelka egyedül maradt.

Odament az asztalhoz, fölvette a tollat s a huszonnegyedik ágra odaírta: *A csontember.*

Kint kongott a folyosó, ajtó zárult, távoli kopogás neszezett a lépcsőn. Vachottné borzongva jött vissza a szobába:

— Térj nyugovóra, Etelke! Mi még rendbe hozzuk öreg Zsuzsával e két szobát.

Etelka fogta a csillagot, jó éjt kívánt s a meleg, füstös ebédlőn át kilépett a hideg szobába, amelynek falai a homállyal fekete fátyol-hegyekké keveredve rázuhantak az utolsót pislantó méces pontot parázsló haldoklására. A kurta, szűk folyosó szürke falán a magános karos gyertyatartó arasznyira nyúlt bús lán-

got
álo
ajtó

érez
kith
ság

úgy
imá
tétb

utá
ága
kelt
Eln

san

csip

gye
arn
kon

hez
háb

egy
lefe

az
ner
mi
s
újé
nu
szí
csi

got lebegtetett a deszka-padlón suttogva csúszó álom-léptek fölé. A rozmarinszál megzörgött az ajtón.

Etelka belépett a sötétbe.

Egy pillanatra megállt s kéjesen borzadva érezte, hogy öleli körül puha és mégis szétszakíthatatlan kápocsbán a homály s a magánosság ezer karja.

Aztán fölfeküdt a ki nem bontott ágyra, úgy, ahogy volt, fehér ruhásan, hanyatt. Mellén imára fonta össze ujjait, sokáig nézett a sötétbe, míg aztán elszenderült.

Mély, álomtalan álomból riadt fel pár pere után. Kinyújtotta kezét a csillag után. Egy ágat letépett róla a sötétben. Nyugodtan fölkelte, gyertyát gyújtott. Az ágacsára nézett. Elmosolyodott.

— A csontember! — mondta szinte hangosan.

Megszédült és elomlott, mint egy könnyű csipke-keszkenő.

A sublóton a két áttetsző vörös testű, fonott gyertya nyugtalanul lebegő lángjával riadt arnyakat lobogtatott a miniatűrök és nagy, komoly metszetek foltozta falon.

Mikor magához tért, fölült s hogy nagy nehezen összeszedte öntudatát, fölkelte és a kályhában elegette a csillagot, a letépett ágat.

Aztán rendesen ágyat bontott, levetkezett, egy ingben letérdelt ágya előtt, imádság után lefeküdt s nyomban elaludt.

Másnap azt mesélte hogy letépett egy ágat, az ismeretlennek szántat. Keresték a csillagot, nem találták. Etelka azt mondta, nem tudja, mi lett vele. Mindenki megijedt, rosszat sejtett s nevetve jót jövendölt s mire Szilveszteren, újéven keresztül elfelejtették volna, Etelke januárius hetedik napján szobájában járkálva szívéhez kapott, megszédült s mint egy könnyű csipke-kendő elomlott — holtan.

A ló meg az adó

A tekintetes úr fehér vászon-ruhájában, borostásan feketéllő állal, kis fekete kusza bajsa végét szalazgatva, cigarettázva ült a pusztai domb tetejére épített hosszú földszintes háza előtt a padon és gondolkozott. Elnézett a Pista úrfi kis háza felé, amely paraszttviskóból úriassá pofozottan állt előre jobbkézt, lent a kis völgyben óriási magtára alatt: kis kuvasz az emeletes komondor mellett. Főnézett előre, kissé balkézt a Pista úrfi nyári jászla fölött amoda a másik dombra, ahol a főhadnagy úr háza lökte ki durcásan egyik vak végét a fák közül.

Nézett és gondolkozott.

Hm! A Pista elment Csengerbe magyar ökrökért. Ha kihúzza magát belüle, nem rossz üzlet. Hét svájcer ökörért nyole magyar. Ha rá is fizet, mit csinált volna? Eldöglött egy svájcer, nem volt ki a két cüg. Most lesz neki két cüg magyar ökre, divatos dolog lesz. Hogy törí magát ez a fiú! De ni! Nem a főhadnagy úr Pál az ott?... megy a háztul a kalap iránt. Az is a mult héten vett új parádés szerszámot. De nines hova tenni, csak úgy lóg az istálló falán szögön, vászonba takarva. Törí magát ez is! Az én két drágalátos bérlőm. Ha magam dolgoznám meg a földemet, én is törném magam. Elég bajomra az a huszonöt kis magyar hold is, amit magam túrok. Hanem jövőre a Pistának adom valahogy a több földet, Palinak a kevesebbet. Vagy ha megharagszom, nem adok bérletbe semmit. Majd pingálok nekik bérletet adni. Törík azok magukat, nemcsak a nyavala őket... Hát az meg ott ki a Pál mellett? Gyűnnek vissza a kalaptul. Ahun a, a jegyző az, az imelyi jegyző... Hű! ez az adóért gyűn... Majd pingálok nekik bérletet adni, a drágalátos tesvireknek! Bent van a szerződésbe, hogy ők fizetik az adómat; osztán még se fizetik. Mán csak elvárom...

Bandukolt is bizony a jegyző Pállal a Pál háza felé, félúton megálltak, nagysokára kezelték, Pál ment be a házba, a jegyző meg jött

lefe
sen
feko

a b
keze
nál?

azt
tett
pusz

igál
ran
Meg

fog

pen
ara
Pus

sze

ül
elél

fej

lefelé a völgybe, aztán föl a dombra. Egyenesen a tekintetes úr házának. A pad alól egy kis fekete kutya ugrott ki nagy dühös ugatással.

A jegyző a kalapjához nyúlt.

— Jó napot!

A tekintetes úr rákiáltott a kutyájára:

— Nem misz, Snupszi! — utánna is vágott a bottal. — Szervusz! — fordult a jegyzőhöz, kezét nyujtva. — A kocsid hun van? Fönt Pálnál?

— Gyalog gyüttem.

— Gyalog? — ütődött meg a tekintetes úr, azt gondolván, hogy fene sürgős ügyben jöhetett, ha nem áttallott átsétaftálni Imelyből a pusztára. Jó félóra!

— Takarosznak otthun, nem akartam az igából kifogatni a lovat. Elsétálunk mi gyakran a Pistával ide-oda Imelyből a pusztára. Meg vissza.

— A bor sétál akkor.

— Nem tudom, hogy most is nem-e a bor fog visszasétálni? — mosolygott a jegyző.

— Nem a, lelkem, nagyon sajnálom, de éppen hogy elfogyott a borom. Mondtam is az aratógazdának, hozzon magával vasárnap este Pusztavámrul egy olyan kis hordóval.

— A Gáltul?

— Mit tudom én?

— Nem jók azok a pusztavámi borok. Mesezek.

— Szokva vagy te ahoz!

— De te nem!

— Nem is én iszom...

— Pista öcséd még nem gyűtt meg?

— Nem a! Az embere már egy hét óta ott ül az ökrök faránál Debrecenben. Most ő is elébe ment.

— Hallom! Aratjátok mán az árpát?

— Nékem nincs árpám.

— Csépülni mikor kezdtek?

— Én egy félórával utóbb, hogy a Pista befejezte.

— Hát a Pista mikor kezdi?

— Azt nem lehet tudni.

— Én már a zabot is levágtam. Pereg.

— Pereg?

— A!

Itt aztán elakadt a szokásos udvarias első éresztése a megbeszélésnek. Kisejtette belőle mindegyik, hogy a másik nincs rossz akarattal iránta. Egy lépessel közelebb kerültek a tárgyhoz:

— Rágyújtasz? — kérdezte a tekintetes úr, cigarettával kínálva a jegyzőt.

— Köszönöm, Laci — szólta a jegyző, s kicsipentett egy magyarkát a bádogdobozból.

— Mikor lesz Tatába trafik?

— Csak a jövő pinteken.

— Ha az államnak nem sürgős, nekem se sürgős. El vagyok látva.

— Van, ami meg sürgős...

(— Na, ebbe beleugrottam a dicsekvéssel — gondolta a tekintetes úr és nem felelt.)

— Az adó — vágta rá hirtelen saját lassú szavára a jegyző, hogy el ne szalassza a kitünő alkalmat. — Mert látod, Lacikám, multkor még kifizethetted volna 150.000 koronával, ami máma éppen 350.000 korona.*) A jegyző körülnézett, beleakasztotta a mutatoujját puha gallérjába hátul a tarkójánál, előrehozta körben ádám-csutkájáig, aggodalmas baráti alázatossággal nézett a tekintetes úrra, végre kibökte: — Mert már úgy állnak a dolgok, Lacikám, hogy... foglalni gyűttem.

A tekintetes úr megütődve sáppadozott, aztán elöntötte az arcát a vér, a szemében öröm csillant s vidáman pattant föl ültéből:

— De mit szagoljuk itt az istálló-szagot?! Kerüljünk beljebb — s tessékelte maga előtt befele a házba az engedelmes jegyzőt. Ott benn leültette a nagy asztal mellé, üveget, kis poharat állított elébe: — Borom nincs, de igen jó ez a törkölyöm! — Töltött, poharat emelt, kocintott: — Hát foglalsz, lelkem?!

*) A számról jut eszembe, nehogy a későbbi olvasó, aki megint egy krajeárt vagy már tán egy millió koronát fog a koldusnak adni, soká törje a fejét, megmondom, 1923 ár-növesztő nyarán esett meg az eset. — L. G.

— Még pedig a vasderest, Lacikám!

— Igaz a, az ára kiadja.

— Nem fizetsz inkább?

— Nem én! Nem nekem kell fizetni.

— De a te adód.

— Bent van a bérleti szerződésbe, hogy nem én fizetek.

— Tudom, de az állam te rád vetette ki, tülled kéri.

— S ha nem fizetek?

— Elárvereljük a lovatat.

A tekintetes úr újra töltött s vidáman koc-cintott:

— Igyál no! Az Isten éltesse!

A jegyző egyik ámulatból a másikba esve hagyta ott félóra mulva a tekintetes urat.

A tekintetes úr meg kiült a háza elé s elgondolkozott.

Elviszik a lovat. Első haszon. Mert pókos az a ló. Vízpókja van ... A másik haszon az, hogy megbosszantom az asszonyt. Dühös lesz, hű, de milyen dühös!... Harmadik haszon, hogy elbocsáthatom a cselédet. Nincs ki a pár ló igába, nincs munka, nem kell cseléd: tiszta sor!... Negyedik haszon, hogy nem tartották be a bérleti szerződést Pál úr és Pista úrfi, fölmondhatom a bérletet... Ötödik haszon, hogy az adó is ki van fizetve — pénz nélkül.

Három napig aggódott a tekintetes úr, hogy a Pál vagy a Pista közben kifizetik az adót, vagy a jegyző talál más megoldást vagy tudja az ég, valami közbe jön. Hanem amikor aztán negyed nap megjelent a kisbíró, hogy még a délelőtt vigyék be a lovat, mert árverelés lesz. a tekintetes úr felhúzta új cipőjét s begyalogolt Imelybe, ahol egy esztendeje már nem volt, új kötőféket venni, méltó elvezettetésére a vasderesnek, akinek másfélórával később ezt sugta a fülébe búcsúzóul a háza előtt:

— Isten áldjon meg még haló porodban — a virsliben is! — s nevetve nézett sokáig a nagy pókjával lassan ballagó vasderes után.

A gyémántmosók

(Szkarabeusz-kaland)

Özv. Szalókyné Izabella nem úgy maradt el az ura után, mint az ujjam, hanem még két ár-vát, két kis leányt is hagyott a nyakán a meg-boldogult, aki postafőtiszt egyenruhájában már két éve pihen a rákosi temető egy betyá-rosan félrehorpadt sírhalma alatt. Ő maga is így hordta tudnillik a kalapját, amikor haj-naltájakon télikabátosan esett neki az ágynak, ahonnan az ilyenkor kommenció-szerűen kijáró feleségi két pofon sem tudta talpra szottyantani. »Öt forint kölesönt, azt kaphat tőlem min-den jó emberem, de örökölni nem fog utánam senki« — mondogatta volt sokszor az öreg. 1920-ig mondogatta. Akkor aztán meghalt.

Izabella asszony először nagyon megijedt, aztán másfél óra hosszat igen jó kedve volt, estére azonban belátta, hogy sem örömrre, sem bánatra nincs oka, mert eztán is csak úgy kell dolgoznia, mint eddig; egy hét múlva meg azt állapította meg, hogy a nyugdíj bizony még annál is kevesebb, amit az ura háztartásra szo-kott volt néki adni. Ez a körülmény az idő mú-lásával némileg fölmagasította emlékezetében a megboldogult alakját; s a gyászruhát, amit már egyszer végkép félretett, újra elővette s viselni kezdte azon a szomorú nyáron, amikor a zürichi tőzsdén az eddigi ötvenhárom centime helyett hirtelen csak tizenkilencet, meg egy híj-ján huszat kezdtek adni száz magyar koronáért. A gyászruha tudnillik még egész jó állapot-ban volt.

Ugyancsak ezen a nyáron levelet kapott az özvegy Erdélyből. A levél Szalóky Péternek volt címezve, ami nem kevéssé lepte meg az özvegyet. Amint aztán olvasni kezdte, meg-lepetése egyre fokozódott: a megszólítás így íródott: »Öreg cimborai!«, a tartalmából meg az sült ki, hogy a megboldogultnak egy régi ba-rátja és kollégája, aki azóta átlépett a román posta kötelékébe, eladta a rája bízott kis bé-

lyeg
pot
átt
hog
áll,
hog
adt
kor
ráv
zik,
kül

A
vele
táka
illet
bar
azt
egy
ki f
eml
ara
vol
köv
Pes
aka
az
a s
leh
az
ugy
egy
fog
egé
ny
vö
eg
mo
dál

ad

tos
bó

lyeg-gyűjteményt, amiért kétezeröttszáz lejt kapott, amely összeget is rendelkezésére tartja; átutalhatná bank útján, de tekintettel arra, hogy a lej egyre emelkedik, most tizenháromon áll, fölmehet azonban húszra is, jó lenne valahogy fölcsempészni Pestre s majd alkalomadtán jó magas kurzuson váltani be magyar koronára; neki van egy kitűnő ötlete a sógorával kapcsolatban, aki nemsokára Pestre utazik, de öreg cimborájának fölhatalmazása nélkül nem meri megvalósítani...

Az özvegy hamarost dússá terebélyesedő levelezést indított nyomban, s mikor aztán kisírták, kisajnálkozták magukat a »drága férjem«, illetőleg »öreg cimborám« elhalálozásán, a régi barát közölte az özvegygel az ötletet is, meg azt is, hogy hogy jutott hozzá: nem rég olvasott egy jó detektív-regényt, *A III-es* a címe, hogy ki írta, azt már elfelejtette; ebben szerepel egy ember, akinek mind a fogát kiütötték, egy arany fogsort tétetett helyettük s mivel pénze volt, minden egyes fogba elől egy kis drágakövet foglaltatott; no már most, a sógora, aki Pestre szándékozik, éppen egy arany fogat akar tétetni magának, hát ő azt gondolta, vesz az öreg cimborára pénzén egy gyémántot, amit a sógor fogába belefoglaltat, Pesten aztán ki lehet piszkálni, azért gondolt gyémántra, mert az máma a legjobb befektetés. A sógor először ugyan azt mondta rá, hogy marhaság, de aztán együtt sétáltak egyszer s a főtéri Ehrlich fogász kis kirakata előtt megálltak, amelyben egész, fél és háromnegyed szájpadrások, szörnyű odvas fogak közt középen látható volt egy vörös íny, benne egy arany fog és a fogon elől egy picinyke gyémánt, mire is a sógor már nem mondta, hogy marhaság, hanem nagyon csodálkozott.

Az özvegy elragadtatva válaszolt, hogy megadja a beleegyezését.

A sógort munkába vette Ehrlich.

S tíz napra rá a sógor, szájában a gyémántos foggal, a déli gyorsan kirobogott a városból. Egypárszor még a szája elé tartotta zseb-

tükrét, hogy megvan-e még a becses és különös küldemény, amely hamiskás sugárcákat villantott ilyenkor szemébe, aztán megnyugodva beebédelt a táskájából, egy tompa gyufavéggel óvatosan elpiszkálgatott a fogai közt, aztán nekiferdítette nyakát az ülés előreugró párnáskájának és elaludt. A határon simán átjutott és este tizenegykor ért Pestre.

A nefelejsuccai lakáson izgatottan és nagy vacsorával várta az özvegy. Ahogy asztalhoz ültek, a sógor mutatónújjával lehúzta összeszorított két fogsoráról az alsó ajkát. Elővillant a nagy otromba aranyfog.

— Látja, nagysád?

Szalókyné érdeklődve hajolt közelebb:

— Kivette?

— Mit vettem ki? Nem látja? — kérdezte ideges fölénnyel a sógor.

— Nem! — mondta tétovázva az özvegy.

— Itt ni! — szólt a sógor s kisujját benyomta bal alsó szemfoga alá. Öt-hat apró kis karom mélyedt karcolva az ujja böggyébe. Előkapta zsebtükrét. A foglatat karmocskái üresen tátongtak belőle vissza. A gyémánt nem volt sehol.

Pár percig riadtan meredtek egymásra, mint Don Juan s a kőszobor.

— Ho... ho... hogy... hol? — hebegte aztán a sógor s homlokáról, amelyen szabálytalan véraláfutásos szigetekeskék gyúltak ki vöröslőn, aggodalomtól és szennytól súlyos verejték-cseppek gurultak alá.

— Tán csak nem...? — víjogott közbe az özvegy.

— Nem... nem lehet... nem esett ki semmi... nem köptem... nem... nem értem.

— Szóval, megvan?

— Meg... ha meg... ha megvolna...

— Volna?... Istenem, istenem... — gyötrődött az özvegy arcán minden vonás. S elkezdett szaporán, hangtalanul sírni. Ó, így van ez, nem volt eddig se, ezután se lesz szerencséje soha.

A sógor egyre csak a haját simogatta

hátrafelé a feje búbján a tarkójáig s ezzel a mozdulattal végül is sikerült neki letuszkolnia a nyakáról a kétségbeesés lélegzet-fojtó kis koboldját.

— Nagysád, kérem átosan, no, ne! no, igazán ne! ne igazán! Meg kell annak lenni... nem esett ki nem köptem ki, nem haraptam szét... emlékezném rá, no nem?... meg kell annak lenni... az biztos!... most fog rá az elmém: bennem kell annak lenni... máshogyan nem eshetett: lenyelhettem a sok kenyérrel, mert sok kenyeret szokok enni; a vonaton is sokat ettem... no, ne! nagysád, no, ne... meglesz az, meg!

Szalókyné leszárította könnyeit s a nők, különösen a sok megpróbáltatáson keresztülment nők könnyed átbillenésével a kétségbeesés félelmetesen rengő trambulinjáról a hebehurgya bizodalom langyos tavába ugrott:

— Igen? Gondolja, Pados úr? Meg fog még kerülni? Igazán lenyelte? Hát igen, arra csak emlékezne, ha kiköpte volna, nem? Az nem esik csak úgy ki! nem?... Talán gyomormosást kéne alkalmazni... a megboldogult egyszer sok romlott pálinkát... nem is... romlott húst evett s az orvos gyomormosást csinált...

— Gyomormosá-ást? Á, kérem átosan, fölösleges az előkerül az a természet útján...

— De... — hökkent valami akadály az özvegy fintoruló arcára.

— No, igen, de!... az bizonyos... — bólintott fontoskodva a sógor. S a társalgás elakadt.

Hosszabb, töprengő hallgatás után az özvegy szólalt meg először:

— Pardon, Pados úr, bizonyosan fáradt, elkészítem a szobát és mindent, ami kell — s ezzel fölkelt.

— Csak tessék, kérem, van egy *Est*-em, majd azt olvasom — szólott a sógor a távozó után.

S míg ő *Az Est*-et olvasta, a fürdőszobában edény-mosásos nagy csobogás pacsolt. Ki-s bejártak valahol, ide-oda hurcolt ágynemű ne-

szegett falon, szekrény oldalán, ajtó csapódott. Végre bejött az özvegy:

— Tessék, Pados úr! Kész a szoba. Az ágyat megvetettem. S minden ott van.

— Köszönöm, nagysád, igen ne tesszen aggodni, igen, nagysád, köszönöm! — kezelt, hajlongott, kezet csókolt a sógor és elvonult.

A szoba csinos volt: sok bútor, kép a falon egy se. Pados bátyánk meg volt elégedve. Vetkőzés közben körülnézett: az ágy alatt két fehér edény kedélyes hasa gömbölyödött. Ép a nadrágtartót kapcsolta le elől s vetette hátra erélyes mozdulattal, amikor valami eszébe jutott. Indult, csoszogott és benyitott a folyosón ki a konyhába, ahol az özvegy egy plémosogatótálban a töméntelen vacsorai edényt löcskölte.

— Nagysád kérem, nem kaphatnék egy... szitát?

— Szitát?

— Igen s egy pálcikát.

— Pálcikát?

— Igen! — felelte Pados úr és félrenézett — esetlegesség történhetik.

— Tessék csak nyugodtan bemenni, majd hozom, ami kell.

A sógor ment, lefeküdt s mire az özvegy behozta a szitát meg a porolóról letört girbegurba náddarabot, már mélyen aludt.

Vaksötét éjtszaka volt, amikor egyszer csak felriadt. Nem jól érezte magát, Tompa bugybogás hallatszott valahonnan. Az uccáról-e vagy bensejéből? Mozdult, gyufát gyújtott, kelt, felcsavarta a villanyt, beleugrott a cipőjébe és szaladt ki az előszobába. Három barna ajtó!... Melyik vajjon?... Az első zárva, a második is, a harmadik nyitva. Beront:

— Hisz ez a konyha! — motyogta.

Vissza, neki a másik két ajtónak... Zárva, zárva mind a kettő!

— Hát most hova...?... Tyűh! — s rohant vissza a szobába. — De jó, hogy nem volt nyitva!

Az egyik gömbölyű edényt kitette a szoba közepére...

S amint ott üldögélt egy ingben, nagy hasával, göresbe húzódó vaskos kis láhájval bajmólódva, elvakkantotta magát:

— No még ilyet nem tornásztam — s hal-
kan röhögdejt magában.

De ahogy fölkel, elmúlt a jókedve: habozott, fülét vakarta, orrába csavarintotta kisujját, aztán csak elővonta a második edényt is, vette a szitát, a pálcikát. Sötét, szokatlan alchimiája mellett majd elájult. De kitartott, mert biztos volt az eredményben. Csakhamar azonban újra kigyultak homlokán a vér-szige-
tecskék:

— Nines... azt a koszos gyémánt... hát nines, azt a hétszent... — s a percek barna suhanásán most rubintokat kezdett meg-
látni káprázó szeme. S kétsé~~sor~~hesetten hagyta abba az egészet, amelyre *Az Est*-et igen, de feledést nem tudott borítani fátvolul.

Nem! Nem tudott aludni: a gond és aggodalom orrán keresztül síma tűrhetetlenséggel agyába fúrta magát és betöltötte egész valóját. A gonosz kobold végül is talpra szökkentette s az ablakhoz hajszolta. Amint a langyos éjszakai levegő befurakodott a szétnyíló üvegtáblák között, Pados bátyánk föllélegzett s némiképp megnyugodott. Villamos és női nevetés csilingelésével, srammel-zeneszóval, kocsirobogással tolult be a külső langy levegőjű élet a szobába, ahol birokra kelt a gond és aggodalom súlyos és kábító ködeinek kavargásával. Mindhiába! A sötét kútfő ereje nem apadt.

— Azt a kutyais... — ugrott a sógor és nyitotta az ajtót, hogy az egész éjfél-pillantású, erőteljes kútfőt kiteszi, vágja, önti, hajtja — azt a hétsz...

De amint az előszobába ért, a másik ajtón Szalókyné feje bukkant ki, haján főkötő, vonásain rémület:

— Pados úr, az Istenért... csak tessék letenni — szólt és nyomban visszahúzódott.

A sógor le is tette, bement, lefeküdt és nem törődött többet semmivel.

Reggel kissé nyersen kérdezte meg az özvegytől:

— Nna, nagysád!? Szintén semmi?

— Semmi — suttogta Szalókyiné földre süttött szemmel.

— Hm! — és Pados úr gondolkodva vágta föl a fejét.

Elmúlt a nap, el a második, el a harmadik is anélkül, hogy a sógor kénytelen lett volna a természet máskor oly sürgető szavának engedni. Az özvegy gyanakodva kísérte ügyelemmel térülését-fordulását, nem lép-e ez irányban házon kívül félre a gyémánt-rejtegető férfit. De nem; meggyőződött róla, hogy a sógornak ha emésztése nem is, viselkedése azonban kifogástalan.

A harmadik nap estjén mindazonáltal így szólt az özvegy:

— Pados úr, kérem... nem kéne orvoshoz menni?

— Orvoshoz? — riadt föl a sógor. — A gynommosás már késő! — és lemondóan legyintett.

— Ellenkezőleg! Hogy írjon valamit! Ami megindítja.

— Igaz! Jó lenne, mert én nekem már mostan utazni kéne haza. Minek az orvos? Megteszi egy üveg Hunyadi János is. Aztán ha az segít és még sincs semmi, akkor menjünk orvoshoz.

Hát segíteni segített is, az egész lakás mérgezett levegője a tanu rá s a gyémánt még sem került elő.

Az orvos azt mondta, hogy az anyagesere körforgásának szabályai szerint a gyémántaak már rég felszínre — mily felszínre, ó! — kellett volna kerülnie. S ez igaz is lehetett, mert Pados úr az újabb három napon keresztül őrült tempóban cserélte az anyagot. Mindhiába!

A gyémánt vagy távozott vagy a szervezetben lappang még — vélte az orvos.

— Ezt én is tudom, — mondta a sógor, — csak azt nem tudtam, hogy úgy kell mondani,

hog
bele
nem
voz

any
utá
lam
én
pig
ha
haz
pén

sóg
ból
het
elő
szö
zet
pos
per
kér

úr
ez
S
ny

del
e
zei

let
Sa

há
elő

hogy lappang. Rendben van: lappang. De azt belathatja, nagysád, na nem? hogy én azonban nem lappanghatok itt Pesten örökkéig; én távozom.

— Nem mehet el! — rivallt rá az özvegy.

— S ha megyek?

— Nem mehet!!

— Jó, nem megyek, de ott lappangom le az anyagcserémet, ahol nekem tetszik. Jöhet maga utánam kávéházban vagy az uccán a zöld villamosba? Ugye, nem? Na!... Hanem mondok én valamit. Itt maradok még Pesten négy napig, vigyázni fogok, ma is utánanéző, osztán ha így is semmi hát vége az egésznek, megyek haza. Jó?! No, nézze, nagysád, úgy is nem várt pénz volt ez, vagy lett volna. Nem igaz?

Szalókné először meghökkent, hogy Pados sógor, ime, kiugorhat a közös szkarabeusz-sorsból s meg nem akadályozhatja benne: ez az eshetőség még nem jutott eszébe s most, hogy elébe pottyant, mint a robogó villamosból leszökkenő kölyök, úgy megrémült, hogy a lélegzete is elállt belé. Aztán tehetetlen dühe piros posztót lobogtatott arca dúlt arénáján — egy percig. Végül, mint annyiszor, megtört a sors kényszere előtt.

Hát igaz, nem készakarva dugogatja Pados úr azt a gyémántot. Távozni nem távozott — ez biztos. Lappang. Hát — lappang...

S ez a szó csudálatos telt és bús értelmet nyert előtte.

Emberfeletti, — vagy inkább alatti? — küzdelmet undorodtak — a sógor s az özvegy — e négy napon át böszült alchimiájuk sötét vizein.

Hiába, mindhiába!

A gyémánt nem került elő.

Az ötödik napon a sógor lefogyva, üresen lettvegő puha hassal, átkozva Igmándot s a Sashegy alját, vonatra ült és hazament.

Félév múlva hirtelen megbetegedett. Kórházba vitték, ahol az operációra kitűzött nap előtt való este rettentő kínok között meghalt.

Szigorlatozó orvostanhallgatók boncolták

föl professzorok jelenlétében. Az egyik a szívet emelte ki s fordult vele a tanár úr felé.

— Na, mit lát először is azon a szíven? — kérdezte a tanár úr.

A jelölt sokáig hallgatott.

Ezalatt a másik a hasüregben igyekezett tájékozódni, amikor megfogva a rettenetesen elgennyesedett vakbelet, mozdulatával kipukasztotta az alját s egy kemény kis tárgy nyomult az ujjai közé. Megijedt, körülnézett s hogy azzal is kevesebb problémája legyen, a kezébe került kövecskét — a kis gyémántot, amely eleve elrendelt sorsát így nem kerülhette ki — hirtelen hosszú vászonkabátja zsebébe dugta.

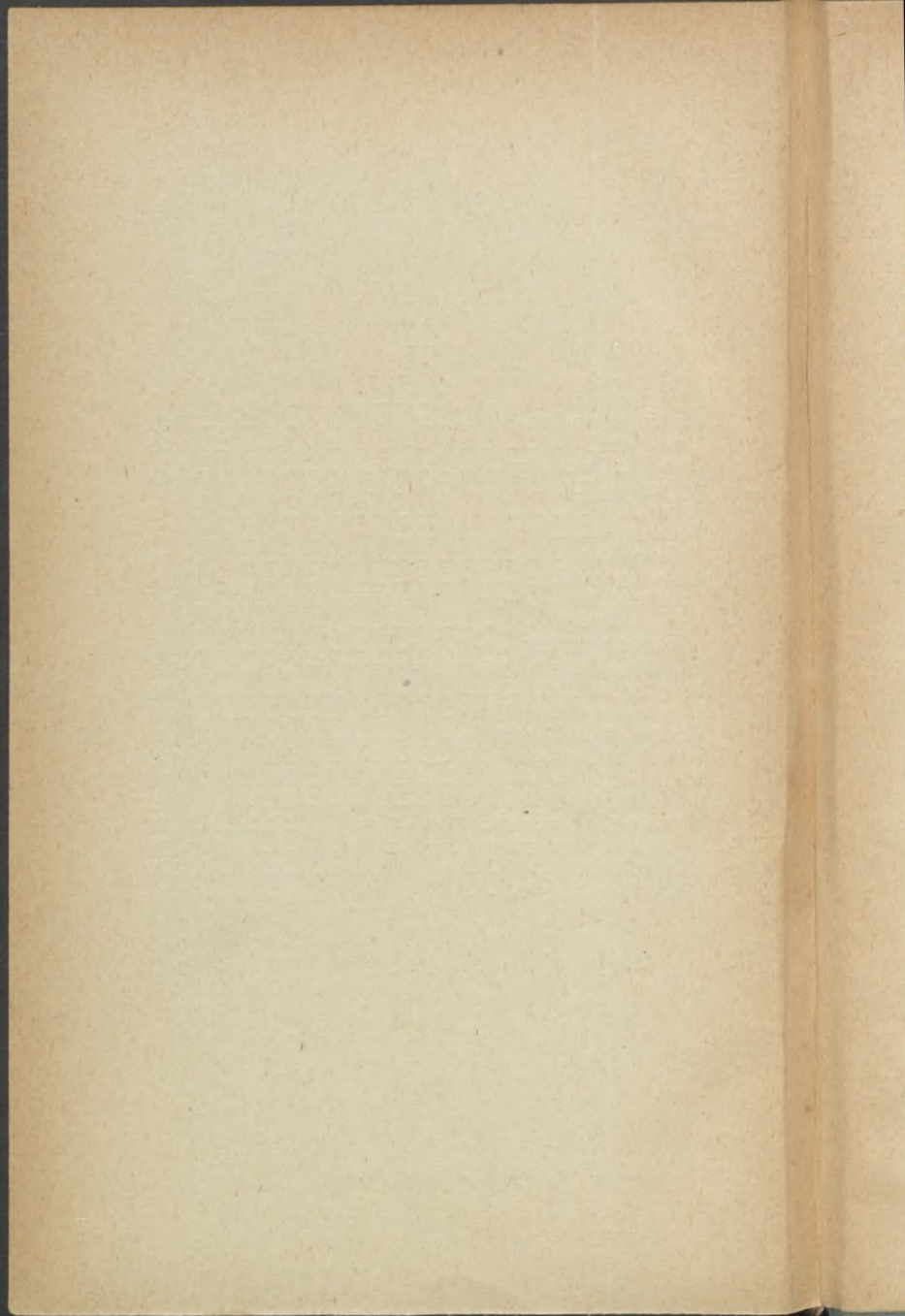
A szerencsésen kiállott vizsga után sietve félrevonult s a kövecskét bedobta a város bérrendszerének egy porcellányilásába — s az esetről soha nem szólt senkinek egy szót se.

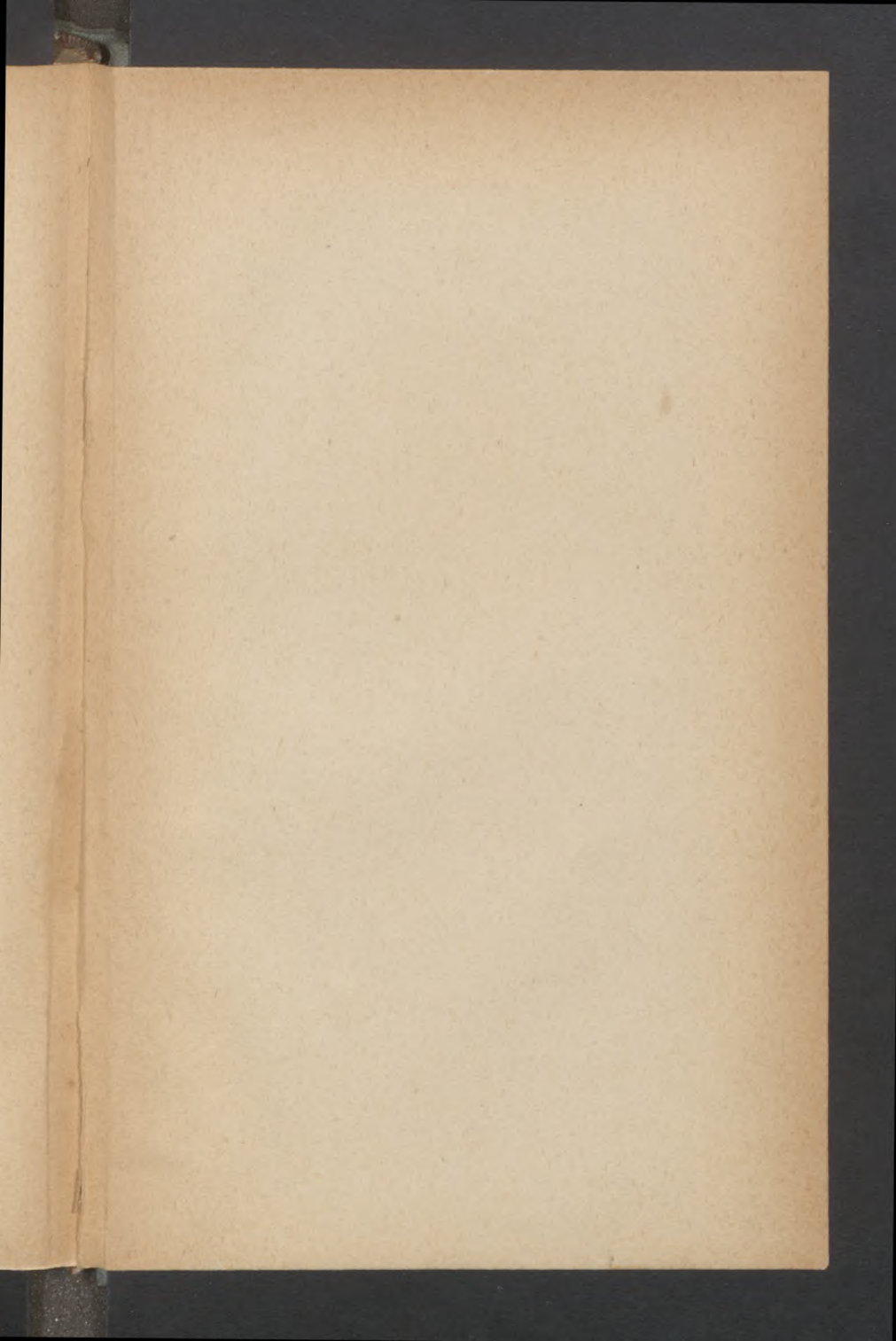

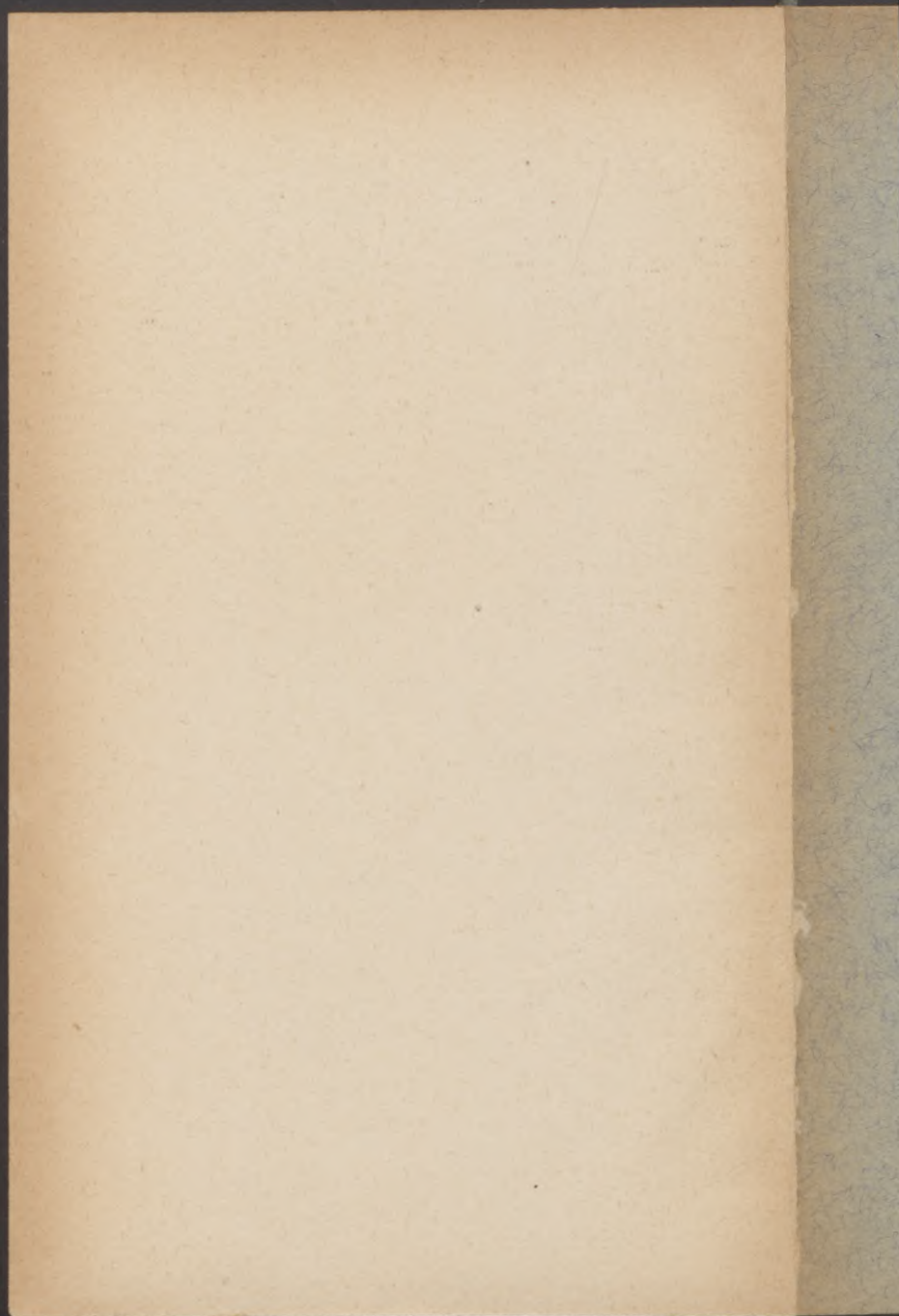
A s
Má
A l
Lov
Féd
Ver
Mál
A f
A k
Az
A k
A j
Nap
A F
A n
Mes
Gre
Az
A l
A K
A h
A l
A g

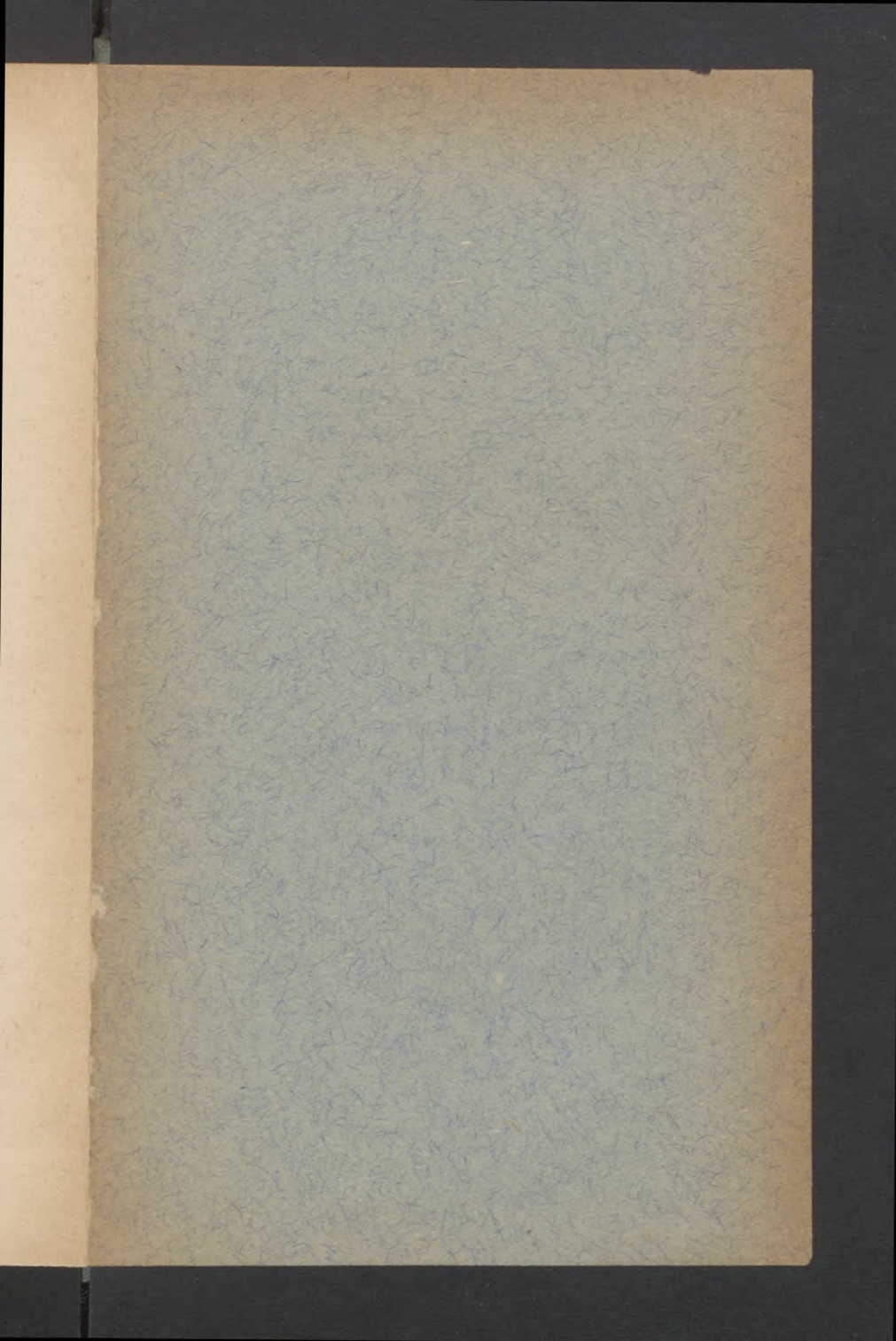
TARTALOM

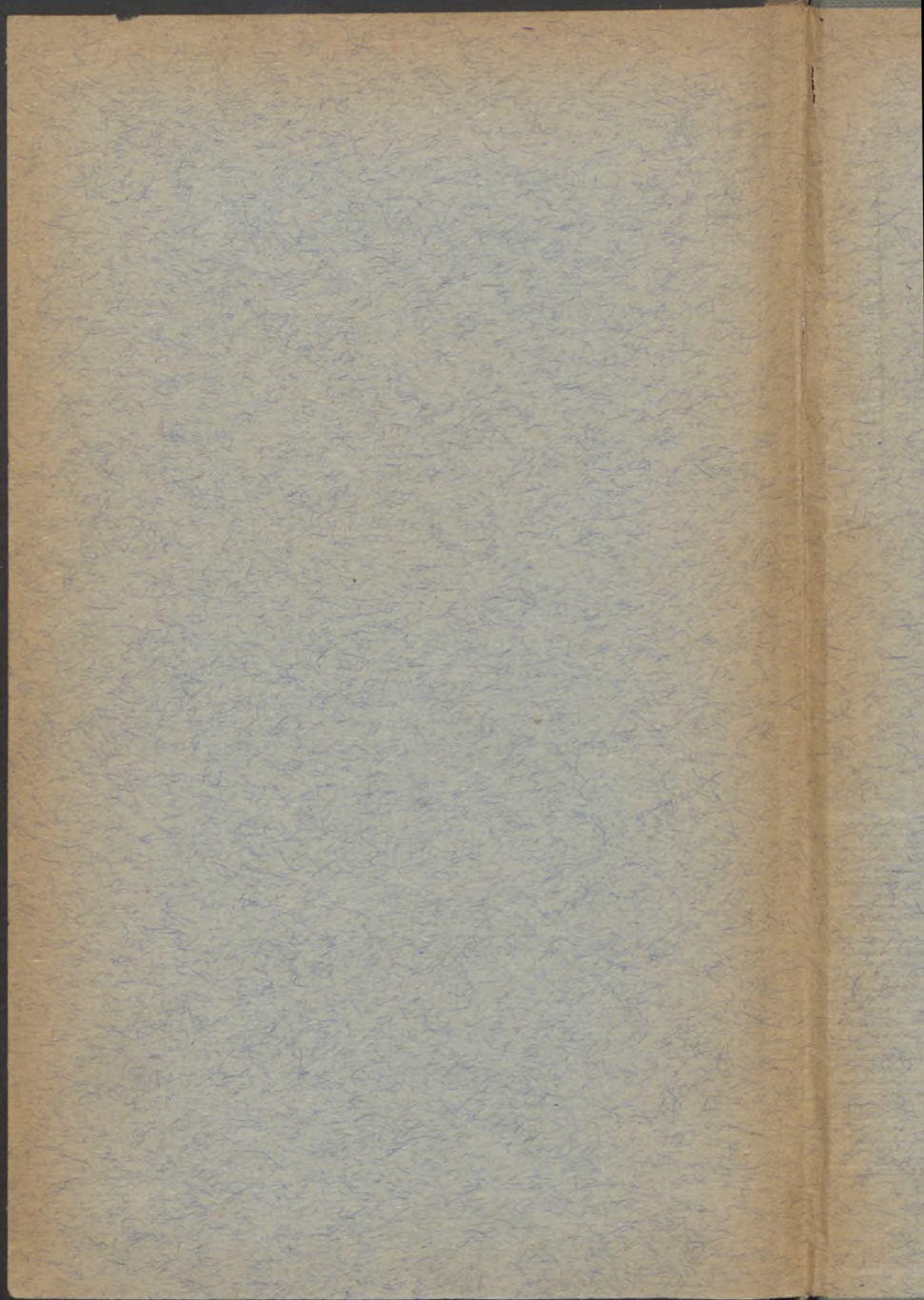
	Oldal
A sikkasztó	5
Mártír és rabszolga	51
A leszerelt	58
Lovag Niedzelsky	74
Fédra	86
Vera Yan	89
Málna	94
A fájdalom	96
A károgó virág	101
Az utolsó nap és egy görbe éjszaka	107
A két Riquet	112
A jazyg puszták szele	117
Napszállat a szittyá tenger partján	119
A Fulminatrix	125
A margumi találkozó	131
Mester az kohnyán	144
Greco és Cervantes	149
Az estély	154
A lucfenyő lovasa	159
A Károlyka szárnya	163
A huszonnégyágú csillag	170
A ló meg az adó	180
A gyémántmosók	184

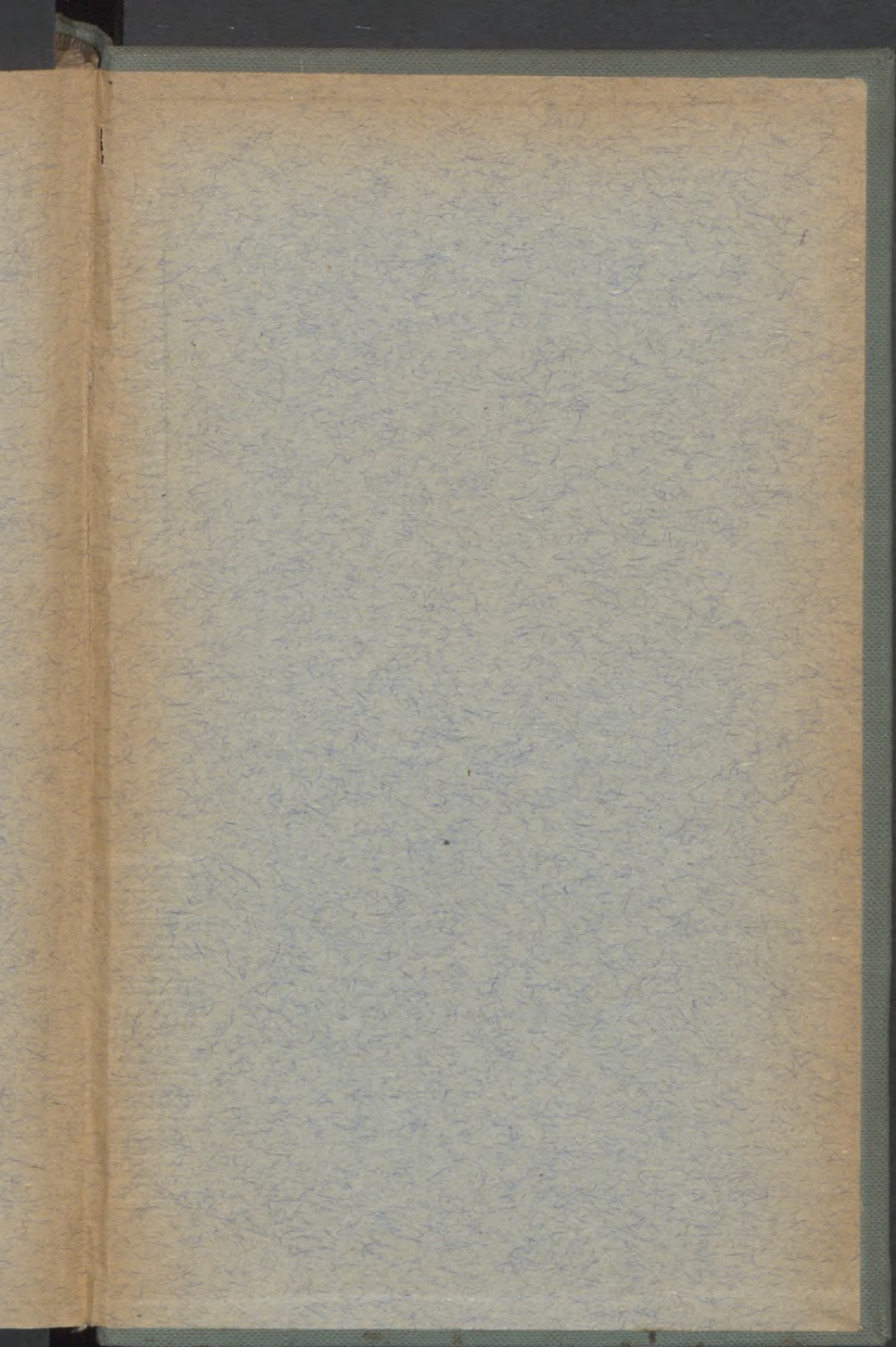

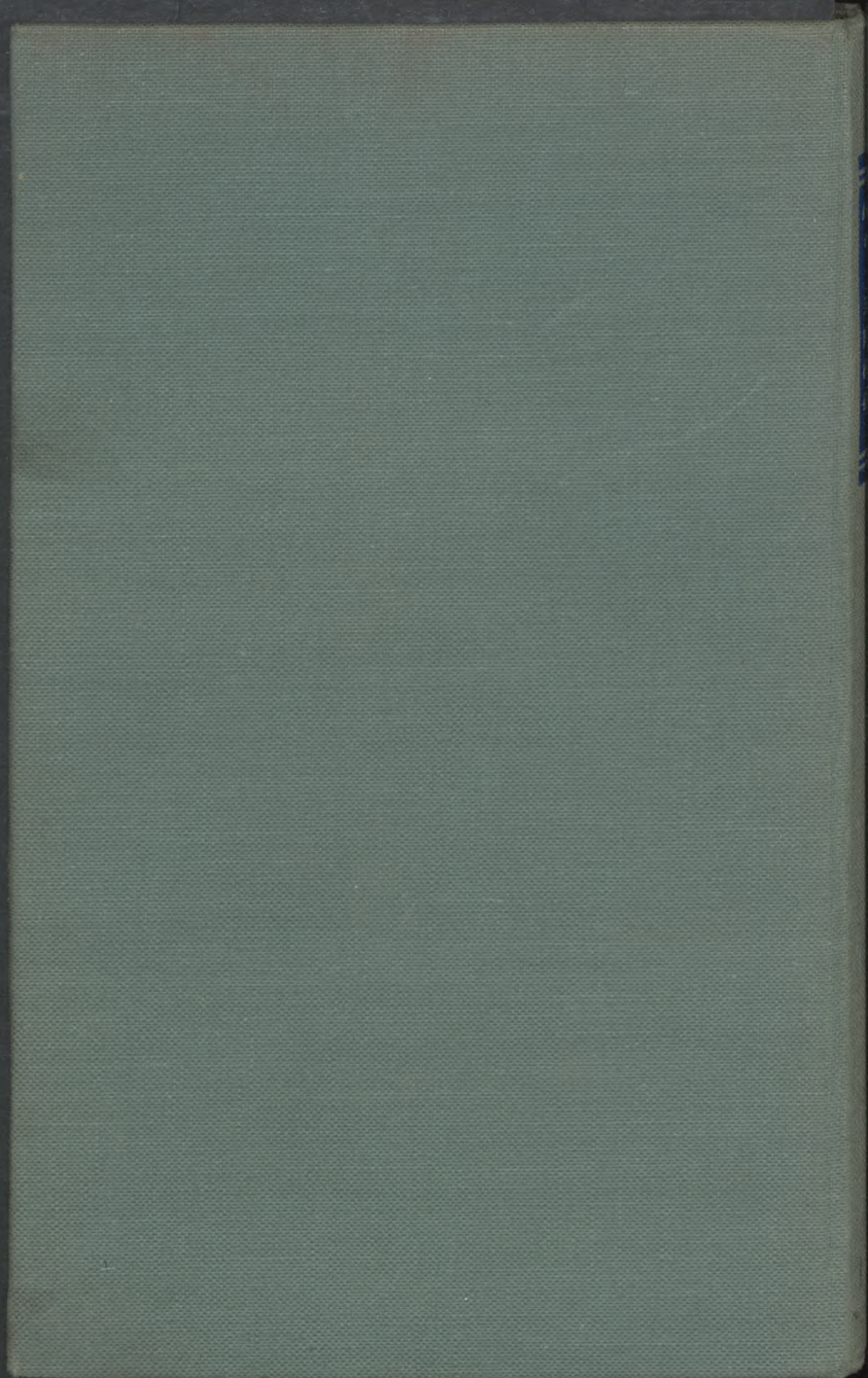

LACZKÓ
GÉZA

SÁJÁN
TRISME
GISTOS
OLVASÓ
JA